

CIVĪLTIESĪBAS

Sastādīts pēc

Latv. Ūniv. jur. fakult. valsts eksāmeņu programmas

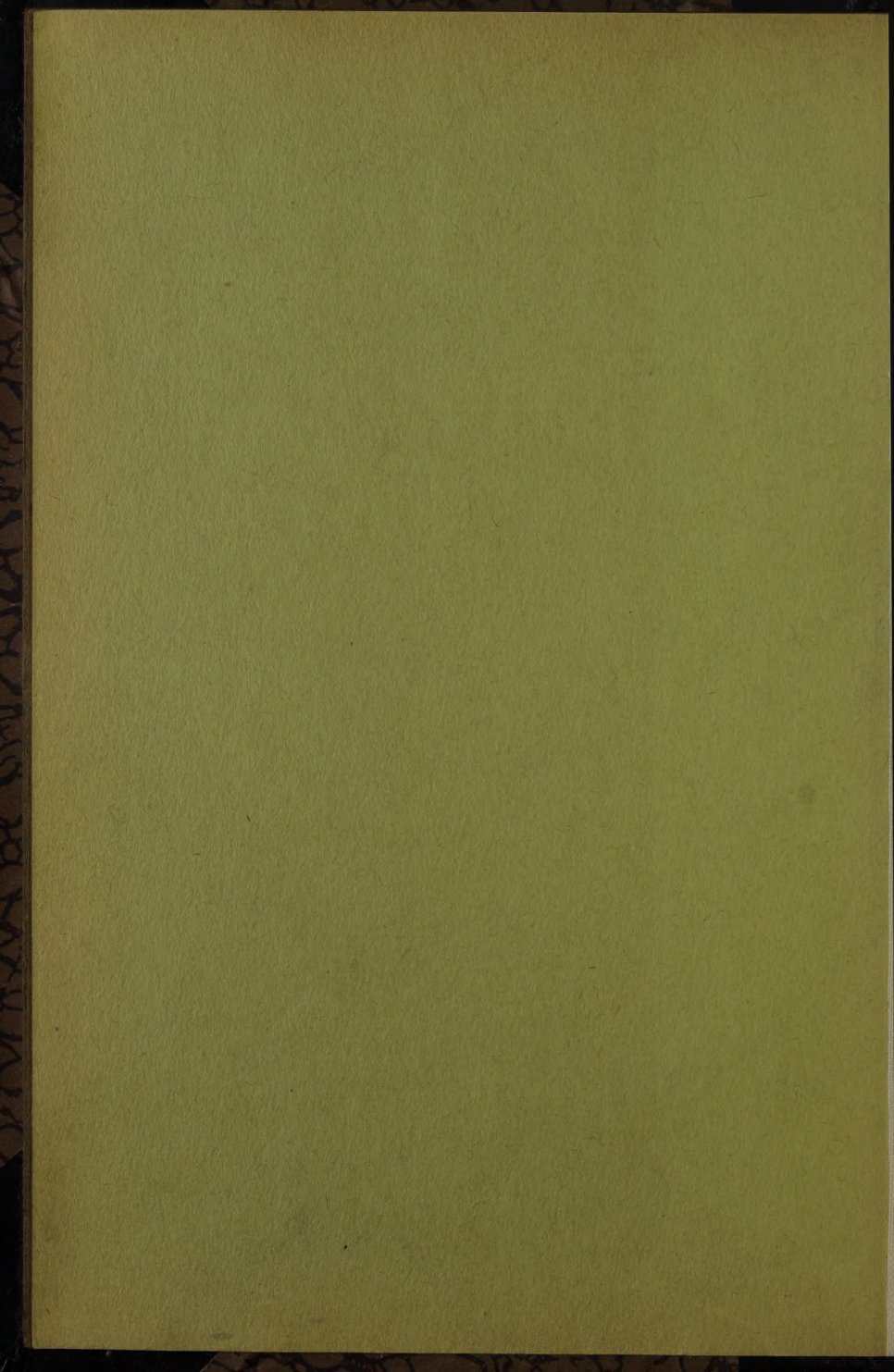
„A. VILKA IZDEVNIECĪBA”

1

9

3

4

62-3
417

6

Latv. Nod.

62-3
417

L
344

148.808

CIVĪLTIESĪBAS

Sastādīts pēc

Latv. Ūniv. jur. fakult. valsts eksāmeņu programmas

„A. VILKA IZDEVNIECĪBA”

1 9 3 4

L-
B-

030606618

L. V. B.

302741 ✓

Civiltiesības.

Konspekts.

I. biļete.

167., 168., 169. l. p.*)

Civiltiesības vispārējo zinātņu sistēmā skaitās pie sociālām zinātnēm. No sociāloģijas civiltiesību zinātne atšķiras ar to, ka nepēta sociālās dzīves faktus un parādības, bet tikai noteikumus (normas), pēc kuŗām norit cilvēku dzīve sabiedrībā, vai nu tieši starp fiziskām personām, vai privātām sociālām organizācijām, tā sauc., juridiskām personām.

Tā tad civiltiesību zinātne (ir zinātne arī par civiltiesisku sab-bu) ir mācība par spēkā esošām normām (noteikumiem), kas regulē pareizu uzvešanos cilvēku starpā un starp organizācijām, un tāpēc tā ir normatīva zinātne. Civiltiesiskiem noteikumiem jeb normām ir zināmā mērā ārējs piespiedu raksturs, kas nebalstās tikai uz valsts varu, bet gan uz cilvēku tiesisko apziņu, ka šīs normas ir vajadzīgas sabiedrības pastāvēšanai. Civiltiesiskās normas ir arī iekšēji saistītas, jo sastāda veselu normu sistēmu, nevar, piem., atzīt vienu noteikumu un neatzīt otru, kas saistīts ar pirmo.

Katra tiesību sistēma ir pilnīgi reāla.

182. l.p.

Civiltiesības, kā spēkā esošās, pozitīvās tiesības stingri jāatšķir no civiltiesību politikas, t. i. no spēkā neesošām, vēlamām tiesībām.

Baltijas tiesību vēsturē izšķir 4 periodus jeb laikmetus.

I. periods — Livonijas ordeņa valdīšanas laikmets n(o 1200.—1561. g.).

*) проф. Синайский. Основы гражданского права I. ч.

Izstrādāja 2 tiesību sistēmas:

1) Vasalu jeb bruņinieku un zemes tiesības (Ritter und Landrecht) un

2) amatnieku un tirgotāju tiesības jeb pilsētu tiesības (Stadtrecht).

Bruņinieku jeb zemes tiesības bija ierašu tiesības, kuŗu elementi bija ienesti no vācu ienācējiem un kas vēlāk pārvērtās par pastāvīgām tiesībām. Ir vairāki šo tiesību kopoļumi.

a) Valdemāra-Erika lēņu tiesības un

b) Vidzemes bruņinieku tiesības, kas ir Vald.-Erika tiesību pārstrādājums priekš Vidzemes.

Vidzemes bruņinieku tiesības tika vēl pārstrādātas un sakarā ar to ir 3 kopoļumi.

1) Vecākās, 2) vidējās un 3) sistematiskās Vidzemes bruņinieku tiesības. Bez tam vēl Vidzemē bija spēkā sakšu spoguļu normas, vasalu sapuļču autonomiju rikoļumi jeb lēmumi un suzerenu priviļģijas.

Pilsētu tiesības attīstījās Rīgā, Rēvelē.

Lik. krāļumi:

1. Rīgas-Hamburgas tiesības.

2. Lībekas tiesības.

Bez tam vēl spēkā autonomu pilsētu statūti (no-teikumi).

II. periods: (no 1561.—1710. g.) (Kurzemē no 1561.—1793. g.).

Vidzemē poļu tiesības nelaida dziļas saknes, bet sekmīgāk tika receptētas zviedru tiesības. Pilsētās paliek pilsētu tiesības. Mazākās pilsētās poļu (Magdeburgas) un zviedru pilsētu tiesības.

Kurzemē spēkā Kurzemes statūti (1617. g.). Baltijas provincēs stipri receptēja romiešu tiesības šini laikā (agrāk ģermāņu). Tāpēc romāņu un ģermāņu tiesības ir Baltijas tiesību sistēmas pamatos, piedodot tai savu īpatnējo nokrāsu.

III. periods: krievu valdīšanas laikā cenšas pastāvošās tiesības un privilēģijas apvienot likumu kopojumā un beigās arī rodās vietējo likumu kopojums.

IV. periods: sākas ar Latvijas un Igaunijas patstāvību. Pašlaik Latvijā spēkā sekošas civiltiesību normas:

1. Vidzemes pilsētu tiesības.
2. Vidzemes zemes tiesības.
3. Vidzemes zemnieku tiesības priekš zemniekiem.

4. Priekš garīdzniekiem dažas spec. normas, mantošanas un ģimenes tiesības.

Zemniekiem — Kurzemes zemnieku likumi u. c.
Garīdzniekiem dažas spēc. normas.

Latgalē: krievu likumi —

Tiesību avoti.

Mainoties dzīves apstākļiem, mainās arī civiltiesības. Spēki, kas rada normas, ir tiesību radošie organi (органы правообразования) jeb tiesību avoti plašākā nozīmē.

197. l.p.

Ir divi tiesību avoti:

1. pati tauta un
2. likumdevējs un sakarā ar to 2 tiesību rašanās formas: ieradums un likums.

Likumam tagad lielāka nozīme nekā ieradumam, pēdējais, t. i., ierašas tikai papildina likumus.

Cilvēki cenšas apzinīgi radīt savas tiesības, tāpēc dominē likums.

Aiz likuma otrā vietā kā tiesību rašanās avots uzskatams tiesnesis, te runa iet par tiesu praksi.

198. „

Likumdevējs nevar visas iespējamības paredzēt, tāpēc tiesnesim ir zināma patstāvība radīt normas, kur tādas trūkst.

Vislielākā brīvība dota Šveices tiesnesim, kas

var radīt normas, vadoties no pastāvošām mācībām un prakses.

Pārējo valšķu tiesnešiem (arī Latvijas) jārēķinajas ar attiecīgas valsts likumiem.

Pastāv strīdus vai dot tiesnešiem pilnīgu brīvību radīt jaunas normas, vai nē.

Pēc Sinaiska domām pilnīga brīvība var kaitēt likumu autoritātei. Likumu var grozīt tikai likumdošanas kārtībā, bet ne tiesnesis.

Tiesu prakse izteicas tiesu precedentā, kas atkārtojoties rada tiesu ierašas tiesības. Vai tiesnesim jārēķinajas ar iepriekšējiem tiesas spriedumiem. Krievu senāts uzskatīja savus spriedumus par saistošiem priekš zemākām instancēm. Tas nav pareizi: III. daļas ievads XXVI. p. teikts, ka augstāko instanču lēmumi nav saistoši, bet atsaukties uz tiem var, jo tiesnešiem jābūt konzekventiem.

Tiesību avots ir arī pastāvošās mācības par tiesībām. Bet tās ir tikai iekšēji saistošas, ne ārēji.

Zinātnes autoritātē pastāv viņas spēks. Zinātne ir tikai palīgavots, bet ne vairāk.

Dažām sociālām organizācijām ir dota tā sauktā sociālā autonomija — viņas var pašas veidot savu iekšējo dzīvi, radot normas. Ir teorijas, kas apstrīd autonomās normas un saka, ka te ir tikai līguma attiecības (līguma teorija), jeb kā valsts deleģējot savas tiesības attiecīgai organizācijai (delegācijas teorija, deleģētā autonomija).

Bez tam sociālās autonomijas organizācijas rada ne tikai apzinīgi normas, bet arī neapzinīgi, tas ir ierašu tiesības — ierašas.

Ierašas jāatšķir no ievestās kārtības, kas nav saistoša.

Tiesību avoti, kas obligātoriski tiesai un civiltiesiskās sabiedrības locekļiem, satur oficiālās tiesi-

bas un ir tiesību avoti faktiskā, dogmātiskā vārda nozīmē.

Radīt tiesības — ļoti grūts darbs. Likumdevējs, lai atvieglinātu darbu, meklē jau gatavus institūtus, kurus pārņem — recipē. Šāda recipcija notikusi ar romiešu tiesībām viduslaikos. 202. l.p.

Arī III. d. ir recipējusi daudzus tiesību institūtus un normas no romiešu tiesībām, kā to pierāda prof. Nolde.

Recipcija vēl tagad notiek plašos apmēros. Tāpēc Eiropas tautu tiesībās novērojams ūniversālisms, tāpat kā viņu valodās. Bet nevar saprasties par kopēju civillikumu kodeku visām Eiropas tautām, jo recipējot ties. institūtus un normas, notiek līdz ar to viņu piemērošanās atsevišķas tautas īpatnējiem apstākļiem. 203. „

Bet tiesības ne tikai jārada, bet arī jāuzglabā, jāpadara pieejamas visiem. Agrākos laikos veci cilvēki glabāja tiesību normas savā atmiņā, bet tā var viegli aizmirst un iet zudumā. Vislabākie tiesību normu uzglabāšanas veidi inkorporācijas un kodeki jeb nolikumi.

Inkorporācija ir vai nu vienkāršo lik. sakopojums (сборники своды) jeb ar zināmiem pārstrādājumiem (своды-компиляции) Pirmā gadījumā ir runa par mēchanisku likumu korojumu chronoloģiskā, vai priekšmetu kārtībā (piem., полное собрание законов Российской Империи).

Te no svara, lai lik. teksts būtu negrozīts. Otrā gadījumā lik. teksts var būt saīsināts, arī jaunā formulējumā ar pielikumiem.

Tā ir kompilācija, piem., Justiniana likumdošanas kompilācija (corpus iuris civilis), vai krievu civillikumi X. sējuma I. daļā. Arī pie mums spēkā esošā III. daļa ir vienk. kompilācija. Kompilācijas 204. „

tekstam vajaga apstiprinājuma no likumdošanas iestādes; ar to tā atšķirās no inkorporācijas. III. d. teksts apstiprināts kā krievu, tā vācu valodās. Bet tekstu nesakrišanas gadījumā javādās no krievu teksta (p. XVI.).

205. l.p. Kas attiecas uz kodifikāciju, tad te likumdevējs ne tikai izmanto past. tiesības, bet recipē arī svešas tiesības pārstrādā tās, dod jaunus formulējumus, rada pat jaunas normas, vadoties savā darbā no zināma arhitektoniska uzbūves plāna. Vakar-Eiropā p. g. simt. pārgāja uz lik. kodifikāciju (Francijā — civillik. kodeks 1804. g., Austrijā — 1811. g. nolikums, Saksija 1865. g., Vācijā — B. G. B. 1896. g. nāca spēkā 1900. g.; Šveicē — Šveices kodeks 1907. g.).

Tikai angļu-amerikāņu tiesības nav vēl kodificētas.

Kodifikācija cenšās apvienot tiesības tur, kur valda partikulārisms. Ar kodifikāciju cenšās tiesības padarīt pieietamas un saprotamas ka tiesām, tā privātpersonām, bet tas ne arvienu izdodas.

206. „ Kodifikācija traucē tiesību dabisko attīstības gaitu, nepiemērojās jaunām prasībām. Uzmanību pievelk kodeku normas kā tādas, bet ne tiesību normas vispār.

Likumu kopoījumi, kompilācijas un kodeki jeb nolikumi ir tiesību avoti šaurākā vārda nozīmē. (источники правоведения).

Baltijas tiesību galv. tiesību avots ir III. daļa.

Tā ir kompilācija. Projektu sast. Samsons fon Himmelšterns, bet pēc vairākām redakcijām tika atzīts par nederīgu. Likumu kopoījuma sastādīšanu nodod prof. Bungem.

Viņš pa daļai izlietoja Samsona projektu.

1864. g. 12. nov. Bunges projektu publicēja un

1. jūlijā 1865. g. tas nāca spēkā. Bija 4600 pantī un 36 ievada pantī.

I. grām. — ģimenes tiesības	} Sistēma institūcija (nav kopijas daļas) un tuvojas pandektu sist. (saistību un mantojuma tiesības nodalītas).
II. " — lietu "	
III. " — mantojuma "	
IV. " — prasījuma "	

Pēc avotiem III. d. ir vecģermāņu (ģermāņu massa) un pandektu tiesību (romiešu massa) sinteze. Krievu teksts ir akadēmiķa Bičkova tulkojums zem barona Korfa redakcijas.

Latv. tulkojums — vietējo civillikumu kopojums (Vietējo likumu kopojuma III. daļa).

1928. g. no spec. komisijas pie Tieslietu ministrijas jāsāldzina ar oriģinālu.

Krievu civiltiesību normas sastopam Likumu kopojuma X sēj. I. daļā (X. т. ч. I. свода законов), kuŗu saucas »Свод гражданских законов« tagad 1914. g. izdevumā. Krievu likumu kopojums izdots 3 reizes: 183. l.p.

1832., 1842. un 1857. g.

Krievu civillikumu kopojums (X. sēj. I. daļa) izdots arī 3 reizes:

1887., 1900. un 1914. g.

Ir uzskats, ka X. sēj. I. daļa ir gandrīz nolikums (Vorms). Speranska darbs 1832. g. nebija vienkārša inkorporācija, jo viņi radīja patst. pantus, kas atšķīrās no likumiem. Radās kaut kas starp inkorporāciju un nolikumu. 184. .

Pareizi ir tomēr skaitīt X. sēj. I. daļu par inkorporāciju.

Pirmajos izdevumos pieturējās pie institūciju sistēmas (materiālās un procesuālās tiesības nav atdalītas, bet ir arī pandektu sistēmas iezīmes. Vēlākos izdevumos procesuālās tiesības tika nodalītas atsevišķā sējumā. 185. .

X. sēj. I. daļa sad. 4 grāmatās (1914. g. izdev.).
X. sēj. I. daļa nav pilnīga.

Dažādas baznīcas normas, kam nozīme civillikumos, nav uzņemtas Rīkojuma kopojumā.

Krievu likuma kopojumā galv. avots ir ukazu prakse (указная практика).

Ģimeņu tiesību pamatā ir kanoniskās un romiešu-bicantiešu tiesības.

2. 1.p.

Jo vairāk attīstas civilizācija, jo vairāk vajadzības pēc atsevišķi nodalītām tiesībām (обособленное право), kā vērtības. Jo civilizācijas pakāpe zemāka, mazāka arī vajadzība pēc tiesībām kā atsevišķu pastāvīgu vērtību.

Vislielākā civilizācija ir tāds sabiedrības stāvoklis, kur ārējā, komplicētā dzīves puse dominē par garīgo viņas pusi, jeb kur forma dominē par saturu.

Tiesības ir cilvēku gribas izpaudums, kolektīvs faktors, kas regulē cilvēku attiecības, viņu dzīvi.

Ja civilizāciju raksturotu garīgās vērtības, tad nodalītās tiesības zaudētu nozīmi.

3. "

Civilizācijas izplatīšanos sekmē arī tiesību apvienošanās dažādās valstīs.

Tiesību normu ūniversālisms — mūsdienu raksturīga pazīme.

Katras civilizācijas pamatā ir cilvēku darbs — kultūra.

Kultūra nozīmē sevis izveidošana, audzināšana garīgā nozīmē (garīgā kultūra).

Tiesību iedarbība te ir lieka. Tā tad tiesību attiecība pret kultūru ir pretēja tiesību attiecībai pret civilizāciju, jo vairāk kultūras, jo mazāka tiesību iedarbības vajadzība.

5. "

Viduslaikos brīvā doma atradās zem baznīcas dogmas iespaida, bet tad sākās atmoda, kas noveda līdz galējam racionālismam un radikālismam.

Uz romiešu tiesību pamatiem rodās tagadējās tiesības. Bet tikumīgais pasaules uzskats gājis zudumā. 6. l.p.

Jurisprudences uzdevums ir stiprināt tikumiskos pamatus. Jauzver taisnības (aequitas) princips, kas valdīja romiešu tiesībās un gājis zudumā. 4. "

Mums trūkst autoritātes. Vajaga censties glābt kultūru, stiprināt morāliskus spēkus atsev. cilvēkā. 7. "

Civiltiesiskā sabiedrība atšķiras no sabiedrības socioloģiskā nozīmē. 8. "

Civiltiesiskā sabiedrība atšķiras no sabiedrības socioloģiskā nozīmē. 9. "

Tiesiskā sabiedrība ir tā sabiedrība, uz kuru attiecas un kuŗas robežas nosprauž spēkā esošās normas. Var būt runa par civiltiesisko, krimināltiesisko, procesuāltiesisko sabiedr. u. c. 10. "

Tiesību subjektu var abejādi pareizi apskatīt no tiesību spējas un darbības spējas veidokļiem. 11. "

Parasti runā tikai par 2 ties. subj. veidiem: fiziskām un juridiskām personām.

Bet civiltiesiskā sabiedrībā ir daudz vairāk tiesību subjektu, viņi ir dažādi. 12. "

Ir vidusmēra cilvēks kā ties. subj. un novirzieni uz vienu un otru pusi. Pat konkrēti cilvēki var būt tiesību subjekti.

Tiesību objekts apzīmē to personas darbības sfairu, kas tiek atzīta no dotās tiesību sistēmas.

Te slēpjas pa daļai publisko un privāto tiesību norobežojums. Civiltiesiskā sabiedrība arvien attīstās un mainās. Katra tiesību sistēma dod iespēju civilties. sab. tālāk veidoties. 14. "

Ir normas, kuŗas var nosaukt par „blanketnormas“ „kaučuka“ normām, tāpat jēdzieni, kā: labie tikumi, sabiedriskā kārtība, laba sirdsapziņa u. c. garantē civilties. sabiedr. kustību, t. i., tālāko attīstību, jo likumdevēji šos jēdzienus nenoteic tuvāk. Galv. vietā stāv taisnība, kas atbilst visai civilties.

sabiedrības sistēmai, subjektīvai taisnībai te nav vietas. Nav arī klasu taisnības.

16. l.p. Civilties. sabiedr. attīstās vienmērīgi, nevis ar lēcieniem. Pat revolūcijas nobriedušas jau iepriekš un viņu radītās pārmaiņas ties. iekārtā jau izveidojušās ciilties. sabiedr. pamazām.

Fakts un tiesības ir pretstats tam, kas ir un kam jābūt. Rokas spiedienu, ciktāl tam nav tiesiskas sekas, ir vienkārši fakts, t. i. ikdienišķas dzīves fakts. Tiesisks fakts ir fakts ar tiesiskām sekām. Tiesiskos faktus tehniskā nozīmē iedala 3 šķirās:

1) ar tiesībām saskanīgie gribas izteikumi, ko parasti sauc par tiesiskiem darījumiem;

2) ar tiesībām nesaskanīgie — tiesību pārkāpumi jeb delikti un

3) tiesiskie notikumi, t. i., tādi notikumi, kas vai nu nemaz nav gribas izteikumi, vai arī tiem nav tiesisku seku, piem., garā slimā gribas izteikums. Tas apzīmē, ka tiesības tos pielīdzina vienkāršiem notikumiem.

Sākumā fakts bija tikai pretējs tiesībām, ka „faktiskais“ pārgāja tiesiskā tikai sevišķi stingra formālisma ceļā „apsolīt“ kaut ko darīt tā, bet ne citādi.

Kas sākumā dogmātiski ir fakts, kļūst par tiesībām tiklīdz viņas normas atzīst sabiedrība.

Fakts ir socioloģiska parādība.

Tiesību jēdzienā ietilpst 2 elementi: sociālais (publiski tiesiskais) un individuālais.

Tiesības ir cilvēku gribas izpaudums, kolektīvs faktors, kas regulē cilvēku attiecības, viņu dzīvi.

Tiesības rada juridiskas sekas.

Normām (ties.) pastāv parallēli fakti.

169. „ Civiltiesību politika runā par spēkā neesošām, vēlamām tiesībām.

Par civilties. politikas uzdevumiem izsakās prof. Petražickis. Viņš saka, ka ties. politikas uzdev. ir audzināt un tuvināt cilvēces ideālam. Šis ideāls ir mīlestība, nevis kā izjūta, bet kā harmoniskās attīstības ideja. 170. l.p.

Par egoismu augstāk stādams altruisms. Tagadējā mēchanizēto tiesību laikmetā tiesību politika var nest cilvēkam un kultūrai glābiņu. 173. „

No jauna atdzimusi arī ideja par dabiskām tiesībām. Šādā nozīmē, ka radusēs mācība par vēlamām tiesībām, saka prof. Petražickis. Jācīnās ar tiesību mēchanizāciju. 174. „

Noraidams uzskats, ka tiesības balstās tikai uz fizisku spēku. 175. „
176. „

Civiltiesību normas tiek pētītas un pēc tam izveidotas (излагаются) atsev. sistēmā, ko sauc par dogmātisko. 178. „
179. „

Bet tiesību dogma nav tikai tiesību materiāla apskatīšana mācības grāmatā jeb kursā. Tiesību sistēmai jābūt kaut kam organiski veselam, apvienotam. Tā kā ties. sistēmai ir zinātnisks raksturs, tad ar to izskaidrojams nosaukums „tiesību dogma“ (dogma — mācība). Tiesību dogma ir konservatīva. Tagadējās tiesībās valda pandektu sistēma (kopējā daļa un 4 atsev. daļas — lietu, prasījumu, ģimenes un mantojuma tiesības). 180. „

Pandektu sistēma ir paidagoģiska un balstas uz institūciju sistēmu (3 daļas — persona, lietas, prasība).

Ir vairākas civilties. pētīšanas metodes: 193. „

1) civiltiesību vēsture (pēta pagātnes normas, vēsturiskā metode jeb vēst. salīdzinošā);

2) tiesību politika (pēta nākošās un vēlamās tiesības);

3) tiesību sistēma jeb dogma (pēta pozitīvās

normas ar juridiskās jeb dogmatiskās sistēmas palīdzību);

4) civiltiesību visp. teorija (sava veida filozofija);

5) civiltiesību metodoloģija.

194. l.p. Juridiskā metode visvairāk izplatīta, tā pēta pozitīvās tiesības (arī kādreiz spēkā esošās, ne tagad) un tiek saukta par pozitīvo jurisprudenci jeb juridiskās dogmatikas metodi.
196. " Juridiskā metode pēta tiesības kā sabiedrības normatīvo izpaušanos, kādai viņai jābūt pēc tās sistēmas.
180. " Vietējo (III. daļas) tiesību literatūra: Erdmaņa
181. " darbs, Tutrumovs »Гражданское право« prof. Nolde,
187. " Loebers. X. sēj. I. daļas literatūra: Šeršenevics,
188. " Meijers, Guļaevs, Pobedonoscevs, Aneņkovs, Isačenko u. c. No jaunākiem darbiem: Rjazanovskis, Beļackins, Iljins.
189. " Cittautu literatūra: franču — Planiol, Baudry-Lacantiniere, Anbriet et Rau. Vācu — Berngeft un Kohlers, Zoma, Etdemann, Cosack, Derenburg, Crome, Hübner.
- Šveices — Dr. M. Gnür, et Curti, Huber.
- Austrijas — Unger, Altmann.
- Anglijas — et Curti, Stephen Sch.. Itālijas — Brugi.
190. " SSSR — A. Goichbarts, Magerovskis, H. Freud. Izdots: „Sammlung europäischer un ausereuropäischer Privatrechtsquellen“ (satur: coder civil, Brazīlijas kodeku un SSSR kodeku).
- Darbi civiltiesību vēsturē: Esmen, Viollet, Schröder, Glasson, Salvioli u. c.

2. biļete.

Civiltiesiskās normas jāpēta sakarā ar civiltiesisko sabiedrību, ar tās statiku un dinamiku. 215. 1.p.

Civilties. sabiedr. sastāvu noteic civilties. sab. locekļa jēdziens jeb tehniski runājot persona, tiesību subjekts.

Tiesību subjekts ir kuŗš katrs cilvēks, jo tagad vairs nav vergu, kas nebija tiesību subjekti.

Izšķir fiziskas un juridiskas personas (sociālas organizācijas. Civilties. sabiedr. robežas ne katrreiz sakrīt ar valsts robežām (pie mums, piem., X. sēj. 1. d. sabiedr.).

Kas attiecas uz civilties. sab. organizāciju, tad viņu iedomājas parasti kā tiesisko attiecību jeb saistību sistēmu.

Par sabiedr. skeletu jāuzskata tiesisko stāvokļa sistēmu (status). 217. "

Tiesiskās attiecības past. mainās, tāpēc pieder pie civ.-ties. sab. dinamikas.

Ties. sabiedr. mērķi:

1) uzglabāt sevi veselu un uzturēt sociālo mieru; 218. "
2) aizsargāties arī pret ārieni (t. i., arī valstiskās organizācijas uzdevums); 219. "

3) aizsargāt tiesiskos stāvokļus un no viņiem radušās subjektīvās tiesības.

Civilties. sab-ba ir īpatnēja savveida organizācija, kuŗu nosaka attiecīgas normas (statika) un savas kustības spēja, kuŗu tā realizē caur dinamiskām normām.

Civilties. sab-ba ir uzbūvēta uz vispārējās organizācijas normas, — brīvības, cilv. personības autonomijas.

Tagadējā civ.-ties. sabiedr. cenšās izcelt cilvēka personību, kamēr agrāk to apspieda vispārī-

220. l.p. bas idejas labā. Civ.-ties. sabiedr. cenšās izkopt tiesisko apziņu un gribu.
- Civ.-ties. sab. darbības robežas nosaka vispirms viņas mērķi (personības-individuālītātes izcelšana, sabiedriskuma veicināšana, sociālā antagonisma vājināšana). Civ.-ties. sab. robežas tiek noteiktas no personas interešu aizsardzības plašuma, III. d. principiēli aizstāv tikai materiālās intereses (2907. p., 4560. p.). Tas ir novecojies princips, kuram tagad nav vietas.
- Civ.-ties. sab. teritorijas paplašināšanai jāiet uz publisko tiesību rēķina pamata visos tais gadījumos, kad tas ir personu interesēs.
223. „ Pilsoniskās tiesības, kuŗas vērstas pret valsti, tiek sauktas par publiski-subjektīvām tiesībām.
- 22—24. „ Jautājums par civ.-ties. sab. darbības robežām var tikt nostādīts atkarībā no pašu personu gribas.
- Civ.-ties. sabiedrības dinamika izpaužas dažādu tiesisko attiecību (правоотношений) nepārtrauktā rašanās, pārveidošanās un izbeigšanās, kas saistīts ar personu tiesiskiem stāvokļiem.
- Katrs tiesiskais stāvoklis dod personai tiesības spēju rīkoties civ.-ties. sab.-bā. Tiesisko stāvokļu sistēma sastāda sabiedrības statiku. Arī tiesiski stāvokļi mainās, personas var zaudēt ties. stāv. un no jauna iegūt. Atsevišķas personas var iegūt ties. stāvokļu un attiecību sakopojumu, tā ir universālsukcesija (приемство универсальное) piem., pie mantošanas.
41. „ Organizācijas tiesības ir normu jeb noteikumu kopojums, kas nosaka soc. grupas struktūru, vai nu tā būtu ārpusvalstiska sab.-ba, jeb valstiska, vai vienkārši kāda cita grupa.
42. „ Organizācijas normām piekrīt statisks raksturs.

Organizācijas normas ir civiltiesību publiskās normas.

Organizācijas normas ir tiesību normas, pretēji dinamiskām, kuŗas pielaiž civ.-ties. sab. attīstību.

Izšķir: visp. un speciālās organiz. normas.

45. l.p.

Spec. organiz. normas ir nepieciešamie likumi (uz zināmu laiku, ne mūžu), kas regulē cilvēku dzīvi.

44. „

Organizācijas normām ir imperatīvs raksturs, dinamiskām — nē.

Organiz. normas ir publiski tiesiskais elements civiltiesībās un tās, kā princips, nosaka civiltiesiskās sab-bas uzbūvi (vispārējās organizācijas normas).

Spec. normu piemērs: normas, kas nosaka īpašnieka brīvību organiz. rīkoties ar savu īpašumu.

Visp. organiz. normas, piem.: normas, kas atzīst katram cilvēkam tiesības rīkoties ar lietām.

Jurists parasti skatās tikai uz to, lai viņa klients vinnētu prāvu, bet neņem vērā organizāciju normas. Viņš galvenā vietā uzstāda dinamiskās normas. Nepareizs uzskats, ka procesā jāuzvar tam, kas prot labāk pierādīt savu taisnību. Arī tiesnesim jāievēro organiz. normas, pie tam viņš nedrīkst pielietot visp. organiz. normu tur, kur ir spec. organiz. normas. Kur spec. organiz. normas nav, tur nedrīkst tādas radīt, bet jāvadās no visp. organiz. normām.

46—52. „

Tiesība saistīties ar kaut kādu darbību un saistīt citus ar kādu darbību ir pamatā vispārējā organizācijas tiesību norma.

52. „

Tā ir līguma brīvība. III. daļa apskata saistību kā aktīvas tiesības, kā prasījuma tiesības, sakarā ar ko parādnieks saistās par labu kreditoram kaut ko izdarīt, vai kaut ko nedarīt.

53. „

Tiesība saistīties un saistīt nevar tikt cilvēkam atņemta, to var tikai ierobežot ar spec. organizācijas normu, ciktāļi tiek aizkārtā cilvēka tiesiskā perso-

na. Ja spec. organizāciju normas, kas ierobežo vispārējo, atkrit, tad visp. normas aplāpētā darbība automātiski atjaunojas. Attiecībā uz visp. privātīpašuma tiesību normu minētā parādība tiek saukta par īpašuma tiesību elastīgumu.

Tiesība saistīt un saistīties tiek tagad apkarota tāpat, kā privātīpašums un mantojuma tiesības. Nevar slēgt līgumus, kuŗu saturs ir neatļautā un nepieklājīgā darbība (2922. p.).

Kalifornijas nolikums runā par „neatļautu iespaidu“. Vācu nolikumā ir norma, kas aizsargā pret oikonomisko ekspluatāciju.

Cik tālu iespējams līguma brīvību ierobežot, ja nav spec. normas, tas ir svarīgs jautājums.

Ja līgums aizskar personas brīvību, tad līdz ar to tiek aizskārts visp. normas, un šāds līgums ir nederīgs.

57. l.p. Oikonomiskā ekspluatācija kā tāda nerunā preti labiem tikumiem, it sevišķi ja tā notiek ar ekspluatējamās personas piekrišanu. Tikai tur, kur ekspluatējamā persona nevar aizsargāt savu personības brīvību (свободу личности) tur norma nonāk pati ar sevi pretrunā un šāda ekspluatācija ir noraidāma. Kas attiecas uz kolektīviem jeb tarifa līgumiem, tad kalpotājs nevar būt saistīts padoties kolektīvā līguma darbībai, kas slēgts bez viņa līdzdarbības. Bet saimniekam nav tiesības slēgt ar viņu citādu līgumu sakarā ar uzņemto saistību pret kolektīvu.

58. „ Cilvēkam ir brīvība rīkoties ar lietām, tā arī ir visp. organizācijas norma. Brīvība rīkoties ar lietām var būt maksimāla (īpašuma tiesības) un minimāla, kad darīšana ar turētāju vai lietotāju. Rīcības brīvības maksimumu, vai minimumu, nosaka spec. organiz. normas.

59. „ Rīcības brīvība ar lietām ir personiska tiesība (личное право).

Atjemt cilvēkam privātpašuma tiesības, nozīmētu ierobežot viņa „es“ izpaušanos materiālajā sfairā. Privātpašuma tiesībām piekrīt elastīguma princips un ekskluzivitātes princips, sakarā ar ko īpašniekam tiesības noraidīt, izslēgt jebkuras citas personas iedarbību uz viņa lietu.

Grafs Speranskis privātpašuma tiesības apzīmēja kā īpašuma tituli (титул собственности).

Ar īpašnieka tituli tiek atzīta maksimālā brīvība rīkoties ar lietiskiem labumiem.

Faktiski šo brīvību gan var ierobežot līdz minimumam. III. d. 707.—709. p. p. runā par īpašuma tiesībām. 708. p. saka, ka ierobežojumi iztulkojami šaurākā nozīmē un šaubu gadījumā pieņemama brīva rīcība. III. d. lieto 2 terminus:

- 1) varas tiesības par lietu un
- 2) pilnīga rīcības brīvība.

Jāizšķir tiesības uz svešu mantu (servituti u. c.) un īpašuma tiesību ierobežojums: III. daļa gan apskata tiesības uz svešu mantu, kopīpašuma tiesības un dalītas īpašuma tiesības kā īpašumtiesību ierobežojumu (979., 927. un 942. p. p.). Servitutu tiesības ir atsev. nodaļā (1089. p.). Romiešu ties. princips servitutu pastāvēšana nav pieņemama pati par sevi (1091. p.) un šaubu gadījumā pieņemama vismazākā apmērā (1092. p.).

Mantojuma tiesības, tāpat kā ties. saistīties un saistīt, un īpašuma tiesības, ir vispārējas organizācijas normu tiesības.

Mantojuma tiesības tāpat ir ne tikai lietu tiesības (имущественное право) bet arī personas (personīgās) tiesības (личное право).

Dinamiskās normas nosaka civ.-ties. sab. kustību absolūtā un relatīvo tiesību (ties. stāvokļu) laukā, tās regulē civ.-tiesisko cilvēku darbību viņu civ.-ties. normatīvajā dzīvē. Din. normu saturs:

60. l.p.

62. „

63. „

67. „

1) personisko tiesību stāvokļu, īpašuma un lietu ties. stāvokļu, tāpat ģimenes un mantojumu ties. stāvokļu iegūšanas un pārtraukšanas veidi;

2) līgumu un saistību ties. stāvokļu izcelšanās un pārtraukšanas veidi;

3) tiesisko stāvokļu pārveidošanās.

68. 1.p.

Tā tad din. normu sad. absol. un relat. izskaidrojams ar sab-bas konservatīvo jeb brīvo evolūcijas tendenci, kur katra sab-ba katrā laikmetā atrodas dažādākā kombinācijā.

Din. normu 2 grupas:

1) regulē cilvēku darbību absolūto tiesību sfairā (personu, lietu, ģimenes, mantojumu, autora tiesības u. c.);

2) regulē cilvēka darbību relatīvo tiesību sfairā (līguma tiesiskie stāvokļi).

Par jurid. darījumu (Sinaiskis — aktu) sauc gribas izteikšanu, kuŗas mērķis ir jurid. attiecību (Sin. jur. tiesisku stāvokļu, jo mācība par civiltiesisku sab. pamatojās uz tiesiskiem stāvokļiem) radišana, izmantošana jeb izbeigšana. Sakarā ar jurid. akta šādu trīskārtīgu sadalīšanu, mēs nonākam pie din. normu seškārtīga iedalījuma.

Tā tad din. normas iedala:

a) absolūto tiesisko stāvokļu 1) iegūšanas, 2) izbeigšanas un 3) izmaiņas normās un

b) relatīvo ties. stāvokļu 1) izcelšanās, 2) izbeigšanas un 3) izmaiņas normas.

Din. normas šaurā nozīmē tā tad ir normas par cilvēka darbību, un šāds jēdziens sakrīt ar jēdzienu par normām, kuŗas nosaka tiesiskā akta būtību.

Din. normas vēl iedala:

1) subjektīvās (cilvēka gribas izpausmes normas) un

2) objektīvās (dinamiskā, neatkarājas no cilvēka gribas).

Subj. din. normas dalās: tiesībām atbilstošās

1) likumīgās (legālās) normas (нормы правомерные)

noteic juridiskus darījumus, tiesiskus aktus un

2) tiesībām neatbilstošās — nelikumīgās — delikta normas (нормы неправомерные) attiecas uz tiesību pārkāpšanu (правонарушение).

Objekt. din. normas iedala:

1) normas, kur civ. darbība pilnīgi izpaliek, piem., zemes trīce, kas pārtrauc un pārveido ties. stāvokļus un

2) normas, kur civ. darbība ir, bet tiek atzīta par faktu, piem., garā vājā darbība. 69. l.p.

Subjektīvo normu pazīme tomēr nav tā, ka tiesisks akts ir gribas izteiksme, bet gan tā, kā viņā slēpjas iespējamība priekš cilvēka, pie kam konkrēts cilvēks darbojas tā, kā viņš atrod par vēlamu. Tomēr lielais vairums subj. din. norma atzīst tiesību subjektam kombinācijas brīvību.

Objektīvām din. normām parasti piemīt tiesiska neizbēgamība. Tā tad viņam piemīt absolūtisms. Šī neizbēgamība izriet no civiltiesiskās sabiedrības centieniem uzturēt savu organizāciju.

Bez tam izšķir vēl legālās dinamiskās normas šaurākā nozīmē (kas radītas ar likumu) un 2) legālās din. normas plašākā nozīmē (kas rodas caur ierašām, tiesu praksi un taml. faktoriem).

Ir vēl tā sauktās netieši, slipi dinamiskās normas (косвенно динамич. нормы), kas sakrīt ar organizāciju normām, piem., kaimiņu tiesības, cik lielā mērā tās ierobežo īpašuma tiesības. Cik daudz dinamiskā norma netraucē civ.-ties. sabiedrības statiku, tik daudz tiesnesim jāpabalsta din. normu attīstība sabiedrībā. 75. "

Ģenētiski din. normas tāpat kā organiz. normas var sadalīt:

- 1) legālās, no lik. noteiktās un
- 2) normās, kuŗas uzstāda bez lik. tiesu prakse, paraŗas, ties. teorija.

Vēl jāatšķir tīri tehniski din. normas, kuŗas vērstas tieŗi pret cilvēku, kā ties. subj.

Tad vēl izšķir normas ar din. refleksu (visas normas par īpaŗ. robeŗām) kaimiņu ties.

76. l.p. Civ. ties.- sabiedrības pamatprincips ir viņas locekļu pēc iespējas lielāka paŗdarbība.

77. . Arī likumdevējam no svara novilkta robeŗu starp organiz. un dinamiskām normām, radot jaunas, vai pārveidojot past. normas.

Mācība par organiz. un dinamiskām normām ir līdzeklis, kā no komentāriskās metodes pāriet uz tīri zinātnisko metodi.

Katrai normai ir 2 pamatelementi:
sociālais un indivuelais.

78. . Organiz. normas bagātas ar soc. elementu, din. normas ar individuēlo. Bez tam vēl ir III. elements — formālisms, kas tieŗi sastopams pie organiz. nor-

81. . mām.

Tiesību sistēma, kā normātīva civ.-ties. sabiedrība, ir organizācija (statiskās tiesības) un darbība (dinamiskās tiesības). Tā ir sabiedrība, kas organizēta cilvēku paŗdarbības nolūkā.

Organizācijas normas dalās 2 pamatgrupās:

1) Vispārējās organiz. normas (pamatprincipi, dotās civiltiesiskās sab. uzbūves izejas punkts) un

2) speciālās organiz. normas, kuŗas aprobeŗo vispārējo organizācijas normu realizāciju. Šis sadalījums svarīgs priekŗ lik. tulkoŗanas. Vispārējā norma katru reizi automātiski, ipso iure, paplaŗina savu darbības aploku, tikko speciālā norma tiek saŗaurināta jeb pavisam atkrīt.

Sekojot Romas pretora tiesībām, vienmēr jāsekmē din. normu attīstība, cik tāļu viņa nesatricina

civiltiesiskās sabiedrības statiku. Tomēr jāievēro ka visas din. normas ir vienāda rakstura. Dažas no tām (objekt. din. normas, kaimiņu ties.) ir organiz. normas ar netiešu dinamiku. Citas cieši saistītas ar organiz. normām.

Māc. par din. normām praktiskā vērtība izteicās palīdzēšanā piesavināties civiltiesības.

Jāizšķir civiltiesības kā darbojošo tiesību normatīvs materiāls no civiltiesībām kā zinātnes. Komentāriju sistēmu mūsu dienās lieto zemēs, kurām jauni kodeksi, bet labākie darbi par franču civilties. nodeku (c. c.) uzrakstīti ar šo metodi, kuŗa jāuzskata tikai par palīgmétodi.

Māc. par din. un organiz. (statikas) normām šinī ziņā ir vērtīga pāreja no komentāriju metodes uz tīri zinātnisko, kuŗa dod vairāk nekā pēdējās un vairāk arī kā jebkuŗa praktika.

Ja din. normai trūkst jebkādas saites ar statiku, tad individuālais elements ir valdošais.

Sinaiskis domā, ka viņa māc. par dinām. normām ir tīri jauna. Tās gan piemin savā darbā Špenglers, bet no viņa skoln. Fēra māc. redzams, ka viņš salīdzinādams rom. ties. visumā ar mūsdienu tiesībām atrod, ka tās bijušas statiskas, kamēr tagadējās esot dinamiskas.

Turpretim Sinaiska māc. par organiz. un din. normām dib. uz jēdzienu par civiltiesiskas sabiedrības analīzi. Tāpēc katrā sabiedrībā neizbēgami sastopamas kā statiskās tā dinamiskās normas.

Māc. par dinamiskām normām sagāž arī nepareizo jēdzienu par tiesību sistēmu visumā kā organizismu.

Tiesību sistēma visumā kā normatīva civiltiesiska sabiedrība ir organizācija (statiskās tiesības) un darbība (dināmiskās tiesības).

Prof. Sinaiska māc. par dinām. normām uzbū-

vēta uz slēdziena, ka viņa ir savā būtībā tehniska norma, kuŗa nosaka cilvēka tiesisko darbību. Tādejādi visi tiesību iegūšanas, izbeigšanas un izmaiņas veidi ir dinamiskas normas.

Lai saprastu dinamisku normu iedalījumu absolūtās un relatīvās, jāievēro, ka visas tiesības ir jāievēro citiem cilvēkiem, jo visās viņās slēpjas sociālais elements, tāpēc viņas visas it kā uzskatāmas par absolūtām (pieņemts absolūto normu publicitātes princips, gan oficiāli paziņojot, gan nodrukājot spec. organos, tāpat nekust. īpaš. ierakstīš. zemes grām. un kust. lietu nodoš. valdīšanā (traditio) pieder pie šiem publicitātes līdzekļiem).

Din. normas jāatšķir no organiz. normām ar netiešu din. efektu (refleksu). Šeit ietilpst visas organizācijas spec. normas, kuŗas sastāda īpašuma tiesību robežas.

Spec. organiz. normas ir cilvēku dzīves likumi, kuŗu ievēroš. ne tikai saistoša, bet arī nepieciešama tik ilgi, kamēr cilvēki viņas atzīst par likumu.

Ar to šie imperatīvie likumi atšķiras no dispozitīviem, kuŗi jāuzskata kā likumdevēja padomi cilvēkiem, kā rīkoties, bet kuŗiem cilvēki var arī nesekot, nemaz nepārkāpjot likumu.

Vispārējā organiz. norma (vienīga) par brīvību saistīties un saistīt citus, satur cilvēka personas atzīšanu. Tāpēc gadīj., kur trūkst spec. organiz. normas, kuŗas ierobežo brīvību, tiesnesim jāpiegriežas pie visp. org. normas. (Vergi kļūst brīvi zemē, kur verdzības institūts nepastāv, saistībās šādu institūtu nevar aizstāvēt, jo šīs zemes tiesības šādu institūtu nepazīst.)

Rīcības brīvība rīkoties ar īpaš. (kā visp. org. norma) savu maksimumu sasniedz tad, ja ties. subjektam ir īpašnieka tituls, bet mazāka viņa ir pie valdīšanas un lietošanas tituliem. Tas vis tiek no-

teikts (t. i., brīvība rīkoties) no spec organiz. normām.

Mantoš. ties. ir personiska ties., tāpat arī ģimenes ties., kaut gan vairums ģim. īpaš. ties. aizsedz personīgo ģimenes ties. raksturu.

Mūsdienu tiesību zinātne padarījusi neskaidru organiz. normu, kā cilvēku personības normu nozīmi. Tagad mēģina radīt jaunas organiz. normas pamatus uz sociālām dzīves prasībām. Tomēr šiem mēģinājumiem nevar būt panākumu, kamēr nav pārveidots pats cilvēks, jo organiz. normas cieši saistītas ar cilvēka personību.

Spec. org. normas ir salikts vispārējo organiz. normu korrektīvs.

3. bilete.

132—150 lpp.

132. lpp.

Likums ir norma. Norma var būt atļaujoša (dispozitīva) un pavēloša (imperatīva).

Zem autentiskas tulkošanas jāsaprot, ja pats normas autors (likumdevējs) dod tuvākus paskaidrojumus. Tā ir tulkošana plašākā nozīmē. Ja nevar griesties pie normas autora, tad jāmēģina pašam iztulkot likumu, vai arī jāgriežas pie speciālistiem. Ir sevišķa speciālistu šķira, kas nodarbojas ar likumu un tiesisku normu iztulkošanu.

133. "

Ar likumu tulkošanu nodarbojas arī instances, beidzot ar kasācijas instanci, kas dod dotajā lietā galīgu lēmumu. Uz analogiskiem gadījumiem šis lēmums neattiecas un nav saistošs, arī ne priekš zemākām instancēm (pēc III. d., citādi pēc krievu likumiem). Dzīves apstākļi pastāvīgi mainās. Pēc kāda laika pēc likuma izdošanas rodas vajadzība viņu iztulkot. Tā ir objektīvā iztulkošanas vajadzība.

134. "

Subjektīvā — ir tāda, kur likuma teksts ir nesa-

protams un tas jāpaskaidro tuvāk, neatkarīgi no pārmaiņām u. c. apstākļiem.

Objekt. iztulkošanas vajadz. pastāv iekš tā, ka likuma skaidro tekstu vajaga vai nu sašaurināt, vai paplašināt, atkarībā no pārveidotiem dzīves apstākļiem.

Tagad obj. iztulkoš. vajadzību cenšas vājināt, atļaujot pašā likumā administratīvās varas orgāniem izdot instrukcijas. Bet šīs instrukcijas nedrīkst aizskārt personiskās tiesības.

135. lpp. Personiskās tiesības var grozīt tikai likums vai tiesa. Principā administratīvās instrukcijas nav atzīstamas, jo tā ir permamenta likuma iztulkošana autentiskā ceļā, caur administratīvo varu uz delegācijas pamata. Rodās autentiskās iztulkošanas surrogāts. Ja likums neatbilst dzīves prasībai, tad viņu var dziedināt ar tiesas spriedumu. Vai arī likumu izdot par jaunu, bet instrukcijas princips jāno-
raida.

136—141. „ Pilsoņiem piederošās personiskās tiesības nevar zitādi atjēmt kā tikai tiesas vai likumdošanas ceļā, bet ne administratīvā.

Kodeki un nolikumi prasa mazāku iztulkošanu, jo tie ir organiski veseli, pārdomāti likumu kopoījumi.

Vienkārš. likumu sakopojumos turpretim ir daudz neskaidrību.

141. „ Likumu iztulkošanu iedala: doktrinālā un legālā.

Pirmā gadījumā ar iztulkošanu nodarbojas zinātnie, bet otrā gadījumā — varas orgāni.

Pie doktrinālās iztulkošanas saistošais spēks pamatojas tikai uz zinātnes autoritāti. Novērojama tendence, ka doktrinālā iztulkošana pāriet legālā iztulkošanā ar tiesas palīdzību.

142. „ Uz ko balstās zinātnes spēks? Te nekrīt svarā zinātnes loģika. Katrai civ.-ties. sabiedrībai ir sava

sistēma, tā ir kaut kas organiski vesels, tai ir savi pamatprincipi. Sie pamatprincipi jāņem vērā pie likumu tulkošanas. Loģiskie pamati piemīt visām civ.-ties. sabiedrības sistēmām. Ir tiesību aksiomas, kas palikušas no romiešu tiesībām, un kas tiek uzskatītas ka loģiskie visp. tiesību pamatprincipi, bet faktiski ir tikai romiešu civ.-ties. sabiedrības īpatnējie pamatprincipi. Dažreiz tiesnesis pielieto romiešu tiesību pamatprincipus, ignorējot dotās civ.-ties. sabiedrības pamatprincipus. Tā ir liela kļūda. Agrāk valdīja uzskats, ka tulkot likuma normu nozīmē izprast likumdevēja gribu. Tas nav pareizi. Katra norma ir objektīva. Krīt savrā tikai likuma katēgoriskie noteikumi. Jātulko likuma griba, bet ne likumdevēja griba. Bet šo kļūdu pielaiž bieži.

143. lp.

144. "

145. "

Taisnības princips (aequitas) ir katras ties. sistēmas pamatā (III. d. XVIII. iev. p.) taisnības princips tieši atzīts.

146. "

Subjektīvā taisnība pamatojas uz cilvēka subjektīvo izjūtu, uz viņa sirdsapziņu. Bet taisnībai jābūt objektīvai. Tiesnesis nedrīkst rīkoties pēc savas subj. taisnības izjūtas, viņam jāmeklē obj. taisnības principi.

147. "

Obj. taisnības jēdziens arī var ar laiku mainīties, tas mainās līdz ar sabiedrības uzskatiem, piem. kādreiz atzina par taisnīgu nonāvēt atraiknes, lai tās sekotu vīriem.

148. "

Jāpēta civ.-ties. sabiedr. statika, dinamika un struktūra, lai atrastu viņā valdošās taisnības principus. Ne katrs tiesnesis tiek ar šo uzdevumu galā.

149. "

Objekt. taisnība ir paslēpta pašā sabiedrībā, nevis atsev. cilvēkā vai grupas uzskatos un sirdsapziņā.

150. "

Tiesu prakse izpaužas tiesu precedentā, kas atkārtodamies ilgāku, vai īsāku laiku pieņem saistošu formu, kā tiesas un ierašu tiesības.

Krievu senāts atzina savus likuma tulkojumus (senāta spriedums) par saistošiem tīri tehniskā šā vārda nozīmē, padarīdams viņus saistošus vienādās lietās. Nav pareizi, ka senāta spriedumus atzīst par saistošiem. III. d. iev. XXVI. p. skaidri nosaka, ka arī augstāko tiesu instanču lēmumiem nav likuma spēka. Bet tā kā tiesnešiem jābūt konsekventiem, tad prāvnieki var atsaukties uz tiesas spriedumiem, kas stājušies spēkā. Bet ja tiesnesis konstatē, ka spriedums ir nepareizs, tad viņš nav saistīts pat tādā gadījumā, ja šis nepareizais spriedums būtu caur ilgāku pielietošanu kļuvis par precedentu. Tas ir pareizs uzskats.

Likuma tulkošana pēc likuma gribas ir dogmatiskā tulkošana. Izšķir sistemātisko (pēc normas atrašanās vietas likuma krājumā), paplašinošo un sašaurinošo iztulkošanu.

Pie iztulkošanas jāņem vērā taisnības princips, tas ir galvenais princips, kurš jāievēro, ja rodas šaubas. Ar taisnības principu izskaidrojams arī trūkstošo likumu papildināšana pēc līdzības ar citiem likumiem. Nevar pielaist to netaisnību, ka likuma iztrūkšanas gadījumā priekš dotas dzīves attiecības tiktu radīts pilnīgi jauns likums, lai gan ir runa par analogisku gadījumu (XXI. iev. p. nosaka, ka ja nav atrodams kāds noteikums par kādu jautājumu, tad jāizšķir, pēc tiem noteikumiem, ar kuriem ir kop. pamats).

Vēsturiskai un burtiskai iztulkošanai jāpazūd. Tiek pielaista likuma un tiesību analogija tiesisko normu papildināšanai. Prof. Nolde liek priekšā III. d. vēsturisko iztulkošanu. Lai gan III. d. ir kopoījums, bet ne nolikums, tad tomēr šī metode nav pareiza.

Tiesnesim jāņem vērā nevis likuma sastādīšanas laika taisnības princips, bet likuma pielietošanas

laika. Tā tad iztulkošanai jāiet līdzī laika garam un jauniem uzskatiem.

Brīvo tiesību skola aizstāv to uzskatu, ka tiesnesis var ne tikai iztulkot likumu, neaizskarot pašu formu, bet arī rīkoties pretēji likumam, radīt pilnīgi jaunu normu. Šāds radikālisms ne no visiem tiek atzīts. Kritika uzsver, ka notikšot patvarīga tiesību radīšana un pilsoņiem vairs nebūšot drošības par savām tiesībām. 146. lp.

Šis uzskats slēpj briesmas priekš iegūto tiesību neaizskaramības principa. Varbūt tikai tur to būtu iespējams izvest dzīvē, kur ir ļoti augsts tiesnešu morāliskais līmenis, izglītība, neatkarība u. t. t. 214. "

Z. G. B. I. p. nosaka, ka tiesnesis var radīt jaunu noteikumu, pamatojoties uz valdošām mācībām un praktiku. Šāda brīvība ir tikai Šveices tiesnešiem dota. Citu zemju tiesnešiem jārēķinājas ar vispārējo likuma garu. Bet arī Šveices tiesnesis var radīt jaunu normu tikai tad, kad nav piemērota likuma, vai ierašas. Pretēji likumam viņi nedrīkst rīkoties. 198. "

Pašlaik kā Vakareuropā, tā vispār zinātnē (Kohlers, Popovs, Vasnovskis) par likumu tulkošanas pamatnoteikumu ir pieņemts „iztulkot likumu nevis pēc likumdevēja gribas, bet pēc paša likuma gribas“. Tas nozīmē, ka uzsākot likumu iztulkošanu, jāskatās no paša likuma satura, t. i., no tā kas pašā likumā izteikts un nevis no tā, ko likumdevējs nav izteicis, vai nu tamdēļ, ka nav pratis izteikt, vai aiz aizmārsības, jeb citiem iemesliem. 214. "

4. bilēte.

227.—232. lp.

Pārmaiņas civ.-ties. sabiedrībā izsauca:

1) personu darbība (tiesībām atbilstoša, vai arī tiesībām neatbilstoša); 227. lp.

2) pašas dabas darbība — juridisko notikumu iestāšanās.

Tā kā ties. atbilst. un ties. neatbilst. akti un notikumi izsauc juridiskas sekas un izveido tālāk civ.-ties. sabiedrības dzīvi, tad tos visus zinātne sauc par **juridiskiem faktiem**.

228. Tiesībām atbilstošs akts var būt vienpusīgs (testaments, solījums) un divpusīgs (pirkšana-pārdošana, laulība u. c.).

Divpusīgais akts tiek saukts par līgumu, to viena puse nevar atsaukt.

Nav pareizi, ka III. d. runā par līgumu nodaļā par prasījuma tiesībām, rodas iespaids, ka līgums stāv sakarā tikai ar šīm tiesībām.

Nav pareizs termins „juridiskais darījums“.

Pastripi akta divpusīgumu, lai gan tiek lietots arī attiecībā uz vienpusīgiem aktiem. Piekrit praktiska, veikalnieciska nokrāsa, kas nepiemērojas ar tādām aktiem, kā, piem., laulība.

229. Kā mērķveidīga darbība katrs ties. atb. akts vērsts uz zināmām juridiskām sekām, bet tas nenozīmē, ka iestājas tikai tās sekas, kuras persona vēlas.

Gribas teorija tā tagad ir atzīta par nepareizu. Arī normatīvā teorija, kas runā tikai par likumā paredzētām likumiskām sekām (2943. p.) nav pareiza. Pareiza ir vidējā — normatīvā gribas teorija, pēc kuras iestājas tās sekas, kas paredzētas likumā, bet personas griba arī krīt svarā pēc seku iestāšanās, ja nav attiecīgas ierobežojošas normas, ties. atb. aktu izpilda personas kā civ.-ties. sabiedrības locekļi.

Valsts darbība nebūs akts civ.-ties. nozīmē, ja valsts uzstājas kā tāda.

230. Ip. Priv. personas ties. atb. aktam ir mērķis izsaukt dzīvē zināmas sekas, kas traucē (нарушает) civ.-ties. sabiedrības līdzsvaru.

Pēc Sinaiska arī specifikācija, dzīves vietas izvēlēšanās un citu lietu vešana bez uzdevuma ir ties. atb. akti.

Tā tad ties. atb. akts ir vienas vai vairāku pušu darbība (neizslēdzot arī valsts darbību, ja viņa darbojas kā civ.-ties. persona), kas nosaka ar savām juridiskām sekām likuma robežas, nosaka, kā civ.-ties. dzīves dināmiķu, tā arī viņas statiku.

Nosacījumi:

1) ties. atb. aktam jāskatās ar civ.-ties. sabiedrības mērķiem.

Tas ir galv. kritērijs un visi pārējie kritēriji par neiespējamu mērķi (3730. un 4502. p. p.), par nelikumīgu mērķi (37., 3717., 4502. p. p.), par neizpildītu mērķi (3711.) un noteikumi par līguma priekšmetu (3141. un turp.) ir tikai III. d. kazuistika, kas var tiesnesi maldināt un pilnīgi nevajadzīga, ja patur prātā pirmo un galveno nosacījumu.

2) ties. atb. akts prasa, lai personas darbība būtu brīva — neiespaidota.

Izšķir: fizisku iespaidošanu, morālisku, draudus un netiešu.

No sākuma rom. ties. pazina tikai fizisku iespaidošanu, vēlāk arī morālisko, to pazīst arī III. d. (2983. p.), pie kam draudiem jābūt pamatotiem, un piedraudētam kaitējumam ievērojami lielam.

Modernās tiesībās izveidojies jēdziens par netiešo iespaidošanu, piem., bagātais iespaido nabago, jeb iespaidošanai izlieto stāvokli jeb varu.

3) personas darbībai jābūt apzinīgai.

Apzināšanās nav pie kļūdīšanās — maldība un viltus (error un dolus). Maldībai jābūt atvainojamai un svarīgai, lai akts būtu spēkā neesošs (2960., 2961. p. p.). Maldība attiecībā uz darījuma ierosinošo iemeslu ir nesvarīga (2935. p.). Citādi tas ir pie viltus (2977.—2980. p.). III. d. saprot viltus tiešā

231. .

232. .

viņas nozīmē, bet nevis kā pārkāpumu pret labu sirdsapziņu, un pie tam šauri materiālistiskā nozīmē, kā viltus, kas bijis par iemeslu mater. zaudējumam.

234. 1p.

III. d. pietiekoši neaizsargā pret viltus.

Vācu tiesībās cietušais var prasīt savu zaudējumu atlīdzību (negatīvās liguma intereses). III. d. arī nepazīst īso noilguma laiku priekš akta ties. atbilstamības apstrīdēšanas. No tā cieš trešās presonas.

235. "

4) personu gribai jābūt nopietnai, t. i. jābūt patiesai vēlēšanai izsaukt tās sekas, kuŗas saistītas ar doto aktu un nevis citā nolūkā. Tāpēc gribas izteikšana pa jokam (2950. p.) un t. s. „reservatio mentalis“ nevar būt ties. atb. akta pamatā. Tiesībām neatbilst arī simulētie un fiktīvie akti (2951. p.).

Piem.: simulēts akts ir pārdošana, kas likumīgi atļauts, lai ar to apslēptu nelikumīgu dāvināšanu. Te ir runa par 2 aktiem un pie tam neviens nav tiesībām atbilstošs.

Dāvināšana — tāpēc, ka nav atļauta, pārdošana — tāpēc, ka nav nopietni domāta.

Ja nu apslēptais akts, šai gadījumā dāvināšana, būtu atļauts, tad nebūtu iemesla šo aktu apstrīdēt.

Uz šo principu pa daļai pamatojas fiduciāri akti, piem., viena persona pārdod otrai kādu lietu, lai pie parāda atdošanas šī lieta tiktu pārdota atpakaļ.

236. "

Fiduciāri akti ir nopietni domāti un nopietni jemami. Visvairāk nāk priekšā fraudatorie (viltus) akti (2952. p.); piem., nek. īpaš. fiktīvi pārdod, lai izbēgtu no parādu samaksas u. c. III. d. nepiegrīž šiem aktiem pietiekošu vērību.

5) Personām, kas izpilda ties.- atb. aktu, jābūt rīcības un darījumu spējīgiem, kā arī tiesību spējīgiem (2912.).

Minēto spēju nav personām, par kuŗām rīkojas viņu priekšstāvji: vecāki, aizbildņi un aizgādņi (2916.—2917. un 2624. p. p.).

Galv. kārtā bērniem zem 7 gadiem nav darījuma un rīcību spēju (2914. p.). Tā tad arī garā vājiem, izņemot gaišus starpbrīžus (2914. p.).

Ir pacelts jautājums, vai neatzīt garā vājo aktus par ties. atbilstošiem. To prasa trešo labticīgo personu intereses.

Pareizākais — atstāt šo jautājumu tiesnesim, lai tas katrā atsevišķā gadījumā spriež, vai aktu atzīt, vai nē.

Ties. neatbilst arī tie akti, kas izdarīti afekta stāvoklī, vai zem alkohola iespaida (2914., 2107. p. p.). Šo apstākli tomēr vajaga pierādīt, citādi akts tiek atzīts par ties. atbilst. Tāpat tas ir ar aklo, mēmo un kurlmēmo aktiem (2910. p.).

Attiecībā uz juridiskām personām izšķir:

1) veco doktrīnu, ka jur. pers. nav rīcības spēju, un jur. pers. organi ir viņu priekšstāvji; un

2) jaunā doktrīna, ka jur. pers. ir rīcības spēja kā tādai.

Jaunā doktrīna ir loģiskāka. III. d. 2918. p. izsakas nenoteikti.

Pie ties. atb. akta jāievēro zināma forma tais gadījumos, ja to prasa likums vai vēlās puses, kas aktu izpilda.

Ties. atb. akta saturs jāatšķir no viņa priekšmeta. Priekšmets ir lieta, darbība, persona u. t. t. Saturs apņem arī akta mērķi (causa), izpildīšanas vietu un laiku u. c.

Akti ir dažādi atkarībā no viņu satura. Pēc satura izšķir aktus:

- 1) kas aptver ģimenes attiecības;
- 2) kas attiecas uz cilvēka garīgām vajadzībām;
- 3) kas regulē sociālo organizāciju ārējo un iekšējo dzīvi;
- 4) ar oikonomisku saturu, kas regulē mantas sadalīšanu sabiedrībā;

238. lp.

248—252. „

- 5) Kas regulē dažādās darba attiecības;
- 6) kuŗu saturs ir mantošana.

Bez tam ir akti, kuŗu mērķis (цель — causa) skaidri izteikts, pretējā gadījumā akts nav tiesībām atbilstošs. Tas vajadzīgs, lai varētu spriest, vai akta mērķis saskan ar civ.-ties. sabiedrības mērķiem. Bet ir arī ties. atb. akti, kuŗos mērķis nav izteikts, tie ir abstraktie akti un tie ir izņēmums.

Divpusējie akti paredz vairāku personu tiesisku darbību, lai radītu ties. atb. aktu. Šais aktos ir runa par ieinteresēto personu pretējam interesēm, katrai ir savs mērķis.

Divpusējos aktos piedalās ne mazāk kā 2 personas, bet var būt arī vairāk vienā, vai otrā pusē.

Ļoti bieži sajauc formu ar formālismu.

Forma, kā gribas izpausmes veids, piemīt ikkuŗam aktam.

Formālisms — tas ir sevišķas formas ievērošana priekš dažiem aktiem, kas dažādos laikmetos tiek attaisnots ar sabiedrības sevišķām interesēm.

210. lp.

Agrākos laikos formālismam bija liela nozīme, ļo ar cilvēka vārdu vien nepietiek, bija jāzvēr, jāziedo dieviem un jāpiesauc dievi par lieciniekiem. Tagadejais formālisms izpaužas iekš tā, ka akts tiek apstiprināts tiesas ceļā (2995.—3024. p. p.).

Tiesu formālisms.

Korroborācijas sistēma pastāv iekš tā, ka akts tiek ievests speciālās publiskās zemes grāmatās, par ko tiek izdota sev. apliecība (3002. p.).

Korroborācija nepieciešama priekš visiem aktiem, ar kuŗiem iegūst lietiskās tiesības uz nekust. īpašumiem (piez. pie 3004. p.).

Korroborācijas mērķis — trešo personu interešu aizsardzība, akts tiek padarīts publisks un līdz ar to iegūst trešo personu uzticību.

Aktu izpildīšanas un apliecināšanas uzdevums

piekrīt arī notāram (notāriēlais formālisms). Aktu apstiprināšana un apliecināšana nav īstais tiesneša uzdevums.

Latvijā un Igaunijā spēkā tiesu notariāta sistēma, kur notāriēlo darbību izpilda ne tikai notāri, bet arī tiesneši.

Pastāv vēl advokāta notāriāta (advokāti-notāri) un tīrā notāriāta (not. funkcijas izpilda tikai notāri) sistēmas.

255. lp.

Pēdējā sistēma praktiski ne visur iespējama. Ir vēl tā sauktais rakstiskais formālisms. Ir daži akti, kur rakstiskā forma ir tik ļoti no svara, ka pie tās neievērošanas akts ir nederīgs (3026. p. 1.). Te ir runa par rakstisko formu par akta korpusu (3027. p.). Bet III. d. visur neprasa rakstisko formu, daudzi akti ir derīgi arī mutiskā veidā (3025., 2993. p.p.).

III. d. vispār cenšās atvieglot formālismu (sk. 3038., 3031., 3032., 3033. p. p.). Kas attiecas uz formālītātēm pie rakstiskās formas, tad arī te ir dota brīvība (3035. p.). Vajadzīgs tikai paraksts, kaut arī zīmju veidā, pie rakstīt nepratējiem (3036. un sek. p. p.). Vispār III. d. izpaužās uzticība lieciniekiem. Citas likumdošanas nepieturas pie šī principa.

Attiecībā uz korroborāciju III. d. arī neuzstāda pārāk stingrus noteikumus (3014.—3015. p. p.).

257. .

Tagad pastāv uzskats, ka katrs nopietni, brīvi un apzinīgi teikts vārds, ar nolūku nodibināt saistību, jātur (gribas teorija). Bet agrākos laikos tas tā nebija. Romiešu tiesībās bija spēkā gluži pretējais princips — dotais vārds nav saistošs. Katrs jau bija sava vārda kungs un nākošā acumirkli varēja pārdomāt un jemt savu vārdu, resp., solījumu atpakaļ, ja tik vien viņam bija faktiskā iespēja to izdarīt. Pat ja dotais vārds jau pilnīgi, vai pa daļai realizēts, tas tomēr nesaista. Šāds uzskats pastāv pie visām nekultūrēlām tautām. Un bija vajadzīgs liels kultūras

81—82. .

darbs, lai cilvēce saprastu, ka dotais vārds pats par sevi ir saistošs. Arī romiešu jurisprudences pati par sevi te neko nevarēja izdarīt. Bija vajadzīgs radikālāks līdzeklis, kurš past. iekš tam, ka vārds, kas dots dievībai, tika pildīts, jo dievi ir stiprāki par cilvēkiem un var piespiest vārdu turēt. Tā tad vārda turēšana izveidojusies no sakrāliem principiem.

Agrākās romiešu tiesībās nebija juridiska līdzekļa piespiest turēt doto vārdu, bet bija tikai sakrāla saistība būt uzticīgam savam vārdam. Šis uzticības jēdziens bija saistīts ar dievietes „Fides“ jēdzienu.

86. lp.

88—92. „

Tikai vēlāk rodas *actio fiducialis*, kurās sankcija bija neslava (*infamia*).

Bet kāpēc pie romiešiem parādnieks, kas nepildīja vārdu, tika pilnīgi nodots kreditora rīcībā bez kāda tiesas sprieduma. Parādnieks palika par vergu, kamēr neatpelnīja parādu. Bet vēl agrāk parādnieku vienkārši nonāvēja. Vairāki kreditori to sacirta gabalos un ziedoja dieviem. Tas izskaidrojams tikai ar sakrālo tiesību iespaidu, un ka parādnieks saistīja sevi ar doto vārdu pašai dievībai. Un nepildīto vārdu sodīja, vai nu pati dievība, vai caur citiem cilvēkiem. Vēlāk parādnieku iemeta cietumā un to varēja izpirkt līdzpilsoni. Vēl vēlāk parādnieks varēja savu parādu atstrādāt. Vēlāk vārds kļuva par attiecīga akta simbolu. Rom. tiesībās saistībai ir personīgs raksturs, tā nevar pāriet uz citu personu. Arī tas apstāklis izskaidrojams ar to, ka vārdu devušais ir personīgi saistījies dievībai un viņam tas personīgi jāpilda. Vēlāk attīstās cesijas institūts, kur kreditori prasījuma tiesības var cedēt citai personai. Bet cedētas tiek tikai prasījuma tiesības, bet pašas attiecības paliek kā iepriekš starp parādnieku un kreditoru. Šī cesija radusies sakarā ar to, ka par parādnieku varēja samaksāt cita persona, ja kredi-

tors ir ar mieru, bet pie tam šai personai jāaizrunā prasījuma tiesības sev (3466. p.). 3470. p. nosaka, ka uz personu, kurai dod prasību tālāk, pāriet tikai prasījuma tiesība, bet ne tā līgumiskā attiecība, no kurās viņa izriet. Tas ir romiešu tiesību princips.

Pandektistu teorija (piem. Vindšheids, Erdmans) turās pie tā uzskata, ka vienpusējs gribas izpaudums vēl nav saistošs, saistība rodas tikai tad, kad otra puse pieņem priekšlikumu. Tā ir līguma teorija, pēc kurās saistība izriet no līguma attiecībām, bet ne no uzticības vārda — fides.

Bet romiešu tiesībās līguma teorijai nav nekādas nozīmes (3276.—3283. p. p.). Bet kāpēc ir saistošs vienp. apsolījums par labu baznīcai, labdarīgam mērķim un par labu pilsētai? (3277 p.) Tas pamatojas uz romiešu sakrālām tiesībām, jo apsolījums dievībai (baznīcai), vai labd. mērķiem, vai pilsētai (agrāk sakrāla apvienība) ir pildams, t. i. saistošs. Ņemsim atkāpšanos no līguma (3367. p.), ja atkāpjas rokas naudas devējs — viņi to zaudē, bet ja atkāpjas otra puse — tad jāatdod rokas nauda divk. apmērā. Šim noteikumam ir dziļa vēsturiska nozīme: rokas nauda ir vienkārša dotā vārda nodrošinājums. Svinīgais, dieviem dotais, solījums ir pats par sevi saistošs, bet vienkāršais vārds te, un tāpēc vajadz. rokas nauda, tas ir zināms sods par vienk. vārda neaturēšanu. Arī tā sauktā „obligatio naturalis“ pamatojas uz vienk. vārdu, bet ne uz svinīgu solījumu un tāpēc nebija saistoša. Tā tad caur vārda nesaistības principu un viņa ierobežojumiem, romiešu jurisprudences nonāca līdz prasījumu tiesību (обязательственное право) jēdzienam. Bez tam jāievēro, ka vecie romiešu kontrakti bija vienpusēji, bet ne sinallagmatiski, t. i., ne savstarpēji.

Katra puse bija saistīta ar solījumu dievībai, tā tad te bija it kā 2 kontrakti. Vecie romiešu principi

ir novecojušies. Mūslaiku tiesībās valda vēl sajukums ar seno romiešu principiem un moderniem uzskatiem, bet novērojama cenšanās atsvabināties no romiešu tiesību novecojušajiem uzskatiem. III. d. ir stipri novecojusies šajā ziņā.

Tiesībām atbilstoša akta atšķirība no juridiska darijuma — 228 lp.

5. biļete.

257—276. lp.

257. lp. Stingri vienpusējie akti rodas parasti personas faktiskās darbības veidā, pa lielākai daļai iegūstot īpašumu pirmatnējā veidā un iznīcinot, izlietojot īpašumu.

258. " Pirmatnējā veidā īpašumu iegūst no medībām, vai zveju (okupācija), radot jaunu lietu no sava materiāla, vai sveša (specifikācija), ar atradumu u. t. t.

Vienpusējie akti ļoti bieži sastopami cilvēku saimnieciskajā darbībā. Arī garīgās dzīves sfairā sastopami vienp. akti (autora tiesību rašanās, personīgo tiesību, vārda u. t. t.). No stingri vienpusīgiem aktiem jāatšķir vienkārši vienpusējie akti (3276. un 3283. I. piez.).

Šie akti vērsti uz citu cilvēku darbības, vai līdzdalības izsaukšanu, te ir kopēja tiesiska darbība. Starp šiem aktiem parasti izšķir:

- 1) piedāvājuma aktus (oferetes) un
- 2) pieņemšanas aktus (akceptus).

259. " Piedāvājuma aktiem ir savas juridiskās sekas, no kurām galvenās — piedāvājums saista piedāvātāju (pēc romiešu tiesībām tas tā nav) (3137. un 3138. b. p.). Atkarībā par cik oferents ir saistīts, izšķir:

1) piedāvājuma aktus, kas saista tikai uz zināmu laiku (3137. un 1339. p. p.), vai ar noteikumu;

2) piedāv. aktus, kas saista tāpēc, ka tādi akti arvien tiek pieņemti, piem., apsolījums par labu baznīcai (3277. p.). Baznīca var arī atteikties pieņemt solīto, tas būs atteikšanās akts — arī vienkārši viopusīgs akts;

3) ir pied. akti, kas saista uz nenoteiktu laiku, bet tie ir aprēķināti uz attiecīgo pieņemšanas (akcepta aktu). Pēc tagadējām tiesībām arī faktiskās, tirdznieciskās ofertes ir saistošas.

Pēc modernās doktrīnas arī pušu iepriekšējās pārrunas ir saistošas, citādi uz to skatās III. d. (3132. p.). Kas attiecas uz pieņemšanas (akcepta) aktiem, tad tie ir vienk. vienk. akti un viņu rašanās priekšnoteikums ir piedāv. akti.

Piedāv. aktiem jābūt rūpīgi formulētiem un jāsaturs visi būtiskie punkti.

Akcepta akti var būt vienkārši, pietiek ar atbildi „jā“, vai galvas palocīšanu.

Pie divpusīgiem aktiem krīt svarā ne tikai pied. un pieņemšanas akti, bet arī perfekcijas akts. Kad rodas divpusīgais akts, kad notiek perfekcija, šis jautājums no svara pie līguma slēgšanas starp klātneesošiem. Ja abas puses ir klāt pie līguma slēgšanas, tad pieņemšanas akts sakrīt ar perfekciju.

Attiecībā uz līguma noslēgšanu starp klātneesošiem III. d. turas pie pieņemšanas un gribas izteikuma teorijas, jo piedāv. pieņemšana skaitas par līguma perfekcijas aktu (3136. p.). Bet III. d. nav konsekventa, jo prasa arī paziņot, ka piedāv. pieņemts (paziņojuma teorija). Ja akceptants vilcinās ar atbildi — pied. var jemt atpakaļ (3137. p.). Līdz paziņojuma saņemšanai piedāvājumu var jemt atpakaļ arī ja nav vilcināšanās (3138. p.); pied. atbild tikai par varbūtējiem zaudējumiem. Jānāk pie slē-

260. lp.

261. .

dziena, ka III. d. turās pie paziņošanas teorijas, ka līguma perfekcijas akts ir paziņojums par pieņemšanu. Bet paziņošanai ir vairāki momenti:

- 1) paziņojuma nosūtīšana (nosūtīšanas teorija);
- 2) paziņojuma saņemšana (saņemšanas teorija) un
- 3) oferenta iepazīšanās ar paziņojuma saturu (iepazīšanās teorija).

263. 1p, Krievu senāta prakse un vācu nolikums turās pie saņemšanas teorijas. Arī III. d. to dara, spriežot pēc 3138. p. Ja oferents atsakas no paziņojuma, vai šāda atteikšanās izriet no pusu veikalnieciskām attiecībām, tad nav vajadzība pielietot 3137. un 3138. p. p. Šai gadījumā spēkā gribas izteikuma teorija un perfekcija sakrīt ar pieņemšanu. Sakarā ar to, kā priekšlikums-piedāvājums tiek diktēts, vai līguma saturs tiek izstrādāts no abām pusēm, izšķir: līgumus tiešā vārda nozīmē un pievienošanās līgumus.

264. " Pirmā gadījumā uz priekšlikumu otra puse atbild ar pretpriekšlikumu, tad atkal pirmā puse papildina šo pretpriekšlikumu u. t. t. Tā rodas līguma saturs, kurš nav diktēts no vienas puses otrai. Bet var arī būt tāds piedāvājums, kur oferents pilnīgi izslēdz kontr.-piedāvājumu. Otrai pusei atliek tikai pievienoties un tie būs pievienošanās līgumi.

265. " Zinātnē izteiktas šaubas, vai šos aktus uzskatīt par līgumiem, vai tie nebūs vienpusēji akti. Bet praktiski ir tas labākais tos atzīt par līgumiem. Starp pievienošanās līgumiem jāgriež vērība uz tiem, kur oferents saistīts taisīt zināmus priekšlikumus, tas attiecas uz soc. organizācijām, kā elektriskām un tramvaju sabiedrībām u. c. Šo uzņēmumu attiecības pret kontragentiem ir līgumiskas, bet ne citādas. Ir vēl tā sauktie līgumi par labu trešai personai. Pēc šiem līgumiem tiesības uz līguma pildīšanu ir kādai trešai personai, kas līguma slēgšanā

nemaz nav piedalījusies. Pēc romiešu tiesībām tas būtu galīgi neiespējami. Šie līgumi radušies sakarā ar mod. civ.-ties. sabiedrības vajadzību izveidošanos. Šādi līgumi ir apdrošināšana par labu trešām personām, piem., laulātam draugam, bērniem un tuvām personām, strādnieku soc. apdrošināšanas, naudas noguldījumi uz trešo personu vārda. Vislabāk ir konstruēt tiesību rašanās momentu priekš trešās personas ar šīs personas pievienošanās momentu līgumam, nesaistot pašu pievienošanās aktu ne ar kādām formalitātēm. Ar šādu konstrukciju ir iespējams uzskatīt līgumu par labu trešai personai kā savva veida pievienošanās līgumu, kur oferte ir pats noslēgtais līgums (3116. 3117.—3118. p. p.). Kamēr trešā persona nav pievienojusies līgumam, līgumslēdzējas puses uz savstarpējās vienošanās pamata var līgumu grozīt, vai atcelt. Bet ar līgumu trešai personai par labu nevar uzlikt pēdējai pienākumus (3145.—3147. p. p.).

266. lp,

267. "

Daudzpusējie akti pamatojas uz savstarpīgām tiesībām un pienākumiem. Daudzpus. akti nodib. sociālo kopību. Piedāvājuma un pieņemšanas aktu konstrukcija šeit atkrīt. Ja kāds vēlāk iestājas daudzpusējā līgumā, tad vajadzīga ne tikai pievienošanās, bet arī jaunā biedra uzņemšana no organizācijas puses.

268. "

Civ.-ties. sabiedrības princips ir, ka katrai personai ir brīvība noslēgt, vai neņoslēgt līgumu. Bet šī brīvība ir ierobežota, visp. interešu labā.

Mūsaiķu likumi plaši ierobežo līguma brīvības negatīvo pusi, t. i. tiesības nenoslēgt līgumu. Tā monopolēm uzjēmumiem, kā arī citām personām, kas piedāvā publikai savus pakalpojumus, ir obligātoriski jāslēdz līgumi ar publiku. Tāpat ir no svara līgumu saturs, vai tas atbilst civ. sabiedrības mēr-

269. "

kiem (brīvības pozitīvā puse). To tiesa var katrā atsev. gadījumā kontrolēt.

Pret šo tiesas kontroli ir iebildumi. Tāpat tiesības cenšas ierobežot personas brīvību, ar mērķi aizsargāt oikonomiski vājos, ievēdot visp. normu par oikonomisko ekspluatāciju. Tiek ierobežota arī aktu radīšanas brīvības pozitīvā puse attiecībā uz personu tiesībām.

III. d. ir tikai atsev. panti par personisko tiesību aizsardzību (4558., 2158., 3266. un 2370. p. p.). Ir gadījumi, kad paredzēta sankcija par ties. atb. aktu satura noteikumu pārkāpšanu. Arī III. d. to paredz, nedodot tiesības prasīt atpakaļ, ja kas ir dots uz netikumīga, vai nelikumīga pamata (3723. p.) (3724., 3721. p. p.).

270, 1p.

III. d. stingri aizsargā ties. aktus pret neatļautu, pretlikumīgu, vai netikumīgu darbību — šāda darbība nevar būt par ties. atb. aktu priekšmetu (2922. p.). Atsevišķos gadījumos līgumu saturs ir noteikts ar likumu (tipiskie līgumi). Lietu, ģimenes un mantojuma tiesībās ir sastop. ierobežojumi attiecībā uz ties. atb. aktu saturu un veidu. Vispār. civ.-ties. sabiedrībā valda tas uzskats, ka pie ties. atb. aktu radīšanas var tikt grozītas tikai dispozitīvās normas. Vispār jāsaprot, ka likumdošanai ir grūts uzdevums dot personas brīvības principa harmonisku sakopojumu ar civ.-ties. sabiedrības dzīves vajadzībām.

271.

Šo jautājumu nevar izšķirt ar kazuistiskām normām, bet jādod skaidras, noteiktas un labi sankcionētas vispārējas normas.

Ties. atb. aktu tulkošana ir nodarbinājusi ne tikai teorētiķus, bet arī praktiķus.

Vecos laikos akts bija jāsaprot burtiski, krita svarā tikai burtiskā jeb gramatiskā tulkošana un loģiskā.

Tagad turpretim cenšas tulkot ne tikai akta ra-

dītāju istos nodomus un gribu, bet arī, vai akts saskan ar ties. sab. objektīviem pamatprincipiem. Neilgi atpakaļ tika likts priekšā aprobežoties tikai ar akta iztulkošanu, kā īsto viņa radītāju gribas izpausmi. Akta radītāju personu īstās gribas tulkošana (tīrās gribas teorija) draud aizskārt trešo personu intereses, kas rēķinājusies ar izteikto gribu, tādā gadījumā, ja akta radītāja griba nesakrīt ar izteikto gribu. Tāpēc pie aktu iztulkošanas jāņem vērā sabiedrības intereses (apgrozības teorija) un jāņem vērā sabiedrības uzticība pret aktā izteikto (uzticības teorija). Tāpēc ir divi lēģeri to personu, kas radījušas aktu, īstās gribas aizstāvji (īstās gribas teorētiki) un izteiktās gribas aizstāvji (izteiktās gribas, gribas-izteiksmes teorētiki). Vadoties no trešo personu interesēm jādod priekšroka gribas izteiksmes teorijai.

272. lp.

III. d. pieturās pie īstas gribas teorijas (3093., 3094., 3095. p. p.). Bet arī aktu tulkošana pēc objektīvā mēģta nāv gluži sveša III. d., spriežot pēc 3214. p. Pēc uzticības, vai apgrozības teorijas civ. ties. sabiedrības principi arī krīt svarā pie aktu iztulkošanas.

273. "

Arī 3101. p. ieteic tiesai aktu tulkot tā, lai tas saskanētu ar pastāvošiem likumiem un ierašām, t. i. šaubu gadījumā jāpieņem, ka ieinteresētās personas nav domājušas no tiem novērsties. Objektīvā mēģta principu nosaka arī tas noteikums, kas noteic, ka jādod priekšroka vismīkstākājam iztulkojumam, t. i. tādām, kas vismazāk apgrūtina parādnieku (3103. un 3274., 3275. p. p.).

Vai tas katrreiz ir lietderīgi, tas ir cits jautājums, jo parādnieks ne aizvien ir oikonomiski vājākais. Vajadzētu tiesai šinī gadījumā dot brīvu izvēli, vai pieturēties pie stingrāka, vai mīkstāka tulkojuma. Kur runa iet par vainu, par alimentiem un

274. "

testamentāriskiem novēlējumiem, tur akti jātulko tām personām par labu, kam kaut kas jādabū (3104., 2475. p. p.).

275. lp. Noteikumi par aktu tulkošanu nedrīkstētu būt izkaisīti, kā tas ir III. d. (3093.—3104.; 3273.—3275; 2471.—2475. p. p.)

Ir vēl viens strīdīgs jautājums. Tagadējā aktu tulkošanas teorija stāv uz tā viedokļa, ka akts jātulko pēc viņa sastādīšanas momenta. Bet ja nu faktiski apstākļi tā izmainās, ka aktu mērķis zaudē savu nozīmi, ko tad?

276. „Aktu sastādītājs taču nevarēja paredzēt visas varbūtības. Jau Vindšeits attīstīja mācību par neatīstījušos nosacījumus, ko nosauca par »предположение«. Dzīvē var būt politiskas un oikonomiskas pārmaiņas, kas var grozīt to personu gribu, kas savā laikā sastādījušas aktu. III. d., saprotams, neatrisina jautājumu par pārgrozībām dzīvē pie akta iztulkošanas.

Bet iz civ.-ties. sabiedrības principiem izriet, ka katrs ties. atb. akts paredz normālu tālāku dzīves attīstību.

Pielaiš pretējo nozīmētu, ka katra persona sastādītu aktu zem normālās dzīves kārtības pārveidošanās nosacījuma.

6. biļete.

277—292. lp.

277. „Izšķir divus aktu spēkā neesamības veidus:

- 1) pilnīgu spēkā neesamību un
- 2) apstrīdamību.

Abos gadījumos aktu spēkā neesamību nosaka tiesa. Līdz tam laikam akts tomēr ir spēkā un dar-

bojas. Bet var arī akta darbību pārtraukt tieši ar likumu. Šinī gadījumā ir runa par to, ka akts nemaz neeksistē un nav eksistējis, tādos gadījumos, ja konstatēts smags pārkāpums pret sabiedrības interesēm.

III. d. atzīst tikai akta spēkā neesamību uz tiesas sprieduma pamata, 3260., 2966. p. p.

Tā tad līdz tiesas spriedumam akts ir spēkā. Akta spēkā neesamība ir tāda, ka tiesa ex officio spiesta atzīt aktu par tādu, kaut arī puses to nemaz neapstrīdētu. Tāds akts neeksistē no paša sākuma un to nevar vēlāk apstiprināt.

Latvijas senāts pilnīgi pareizi ir darījis (Millera un Tēbela lietā, 1922. g.), atzīdams šāda akta spēkā neesamību no viņa radīšanas brīža, bez kādiem ierobežojumiem. Šāds akts aizskar publiskās intereses. Kas attiecas uz apstrīdamajiem aktiem, tad tie aizskar tikai privātās intereses. Šāds akts ir spēkā līdz tam laikam, līdz tas tiek apstrīdēts no ieinteresētas personas. Ja strīdu necel, akts paliek spēkā arī tālāk.

III. d. pazīst arī šāda akta apstiprināšanas jeb ratifikācijas institūtu (2946., 48., 1368. p. p.).

Pie tam apstiprinājumam ir atpakaļ ejošs spēks. Vēlāks apstiprinājums nevar aizskārt likumīgi līdz tam laikam iegūtās tiesības no trešo personu puses (2949. un 3576. p.). Pat tādā gadījumā, ja trešās personas zinājušas par akta apstrīdamību, tās nezaudē uz šī akta pamata iegūtās tiesības. Katrs apstrīdamais akts līdz tam laikam, kamēr nav apstrīdēts no tiesas, ir likumīgs trešām personām. Ja tiesa aktu atzīst par nederīgu, tad tas skaitās spēkā neesošs no rašanās momenta, (ex tunc), bet ne no apstrīdamības momenta (ex nunc).

Ir arī tādi ties. atb. akti, kas zaudē spēku vēlāk, vai nu iestājoties rezolūtiivam nosacījumam, vai uz prasības noilguma pamata u. c. Akts līdz spēka zaudēšanas momentam ir spēkā, ja puses likumā atļau-

278. lp.

279. .

tos gadījumos nerunā citādi. Prasības noilgums ne-
iznīcina tiesības, kas pamatotas uz aktu, tikai šīs
tiesības nebauda tiesas aizsardzību, ja pretējā puse
atsaucas uz prasības noilgumu.

280. 1p. Sevišķu katēgoriju satāda akti, kas apiet kre-
ditoru intereses (in fraudem creditorum). 1916. g.
izdeva likumu par darījumu apstrīdēšanu, kas izda-
rīti no parādnieka par launu kreditoriem. Apstrī-
dēšanas subjekti ir atsevišķi kreditori un konkursa
massa, atbildētāji-parādnieka kontragenti un trešās
personas, par labu kuņām noticis darījums. Apstrī-
dēšanas tiesību objekts — visi darījumi.

Likums atzīst tikai aprobežotu (относительную)
spēkā neesamību, bet ne absolūtu, jo strīdu var celt
tikai cietušie un darījums zaudē spēku tikai attiecībā
uz atsevišķiem kreditoriem un konkursa massu. Akta
spēkā neesamības atzīšanas sekas ir mantas (-ības),
kas pārgājusi trešās personas rokās, piegriešana no
darījuma cietušo personu apmierināšanas objektam.
Priekš darījuma apstrīdēšanas vajadzīga trešo per-
sonu launprātība, pie tam pieņemot, ka radnieki,
kas noslēguši darījumu ar parādnieku, ir rīkojušies
launprātīgi.

Akta apstrīdamība pazīstama galvenā kārtā pie
testamentāriskiem aktiem. Šo akta apstrīdamību
kādā viņa daļā būtu ieteicams attiecināt arī uz citiem
aktiem.

282. „ Autonomas gribas princips, uz kuņa pamatojas
dažādu aktu brīva radīšana personu brīvības tiesis-
kā robežās, paredz arī brīvu radušās akta pārtrauk-
šanu sakarā ar attiecīgo personu vēlēšanos. Attie-
cībā uz vienpusējiem aktiem katrs var rīkoties pil-
nīgi brīvi, neaizskarot tikai trešo personu intereses.

Divpusīgos un daudzpusīgos aktos nepieciešama
viņu dalībnieku piekrišana. Šai gadījumā var runāt

par jaunu aktu, kas atceļ agrāko, tas ir atceļošs līgums.

Noteikumi par atceļošu līgumu no 3571.—3576. p. p.

Vienpusēja atkāpšanās no divpusējiem aktiem ir iespējama tikai izņēmuma gadījumos (3211., 3210., 3898., 3903. p. p.), vai nu likumā noteiktos, vai ja viena puse izkaulējusi sev šādas tiesības. Pie kam vienpusēja atkāpšanās, parasti nozīmē akta atcelšanu, bet ne izpildījuma atlikšanu (3899. p.).

Vienpusīgi atkāpties var arī pārmērīga pametuma gadījumā (3893. p.), pie pirkšanas-pārdošanas līguma un tas ir pilnīgi pareizi, jo nevar pielaist oikonomisku ekspluatāciju. Akta izpildīšanas neiespējamība pārtrauc viņa darbību. Neiespējamībai var būt objektīvs raksturs, vai subjektīvs. No svara ir, vai persona, kam jāizpilda, ir vainīga, vai ne, pie akta reālizācijas neiespējamības.

283. lp.

Angļu viedoklis ir tāds, ka persona atbild arī par varbūtēju akta reālizācijas neiespējamību caur gadījumu, t. i. bez vainas.

Kontinentālais un arī III. d. viedoklis ir citādāks, t. i., ja nejaušs šķērslis kavē izpildīt saistību, tad tā skaitās itkā par izpildītu (3439. p.), šis formulējums nav labs, jo iznāk, ka „it kā neizpildītu“ var pielīdzināt izpildītam un tad otrai pusei arī būtu sava saistība jāpilda, kas šai gadījumā atkrīt. Jāņem vērā, ka tikai vienas puses neizpildīšanas gadījumā arī otra puse atsvabināta no izpildīšanas. Tā tad pēc III. d., ja akta neizpildīšanai ir bezvainas raksturs, tad tas ir juridisks fakts, kas pārtrauc akta darbību. Objektīva, fiziska neiespējamība padara aktu par spēkā neesošu (3142. p.). Pie fiziskām neiespējamībām pieskaitītas arī loģiskās neiespējamības (3158 p.)

284. „

Zem juridiskas neiespējamības jāsaprot pretlikumīga un netikumīga darbība pie akta izpildīšanas

(3157. un 3159. p. p.). Pie tam vēlāka juridiska iespējamība nepadara aktu par ties. atbilstošu (3143. p.). Šinī gadījumā ir pareizi atzīt vainīgās puses atbildību par negatīva līguma interesi (3143., 3142. p. p.).

285. lp.

Pēdējā laikā uzpeld jautājums par oikonomisko neiespējamību.

Tiesa varētu katrā atsevišķā gadījumā oikonomisko neiespējamību pielīdzināt juridiskai. III. d. nedod tiešu atbildi, bet jānāk pie slēdziena, ka oikonomiskā neiespējamība var pārtraukt aktu. Bet III. d. neatsvabina no izpildīšanas ne pārlicēģa smaguma, ne izpildīšanas grūtību gadījumos (3209. p.).

Oikonomiskā neiespējamība jāatšķir no komerciālās, t. i., kad aktu izpildīt nav izdevīgi un nav arī nekāda jēga viņu pildīt no komerciālā viedokļa. Piemērs no angļu prakses, kad izīrēja logus priekš skatīšanās uz galv. ielu, pa kuŗu vajadzēja braukt Eduardam VI. kronēšanas dienā, bet kronēšana nemaz nenotika tai dienā. Uz šo dienu noslēgtie akti ir spēkā neesoši.

286.

Akta izpildīšana tiek uzskatīta par akta izbeigšanās veidu. Arī III. d. stāv uz šī viedokļa, ievietojot prasījuma izpildīšanu zem prasījuma tiesību izbeigšanās virsraksta (3483. p.). Bet III. d. nedod vispārējus noteikumus par akta darbības izbeigšanos. Stingri vienpusējie akti izbeidzas ar viņu izpildīšanu.

Te ir personas vienpusēja darbība un tiklīdz izbeidzas šī darbība, izbeidzas arī pats akts. Kas attiecas uz vienkārši vienpusējiem aktiem, kas aprēķināti uz attiecīgu otras personas darbību, tad šo aktu izbeigšanās sakrīt ar otras darbības izpildīšanu, piem., ja uz piedāvājuma aktu seko pieņēmuma akts, tad pirmais akts ir izpildīts un tā darbība izbeidzas. Daudzpusējos jeb kopības aktos izpildīšana izteicas

parasti tai mērķa sasniegšanā, kuŗa dēļ radusies viena vai otra kopība.

Attiecībā uz divpusīgiem aktiem šis jautājums ir sarežģītāks. Ja aktu uzskata par savstarpēji nosacītu vai saistītu, tad darbības neizpildīšana no vienas puses dod otrai pusei arī tiesības nepildīt saistību. Tā tad divpusējais akts izbeidzas, ja viena puse atkāpjas, nepildot saistību. Bet ja šādu divpusēju aktu uzskata kā sastāvošu no divām patstāvīgām prasībām, tad akta neizpildīšana no vienas puses vēl neatsvabina otru pusi.

287. lp.

Tomēr šāds uzskats traucē akta vienības jēdzienu un labāk piejemt, ka divpusējos aktos puses ir savstarpēji saistīti izpildīšanā. Un tāpēc 3210. p. 1588 kuŗš burtiski noliedz savstarpēju saistību, jātulko tomēr tādā veidā, ka divpusējos aktos vienas puses izpildīšana saistīta ar otras puses izpildīšanu.

Uz tāda viedokļa nostājies arī senāts.

Kas attiecas uz to, kam pirmam jāpilda akts, tad jāpieņem, ka abas puses ir vienādā stāvoklī un jāpilda abām reizē, ja pašā aktā nav paredzēts citādi (3213. p.). Visos minētos gadījumos par aktu darbības izbeigšanos pēdējā izbeidzas tikai tad, kad akts izpildīts pienācīgi, t. i. pienācīgā laikā, vietā un kārtā, t. i., akts jāpilda visumā un ar to ko bija norunāts. Akts jāpilda tām personām, kas uzjēmušās saistību (3484. p.), kā arī 3485.—3530. p. p.). Bet parādniekam ir tiesība celt iebildumu, lai viņam atstāj vajadzīgo mantas daudzumu uzturam (3525.—3530. p. p., kas tagad atcelti). Šāds institūts pazīstams jau romiešu tiesībās. Tiek aizsargātas parādnieka personīgās tiesības uz eksistenci. Šāda aizsardzība ir vajadzīga, it sevišķi tagadējos laikos, cīņa par eksistenci kļuvusi sevišķi smaga.

288. „

289. „

Agrākos laikos parādnieks atbildēja par parādiem pat ar savu personu, t. i., maksāšanas nespējas

290. 1p. gadījumā viņu sēdināja cietumā. Pazīstami arī maksājuma pagarinājumi.

Morātorijs ir tāds maksājuma pagarinājums, kuru dod tiesa, vai uz valdības rīkojuma pamata bez krēditora piekrišanas.

Morātoriju pielieto ārkārtējos gadījumos.

Izpildītais akts tikai tad izbeidz savu darbību, kad izpildītājam ir pierādījums par izpildīšanu. Pretējā gadījumā krēditors var celt iebildumu par nedzēstu aktu.

Parādnieks var akta izpildīšanu pierādīt arī ar lieciniekiem, atskaitot dažus izņēmuma gadījumus, piem., vekseļu dzēšana.

Bet tā kā pierādīšana ar lieciniekiem ne aizvien ir iespējama, tad parādniekam ir sekošas tiesības:

1) parādniekam tiesības atūturēties no izpildīšanas, kamēr krēditors izvairas dot attiecīgu rakstisku apliecinājumu par izpildīšanu (3532. p.).

2) parādnieks var pieprasīt no krēditora atdot viņam parāda aktu, ja tāds bijis (3538. p.).

Bet parāda akta atrašanās parādnieka rokās, tā izstrīpošana, vai saplēšana vēl neizbeidz krēditora tiesības, pierādīt, ka parāds vēl nav dzēsts (3539¹. p.).

3) Parādnieks var pieprasīt vienā laikā ir parāda akta atdošanu, ir rakstiska apliecinājuma izdošanu, kas ir parāda dzēšanas pierādījums.

291. „

III. d. attiecībā uz samaksas pierādījumiem atrodas vajadzīgā augstumā (3531.—3540. p. p.). Bet ja nu parādu akts ir iznīcināts un krēditors to nevar atgriezt parādniekam, ko tad?

Pēc 3540. p. krēditoram uz sava rēķina jālūdz tiesu, lai izsludina attiecīgo aktu par iznīcinātu; tā ir akta mortifikācija.

Ja parāda akts pazūd pirms izpildīšanas, tad rodas jautājums, vai akts tad pilnīgi neizbeidz savu darbību?

Parādu aktu bojā iešana dzīvē var bieži nākt priekšā.

Procesuālās tiesības atļauj bojā gājušā akta saturu pierādīt ar lieciniekiem un citiem pierādījumiem. Bet ja liecinieki nestāv savu uzdevumu augstumos, tad viegli var notikt nelikumības. Jautājums par bojā gājušiem aktiem ir ļoti svarīgs.

Kad priekš vairāku vienas šķiras maksājumu dzēšanas izdarītā izpildīšana ir nepietiekoša un nav zināms, uz kādu maksājumu izpildījumu atiecināt, tad parādniekam tiesības norādīt, pēc kāda akta izpildījums izdarīts (3544. un turpm. p. p.).

7. biļete.

292—310. lp.

Cilvēki bieži darbojas pretēji tiesiskām normām. Tiesību aizskarošs akts ir anomalija civ.-ties. sabiedrības dzīvē un pēdējā enerģiski pret to cīnās. Ir divi uzdevumi:

1) jānoskaidro noteikumi, ko uzskatīt par tiesībām neatbilstošu aktu, un

2) tie līdzekļi, ar kuriem civ.-ties. sabiedrība cīnās pret ties. neatb. aktiem.

Katrai civ.-ties. sabiedrībai te ir savs viedoklis. Katra valsts ir plaši noorganizējusi kriminālo aizsardzību pret tiesību pārkāpumiem, agrākos laikos turpretim pazīstami tikai privātā aizsardzība. Civīlās tiesībās iespējama atbildība arī tur, kur nav vaina.

Tagadējās tiesībās valda apmierināšanas princips (ideja), kamēr agrāk valdīja atmaksas (atdarīšanas) princips-ideja. Vainīgums ir galvenais pamatnoteikums atbildības konstrukcijai pie ties. neatbild. aktiem (vainas princips) (3284. un 3444. p. p.).

Vainas princips tik gan apstrīdēts un tā vietā iznīdēts sakarības princips, t. i., pietiek konstatēt sakarību starp darbību un tiesību pārkāpuma sekām, lai cietušais, vai pati sabiedrība varētu pieprasīt apmierinājumu. Bet šis princips ir par daudz mēchanisks, civ.-ties. sab. nevar ar to apmierināties. Veselam saprātam jāizšķir vainīgie un nevainīgie. Cits jautājums, cik plaši jāsaprot vainīgums. Tendence tagad — šo jēdzienu padarīt plašāku. Katra vaina, kaut arī nēnozīmīga neuzmanība, padara aktu par anomālu. Nav vajadzības izšķirt vainas augstākās, vai zemākās pakāpes, kā to dara III. d., pamatojoties uz romiešu tiesībām (3289.—3004. p. p.).

Šī sarežģītā mācība izšķir ļaunu nolūku un neuzmanību, kur savukārt izšķir: 1) rupju, 2) vieglu un 3) konkrētu, t. i. kuŗu persona pielaiž savās darīšanās. Tas viss tikai padara vaina, principu sarežģītāku. Tikai tādā gadījumā vajadzētu noteikt vainīgumu un ar to pietiktu.

Sakarības princips ir tikai tiesību pārkāpuma blakus noteikums.

Romiešu doktrīna izšķir vienkāršu gadījumu un nepārvaramu varu: tādos gadījumos, kur nevar pierādīt vainu, atbildība par vienkāršu gadījumu bija jānes tad, kad vainu nevarēja pierādīt, bet tā tomēr netika izslēgta. Uz šī paša viedokļa stāv arī III. d., atzīstot nepārvaramu varu un pielaižot atbildību par gadījumu līdz nepārvaramās varas robežām (3430., 3440., 3821., 3823. p. p.). Teorija apspriež jautājumu, ko likt romiešu mācības vietā, kā konstruēt atbildību par gadījumu līdz nepārvaramas varas robežām.

Franču jurisprudence izbīda riska ideju. Katram uzņēmējam jānes risks par saviem darbiniekiem. Mēs nonākam pie sociālās apdrošināšanas jautājuma.

Vācu literatūra runā par aktīvu interesi vai par

paaugstinātu atbildību. Runā arī par konkrēto taisnību.

Tagadējās tiesībās kazuistiski atrisina jautājumu, vai cietušam dabūt atlīdzību par ļaunumu, kas nodarīts caur nejaušu gadījumu, vai nē.

Atbildību par nejaušu gadījumu vajaga pamatot uz solidaritātes ideju plašākā maštabā. Jo visa mūsu dzīve pilna ar nejaušiem gadījumiem. Tāpēc ir apspēicama apdrošināšanas ideja valsts maštabā.

Akta tiesībām neatbilstamības četri būtiskie elementi?

Atbilde: Tiesībām neatbilstošs akts arī nezaudē spēku. 1) Tiesībām neatbilstošs akts dod ieinteresētai pusei tiesību tiesas ceļā prasīt tiesībām atbilst. akta atzīšanu par tādu. 2) Tagadnes tiesības nosaka vispārēju īsu noilguma termiņu akta apstrīdēšanai. 3) Tiesībām neatb. akts, būdams relatīvi apstrīdams, ir spēkā attiecībā uz visām pārējām personām, kamēr nav apstrīdēts. Pašai tiesai ex officio jāatzīst publiskas intereses aizsargašu aktu par apstrīdamu, resp., par spēkā neesošu (abos gad. tiesībām neatbilstošs akts nav spēkā). 4) Turpretī ties. neatb. akts, kas aizskar privātas intereses, var tikt pat izlabots (ratihabitio).

Tagadējā civ.-ties. sab. pazīst ne tikai kriminālo, bet arī civilo reakciju, kā cīņas līdzekli ar ļaunu prettiesisko darbību. Pēdējā gadījumā ir runa par to, lai cietušo nostādītu agrākā stāvoklī un tiesību pārkāpējs izdarītu veselu rindu darbību pirmajam par labu. Ja tiesību pārkāpējs pretojas, tad var lietot naudas sodu. Modernā teorija nelabprāt atzīst naudas sodu un pielaiž to tikai pēc abu pusu vienošanās. Bet naudas sods nav slikts līdzeklis, jo aizķer moderno cilvēku vissāpīgākajā vietā. Arī romiešu tiesības pazina naudas sodus un ar to stāvēja tuvāk dzīvei, nekā tagadējās tiesības, kas atlīdzina

par nodarīto ļaunumu tikai tiktāl, ciktāl tas ir pierādīts.

Otrs līdzeklis gratifikācija par ties. atbilst. uzvešanos.

Pazīstama ir atlīdzība par atrastas lietas atdošanu (atradums). Tālāk par šo atsev. gadījumu tagadējās tiesības neiet. Agrākos laikos pārdevējs par izpildīto saistību varēja cerēt uz piemaksu.

Arī dzerammaudai jāpamudina cilvēku kārtīgi izpildīt savu pienākumu.

Gratifikāciju, kā preventīvu līdzekli, varētu izmantot plašāk. Tagad parastais līdzeklis ir naudas atlīdzība par nodarīto ļaunumu. Bet apmierināšanas ideja ir plašāka par mantiskā kaitējuma atlīdzības ideju naudas atlīdzības veidā.

Tagadējās tiesības ilgi negriba atzīt atlīdzību par nemateriālas dabas ((morālisko) kaitējumu. Teica, ka morālisko kaitējumu nevar aprēķināt naudā, ka tas pazemotu cilvēka personību, piem., atļūdzinot naudā par zaudēto godu u. c.

Bet pašā pēdējā laikā atzīst arī tiesības prasīt atlīdzību par morālisku kaitējumu un tas ir pareizi, jo atbildības ideja par morālisko kaitējumu ir patiesībā naudas soda ideja.

Cietušam ir apmierināšanas ideja tikpat no svara, kā pašai sabiedrībai, jo morāliskais kaitējums aizskar augstākos cilvēka labumus. III. d. atzīstot, ka jaatlūdzina katrs zaudējums, kas nav noticis ne jauši (3440. p.), par zaudējumu atzīst tikai tādu, kuru var mantiski novērtēt (3435. p.).

III. d. tā tad principiāli izslēdz atlūdzību par morālisko kaitējumu. Atsev. gadījumā gan III. d. pazīst atbildību par morālisku kaitējumu. Tas ir 4560. pantā, kurš apskata goda aizskārumu, bet arī te naudas atlūdzība iespējama tikai tad, ja nodarīts patiesš zaudējums. Tā tad III. d. atlūdzības jautājumā par

morālisko kaitējumu stāv uz novecojušā viedokļa.

Kas attiecas uz mantisko jeb materiālo kaitējumu, tad tagad tiesībās tam paredzēta plaša atlīdzība. Paredz ne tikai atlīdzību par pozitīvu zaudējumu (damnum emergens), bet arī par zaudēto peļņu (lucrum cessans) (3437. p.).

Nekrīt svarā, vai zaudējums ir tiešs, vai radies netieši, t. i. no apstākļu sevišķas sagādīšanās (3438., 3451.—3452. p. p.).

Netiešu zaudējumu var konstatēt tikai tiesa, apskatot lietas faktisko pusi.

Teorijā strīdīgs jautājums: vai vajadzīga vaina un kāda apmērā, vai vajadzīgs nodoms nodarīt netiešu zaudējumu.

Pēc III. d. vajadzīga vaina. Atbildība par materiālo zaudējumu ir vietā arī tad, kad tas izdarīts aizskarot cilvēka personīgos labumus, kā dzīvību, veselību, darba spēju u. t. t. (personiskais kaitējums — 4552., 4557., 5561. p. p.).

Strīdīgs jautājums, vai līguma laušana ir tiesības aizskaroša darbība un vai atbildība par šo kaitējumu padota vispārējiem noteikumiem par kaitējuma atlīdzību.

III. d. atbild pozitīvi (3459. un 3460. p. p.). Tas nav nepareizi, neizpildīto līgumu delikta teorija ir laba, bet vajadzīgi tikai zināmi ierobežojumi (3302., 3450., 3459., 3440., 3441 p. p.).

Pie jauktas vainas atlīdzības apmērs attiecīgā kārtā tiek ieskaitīts.

Jaukts vainas princips nozīmē, ka tiesības aizskarošs akts radies kā vainīgā un cietušā darbības rezultāts.

Elementārā taisnības sajūta diktē ieskaitu šajā gadījumā. To dara arī III. d. (1303, un 3441. p. p.). Bet ja cietušais ir bijis ar mieru, ka nodara viņam kaitējumu, piem., duēļa gadījumā, tad cietušam ne-

tiek dots gandarījums (3285. p.). Šis viedoklis nav pareizs, jo aizskārtas sabiedrības intereses. III. d. nav arī pilnīgi konsekventa, jo atzīst par nederīgu vienošanos par kaitējumu izdarīšanu ar ļaunprātīgu darbību (3292. un 3291. p. p.).

Atbildība par kaitējumu jānes arī tad, kad persona darbojusies savu tiesību robežās, bet nodarīdama citai personai ar to zaudējumu. Nevar realizēt savas tiesības ar vienīgo nolūku nodarīt citam zaudējumu, piem., kaimiņam, izrokot savā sētā bedri ar nolūku atvilkt kaimiņam ūdeni. Modernās tiesības (vācu un Šveices) atzīst, ka katrs kaitējums ar iepriekš nodomu otrai personai, pretēji labiem tikumiem, dod tiesību cietušam prasīt apmierinājumu. Arī katra bezdarbība, pretēja labiem tikumiem, dod tās pašas tiesības.

III. d. neuzskata par tiesību pārkāpumu, ja kāds izlieto viņam piederošās tiesības (3285. p.) Bet nevar, šo kategorisko noteikumu tulkot tādā veidā, ka var savas tiesības izlietot jebkurā veidā, arī par ļaunu otram. Nav tiesību aizskārums tikai tad, kad darbojošās personas nevar izvairīties no kaitējuma otrai personai.

Atzīstot cietušam tiesības uz apmierinājumu, civ-ties. sab. atsev. gadījumos prasa apmierinājumu tīri sabiedriskos nolūkos (publiska apmierinājuma sākums).

Šai ziņā ir noteikta atbildība dažām personām par svešu darbību. Tā, piemēram, bērni līdz 7 gadiem un personas, kuŗām trūkst prāta spēju, atbild bez vainas (sakarības princips) ar savu mantu, bet galv. kārtā jāatbild personām, kuŗām ir pienākums uzraudzīt augstāk minētās personas, ja būtu (3445. p.) pielaista nolaidība no viņu puses. Arī vecākiem, aizbildņiem, jaatbild ar savu mantu par aizbildāmiem.

Arī saimniekam jāatbild par saviem kalpotājiem, ja saimnieks nav pietiekoši uzmanīgs kalpotāja izvēlē (3288.—3447. p.).

Sabiedriskās interesēs kā sabiedrības reakcija, ir noteikts, ka priekšnieks atbild par savu apakšnieku darbību, ja darbinieks darbojies uz priekšnieka pavēles pamata (3287. p.). Arī ja kāds uzdevis otrai personai izdarīt kādu neatļautu darbību, viņš nes atbildību (3446. p.).

Atbildības prasība var vēl tikt paaugstināta ar atbildību par iespējamu kaitējumu no darbības, kuru likums atzīst par tiesībām neatbilstošu. Arī romieši pazina jau atbildību par netīrumu, atkritumu u. c. priekšmetu izmešanu un izliešanu pa logiem publiskā vietā, kaut gan nevienam ar to nebūtu nodarīts ļaunums (Kvazi delikts).

III. d. aprobežo atbildību šajā gadījumā tikai par nodarītiem zaudējumiem, kaut gan atbildību nes tieši attiecīgās mājas īpašnieks, vai dzīvokļa lietotājs, kaut arī cits būtu izmešanu, vai izliešanu izdarījis (4567. un turpm. p. p.). III. d. pazīst nodrošinājumu no priekšā stāvošā ļaunuma, tas ir vispārējs noteikums (3436. p.).

Nodrošinājums, kā preventīvs līdzeklis ir vēlams un sevišķi tur, kur darbība apdraud publiku. Piem., sabiedriskās drošības interesēs mājas jātur tādā kārtībā, ka nevarētu rasties kaitējums nevienai personai (982., 987., 988. p. p.). Preventīvus līdzekļus vajadzētu vislabāk sankcionēt ar naudas sodiem.

III. d. te nestāv vajadzīgā augstumā (984. p.).

Šveices tiesībās likumi par tiesību aizskārumiem ir labi izstrādāti. Sabiedriskās interesēs tiek pielaista pašaizsardzība (3444., 3285. p. p.) un pat pie pašaizsargāšanās nodarītiem kaitējumiem nav jāatbild.

Delikta atbildība atšķiras no legālās ar to, ka

358. 1p. pirmajā gadījumā ir no svara vaina, bet otrā gadījumā nē.

Tagadējās tiesībās atsev. gadījumos atzīst leģālo tiesību aizskārēja atbildību neatkarīgi no vainas. Legālā atbildība tiek raksturota ar a) fabrikas-rūpniecības uzņēmuma atbildību neatkarīgi no tā vainīguma un b) atbildības samazināšanu par tiem nodarītu kaitējumu.

8. biļete.

304—310. 1p.

Civ.-ties. sabiedrības dzīve norit laikā un izplatījumā, kas nosaka cilvēku tiesisko dzīvi, kā arī viņu prettiesisko darbību. Izliekas, it kā noteikumiem pašiem par sevi nav tiesiskas nozīmes, tie ir tikai fakti un nekas vairāk. Bet patiesībā notikumiem ir liels iespaids uz sabiedrības stāvokli un kustību: rodas tiesiskās attiecības un stāvokļi, pārveidojas un iznīkst pateicoties tikai notikumiem.

Katrai tiesību sistēmai jāatzīst notikumu svarīgums. Notikumiem tā tad ir juridiskas sekas un arī paši notikumi top par tiesiskiem-juridiskiem. Tādu ir ļoti daudz: nāve, dzimšana, priekšmetu bojā iešana un viņu sajaukšanās un sakušana, cilvēku pārvietošanās un lietu pārvietošana u. t. t.

Juridiskus notikumus grūti klasificēt un tos parasti ved sakarā ar tām juridiskām sekām, kas tos pavada, piem., mantu bojā iešana, nodaļa par tiesību izbeigšanos uz tām, personas nāve — mantošanas tiesībās u. t. t. Tikai noilgumam nav noteiktas vietas, jo tam ir vairākkārtēja nozīme priekš tiesību institūtiem. Parasti iegūšanas noilgumu pieskaita pie lietu tiesības iegūšanas veidiem, bet

prasījuma noilgumam — pie vispārējās daļas, prasījuma dzēšanas tiesības attiecas uz dažnedažādām tiesībām. Tiesības uz prasījumu tiek dzēstas, ja zināmā laikā prasība netiek celta.

Jāizšķir iegūšanas un dzēšanas noilgums.

Skaidrs arī, ka prasījuma noilgumu nevar aprobežot tikai ar to prasījumu dzēšanas gadījumiem, kas izriet no prasījuma tiesībām, kā to dara III. d.

Tiesiskie notikumi ir tie dzīves fakti, kurus nevar attiecināt ne uz cilvēku tiesībām atbilstošo, ne uz tiesībām neatbilstošo darbību un kuriem ir juridiskas sekas pateicoties tam, ka tiesības saista ar tiem šīs sekas.

Tā tad tiesiskais notikums ir tiesisks jēdziens un neizslēdz pat cilvēka darbību, ciktāli šī darbība nav tiesisks akts. Piem.: garā vājais iznīcina svešu mantu, nav vainojamas tās personas, kurām piekrīt uzraudzība — garā vājā darbība būs tiesisks notikums.

Tā tad civ.-ties. sabiedrības dzīvi nosaka trīs grupas juridisko faktu: 1) ties. atbilstošie akti, 2) ties. neatbilstošie akti un 3) tiesiskie notikumi.

Robežas starp šiem juridiskiem faktiem ir stipri novilkta.

Starp tiesiskiem notikumiem sevišķa vērība jāpiegriež prasījuma noilgumam (3618.—3640. p. p.).

Kādi tad nu ir prasījuma noilguma pamati, uz kāda pamata ties. sab. atņem personai tiesību pieprasīt tiesas ceļā viņai pienākošos, ja persona nav cēlusi prasību noteiktā laikā.

Vieni saka, ka tiesības atrašanās nenoteiktā, neapsargātā stāvoklī ienes sabiedrībā zināmu nenoteiktību, arī pierādījumi ar laiku tiek iznīcināti. Citi pieliek klāt, kas nenoteiktā laikā neapsargā savas tiesības, līdz ar to klusu ciedami, atsakās no tām. Trešie prasījuma noilgumu uzskata it kā par sodu

tam, ka persona nevērigi izturās pret savām tiesībām, novilcinot prasības iesniegšanu tiesai.

Prasījuma noilguma spēks stāv sakarā ar pusu vēlēšanos, ja neviena puse neaizrāda uz prasījuma noilgumu, tad tiesai tas nav jāņem vērā. Ja parādnieks izpilda prasību, kuŗa uz noilguma pamata dzēsta, tad tas vairs nevar prasīt no kreditora atpakaļ, ko tas izpildījis (3640. p.). Viss tas pierāda, ka prasījuma noilgumam ir privāts raksturs.

Bet III. d. nepielaiž pagarināt vai saīsināt noilguma laikus — termiņus (3618. p.). Arī Šveices tiesības stāv uz šī viedokļa, bet vācu tiesībās pieļauj saīsināt noilguma termiņus. Nevar arī noilgumu atcelt, vai noteikt tūr, kur likums to neparedz. (Senāta spriedums Možeikas lietā 1031905.) Tā tad iznāk, ka pras. noilg. ir ne tikai privāts institūts, bet reizē arī publisks.

Te ir zināma nenoteiktība, ko pieļauj III. d. Jānāk pie slēdziena, ka prasījuma noilgums, kā ar nenoteiktu laiku ierobežotu tiesas aizsardzību prasībai, neizslēdz personu autonomiju, ciktāl tas neizskan publiskās interesēs.

Tā tad ikkatra tiesību sistēma atzīst noilgumu, tikai izņēmuma veidā, dažām tiesībām ir beztermiņa tiesu aizsardzība. Pēc III. d. šeit pieder: 1) prasījumi, kas ievesti zemes grāmatās, izņemot tiesības (3636. p.) un hipotēkas (senāta spriedums 681900 Jonsa lietā); 2) neattiecas uz prasījumu par robežu pārbaudīšanu (3637. p.); 3) tiesība izpirkt ķīlu, kas atrodas kreditora rokās un 4) tiesība uz atpakaļpirkšanu (3922. p.), ja tā nav aprobežota ar zināmu termiņu (3924. p.).

Uz valsts prasījumiem noilgums attiecas tāpat kā uz privātiem (3638. p.). Kāpēc tad īstenībā pastāv prasījuma noilgums? Laikam gan tāpēc, ka sabiedrības interesēs ir pēc iespējas ātrāk restaurēt

traucēto normālo stāvokli, jo ilgstoši tiesību traucējumi pasliktina stāvokli.

Tiesas aizsardzība — liels kultūras labums, kurš arī jāizmanto. Ja tavas tiesības aizskārtas — aizstāvi, tās, kolīdz tu dabū par to zināt, citādi tev ies zudumā sabiedrības palīdzība tiesu aizsardzības veidā.

Noilguma termiņam jābūt pietiekošam, lai daļēti zināt par aizskārtām tiesībām, savāktu vajadzīgo pierādīšanas materiālu un celtu prasību.

Desmitgadējs termiņš (3620. p.) gandrīz drusku par ilgu, to varētu atstāt tikai atsevišķiem gadījumiem. Īsākie termiņi ir labāki (3622. p.). Bet ļoti nevēlama parādība ir tā, ka ir daudz un dažādi termiņi. Caur šo likuma kazuismu var ciest atsev. personas.

Spec. termiņus vajadzētu vienkāršot, un lai tie būtu pēc iespējas mazāki. Vajadzētu arī pielaut termiņu saīsināšanu uz pusu vienošanās pamata.

Termiņu pagarināšana uz vienošanās pamata gan nav vēlama.

Īsie termiņi izsauc aizskārto tiesību enerģiskāku aizsardzību. Enerģiskākas aizsardzības interesēs sabiedrībā var piedot lielāku spēku arī pašam pras. noilgumam. Termiņu notecēšana var dzēst ne tikai tiesību uz tiesas aizsardzību, bet arī pašu prasījumu kā tādu.

Uz minētās pozīcijas stāv arī III. d. (3639. p.). Bet III. d. līdz ar to atzīst, ka ja izpildīta saistība, kuŗa uz noilguma pamata dzēsta, tad parādnieks nevar prasīt izpildīto atpakaļ (3640. p.). Te ir darīšana ar obligatio naturalis. Tā tad III. d. slēpj sevī zināmu pretrunu, atzīstot to zināmā veidā kā obligatio naturalis.

Ir neskaidrs jautājums, vai tiek dzēstas tikai prasījuma tiesības, vai arī citas, piem., lietas tiesī-

bas. Ir atsevišķi panti, kuŗi runā par citu tiesību pārtraukšanu caur noilgumu (1284., 161., 674. p. p.) un jādomā, ka tā tas ir tais gadījumos, par kuŗiem nav spec. pantu. Likums sīki regulē pašu noilguma laiku.

Vispirms krīt svarā noilguma sākums. Tikko tiesības aizskārtas, sākās noilgums. Uz šī viedokļa stāv arī III. d. (3623. p.), atzīstot par noilguma sākumu prasības tiesības izcelšanās momentu, t. i., kad aizskārtas tiesības (nav izpildīta saistība 3623., 3624. p. p.). Nezināšana par aizskārtām tiesībām nav no svara (3626. p., izņēmums 3627. p.).

Noilguma apstāšanās gadījumi ir privilēģija priekš dažām personām, piem., bērniem, kaut arī tie atrastos zem vecāku vai aizbildņu varas (3625. p. 3.).

Cits jautājums, vai tas vispār ir vajadzīgs, jo aizbildņi taču var aizstāvēt bērnu intereses. Citi noilguma apstāšanās gadījumi arī uzskaitīti 3625. p. Noilguma apstāšanās netiek ierobežota ar vispārējā noilguma notecēšanu (10 gadi), izņemot gada un dienas noilgumu (3627. p.).

Gada un dienas noilgums ir veco laiku atlieka (3053. un 3060. p. p.), kas attiecas uz noilguma pārtraukšanu, tad tas katrreiz notiek, kad tiesība izvesta tiesas ceļā (3629. p.); tas arī ir saprotami, jo noilguma mērķis ir izsaukt aizskārtās tiesības aizsargāšanu tiesas ceļā. Prasība jāceļ pienācīgā kārtā (3629. p.).

311—312. lp. Ja ar prasības celšanu uzsāktā lieta netiek turpināta, tad noilguma tecējums atkal atjaunojas no tās dienas, kad vajadzēja lietu tālāk virzīt, t. i., no pēdējā garām palaistā termiņa (3630. p.). Šī jaunā noilguma termiņš arvien ir vispārējs, t. i. 10 gadi, kaut arī iepriekš. Ja prasībai vispār nav noilguma, tad arī lietas uzsākšana nenodibina noilgumu.

Noilguma ideja nepieļauj pārtraukt noilgumu sa-

karā ar atgādinājumu parādniekam bez griešanās pie tiesas. Bet jaunā redakcijā 3633. p. nosaka citādi. Kas attiecas uz tiesas atgādinājumu, tad tas ir tiesas aizsardzības surrogāts un tas nevarētu būt par pamatu noilguma pārtraukšanai. Jaunlaiku ties. atgādinājums netiek atzīts par apstākli, kas pārtrauc noilgumu. Citādi tas ir, ja tiesību aizskārējs atzīst tās ties., kuŗas viņš aizskāris.

Atzīšana šeit nozīmē normāla stāvokļa atjaunošanu un tiesas aizsardzība, tad kļūst lieka. Atzīšana var būt izteikta jebkurā veidā (3634. p.). Rodas jaut., ja tiesību atzīšana notiek pēc noilguma notecešanas, vai noilgums tiek pārtraukts vai pilnīgi atjaunots.

Senāts šo jaut. ir izšķīris tā, ka atzīšana jānotiek noilguma laikā, citādi rodas jauna tiesība ar iepriekšējās tiesības saturu. Prasījuma noilgums izbeidzas ar termiņa pēdējo dienu. Pie tās izrēķināšanas jāņem vērā noteikumi par procesuālo termiņu izrēķināšanu.

Tā tad noilguma pamatideja, ierosināt personas laikus atjaunot traucēto līdzsvaru starp faktisko un tiesisko sabiedrības stāvokli tiesas aizsardzības ceļā.

III. d. attiecībā uz noilgumu nav pilnīgi konzekventa.

Prasījuma (dzēšamā) noilguma atšķirība no iegūstamā noilguma?

Prasījuma (dzēšamā) noilguma pamatus zinātnieki redz iekš tā, ka ilga, tiesību atrašanās nenoteiktā, neaizsargātā stāvoklī ienes sabiedrībā nenoteiktību. Principā ikviena tiesību sistēma atzīst tiesiskās aizsardzības ierobežojumu ar zināmu termiņu. Izpildījums, kas izdarīts uz dzēš. noilg. pamata, nav vairs atprasams (obligatio naturalis). Noilgums var tikt apturēts un tikt pārtraukts.

Noilg. pārtraukš. iestājas prasības celšanas gadījumā un noilg. tecēšana atjaunojas, kad nokavēts lietas vešanā noliktais termiņš. Zināmos apstākļos svešas lietas valdītājs var iegūt īpašuma ties. uz šo lietu pēc kāda laika spriža notecēšanas uz iegūstamā noilguma pamata. Visas tagadnes civiltiesības prasa labticību, kā īpašuma tiesību iegūšanas uz valdīšanas noilguma pamata nedecējamu noteikumu: rom. tiesības prasīja bez labticības arī vēl tituli.

Prekluzīvais noilgums?

Uzaicinājumā (proklamā) prekluz. termiņš nozīmē to, ka personas, kas nav pieteikušas tiesai savas ties. vai prasījumus noteiktā laika spīdī, zaudē tos uz visiem laikiem. Tā tad uzaicinājumā tiesību un prasījumu pieteikšanai nosacītais laika spīdis ir tas „prekluzīvais termiņš“ (prekluzija), kas aizslēdz, aizsprosto ceļu tiesību izlietošanai.

Par prekluzīviem termiņiem vispār uzskata visus tos termiņus, kas norādīti Civillik., Vekselu lik. un Civīlproc. nolikumā, kas pieļauj personai izdarīt tikai lik. noteikta termiņa robežās kādu darbību, kam tiesiska nozīme, vai no tiesas likuma robežās noteiktā termiņā, vai celt tiesā prasību.

Prekluzīviem termiņiem tuvu stāv noilguma termiņi. Likumā nav tieša noteikuma par to, kādi termiņi uzskatāmi par prekluzīviem un kādi par noilg. termiņiem.

Saskaņā ar Civīllik. 3060. p. 1. p. (savā agr. redakcijā, pirms 1924. g. 28. VIII. pārgrozījuma), noilgums ir tad, kad tiesības zūd aiz to neizlietošanas zināmā laika spīdī, bet prekluzīvais termiņš ir tad, kad tiesību var izlietot (zināmu darbību, kam tiesiska nozīme, var izdarīt), tikai noteiktā laika spīdī, zināmā termiņā, kad tiesību izlietošanas laiks jau no tās izcelšanās brīža ir norobežots ar zināmu laika spīdī. Isačenko uzlūko prekluzīvos termiņus

par īpatnēja veida noilgumu. Atšķirt noilg. no prekluz. termiņa bieži ir grūti, jo abu šo institūtu pamatā ir laika tecējuma jēdziens.

Noilgums ir viens no tiesību iegūšanas (iesēdējuma noilgums) un zaudēšanas (dzēšamais noilgums) līdzekļiem. Noilgums ir tāds laika spridis, ar kuŗa notecējumu likums saista kādas tiesības zaudēšanu vai iegūšanu, ja attiec. persona uz to norāda.

Civillik. ar noilgumu apzīmē: 1) noteiktu laika sprīdi, ar kuŗa notecēšanu persona zaudē zināmas, šajā laika sprīdī neizlietotas tiesības, ja pretējā puse uz to aizrāda (civ. proc. nol. 183. un 808. p.). Tas ir civiltiesiskais dzēšamais noilgums (piem., civillik. 3618. un 3620. p.; Lātg. civīl. 692. un 694. p.). 2) Noteiktu laika sprīdi, ar kuŗa notecēšanu persona iegūst zināmas tiesības, ja pastāv lik. paredzētie apstākļi un noteikumi. Tas ir civiltiesiskais iegūstošais noilgums, ko atiecībā uz nekustamu mantu apzīmē ar vārdu „iesēdējums“ (piem., Civillik. 854. 855. p., kas ar 1933. g. „Vald. Vēstn.“ Nr. 84 likumu attiecināti arī uz Latgali). Noilguma uzdevums ir izbeigt tādas tiesības, kas zināmai personai gan pieder, bet kas tās likumā noteiktā laika sprīdī nav izlietojusi, ja pie tam pretējā puse aizrāda uz šo apstākli. (Civ. proc. nol. 183. un 808. p.). Varētu pat sacīt, ka noilgums ir tiesību vai prasījuma īpašnieka bezdarbības un likumā noteikta laika perioda savienojums. Kad tiesību, vai prasību, īpašnieks lik. paredzētā laika sprīdī neizlieto savas ties., neprasa izpildījumu, tad noilgums (likumā noteiktais laika sprīdis) dzēš tiklab personisku, kā lietisku prasījumu, bet tikai tad, ja persona, no kuŗas prasa izpildījumu, aizrāda tiesai, ka prasījums ir noildzis. (Civ. proc. nol. 183. un 808. p.). Šāds prasījums patiesībā nav no parādnieka ne izpildīts, ne dzēsts ar pretprasījumu, ne arī atraidīts ar likumīgā spēkā nākušu

tiesas spriedumu, bet šāda prasījuma izpildīšanu nevar panākt tiesas ceļā, jo likums un tiesa neaizsargā noilgušus prasījumus, noilgušas tiesības. Runājot par šādu stāvokli, tad saka, ka noilgums dzēš tiklab pašu prasījumu, kā arī tiesību prasīt (prasības tiesību). Līdzīgi noilgumam, uzaicinājuma lietās arī prekluzīvais termiņš izbeidz nevien nepieteiktās ties. un prasījumus pēc būtības, bet izbeidz arī ties. prasīt (prasības tiesību).

Noilguma tecējums arvien iesākas no tās dienas, kad personai, kam pieder ties. vai prasījums, ir tiesība prasīt izpildījumu tiesas ceļā. Prekluzīvos termiņos šai dienai nav nozīmes, jo prekluzīvie termiņi iesāk tecēt no kāda brīža, ko nosaka likums, vai tiesa likuma robežās (piem.: Civ. proc. nol. 850., 860., 1694. p.).

Civilproc. nolik. 183. un 808. p. nosaka, ka tiesa pati no sevis nedrīkst ierosināt jautājumu par noilgumu, t. i. tiesa nedrīkst aizrādīt un jemt vērā pie sprieduma taisīšanas, ka tiesība, kuŗas aizsardzību lūdz prāvnieks, ir dzēsta ar noilgumu, ja pretējā pu-se uz to neaizrāda.

Noilgumu var pārtraukt un apturēt tā tecējumu uz zināmu laiku, vai atskaitīt no noilguma zināmu laika sprīdi, bet to nevar ne pagarināt, ne atjaunot.

Prekluzīvo termiņu īpatnība vēl ir tā, ka prekluzīvā termiņa ievērošana piešķir tiesību īpašniekam jaunu noilguma termiņu savu tiesību izlietošanai. Piemēram: a) aizmugurisks spriedums, kuŗu izpildīt prasītājs nav lūdzis 3 gadu laikā, zaudē spēku. (Civ. pr. nol. 844. p.), bet ja prasītājs to 3 g. termiņā sācis izpildīt, tad tas noilgst tikai 10 gadu laikā; b) ja Latgalē krēditors iesūdzējis galvinieku (parāda lietā), viena mēneša laikā no maksāšanas termiņa notecēšanas (Lat. civ. lik. 1060. p.), tad galvinieka atbildība ilgst 10 gadus.

9. biļete.

314. - 330. lp.

Zem jēdziena „tiesību realizēšana“ literatūrā saprot: personu rīcība izpildīta ar faktisku un jurid. darbības palīdzību un atbilstošu tiesību saturam (Hubers).

Šo dēfīnējumu vajaga drusku pārlabot; tiesību realizēšana ir katreiz personas tiesībām atbilstoša darbība.

Ties. realizēšanai jāsaprot ar tiesiskiem mērķiem, t. i. jābūt tiesiskai, jābūt juridiskai nozīmei. Realizējamās tiesības jāsaprot: 1) viņu statiskā stāvokli (tiesiskā pozīcija); 2) viņu kustībā-dinamikā, piem., dažādi prasījumi u. t. t. Sakarā ar to arī personas tiesiskā darbība izpaužas divējādā veidā: a) ties. stāvokļa realizēšanā sabiedrībā — tiesību izlietošanā vārda plašākā nozīmē un b) šaurākā — dažādu prasījumu un tiesību realizēšanā attiecībā pret visām personām (absolūtās tiesības), vai arī attiecībā pret noteiktām personām (relatīvās tiesības).

Katra persona, kuŗa iejēms kaut kādu tiesisku stāvokli jeb pozīciju sabiedrībā, vadās savā tiesību realizēšanā nevis no savu attiecību pret citu personu, bet tieši no objektīvām tiesībām. Neviens nevar izmantot savas tiesības otram par ļaunu. Katram tiesiskam stāvoklim ir savas robežas. Ties. stāvokļu robežas nekad nav tiesiskas attiecības par sevi. Nevar sajaukt tiesiskos stāvokļus un tiesiskās attiecības.

Tiesību objekts jāsaprot objektīvi, kā labumu tiesiskais stāvoklis civ.-ties. sabiedrībā. Tiesību objektu sastāda visi tie labumi, kuŗu izlietošana atļauta no past. tiesībām.

Pie tādiem labumiem pieder pirmā kārtā lietas, t. i. atsevišķas materiālas daļas.

Atsev. materiālas daļas var būt par tiesību objektu tikai tad, ja tās ir iegūstamas, tā, piem.: saule un zvaigznes nevar būt par ties. obj., jo tās nevar iegūt. Arī tie labumi, kuŗi ir neaprobežotā daudzumā, piem.: gaiss, nevar būt ties. obj. Ir arī labumi, kuŗi izņemti no apgrozības, tie ir apgrozības nespējīgie labumi (2921. p.). Tos var iedalīt:

1) sociālos labumos, kuŗu izņemšana no apgrozības diktēta no sociālām, publiskām interesēm (lieli celi, ezeri, lielas upes u. t. t.), te pieder arī reliģiozie labumi, kā: baznīcas, kapsētas un taml., un

2) labumos, kuŗi aizliegti privātai iegūšanai uz valsts interesēm, kā, piem.: viltota nauda, aizliegtas grāmatas u. c.

Arī cilvēks nevar būt ties. obj. (agrāk gan, piem.: vergi).

Bet atsev. ķermeņa daļas var būt par ties. obj., kā: mati, zobi u. c., ja tiem kāda spec. (vēsturiska) interese priekš cilvēkiem.

Cilvēks var lemt arī par sava liķa nodošanu attiecīgai iestādei zinātniskiem eksperimentiem, lai gan liķi, kā tādus, nevar ne pārdot, ne iekļāt. Pastāv strīds, vai dabas spēki (enerģija) ir ties. objekts? — Šveices nolikums saka, ka dabas spēki var tikt padoti cilvēka valdīšanai. Bez šaubām, ka enerģija var būt ties. obj., bet nevar to pielīdzināt lietām, vai pretim nostādīt immobilijām. Jāņem vērā, ka apgrozības nespējīgie labumi nav tiesību objekti tikai tai ziņā, ka tos nevar iegūt, bet izlietot tos bieži var, un to izlietošana var būt par līguma objektu, piem.: gaisma (1197. p.). Arī cilvēka darbība ir tiesību objekts tikai tādā veidā, ka to var izlietot — izmantot. Tiesību izlietošanas, vai reālizēšanas ideja neizslēdz no ties. objekta arī nemateriā-

lus labumus, piem.: gods, vārds, darba spēja, brīvība, veselība un arī pati cilvēka persona. Tā tad ties. realizēšanas ideja ir vienīgais pareizais kritērijs, kas nosaka tiesību objekta jēdzienu. Noteicot tiesību objekta jēdzienu, civ.-ties. sab.-ba ieinteresēta arī, lai noteiktu tiesību izlietošanas robežas, izšķirot lietu šķiras jeb veidus. Lietu dališana uz kustamām un nekustamām, ir tīri juridiska. Tagadējās tiesības (kā vācu un Šveices) pazīst jēdzienu: „juridiskais immobils“. Zem šī jēdziena saprot visu to, kas ievests zemes grām., kaut arī tā nebūtu nekustama lieta, piem.: apbūves tiesības. (Pēc vācu ties. immobils, kas nav ievests zemes grāmatās, nav nemaz immobils.

III. d. turās pie tīri fiziska kritērija, pieskaitot pie kust. lietām tādas, kuŗas var pārvietot bez bojāšanas (530. p.). No nekustamu lietu jēdziena netiek izslēgtas viņas sastāvdaļas (551. p.), bet nek. lietas pieder, kā, piem.: inventārs (557. p.) ir kust. lietas, bet kā imobilā piederumi tās skaitās par nekustamām 562. u. c. p. p.). Tā tad te ir pretruna. III. d. atzīst reāltiesības, kas piešķirtas zemes gabalam, par tā sastāvdaļām — 552. p. Tā tad, nekust. lietas jēdziens ir pilnīgi juridisks un ne fizisks. Šī ideja nebija sveša arī romiešiem, kad viņi izšķīra ķermeniskas un bezķermeniskas lietas.

Šo iedalījumu uzglabājusi arī III. d. un tas ir anachronisms (529., 535. p. p.). III. d. pazīst arī lietu kopību (universitas rerum) (540. p.). No tiesību izlietošanas, vai realizēšanas viedokļa var saprast arī lietu iedalīšanu dalāmās un nedalamās. Arī te III. d. pielieto tīri dabisko vai fizisko kritēriju (545. p.). Bet jēsim, piem.: briljantu, — fiziski to var sadalīt sīkās daļiņās, bet juridiski ne, jo mazās daļiņas vairs nebūs tik vērtīgas. Jāievēro, ka lietas nedalamība neliedz sadalīšanas lietošanas tiesību

(545. p.). Pareizi pastrīpots dalamības juridiskais jēdziens 544. p. — lietas, kuŗas pēc būtības ir dalamas, likums, vai privāta griba var noteikt par nedalamām. Tiesību izlietošanas atsevišķos gadījumos ir no svara, vai var vienu lietu atvietot ar citām. Atvietojamas lietas ir tās, kuŗas noteic ar skaitu, mēru un svaru (532. p.). Bet atvietojamības raksturu pēc privātas gribas var attiecināt uz lietām, kuŗas ir neatvietojamas, kā arī otrādi (533. p.). Tiesību izlietošanas ideja noteic arī civ.-ties. sabas normālo kustību (dinamiku). Vispār civ.-ties. sab. cenšās ienest pēc iespējas lielāku kārtību personisko lietu un enerģisko labumu iegūšanā un izlietošanā.

Sevišķs tiesību objekts ir augļi un nauda.

Nauda ir materiāla labuma juridisks jēdziens, kuŗas uzdevums ir būt par vērtības mērauklu citiem labumiem un būt par likumīgo maksāšanas līdzekli (3514. p. 1. un 2. piez.).

Par augļiem sauc visu to, ko lieta dod kā pareizi, pastāvīgi atkārtotošo ienākumu.

Arī augļi ir ne tikai dabisks (fizisks), bet tīri juridisks jēdziens, piem.: ienākums. III. d. saprot zem augļiem katru labumu, kādu var iegūt no galvenās lietas lietošanas (553. p.). Arī III. d. šķiro dabiskos augļus un civīlos (554. un 555. p.).

Tiesību reālizēšana paredz arī tiesību aizsardzību, ja tiesības tiek aizskārtas. Agrākos laikos bija tas uzskats, ka ties. aizsardzība ir tās personas darīšana, kuŗas ties. aizskārtas, atzina tā tad pašpalīdzību. Bet vēlāk nāca pie slēdziena, ka pašpalīdzība traucē sociālo miera kārtību. Pašpalīdzība tika ierobežota un beidzot pat atzīta par nelegālu un aizliegtu. Tiesību aizsardzība tiek nodota šķīrētīesas un sevišķas valstiskas organizācijas rokās, ko sauc par valsts tiesu.

Bet paša palīdzības galīga noliegšana mazina

personu enerģiju savu tiesību aizsardzībā. Radās uzdevums — saskaņot pašpalīdzību ar tiesu aizsardzību. Tagad ir tendence — paplašināt pašpalīdzības robežas. III. d. atzīst tikai paš aizsardzību, kā vienu no pašpalīdzības veidiem (875. p.) (4590. p.). III. d. atzīst tikai pašpalīdzību, kā reakciju uz nelikumīgu ties. aizskāršanu un uzskaita tikai pašpalīdzības kazuistiskus gad. 3380. p. gan ir arī vispārēji noteikumi par aizsardzību bez tiesas. No nepieciešamās paš aizsardzības jāatšķir galīgā nepieciešamība.

Starpība ir tā, ka pirmā gadījumā ir uzbrukums un aizstāvēšanās, bet otrā gadījumā nav uzbrukuma, bet ir tikai iejaukšanās otras personas ties. sfairā, ja to prasa nepieciešamība — novērst no sevis draudošās briesmas u. c.

Pie tam jāievēro princips: mazāka vērtība tiek iznīcināta tikai tad, ja apdraudēts lielāks, vērtīgāks labums. Ir vēl 2 pašpal. veidi: 1) aizturēšanas tiesības, 2) apkīlāšanas tiesības.

Zem aizturēšanas tiesībām (ius retentionis) jāsaprot iespējamības aizturēt mantas vai citus mater. labumus, kurus personai jāizdod tik ilgi, kamēr nav apmierināta viņas pretpasība.

Sveices ties. saprot aizturēšanas tiesības diezgan plaši.

Vācu lik. prasa, lai prasība un pretpasība izriet no viena un tā paša pamata.

III. d. prasa, lai prasījumu tiesībām būtu sakars ar aizturēto lietu un nosaka 5 konkrētus gadījumus (3383. p.). III. d. lietu (bet ne vērtību — 3381. p.) aizturēšanas ties. saprot diezgan plaši, sekojot rom. tiesībām, III. d. atzīst arī aizturēšanu uz testamenta un līguma pamata (3386. p.). Aizturēšanas tiesības vajaga paplašināt, kā vienu no pašpalīdzības veidiem. Tiesību — celt prasību tiesā, var dot tikai

tam, kas pats ir izpildījis visas prasības attiecībā pret atbildētāju.

Apkāpšanas tiesības ir arī likumīgs paš aizstāvības veids (3380. p.). Zem tām saprot īpašnieka vai tā vietnieka tiesības saņemt un apkāpāt lopus un pat cilvēkus aizturēt, kā arī viņu lietas, kas nelikumīgi iespiedušās tā īpašumā (3387.—3404. p.). Kas attiecās uz šķirējtiesu, tad šis ties. aizsardzības veids tuvojas sociālai pašpalīdzībai, kur cietušais neaizsargājas pats, bet griežas pie citām privātām personām. Tā ir kolektīva pašpalīdzība — bez valsts iejaukšanās.

Kas attiecas uz sprieduma izpildīšanu, tad te valstij jānāk palīgā. Pie šķirēja tiesas griežas galv. kārtā tirdzniecības lietās, kā arī ja aizskārtas personiskās tiesības, kā laba slava u. c. III. d., kas agrāk atzina šķirējtiesu dažos gadījumos (1122. p. un 1151. p.), tagad to vairs neatzīst (piez. pie 1122. p.). Tā tad šķirējtiesa iespējama tikai pie labprātīgas vienošanās (2695., 2711. p. p.). Lietas uzsākšana šķirējtiesā arī pārtrauc noilgumu (3629. p.).

No šķirējtiesas, kā sociālas pašpalīdzības, jāizšķir izlīgums starp pusēm, kas vērsti uz strīdus likvidēšanu (3593. un 3596. p. p.). Izlīgums nav obligatorisks trešām personām (3610. p.). Izlīgums nav vienkāršs līgums, raksturīgi pie izlīguma ir 2 konstitutīvi elementi: 1) strīdus un 2) savstarpēja piekāpšanās (3593. un 3606. p. p.).

Tiesības aizsardzība ir personas neatņemama tiesība aizsargāt savu tiesisko stāvokli un no tā izrietošās tiesības. Šī tiesība nevar tikt ierobežota nedz uz pašas personas vēlēšanos, nedz ar likumu, izņemot gadījumus, kuri norādīti pašā likumā (piem.: noilgums, administratīvā tiesa — arī ierobežo parastās tiesas funkcijas).

Tiesu aizsardzība iespējama tikai tad, ja ir strīdus (civīlproc. nol. 1. p.). Šis nolikums jātulko plašāki, tiesu aizsardzību bauda arī prasības par tiesību atzīšanu. Tālāk tiek prasīts, lai prasītājam būtu likumīgas intereses prasības celšanas momentā. Pie tam vajadzīgas paša intereses, bet ne trešās personas (in fanorem tertii).

Vakareiopā tiek pielaistas prasības trešās personas interesēs, kas nav pareizi.

Nav iespējamās pie mums arī populārās prasības, kas bija pazīst. rom. tiesībām, t. i., jeb kuŗas privātpersonas prasība sabiedrisko interešu aizsardzībai.

Populārās prasības nav sliktas, jo tās veicina privātpersonu aktivitāti. Sabiedriskās intereses top it kā par katra pilsoņa personīgām interesēm. Jāizšķir: tiesības uz prasību un tiesība uz tiesas aizsardzību no „prasības materiālā, privātā nozīmē“. Celtā prasība top par civīlu, lietisku prasību un ieiet piem.: mantošanas masas sastāvā (2206., 3014., 3212. u. c. p. p.). Prasību var arī nodot tālāk (3470. p.). Bez tiesību aizsardzības nebūtu iespējams arī tiesību reālizēšana un tāpēc ties. aizsardz. jāpiegriež liela vērība.

Arī individuālai un sociālai pašpalīdzībai jāpiegriež nopietnāka vērība.

Romiešu ties. pazina naturālo saistību institūtu, 99—100. lp. t. i. tādu saistību, kam nav prasības.

Romiešu princips — prasība ir reizē tiesība un kam nav prasības, nav arī tiesības. Tā radās nat. saistības, kas sākumā neietilpa tiesību sfairā. Arī tās saistības, kuŗas zaudēja tiesu aizsardzību, kļuva par naturālām.

Pie nat. saistībām jāpieskaita arī noilgušas prasības. Nat. saistības pamatojas tiesībās uz

vienkāršu vārdu un nevis uz uzticības vārdu — svi-
nīgu solījumu.

Vācu ties. nat. saistību jēdzienu pamato uz pa-
rāda (Schuld) un atbildības jēdzieniem. Pēc vācu
teorijas nat. savst. ir parāds, bet nav atbildības, tā-
pēc izpildītais parāds netiek atdots, ja tas balstās uz
nat. saistību.

105. lp.

Prasības jēdziens senātnes tiesībās un mūsdie-
nu tiesībās? Pēc Kunce domām prasību tiesību at-
tīstībā atzīmējami 3 laikm.: 1. pras. ties. ir vara par
paša parādnieka personu, līdzīgi lietu tiesībām,
piem., senā Romā parādnieks atbildēja kreditora
priekšā par parādu ar sevi pašu; 2) pras. ties. top
saudzīgākas; 3) pras. ties. tiek nokārtotas no valsts
varas. Pēc III. d. sk. 2907. p.

10. biļete.

331.—347. lp.

Civ.-ties. sabiedrībā izšķir 3 nedalāmas vienī-
bas, kuras sauc par soc. individiem, tās ir: 1) cil-
vēks, atsevišķi jemts, 2) cilvēki, kā vesela nedalāma
kopība un 3) soc. vienības, kur izšķir: a) korporāci-
jas (personu apvienības) un b) iestādes, kā mate-
riālas apvienības, piem., slimnīcas u. taml.

Šie individi ir tiesiskie individi un katram at-
bilst sava tiesiskā pozīcija. Šos indivīdus sauc par
tiesību subjektiem jeb personām.

Izšķir fiziskas un juridiskas personas.

Zem juridiskām personām saprot kolektīvās
vienības. Nedrīkst jurid. personas pielīdzināt pilnī-
gi fiziskām personām, kādu kļūdu dažreiz pielaida
jurisprudence.

Zem tiesību subjekta parasti saprot ties. un pienākumu nesēju. Bet šim apzīmējumam pamatā ir tiesību spējas jēdziens, kaut arī personai tāda faktiski nemaz nebūtu. Tāpēc ir otra teorija, ka tiesību subjekts ir tas, kam ir rīcības spēja. Bērni un garā vājie pēc šīs teorijas nav ties. subjekti. Bet kāpēc tad soc. vienības ir tiesību subjekti, tām arī nav rīcības spēju. Pareizais def. ir, ka ties. subjekts ir jebkurš tiesiskais indivīds, kam ir tiesiska spēja iejemt kādu tiesisku stāvokli un realizēt to ar aktu palīdzību tieši, vai netieši (rīcības un darbības spēja).

Tagad arvienu vairāk nostiprinājas organu teorija (piem., Šveices tiesībās), kas atzīst par juridisko personu darbojošās personas nevis par tās priekšstāvjiem, bet par organiem. Par šo organu deliktiem atbild pati sociālā vienība.

III. d. stāv uz cita viedokļa un nepieļauj soc. vienības atbildību par tās priekšstāju deliktiem.

Zem personas tiesības vispirms jāsaprot tiesiski nodrošinātu iespējamību būt par tiesisku vienību — personu.

Tā ir personas pamattiesība, kuŗa paredz: 1) tiesību uz tiesisku pozīciju un 2) tiesību realizēt to civ.-ties. sab. Likums var ierobežot pers. pamattiesību iejemt vienu, vai otru ties. stāvokli sabiedrībā.

Agrāk šādu ierobežojumu bija daudz, ārzemnieks nevarēja iejemt valsts pilsoņa ties. stāvokli. III. d. arī tagad pazīst dažus ierobežojumus attiecībā uz ārzemniekiem, bet to nav daudz. Tautības un reliģijas, tāpat arī kārtu ierobežojumu mums tagad nepastāv.

Kas attiecās uz sociālām vienībām (juridiskām personām), tad viņu tiesisko stāvokļu spējas:

1) tiek noteikta ar to mērķi, kuŗa dēļ viņas ir radušās un

2) tiek atzīta līdzīga vispārējai personu ties. stāvokļa spējai, ciktālu tās viņām, kā soc. vienībām (bet ne cilvēkiem), ir iespējamās.

III. d. nedod noteiktu atbildi (2913. un 713. p.), tomēr jānāk pie slēdziena, ka III. d. paredz speciālo tiesiskā stāvokļa spēju, t. i., ka juridiska persona nevar iziet no sava dibināšanas mērķa robežām, viņu ties. stāv. spēja ar to ir aprobežota.

Ārzemju soc. vienības tiek pielīdzinātas personām-ārzemniekiem, lai gan šis jautāj. ir strīdīgs.

Sarežģītāks ir jautāj. par rīcības un darbības spējas ierobežošanu. Priekšstāvniecības un organu radīšana ir lietderības jautāj., tie tiek radīti tur, kur pašas personas rīcības spēja varētu nākt viņai par ļaunu. Vajadzīgs, lai būtu gribas brīvība un apzināšanās par rīcības sekām. Lik. nosaka, ka par bērniem un nepilngadīgiem darbojas viņu vecāki un aizbildņi (207., 213.). Kas attiecas uz gara slimiem (497.—505. p. p.), tad viņu darbība līdz aizgādniecības iecelšanai gaišos starplaikos ir spēkā esoša (503. p.).

Aizgādībā esošo garā slimo darbība ir spēkā neesoša. Gara slimiem pielīdzināti arī plānprātīgie, vājprātīgie u. taml. Kurlo, mēmo un aklo ties. darījumi spēkā, kamēr nav pierādīts, ka viņiem nav bijusi vajadzīgā sajēga (2915. p.). Kas attiecas uz sievieti, tad viņas rīcības spēja tagad tiesībās nav ierobežota, ir tikai daži ierobežojumi, kas attiecās uz precētām sievietēm (91., 56., 55., 4194. p. n.). Arī izšķērdētāji un aprobežoti savā rīcībā (506.—511. p. p.), ne kam te var vadīties no valstiskā viedokļa. Kas attiecās uz nabadzīgām personām, tad viņu rīcības spēja ir aprobežota tikai materiālā sfairā, cik tālu tas vajadzīgs kreditoru interesēs un tikai konkursa gadīj. Tā tad pievestie rīcības spējas ierobežojumi ir pašu personu interesēs. Arī soc. vienību

ricības spēja ir ierobežota. Tā, piem., pilsētas banka var tikt ierobežota no pilsētas valdes.

Tagadējās tiesībās katrs cilvēks ir tiesību persona, tā tad tā ir itkā iedzimta tiesība (Šveices lik. 11. p.). No kāda momenta cilvēks skaitās par tiesību personu, ir strīdīgs jautājums. Šveices ties. jau embrions, tā tad cilvēks jau no ieņemšanas momenta, skaitās par personu tiesībās. Citas likumdošanas par personu tiesībās uzskata tikai jau dzimušu cilvēku, t. i., kas pilnīgi atdalījies no mātes. Arī III. d. to dara. Tas nav pilnīgi pareizi, jo te jāķerās pie iekcijas, ka dzimušais cilvēks eksistējis jau kā ties. subjekts iejēmtā veidā un tādā kārtā iejēšana dod tiesības uz mantojumu. (1695., 1893. p.).

Nepiedzimušos pielīdzina promesošiem (3087. p.). Bez šīs kazuistikas varētu iztikt, ja embrionus atzītu par tiesību personām, jo tā ir tikai tiesiska pozīcija. Mirušie nevar būt par tiesību personām, nāve pārtrauc šīs cilvēka pamattiesības. Tapēc neeksistē tā sauc. politiskā jeb civilā nāve. Cilv. var atjēmt mantiskās tiesības u. c. (2581. p.), tomēr viņš paliek par tiesību personu. Visas tiesības viņš nekad nezaudē. Fizisku nāvi vajaga pierādīt, lai cilvēks nezaudētu savu pamattiesību — būt par tiesību personu. Bet dažos gadījumos grūti pateikt, vai cilvēks miris, vai nē. Tad cilvēka nāve tiek prezumēta.

Ja nav ilgāku laiku nekādu ziņu, tad skaita, ka cilvēks ir bez vēsts pazudis (2583. p.). Dažreiz no svara arī noteikt cilvēka nāves momentu, ja vairāki cilvēki mirst reizē. No svara, vai nomiris pirmais mantojuma atstājējs, vai mantinieks. Citādi pieņem, ka vairākas personas šādos gadījumos mirušas reizē (2584. p.). Bet ja ir kopā augšupējie un lejupējie, tad pēdējo nepilngadības gadījumā tiek pieņemts, ka

tie miruši pirmie, bet pilngadības gadījumā — vēlāk (2585. p.).

Tas princips jemts no romiešu ties. un nav pamatots mūslaiku tiesībās. Bezvēsts prombūtnes institūtu regulē procesuālās normas (1947.—1944. p. p.) (civproc. nol.). III. d. pazīst arī prombūtnes institūtu vispār, t. i., nebezvēsts prombūtnes, uzstādot vēl vienu cilvēka nāves prezumpciju, kad tas sasniedzis 70 gadu vecumu, 1516., 525. p. p. Ja tāda persona atgriežas, viņa tomēr var sajemt savu īpašumu atpakaļ (1527. p.).

Tā kā soc. tiesiskās vienības (korporācijas, sabiedrības, savienības u. c.) tiek atzītas par tiesību personām, tajās robežās, kas uzstādītas no civ.-ties. sabiedrības, tad viņu rašanās, kā arī izbeigšanās padota sevišķiem noteikumiem. Priekš soc. vienību rašanos vajadzīgs patstāvīgs mērķis, kas nedrīkst būt pretlikumīgs, vai nemorālisks un otrkārt, dažos gadījumos nevajadzēja valsts varas atļauja (koncesiju sistēma). Citos gadījumos pietiek ar vienkāršu reģistrāciju (reģistrācijas sistēma).

Pareizi dara tomēr Šveices nolikums, kas atsvabina no reģistrācijas ne tikai publiski tiesiskas apvienības, bet arī dažādas reliģiozas un ģimeņu apvienības u. c. (pašizveidošanās sist.). Arī koncesiju sistēmai ir daudz pretinieku. Kāpēc tad valstij traucēt ideālu soc. vienību rašanos? Tālāk dažādām iestādēm, kas arī ir soc. vienības, piem., slimnīcas, vajadzīgs materiāls pamats. Turpretim personu apvienībām mantas nevajaga. Beidzot vajadzīgs ir arī zināms dibināšanas akts (līgums, novēlējums u. c.). Juridiska persona izbeidzās dažādā veidā. Piem., kad piepildīts mērķis, vai izbeidzas termiņš, vai materiālu iemeslu dēļ nevar vairs tālāk eksistēt un izbeidz savu darbību, vai biedru izstāšanās dēļ. Arī valdība var slēgt juridisku personu.

Bet ja juridiskai personai nav vairāk organu, tās tiesībspējas realizēšanai. Jāpieņem, ka jurid. persona tomēr turpina eksistēt, jo organi tomēr var tikt atjaunoti. Jur. personai var būt arī priekšstāvēniecība, ja tai nav rīcības spēju. Kāds ir mantas liktenis, kas piederējis jur. personai pēc tās izbeigšanās. Te nav iespējama mantošana, kā pie dzīviem cilvēkiem. Tāpēc organizācijas aktā ir iepriekš jāparedz jur. pers. mantas liktenis pēc tās izbeigšanās. Ja tas nav darīts, tad manta pāriet valsts īpašumā. Jārēķinājas arī ar nodibinātāju vēlēšanos, ja, piem., ir labdarīgs mērķis pamatā, tad pārpalikusi manta top nodota atbilstošā labdarīgā mērķa rīcībā. Ja juridiskās personas mērķis ir bijis kalpot personīgiem nolūkiem, tad tās mantība uz kopējas sapulces lēmuma pamata vai nu tiek izlietota kādam labdarīgam mērķim, vai arī sadalīta starp locekļiem, kas ieiet jur. pers. sastāvā.

Tagadējo tiesību princips — ļaut pēc iespējas pilnīgāk attīstīties dažādām soc. vienībām.

III. d. te maz ko dod, bet to papildina Latvijas jaunākā likumdošana.

Zem antropomorfisma burtiskā nozīmē saprot to parādību, ka tam, kas nav cilvēks, piedod cilvēciskas īpašības. Pie senām tautām antropomorfisms bija parasti bieži novērojama parādība. Ir dažādi antrop. veidi un to piemērus var pievest ļoti daudz no romiešu ties. Piem.: juridiskas (possesio valdīšanas sevišķa pazīme bija nodoms: animus possidentis), ar ko arī possesio atšķirās no detentio.

Illusorais antr. pastāv iekš tam, ka valdīšana it kā sastāv no 2 elementiem vēlēšanos, nodomu valdīt par lietu (animus domini) un faktiskā valdīšana (corpus).

Javolens saka, ka lietu var iegūt valdīšanā ne 107—108. lp. tikai ar tiešu nodošanas aktu no rokas rokā (corpo-

ralibi), bet arī bez tā, t. i. par atstatumu. Šai gadījumā valdīšana tiek nodota itkā ar garās rokas palīdzību. Vēlāko laiku tiesības, aizņemoties no romiešu tiesībām daudzus institūtus, tos pārveidojot un papildinot, caur ko ir radusies liela neskaidrība. attiecībā uz valdīšanu.

112—123.lp.

Klasisko juristu antropomorfiskā teorija (valdīšanas elementi corpus un anims) nedeva pandektistisku iespēju saskatīt seno romiešu valdīšanas institūta īsto dabu. Interdīkta aizsardzības veids bija tīri administratīvs akts. Tagadējās tiesības tikai daļai atsvabinājušās no antropomorfsma valdīšanas teorijas (pie mums arī arendators dabū possessoru aizsardzību, kaut gan viņam nav „anims“). Mācība par juridisko personu arī ir antropomorfisms, jo dažādas iestādes un sabiedrības tiek pielīdzinātas personām. Rom. ties. nepazīna terminu „juridiska persona“, bet atsevišķos gadījumos, piem., mūmijas pielīdzināja personām, tikai uz analogijas pamata.

Savinji ir izvirzījis jur. pers. problēmu. Viņš uzskat., ka juridiskas personas ir tikai ficijas.

III. d. (1692. p.) māca, ka mantojums (massa) ir juridiska persona. Lai to iedomātos, vajaga dzīvu fantāziju. Tas ir krass antropomorfisms. Tālāk jēdziens par juridiskas personas tiesības un rīcības spēju arī ir antropomorfisms. Tālāk paceļās jaut., vai jur. pers. atbild par savu priekšstāvju deliktiem. Rodās organu teorija, ka par organu deliktiem atbild jur. pers. kā tāda. Organu teorija — krass antropomorfisms, jo pielīdzina jur. personu cilvēka organismam. Kāds ir jur. pers. spēju apmērs, vai jur. pers. ir tiesības darīt visu to, ko var fiz. persona? Jānāk pie slēdziena, ka nē; piem., jur. pers. nevar precēties u. c. Nepareizi runāt arī par jurid. personas

sākumu un galu. Vajadzētu runāt par jur. pers. vai sabiedr. personas atklāšanu un izbeigšanu. Antropomorfismu no šo laiku tiesībām vajadzētu izskaust.

11. biļete.

348.—363. lp.

Personu tiesība uz eksistenci ir viena no cilvēku, kā arī soc. vienību pamatiesībām. Te ietilpst arī jaut. par tiesību uz eksistenci nākošiem cilvēkiem, t. i., kas vēl nav saņemti.

Vācijā ir projekts novērst dzimstību tais ģimenēs, kur vecākiem ir smagi fiziski, vai garīgi defekti un sakarā ar to nevar cerēt uz veselīgiem pēcnācējiem.

Svarīgs arī jautājums par ieņemtiem cilvēkiem, t. i., vai mātei ir aborta tiesības? Kas attiecas uz dzīvo cilvēku eksistences tiesībām, tad valsts patur sev tiesību dažos gadījumos atņemt cilvēkam dzīvību. Bet vai cilvēkam ir tiesības uz pašnāvību?

Agrākās likumdošanas to neatzina, III. d. klusē, tā tad jāpieņem, ka ir. Bez šaubām, cilvēks var izdarīt pašnāvību, jo ne katreiz viņš ir spējīgs cīnīties ar dzīves grūtībām. Vajadzētu, lai cilvēks varētu prasīt no valsts nepieciešamos līdzekļus eksistencei. Cilvēka tiesības uz eksistenci pazīstamas civiltiesībām tais gadījumos, kad tās cenšas vienādi, vai otrādi atvieglināt cilvēku stāvokli, piem., aizsargājot pret oikonomisko ekspluatāciju u. c. Tagad tiesības atzīst tiesības uz eksistenci alimentu tiesību veidā. Piem., šķirtai sievietei, ja nav pierādīta viņas vaina, tiesība uz alimentiem, arī vīram (lik. par laulību 58., 60. p. p.). Vīram pienākums uzturēt sievieti samērā ar viņa stāvokli un līdzekļiem. Vecā-

kiem jāuztur bērni līdz pilngadībai (203. p.), dažos gadījumos arī vēlāk. Kas attiecas uz ārļaulības bērniem, tad viņi gan atrodās zem mātes varas, bet pienākums viņus uzturēt krīt arī uz tēvu (171., 168. p. p.).

Radnieki, kas dabū mantojumu, arī nes alimentāro atbildību (170. p.). Bet tikai augšupēju mātes radnieki nes aliment. atbildību (171. p.), tas nav pilnīgi pareizi. Kas attiecas uz vecākiem, tad bērniem vajadzētu gādāt par tiem tāpat, kā vecākiem par bērniem.

Bet III. d. (209. p.) vecāku ties. uz alimentiem aprobežo tikai ar pašu nepieciešamo. Tāpat arī patēvu un pamāti šai ziņā vajadzētu pielīdzināt īstiem vecākiem, ko III. d. gan nedara. Kas attiecas uz ārļaulības bērniem, tad literātūrā valda uzskats, ka ārļaulības tēvam nav tiesības uz alimentiem. Tas nav pareizs princips, vajadzētu, lai ārļaulības tēvam, cik tālu tas pats izpildījis aliment. pienākumus pret savu ārļaul. bērnu, būtu tiesības uz alimentiem. Tiesības uz alimentiem var nodibināt arī uz testamenta pamata (2169. p.).

Spēkā ir arī līgumi par alimentiem (3603. p.) Alimentārus pienākumus likums var uzlikt arī trešām personām, ciktālu viņas ir vainīgas, piem., ja kāda persona zaudē darbaspēju caur otras personas vainu, tad viņai ties. uz alimentiem.

Mēs nonākam ipe SoC apdrošināšanas jaut. darba nespējas gadījumā.

Strādniekiem ties. uz alimentiem, ja tie sakropļoti darbā u. t. t. Pareizi rīkojas tās likumdošanas, kurās izpelnā redz ne tikai atalgojumu par padarīto darbu, bet uzskata to par nepieciešamu cilvēka eksistencei. nosakot minimālo algu. Tagadējā sabiedrībā, kur katrs eksistē tikai pats ar saviem spēkiem, sevišķa nozīme ir tiesībām uz darbu.

Te jāizšķir 3 puses: 1) tiesību uz darba dabūšanu, 2) tiesību uz ražošanas līdzekļu iegūšanu un 3) tiesību uz darba spējas aizsardzību.

Tagad civ.-ties. sabiedrībā cilvēks var tikai griesties pie valsts ar prasību, lai tā aizsargā viņa darba spēju. Atbildības pamatā par darbaspējas traucēšanu tiek likts vainas princips. Tāpēc valstij nav jāatbild par tiem darba spējas zaudējumiem, kas radušies sakarā ar karu, jo te nav vainas, kas attiecas uz privāto atlīdzību civ.-ties. kārtībā, tad atbildību par darbaspējas zaudējumu nes vainīgais tiesību pārkāpējs. Tāds ir visp. noteikums (4553. p.). III. d. šo jautājumu pilnīgi neatrisina. Sarežģītākos gadījumos būtu vēlams, lai tiktu uzstādīta vainas presumcija.

Tagad ties. ir pareizs uzskats par tiesību aizskārēja legālo atbildību neatkarīgi no vainas. Legālai atbildībai raksturīgas pazīmes: 1) fabrikas-rūpniec. uzņēmuma atbildība, neatkarīgi no vainas un 2) atlīdzības samazināšana pret faktiski nodarīto kaitējumu.

Tiesības uz personības garīgu turpināšanu nodrošina autora tiesību institūts, bet ties. uz pers. fiz. turp. nodr. ģimenes ties. inst.

Zināms, ka tieši apdāvināti cilvēki bieži ir nenormāli. Un ko vispār var saukt par normālu, un ko par nenormālu? Šeit jaut. nav tik viegls. Pēc Latvijas likuma par laulību, aizliegts iestāties laulībā tam personām, kas slimo ar vener. slim. lip. stad. un garā vājiem (4. p.), bet šis aizliegums ir domāts nevis pēcnācēju, bet gan to personu labā, kas domā iest. laulībā. Kas attiecas uz bērnu audzēšanu, tad III. d., kas uzticīga vecam rom. institūtam, atzīst vecāku varas institūtu (197. u. turpm. p. p.). Bet III. d. noliedz vecāku varas ļaunprātīgu izlietošanu (228. d.). Nav teikts, ka vecākiem pašiem jāaudzina

bērni, šīs tiesības var nodot citai personai (230. un 193. p.).

Eēnu labklājības princips dominē tagad tiesībās. Jaunais likums par laulību, atzīst par šķiršanās iemeslu, ja viens laulātais ir neauglīgs, vai izvairās no bērniem (47. p.).

Tiesu praksē vienmēr jāņem vērā, ka likumi, kas ierobežo cilvēka personu tiesības uz dzimuma turpināšanu, jātulko pēc iespējas šaurāk. Ir tiesības turpināt dzimumu arī ārpus laulības. Lai laulības institūts tiktu atbalstīts, tad ārulaulības bērnus tēvam nav tiesības audzināt, nedz arī tie nes viņa vārdu. Tā tad te nevar būt runa par tēva dzimuma turpināšanu (166. p.). Bet III. d. par daudz katēgoriski atzīst tiesības audzināt ārulaulības bērnu tēvam, ja bērnam vairs nav vajadzīga mātes gādība (172. p.). Bet šis pants nebūtu jāņem burtiski.

Jaunais laulības likums vecāku varas principa vietā uzstāda bērnu labklājības principu, kas ir tikai apsveicami. Kas attiecas uz garīgo jeb kultūrālo personības turpināšanu jeb nemirstību, tad šīs tiesības civ.-ties. sabiedrība nodrošina nepietiekoši.

Autora tiesību atzīšana (saprotot zem tām arī izgudrotāju tiesības) notika tikai neilgi atpakaļ.

Tiesības uz vārdu ir katrai personai, ne tikai fiziskai, bet arī juridiskai, lai atšķirtu sevi no līdzīgiem. Paceļas balsis, lai atzītu tiesības uz vārdu nevis par privātām, bet par publiskām tiesībām.

Izšķir: īsto vārdu, izdomāto vārdu (pseudonimu) un viltus vārdu.

364—374. 1p.

Faktiski pietiek ar īsto vārdu un pie tam cilvēka personības interesēs būtu vēlams, lai katrs varētu sev izvēlēties vārdu pēc patikas. Literatūrā strīdās, kā pseudonims nodibinas, vai ar vienreizēju pielietošanu, vai vairākkārtēju. No pseudonima jāatšķir viltus vārds, kad persona slēpj savu īsto vārdu un pie-

savinas svešu vārdu. Tas ir nepielaižami. No vil-tus vārda jāatšķir vispār sevis neapzīmēšana, vai anonims. Svarīgs jautājums par precētu sievu uz-vārdiem.

Vecais princips — sieva vienmēr un visur pa-tur vīra uzvārdu — arī pēc šķiršanas. Tagad sievietai tiesības pielikt savu bijušo uzvārdu pie vīra uzvār-da. Pēc jaunā laulības likuma sieva pēc šķiršanās var dabūt agrāko uzvārdu. Vai var uzvārdu grozīt. III. d. pielaiž uzvārda maiņu, ja tas ir pēdējās gribas rīkojuma nosacījums (2369. p.). Tagad pie mums spēkā likums par uzvārda maiņu (no 15. XI. 1920. g.). Vajadzētu atzīt arī tiesību mainīt priekšvārdu. Lau-lībā dzimušie bērni nes tēva uzvārdu (150, 166. p. p.). Arī soc. vienībām ir tiesība uz uzvārdu. Sīkāk tiek regulētas tiesības uz firmu. III. d. nepazīst vārda īstenības principu, tāpēc praktika pielaiž firmas pār-ēju no vienas personas uz otru, caur ko zūd firmas īstenība.

III. d. pietiekoši neaizsargā tiesības uz vārdu. Šai ziņā priekšzīmīgas ir Šveices tiesības.

III. d. vispār nerunā par vārda aizsardzību. Bet šī aizsardzība izriet no civīlprocesa 1. panta. Tiesī-bas uz godu vispareizāk jāsaprot kā tiesības uz labu vārdu (2006. p.).

III. d. vispār principā neatzīst atbildību par mo-rālisku kaitējumu. Par goda aizskāršanu arī nav pa-redzēts naudas sods, bet vainīgajam tikai jāatsakās no saviem vārdiem un jāprasa piedošana (4560. p.). Vispār III. d. kazuistiski regulē atbildību par apvai-nojumu, piem., 45. p. Pilsoņu goda aizsardzībai va-jadzētu piegriezt lielāku vērību, atzīstot apvainoju-mu par sociāli-tiesisku deliktu. Ties. uz labu vārdu ir ne tikai cilvēkam, bet arī soc. vienībām. Bet vai soc. vienībai ir gods?

Soc. vienībai ir sava saimnieciska reputācija.

Šveices nolikums aizsargā jur. personu godu tāpat, kā civl. godu.

Civ.-ties. sabiedrība ir ieinteresēta, lai goda reabilitācija notiktu ar preses palīdzību.

Varas tiesības izriet kā uz likuma, tā arī uz līguma pamata. Darba līgumam raksturīgas sekošas pazīmes: 1) darba spēks tiek nodots saimnieciskā rīcībā uz ilgāku laiku, 2) darbs tiek pielikts darba devēja saimniecībā un 3) ar to ir saistīta padošanās darba devēja iekšējai vērtībai un saimnieciskai varai par atalgojumu.

Izšķir: 1) strādnieku darba līg., 2) kalpotāju darba līg., 3) mājkalp. darba līg.

376. lp. Visi šie kalpotāji atrodas darba devēja rīcībā un zem tā varas un viņu brīvība var tikt stipri ierobežota. III. d. nepazīst darba līgumu un turās pie veciem uzskatiem, atzīstot personisko darba līgumu, atzīstot saimnieka tiesības, kā viņa personīgās tiesības (4172.—4191. p. p.). Darbinieks ir pilnīgi padots darba devējam. Te tiek atzīta viena cilvēka vara par otru cilvēku, lai gan darba devējam varētu būt tiesības tikai uz cilvēka darbu.

374—380. lp. III. d. runā tikai par darbinieka pienākumiem un ne par darba devēja. Šai ziņā III. d. ir pilnīgi novecojusies. Kas attiecas uz vecāku varas tiesībām, tad tās izpaužas iekš tam, ka bērniem jādzīvo pie vecākiem, jāklausa viņiem, jāizpilda bez sev. atlīdz. mājas darbi (208., 201., 204., 202., 203. u. c. pnt.). Vecākiem ir stipri plašas sodīšanas tiesības (206. p.). III. d. princips — bērniem jāklausa, jāpadodās vecākiem. Kas attiecas uz vīra varas tiesībām par sievu, tad arī tai ir personisks raksturs (5.—9.).

Sieva ir zināmā mērā padota vīram. Bet šo sievas un mātes padotību vīram un tēvam vajadzētu likumdošanā tomēr strīpot.

Parasti vairākums valda par mazākumu. Bieži

vairākums pat aizskar personību, piem., izslēdzot kādu biedri, ar ko tas var zaudēt labo vārdu. Tāpēc atsev. gadījumos vairākuma varu vajadzētu nostādīt zem tiesas kontroles.

Rīcības tiesības ar sevi likumdošana neapskata kā atsevišķu institūtu, bet šīs tiesības ir ļoti svarīgas. Cilvēkam ir tiesība atjēmt sev dzīvību. Bet otrs cilvēks viņam nevar palīdzēt. Cilvēks var arī noteikt par savu liki pēc nāves, lai gan to nevar ne pārdot ne iekļāt.

Kas attiecas uz brīvību, tad cilvēks nevar atjēmt sev to, jo verdzību pie mums tagad nepazīst.

III. d. neatzīst brīvības pašierobežošanu (3370. p.), nevar cilvēks sev arī uzlikt miesas sodu (3370. p.). Cilvēkam ir tiesība pārvietoties un izvēlēties dzīves vietu. Ir daži brīvības ierobežojumi, kā, piem., bērniem un sievietei no vīra, tāpat aizbildniecība ir sabiedrisks pienākums (329., 330. p. p.), kas ierobežo brīvību.

Pilsoniem ir garantēta arī miesīga neaizskaramība. Nevar cilvēku, piem., piespiest izdarīt operāciju pret viņa gribu. Arī cilvēka dzīvoklis ir neaizskarams, jo rīcības tiesības ar sevi tiek attiecinātas arī uz dzīvokli. Cilvēkam ir tiesība uz vēstuli neaizskaramību, dienas grāmatu nevar publicēt bez autora piekrišanas. 381—385. lp

Personības tiesību aizsardzību III. d. pilnīgi nedrošina, ir tikai atsev panti, piem., 2365. p. Cilvēkam vajaga atzīt tiesības arī uz sociālu drošanos.

Vispār jāsaka, ka tagadējā likumdošana vāji apstrādājusi personu tiesību veidus un jēdzienu. Skaidrs, ka personu tiesībām ir absolūts raksturs. Personu tiesības var nodot arī citai personai atsev. gadījumos.

Personu tiesībām nav materiāls raksturs, kaut arī tām būtu mater. nozīme atsev. gadījumos, kā, piem., autoru un izgudrotāju tiesībām, tāpēc tās nevar mantot un tās nenoiļgst.

Ir priekšlikums personu tiesību aizsardzību pārnest kriminālo tiesību sfairā, kas būtu izdevīgāki nemantīgām šķirām.

12. bijete.

384—389. lp.

Persona var darboties vai nu pati, vai caur priekšstāvi. Pilnvarojums ir jebkuŗa tiesiska individa personas tiesība darboties caur citu tiesību individu, pilnvarojot viņu uz to.

Jājautā, vai akts, ko izpildījis pārstāvis savā vārdā, bet priekš cita individa, būs pārstāvība? Ja priekšstāvība ir atklāta, tad arī šinī gadījumā būs pārstāvība (3110. p.). Pie tam atklātā, vai tiešā pārstāvība jāsaprot tādā veidā, ka no lietas apstākļiem var spriest, ka persona darbojusies kā pārstāvis, piem., ja komijs sava principāla veikalā ir noslēdzis aktu tā, kā ir skaidrs, ka viņš to darījis priekš principāla, ir pārstāvība. Pārstāvībā esošais skaitas it kā par papildus parādnieku (Millera Erbacha teorija). Šāda pārstāvības jēdziena paplašināšana ir vēlama.

III. d. to nedara. Ja no lietas apstākļiem var spriest, ka darīšana ar pārstāvību, tad tā skaitās par atklātu, vai tiešu, kaut arī tā būtu klusā. Ja klusi atvietojamais atzīst no citas personas priekš viņa noslēgto aktu, tad šāda atzīšana (ratihabitio) nod. pārstāvību (3113. p.). No šī gadījuma jāatšķir tas gad., kad pārstāvis pēc līguma saņemto izlietojis at-

vietojamam par labu. Sekas var būt divejādas: 1) kontragentis var prasīt no atvietojamā saņemto atpakaļ, vai 2) pieprasīt akta izpildīšanu saņemtajā apmērā.

Pirmā gadījumā būs svešu lietu vešana bez uzdevuma (actio negation. gest. utilis), bet otrā gadījumā — savā ziņā akta apstiprināšana (3112. p.).

Ja pārstāvis pārkāpis savas pilnvaras robežas un kontragentam tas bija zināms, tad pēdējam nevar prasību vērst pret atvietojamo, ja vien tas līg. vēlāk neapstiprina (3113. p.). Kas attiecas vispār uz kluso jeb netiešo pārstāvību, tad tā, izņemot uzskaitītos piemērus, nemaz nav pārstāvība faktiski ņemot, kaut arī to sauc par netiešo vai kluso pārstāvību. Akts būs saistošs tikai pārstāvim un kontragentam. Pārstāvis var savas tiesības cedēt atvietojamām, bet tā jau būs cesija. Bet tā kā uz cesijas pamata pāriet tikai prasījuma tiesības, bet ne pārstāvja pienākumi attiecībā uz kontragentu, tad pārstāvis nav saistīts cedēt savas prasījuma tiesības.

Praksē dažreiz grūti atšķirt pārstāvjus no vēstnešiem. III. d. šo atšķirību atzīst (3136. p.), runājot par vēstnešiem. Visbeidzot pārstāvība ir kā atvietojamā, tā arī pārstāvja personu tiesība. Tāpēc abas personas var atteikties no pilnvaras, ievērojot zin. noteik., lai nenodarītu zaudējumus (4403. p.).

Pilnvarojums izbeidzas arī ar laika notecēšanu, uz kādu pilnvarojums bija dots, vai vispār pēc 10 gadiem. Kā personu tiesību pilnvaru, nevar nodot citai personai bez speciāla uz to pilnvarojuma (4380. p.), izņemot ārkārtējus gadījumus, kur šāda pilnvaras nodošana citai personai (substitūcija) iespējama tikai tad, kad tas nav no pilnvaras devēja tieši noliegts.

Kā pie atļautas, tā arī pie neatļautas substitūcijas pilnvarotais paliek atbildīgs savam principālam

kā par sava pārstāvja izvēli, tā arī par uzraudzības trūkumu. Bet tas neizslēdz, ka persona, kurai pilnvarojums likumīgi nodots tālāk, var prasīt atlīdzību tieši no paša principāla, ja tāda atlīdzība viņai pienākas pēc likuma, piem., atlīdzība zvērinātam advokātam.

Kā personu tiesību, pilnvarojums jāatšķir no uzdevuma jeb mandāta.

Mandāts ir līgums par savstarpējām attiecībām starp mandantu un mandatāriju.

Pilnvara vērsta pret trešām personām — kontragentiem.

Vecajās likumdošanās notiek šo divu institūtu (mandāta un pārstāvības) sajaukšana (arī III. d. 4363. p.)). Pareizi ir uzskatīt pilnvarojumu par viēpusēju, bet mandātu par divpusēju aktu. Sekas, kas rodas uz pārstāvības pamata, tiek atzītas uz likuma pamata, bet ne tikai tāpēc, ka tās dibinātas uz pilnvarojuma.

Jāatšķir arī pilnvara (полномочие) no pilnvarojuma (уполномочие) — mandāta veids.

Pēdējā ir, ja kādai personai dod tiesību viņas pašas interesēs izdarīt darbību pilnvarotā vārdā, piem., izpildīt vekseļa blanku.

Civ.-ties. sab. ir normatīva parādība. Normatīvā sab. ir parallēle socioloģiskai sabiedrībai, kurā tā realizējas un mainās zināmās robežās, kurās nosprauž normatīvā sabiedrība.

Katra zinātne var attīstīties 2 virzienos: praktiskā un teorētiskā. Ir mēģinājums pilnīgi teorētiski apskatīt tiesības vispār un civ.-ties. atsevišķi, tā sauc. tīrā mācība par tiesībām.

Konstruktīvā dogmatika arī ir teorētiska mācība, kas pilnīgi nepārtrauc sakarus ar empiriju.

Runājot par normatīvās un socioloģiskās sab. parallēlismu, var teikt īsāk, ka normas un fakta pa-

rallēlisms ir tas tiesību izpētīšanas un pielietošanas veids, kas dod iespēju uzglabāt normas un fakta vienību un padarīt to par teorētiskās civiltiesību zinātnes izpētīšanas priekšmetu. Katrai jaunai mācībai vajaga savu terminoloģiju.

Krievu valodā ir runa par »гражданско правовое общество» un kā pretstats «гражданско социологическое общество».

Latviešu valodā te ir runa par civ. ties. sabiedrību un socioloģisko sabiedrību. Pacelas jaut., vai civ.-ties. sab. vietā nerunāt vienkārši par valsts civiltiesībām.

Bet tas ir nosaukums pozitīvām tiesību normām dažādā apstrādājumā: vēsturiskā, dogmatiskā, sociālpolitiskā u. c. Bet mācība par civ.-ties. sab. atšķiras no citām mācībām ar to, ka civiltiesības tiek pētītas kā teorētiska zinātne par sabiedrību normatīvā šķērsgriezumā.

Tagadējā mācība par tiesību pārkāpumiem balstās uz pretstādījumu pret kriminālo ties. pārkāpumu, kas sagroza civiltiesiskā tiesību pārkāpuma īsto dabu. Jāņem palīgā mācība par civ.-ties. sabiedrību.

Katrs tiesību pārkāpums aizķer civ.-ties. sab. locekļu vispārējo statusu. Bet tagad lieta stāv tā, ka konkrētais ties. pārkāpums neattiecas uz katru personu, kā dotās sab. locekli. Tas ir nepareizs uzskats. Agrākos laikos tiesību pārkāpējs bija persona, kas tika izstumts it kā no civ.-ties. sabiedrības.

Tik tālu var arī neiet, bet nav pareizi, ka eksistē divas taisnības: civilā un kriminālā.

Taisnība ir viena, bet reakcija pret ties. pārkāpumiem var būt dažāda. Naudas sodu sistēma iegūst atzišanu tagad arī civiltiesībās, pretēji pandektistu uzskatiem, ka civiltiesību pārkāpums ir tikai dotās personas mantiskais kaitējums. Agrākos laikos vienkāršs vārds nebija saistošs, bet tagad tas ir ci-

161—166. lp. tādi. Tagad vārds ir saistošs pats par sevi, bet aizmirst, ka dotais vārds saistīts ar cilvēka goda jēdzienu, jo tagadējā mācība par civiltiesībām uzsver tiesiskās attiecības, bet ne statūtus. Vārda laužējs mazina savu godu, bet ne visas sabiedrības godu. Mēs apbrīnojam pat dažreiz cilvēkus, kas prot veikli izvairīties no pienākumu pildīšanas. Vārds tā tad ir jurid. saistošs konkrētā gadījumā, bet sociālas saistības tam nav.

Romiešu ties. kontrakts bija saistošs tāpēc, ka puses it kā deva solījumu trešai personai — dievībai. Te bija it kā divi patstāvīgi solījumi.

Civ.-ties. sab. dievības vietā stājās it kā pati sabiedrība. Bet šis princips par nožēlošanu netiek ievērots. Civ.-ties. sab. tagad vāji reagē uz tiesību pārkāpumiem un arī uz vārda laušanu, kaut gan tam vajadzētu būt citādi. Civ.-ties. sab. pamatojas uz diviem sākumiem: sociālo un individuālo.

Pateicoties vēsturiskiem un psiholoģiskiem iespaidiem, sociālais elements tiesībās tiek cilvēciskots. Rodas neskaidrības, piem., mācība par juridiskām personām, kur pēdējās visādā ziņā tiek pielīdzinātas cilvēkiem.

Nepareizi ir arī runāt par bērna vai garā vājā rīcības, vai tiesības spēju, kaut gan tiem ir tikai tiesiska iespēja rīkoties. Tas viss ir antropomorfisms. Tāpat izteiciens „garā roka“, „īsā roka“ un kvazi valdīšana ir antropomorfi.

Antropomorfisma veidi: fiziskais, psihiskais, naivi-reālais, illūzoraais, demonstratīvais un konstruktīvais.

Pēdējie divi veidi ir tie svarīgākie. Ieteicams tomēr no antropomorfisma, kā no veco tiesību atlikuma, atsvabināties.

Tagadējās likumu iztulkošanas galvenais iztrūkums ir tas, ka tiek analizētas normas kā tādas, bet

netiek vestas sakarā ar civ.-ties. sab. Kad nav attiecīgas normas, tad tikai jēn palīgā visu tiesību sistēmu. Bet tas jādara katrreiz.

Pie tulkošanas jāzin organizējošās un dinamiskās normas. Jāzin, pie kādas grupas normu pieskaitīt. Pēc tam jānoskaidro normas tips (statiskais vai dinamiskais). Pēc dotās normas vietas noskaidrošanas tiesību sistēmā, var ķerties pie pašas normas iztulkošanas. Kas attiecas uz taisnības principu pie tulkošanas (aequitas), tad arī te jāņem vērā objektīvā taisnība, t. i., taisnība, kas guļ civ.-ties. sab. pamatos, bet ne subjektīvā. Vienā valstī var eksistēt vairākas civ.-ties. sabiedrības, piem., Latvijā ir divas. Viena atbilst III. d. sistēmai (vispārējās tiesības) un otra — X. sējumā I. d. (vietējās tiesības). Pie šāda paralēlisma tulkotājam jābūt sevišķi uzmanīgam, lai vienas sabiedrības principus nepārnestu uz otru.

Procesuālais un vispārējais pilnvarojums. Par pamatu pilnvarojumam vest svešu lietu, var būt: 1) pilnvara, t. i., līgums, kaut arī tikai tiesas protokolā ierakstīts; 2) apgabaltiesas priekšsēd. rīkojums; 3) zvēr. advok. padomes apliecība, pie kam vajadzīga arī vēl pilnvara; 4) tiesas lēmums, aizstāvot atbildētāju ar nezināmu dzīves vietu.

Pilnvaras forma: 1) personām, kas nav zvēr. advokāti, tiek prasīta stingra forma: pilnvarai jābūt apliecinātai pie notāra vai miertiesneša un izgatavotai uzrādīšanas kārtībā; 2) zvēr.-adv. bez formālām pilnvarām var izdot arī: a) mājas kārtībā sastādītas pilnvaras (ar notāra, polic. vai miertiesn. apliecinājumu); b) mutiskas pilnvaras (ar ierakstu tiesas protokolā); 3) pilnvarojumu tikai lūguma iesniegšanai var ierakstīt pašā lūgumā. Pilvaru var sastādīt vispārējos izteicienos, bet ties. izdarīt zin. procesuālas darbības pilnvarā sevišķi jāmin, jo citādi pilnvar-

niekam nav tiesības tās izdarīt (sk. civīlproc. nolik.).

Pilnvaru var sastādīt vispārējos izteicienos. Pilnvarā sevišķi jāmin pilnvarojums: 1) iesniegt apellāciju; 2) iesniegt lūgumu par otras instances spriedumu atcelšanu u. t. t.

Pārstāvībai ir tā nozīme, ka visai pilnvarnieku darbībai dotās pilnvaras robežās, ir tāds pat spēks, kā paša pilnvarotāja.

Mūsu materiālais lik. (4371., 4383. un 4384. p. p.) paredz trīs pilnvaras veidus: a) speciālu pilnvaru atsevišķas noteiktas lietas vešanai; b) universālpilnvaru visu lietu vešanai vispār un c) ģenerālpilnvaru zināmas šķiras lietu vešanai. (Sk. 4363.—4414. p. p. un Latg. civīllik. 2291.—2334. p. p. Skat. 35. bil.)

Starpība starp pilnvarojuma lūgumu un pilnvaru ir liela: pilnvarojums nosaka puses tiesisko stāvokli, bet pilnvara ir vienpusīgs akts, kas nosaka trešo personu attiecības ar pilnvaras devēju. (Ne vienmēr pilnvara nepieciešama, piem., slēdzot pilnvaroj. lūgumu, kas aptver tikai faktisku nejurid. darbību).

Pilnvarotais var katrā laikā vienpusīgi atsaukt savu pilnvarojumu (4404. p.). Pilnvarojuma pieņemējs var no tā atteikties tikai uz likumīga pamata (4407. p.). Pareizāki būtu dot pilnīgu brīvību šinī ziņā, nodrošinot tikai puses no zaudējumiem.

Pilnvarotāja nāve izbeidz pilnvarojumu. Pilnvarnieka nāves gadījumā, turpretim, ja lieta jau iesākta, viņa mantinieki var to turpināt līdz turpmākam rīkoj. (4413.), atbildot par pilnvarnieka darbību (launa nolūka gadījumā).

Pilnvarojuma akts ir vienpusīgs akts, bet pilnvarojuma lūgums ir divpusīgs akts. Tā tad 2 institūti: 1) mandāts, pilnvarojuma lūgums un 2) pilnvarojuma akts (pamatoj. uz kuŗu pilnvarnieks var slēgt tiesiskus darījumus vai aktus ar trešām personām.

Pinvarojuma lig. ir vienpusīgs lig.; pilnvarotāja pienākumi ir tikai akcesori. Eksistē tikai pilnvarnieka pienākumi.

Pilnvarnieka statuss izteicas viņa pienākumā darboties pilnvarotāja interesēs, atbildot par mazāko neuzmanību (4375.), dotā uzdev. robežās (4382., 84.) un pie tam personīgi, cik tāļu netiek pielaista substitūcija (4379.—4381.).

13. biļete.

393—412. lp.

Autora ties. ir jauns ties. institūts, kas pandektistiem nebija pazīstams. Bieži šīs ties. pieskaitīja pie lietu ties. un nosauca par literātūras īpaš. ties. Autora personu ties. ar to tika nobīdīta pie malas. To ievēroja tikai vēlāk. Autora ties. pieskaitīja pie „izjēnuma tiesībām“. Bet skaidrs, ka autora ties. ir personu ties. Vai autora ties. kā personu ties. ir mūžīgas; cits jaut., cik ilgi autors un viņa mantinieki var iegūt mantiskus labumus no autora ties. Parasti šo jaut. izšķir, ka autoram uz to ties. visu mūžu, bet viņa mantiniekiem laiks ir ierobežots. Autoru ties. kā personu ties. nevar atsavināt un nevar no tām arī atteikties. Ja autors nevēlās savu darbu tālāk izplatīt, tad viņš to var izņemt no izdevniecības, bet jau publicēts darbs kļūst par vispārēju īpašumu un autors var tikai privātā veidā savas grām. uzpirkt.

Autora ties. ir ne tikai mantiskās ties., bet arī personu ties. — ar to tās atšķirās no lietu tiesībām. Agrāk autoriem un tipografiem deva aizsardzību privilēģiju veidā. Doma, ka autora ties. ir ties. uz radoša garīga darba rezultātu, rodās tikai pēdējā

laikā, kur cīņa par eksistenci kļuvusi asāka. Autora ties. ir ties. uz sava darba izmantošanu materiālās un personīgās interesēs. Tā tad autora tiesības ir reizē mantiskas un personu ties., lai gan par to uzskatu strīdas. Kā personu ties. autora ties. dod ties. autoram pārveidot, vai iznīcināt savu darbu un to aizsargāt pret pārveidošanu un piesavināšanos no citas personas. Aut. ties. objekts ir autora radītais darbs, radīšanas produkts. Autora darbam jābūt objektīvizētam, t. i., jāatrodas ārpus autora. Neskaidrs ir jaut., vai autora ties. objekts var būt redaktora ties., aktieŗu-mākslinieku spēle, vai režisora darbība. Ja runā par atsev. grāmatu, tāpat uz gleznu, uz statūju — īpaš. ties. uz šiem priekšmetiem nevar sajaukt ar autora ties. Autora ties. nav arī ienāk. no darbiem. Izšķir dažādus ražojumus (X. sēj. I. d. 695. p.) literāriskus, mūzikas, tēlojošās mākslas ražojumus u. t. t. (Sk. lik. par autora ties. A. Būmanis.)

14. bilete.

1—14. lp.*)

Lietu tiesības ieiet mantisko tiesību sistēmā un sastāda civiltiesību mācības spec. daļu. Arī lietu tiesībām jāatrod sava vieta visp. tiesību sistēmā. Mums līdz šim pazīstamās tiesību sistēmas (pandektu un institūciju) nav apmierinošas, jo ir par daudz mēchaniskas un nav iekšējas saistības. III. d. uz-būvēta uz abu sistēmu pamatiem. Institūcija sistēmai raksturīgs tas, ka III. d. ir liktas ģimenes tiesības, bet nav vispārējas daļas, kā parasti pie pandek-

*) sk. проф. Синайский. Основы гражданского права II. ч.

tu sistēmas. Bet sekojot pandektu sistēmai, III. d. izdala atsevišķā grāmatā saistību tiesības (IV. gr. prasījuma tiesības).

Pandektu sist. tā tad ir ļoti mēchaniska, kas izskaidrojams ar vēsturisku pieeju civilties. mācībai, sadalot to atsev. institūtos: lietu, saistību, ģimenes un mantojuma ties. Ģimenes un mantojuma tiesībās ir samaisīti personu tiesību un mantisko tiesību sākumi. Tāpēc visas civiltiesības tiek apskatītas kā mantiskas ties., un nav jēdziena par to, ka noteikumu sistēma regulē cilvēka uzvešanos civ.-ties. sab. Mums jāņem pamatā civ.-ties. sab. jēdziens, kas piedod civilties. mācībai vienību. Katra ties. sist., kas izpauž attiecīgo civ.-ties. sab., cieši saistīta ar dzīvi. Katra civilties. sist. ir vēsturiska, jo balstās uz doto sabiedrību dotajā laikmetā. Civ.-ties. sabiedrībai ir statiska puse, t. i., organizacionālā un dinamiskā. Statisko pusi rada tiesiskie statusi, jeb ties. pozīcijas, kuras ieņem civ.-ties. sab. locekļi. Katram statusam ir savs tiesiskais pamatojums, jo bez tā statuss izkristu no tiesiskās pasaules, tāpēc mācībai par tiesiskiem pamatojumiem jeb tituļiem arī jāatrod vieta civ.-ties. mācības visp. daļā. Arī lietu tiesībās ir darīšana ar mācību par statusiem un tituļiem, kurus var saukt par lietiskiem. Pie lietu tiesībām parasti pielieto dogmatisko metodi (apprakstošo), zem kuŗas saprot sekošas pakāpes: materiāla sakopšanu, tā aprakstīšanu un īstenības pārbaudi un sistematizāciju. Mazāko ties. normu grupa tiek ietilpināta lielajā un loģiski rodas ties. sist. Tā tad viens tiesību institūts tiek ietilpināts otrā, tas atkal trešā plašākā u. t. t. Šī loģiskā sist. ir materiāla sagatavošana zinātniskai izpētīšanai ar izskaidrojošās metodes palīdzību. Tā kā civ.-ties. zinātne ir normatīva, tad mums ir darīšana ar to izskaidrojošo metodi, kuŗu sauc par mērķi — iemeslu, jo mērķis, kuŗa dēļ tiek

radīts viens vai otrs institūts, ir arī tas iemeslis, kurā sekas ir dotais institūts. Šo mērķi-iemeslu atzīmēja jau Aristotels. Tālākā stadijā nāk vērtējošā metode, ko sauc par tiesību politiku. Tālāk seko tīri filozofiskā metode, t. i., tiesību teorija, kas noved zinātni pie tīrās zināšanas. Interesants ir jaunais virziens par tīro tiesību mācību (Kalsens, Zanders, Kaufmans u. c.), kas nav saistīts ar pozitīvām likumdošanām, un tāpēc sastop uzbrukumus no dogmatiskās metodes aizstāvjiem. Bet jaunajam virzienam ir arī savs attaisnojums, jo tā ir civ.-ties. izpētīšanas pēdējā un augstākā pakāpe. Katras tiesību sistēmas izejas punktu sastāda tituli, t. i. vienas vai otras tiesiskās pozīcijas, vai statusa rašanās tiesiskie pamatojumi. Ja nav tituļa arī statuss neietilpst tiesiskā pasaulē. Lietu tiesību tituli atšķirībā no saistību tiesību tituļa, raksturo:

1) Katrs, kas ieņem ties. pozīciju uz lietu tituļa pamata, ieņem civ.-ties. sab. visstiprāko un visdrošāko pozīciju, ko pilnīgi neatkarīga no citām personām, ko viņam ir izredzes noturēt, ja viņš nāk sadursmē ar citiem subjektiem, ko pozīcijas balstas uz saistību tiesību tituļiem. Tā ir lietu tiesību ekskluzivitāte, t. i. izņēmuma stāvoklis pret visām citām personām, ko nav lietu tiesiskā tituļa attiecībā pret doto lietu.

2) Lietu tiesiskais titulis paplašina pašas lietas izlietošanas tiesiskās iespējamības. Tā ir vispilnīgākā un vismazāk ierobežotā personas virskundzība par lietu, lai gan šis termins nav izdevīgs, jo kundzība iesp. tikai cilvēkam pār cilvēku. Lietu tiesības var salīdzināt ar organisma skeletu. Civ.-ties. sab. var būt stingra organizācija tikai tad, ja ir lietu tiesību statusi, kas balstās savukārt uz attiecīgiem tituļiem.

Civilties. zinātnē un likumdošanā tituls un tie-

siskais pamats bieži vien aizvieto viens otru. Titulī izpaužas ties. poz. ārējais moments, bet tiesiskā pamatā iekšējais moments, t. i. attaisnojums (justa causa), tiesībām atbilstamība, pareizība.

Ir trīs lietu tiesību titulu sistēmas: 1) vecā romiešu — visi lietu tiesību tituli tiek sadalīti īpašnieka titulos un pārējos personu titulos. 2) Viduslaiku (fr.-germ.) sist. izšķir pilnā īpašuma tituli un nepilnā. 3) Šveices sist. izšķir neaprobežotu lietisko tiesību tituli un aprobežoto. (Sk. konsp. pielik.)

Varētu dot priekšroku tādai sist., kuŗa daļa visus lietu tiesību titulus uz īpašnieka un neīpašnieka tituliem, jo šai iedalījumā ir pastrīpoti lietisko tiesību kopeksistēšanas momenti uz vienu un to pašu lietu, kā īpašnieka, tā neīpašnieka.

Zem valdīšanas juridiskā nozīmē jāsaprot katrs tiesiski iespējamais lietas vadītāja titulis, pēc kuŗa jāpieņem, ka valdīšana pareiza (kaut arī tā nebūtu tāda) līdz tam laikam, kamēr nebūs pierādīts pretējais.

Valdīšanas institūts pārņemts no romiešu tiesībām uz mūsu, tāpēc tas ir tik grūti saprotams. Valdīšana rom. tiesībās bija īpatnējs institūts, tas bija sabiedrības locekļu lietošanas tiesības uz sabiedrības zemi, jo īpašuma tiesību ideja uz nek. īpašumu rodās vēlāk par valdīšanas ideju. Valdīšana deva tā tad lietošanas tiesību tituli katram loceklim, kas likumīgi iejēma brīvo sabiedrības zemi. Romiešu tiesībās izšķīra posessoru (valdītāju-saimnieku) un detentoru, kas valdīja cita vārdā, turētāju.

Detentoram, kas varēja arī nebūt sabiedrības loceklis, nebija lietu ties. titula, labākā gadījumā tam bija tikai saistību tiesību titulis. Sabiedrības locekļa lietu tiesības titula nelikumību vajadzēja pierādīt. Šo presumciju paturēja modernās tiesības un pārgrozīja romiešu valdīšanas ideju, kas bija īpat-

nējas lietošanas tiesības. Ar to rodās dažādas ne-skaidrības, vai valdīšana ir tiesība, vai tikai fakts, vai possesorā aizsardzība dodama arī turētājam, kas atzīst tiesības uz lietu citai personai. Modernās tiesības to pielaida un deva possess aizsardzību arī turētājam. Tagadējā valdīšanas ideja ir ļoti vienkārša. Mums jāiegaumē tiesību presumpcija — lietu sadalīšanas pareizība civ.-ties. sab. Tāpēc sab. dod possesoro aizsardzību jebkuram lietas faktiskam saimniekam, vai tas būtu possesors, detentors, vai īpašnieks, kamēr nebūs pierādīts pretējais.

Valdītāja titulis jāsaprot kā jebkurš cits titulis, kas attaisno dotās lietas atrašanos pie personas. Jerings gan saka, ka valdīšana tiek aizsargāta kā iedomāts īpašums. Kas attiecas uz III. d., tad valdīšanas institūtu tā ir aizjēmusies no pandektu tiesībām (623.—706.) un tāpēc sastopam possesoru, detentoru, valdīšanas institūtu un kvazi-valdīšanu (valdīšanu par tiesībām).

Zem valdītāja possesora nozīmē jāsaprot tā persona, kuŗas rīcībā lieta, vai tiesība tiešām atrodas (corpus), un kas neatzīst citu īpašnieku (animus) (623.—628); pretējā gadījumā mums darišana ar turētāju. Sakarā ar novellu arī turētājam ir possesorā aizsardzība (626. p. piez.). Tāpēc arī nomniekam arendātoram, lai gan tas ir turētājs, ir poss. aizsardzība. Katram faktiskam īpašniekam ir ties. uz pa- steidzinātu aizsardzību.

Zem faktiskās varas par lietu jāsaprot tiesiska iespējamība rīkoties ar lietu (639., 641.) Valdīt par lietu var arī ar trešās personas palīdzību (645.) Tas attiecas uz personām, kas nav spējīgas izteikt savu gribu un tā tad nevar valdīt par lietām (631.—647.). Bet no tagad. viedokļa, t. i., lietu sadalīšanas pareizības viedokļa, nevar arī augstāk minētām personām iegūt valdīšanā lietas. Kas attiecas uz valdī-

šanu par tiesībām, tad arī te ir darišana ar lietu sadal. pareizības ideju. Romieši to izteic terminā: „bezkermeniska lieta“ (res incorporalis). Tā bija fikcija, lai varētu uz valdišanu par tiesībām attiecināt lietu valdišanas noteikumus. Arī III. d. vald. par tiesībām pielīdzina vald. par lietām (649.—658., 674.—676., 637.—648., 659.—673.) Tā tad lietu sadal. pareizība ideja atrod savu aizsardzību posesorā aizsardzībā (682.—699.). 686. un 690. p. p. ir raksturīgi poss. aizsardzība. Pie tam 686. p. ir ietverta soda naudas ideja, kuŗu tiesu prakse gan nav uztvērusi, uzliekot atbildētājam sodu tikai faktisko nod. zaudējumu apmērā. Bet soda naudas ideja noder itin labi arī civiltiesībās. Interesants ir arī 890. p. Šis pants nav pareizs no moderno ties. viedokļa, kas dibina valdišanu uz lietu sadal. pareizības viedokļa. Īsi sakot: jebkuŗa valdišana kā tāda atrodas zem sevišķas likuma aizsardzības (682.). III. d. tieši runā par valdišanas pareizību, kā valdišanas aizsardzības pamata, prezumpcijas veidā (694.).

No valdišanas jāatšķir neatmināmas valdišanas institūts (700.—706.), lai gan arī te pamatā ir lietu sadal. pareizības princips. Simtgadīga valdišana pielīdzināta neatmināmai valdišanai. Bet tiklīdz pierādīts, ka valdišana sākusies nelikumīgi, tad neatmināmā valdišana, kā likumības pierādījums zaudē savu spēku. Smaguma centrs te guļ iekš tā, ka tas kas apstrīd neatmināmās vald. likumību, ir spiests pierādīt šo nelikumību (706.), turpretim citos gadījumos īpašniekam jāpierāda valdišanas likumība.

Labticīgā un ļaunticīgā vald. atbildība? 680., 839. p. p.

Valdišana ir vai nu taisnprātīga vai netaisnprātīga.

Par taisnprātīgu jeb labticīgu valdītāju uzskatāms tas, kas pārliecināts, ka nevienam citam nav

vairāk tiesību uz lietas valdīšanu, kā viņam; bet par netaisnprātīgu jeb ļaunticīgu atzīstams tas, kuram zināms, ka viņam nav tiesības lietu valdīt, vai ka citam šajā ziņā ir vairāk tiesību nekā viņam.

Lai iegūtu lietu uz noilguma pamata, viņa jāvalda labticībā.

15. bilete.

14—26. lp.

Īpašumtiesības kā tiesiska parādība nevar eksistēt nebūdama pamatota uz lietu tiesību tituli. Tāpēc tas īpašuma apzīmējums (formālais), pēc kura īpašums ir īpašnieka lietu tiesību titulis, ir pareizāks par to, kas apzīmē īpašumu pēc tā tiesisko iespējamību apmēra. Tomēr dažas likumdošanas, arī III. d., apzīmē īpašumties. pēc materiālajām pazīmēm (707.). Šai gadījumā īpašumtiesības tiek apzīmētas kā: 1) neaprobežotas tiesības valdīt, izlietot, rīkoties ar lietu un meklēt to atpakaļ no cita valdīšanas, vai 2) kā vismazāk ierobežotas tiesības, vai 3) kā vispilnīgākā lietu tiesība.

Bet var arī nebūt visas minētās tiesības un tomēr skaitīties par īpašnieku (jus nudum). Tas tāpēc, ka īpašumtiesības apzīmē pēc lietu tiesību titula un kam tās ir, tas ir īpašnieks. Bez tam civiltiesībās nav nemaz pavisam neierobežotu tiesību. Ir divas īpašumties. idejas: individuālā (galv. vietā personas autonomija) un sociālā (īpašumties. eksistē sabiedrības interesēs).

Interesanta Digi teorija: viņš noliedz vispār tiesību subjektu, bet atzīst tā sociālos pienākumus, tā tad atzīst passīvo subjektu (pretruna). Digi neatzīst arī īpašnieku par ties. subj., jo īpašums kalpo

sabiedrības interesēm, bet ne personīgām. Šī teorija nav pareiza, jo sajauc divus viedokļus: tiesisko un socioloģisko. Katrs īpašnieks izpilda soc. funkcijas. Bet lai būtu labāki rezultāti, kapitālistiski organizētā civ.-ties. sab. tiek pirmā vietā stādītas īpašnieka personīgās intereses. Bez šaubām, privātīpašuma tiesības nav neierobežotas. Kur tās traucē sabiedrības intereses, tur tām jāpadodās, piem., nek. īpaš. ekspropriācija, kuru atzīst visas likumdošanas, mantošanas nodokļu institūts (apslēpta ekspropriācija) u. c. Visu īpašumtiesību ierobežojumu pamatā ir soc. intereses. Bet īpašniekam ir arī subjektīvas tiesības. Digi samainījis privātīpaš. tiesisko ideju ar īpašuma ideju, kā socioloģisku faktu. Nekapitālistiskā iekārtā privātīpašums var arī neeksistēt, to atvietos ar sociālā īpašuma lietošanas tiesību. Īpašumtiesības pieder pie kapitālistiskās sabiedrības iekārtas pamatprincipiem. Pārveidot šo kapitālistisko iekārtu un izskaust privātīpašumu var tikai tad, ja pārveidotos pati cilvēka daba, citādi nav iespējams. Pēc III. d. tiesības izriet no īpašuma un kaut arī tās var tikt ierobežotas, tomēr visi ierobežojumi jāiztulko šaurākā nozīmē (708.).

Privātīpašums ir neaizskarams privāttiesību robežās, bet ja tas runā pretī sabiedriskām interesēm, tad to var ierobežot. Vācu 1919. g. konstitūcijā teikts: „Īpašums rada pienākumus. Tā izlietošanai reizē jābūt kalpošanai visp. labumam“. „Zemes apstrādāšana un izmantošana ir zemes īpašnieka pienākums attiecībā pret sabiedrību.“

Īpašumtiesībām ir divi elementi: individuālais un sociālais.

Dažādā kombinācijā, atkarībā no vienas vai otras epochas. Ja vācu tiesības pastrīpo soc. momentu, tad tas vēl nenozīmē, ka sociālais elements ir vienīgais. Tagadējās īpašumtiesības vēl padotas

privāto spēku brīvai cīņai un konkurences likumam. Un tikai pie kopīgas, pēc zināma plāna izvestas valsts saimniecības, dominē sociālais elements. Tā tad īpašumtiesību jēdziens nav konstants, tas maina savu saturu un tiek tulkots te individuēlā, te sociālā nozīmē, sakarā ar civ.-ties. sab. uzbūvi.

Īpašumties. iegūšanas veida jēdziens nav jāsaļauc nedz ar tituli, nedz ar tiesisko pamatu. Īpašumtiesību iegūšana iespējama arī bez tiesiska pamata; tas ir abstraktais iegūšanas veids. Katrai iegūšanai ir savs tiesisks pamats, bet tas nespēlē lomu priekš trešām personām un tāpēc nav no svara, lai tiesiskais pamats būtu tieši izteikts. Nek. īpaš. iegūšana prasa publicitāti. Tā tad, ja pie nek. lietu iegūšanas nav ievērota publicitāte, tad lietu tiesība nevar rasties, izņemot dažus gadījumus. Lai nek. lietu iegūšanu padarītu publisku, tad tāpat lieto zemes grām. sistēmu. Publicēšanu sauc nereti par „lietu tiesību nostiprināšanu“. Tas ir nepareizi, jo kā var lietu tiesību nostiprināt, ja tā līdz publicēšanai vēl nemaz neeksistē?

Līdz publicēšanai eksistē tikai saistību tiesība (3014.). Lietu tiesība uz nek. īpaš. rodas tā tad ar ierakstu zemes grāmatās. Pie tagadējās zemes grām. sistēmas ieraksts ir obligātorisks. Uz šo ierakstu trešās personas var dibināt savas tiesības.

Pārējie zemes grām. principi ir vēl sekošie: 1) atklātība, 2) speciālitāte, 3) vecākums pēc ierakstu kārtības, 4) zemes grāmatās ievestās tiesības nav padotas noilgumam.

Valdīšanas noilguma funkcija ir nostiprināt nek. īpaš. apgrozību. Bet tā kā grām. pilnīgi nevar šo funkciju izpildīt, tad papildam eksistē arī valdīšanas noilgums. Tā, visas zemes grām. neievestās tiesības, vai nepareizi ievestās, var nostiprināties tikai pateicoties noilgumam. Zemes grām. negatīvā puse

ir: viss grāmatās neievestais, bet kas būtu bijis jāieved, neeksistē kā lietu tiesība.

Ārpuseiropas zemēs (Austrālijā) ir pazīst. Torrensa sistēma, kas izpaužas dokumentu apgrozībā uz nek. īpašumiem. Šī sist. tomēr iespējama tikai tādās zemēs, kur plaši neapdzīvoti apgabali un trūkst spec. iestādes. Zemes grām. saturs nav izsmelts ar to, ka ieved tanīs tiesības uz nek. īpaš. Ir vēl atzīmju sist., kas satur īpašnieka rīcības tiesību ierobežojumus, vai dažu saistību nodrošinājumu. Ir trīs kategorijas atzīmju: 1) Atzīmes uz nek. īpaš. rodas lietu tiesību nodrošināšanai, tas ir iepriekšējas atzīmes, kur lietu tiesība vēl nav radusies; 2) atzīmes saistību tiesību nodrošināšanai, kas vērstas uz lietu tiesību nodibināšanu uz nek. īpaš. Šīs atzīmes ir īpašnieka ierobežojumi; 3) atzīmes, kas piedod saistību tiesībām lietisku spēku, kurām ir oikonomiska attiecība pret nek. īpaš. piem., nomas līgumiem u. c.

Kas attiecas uz zemes grām. sist. Latvijā, tad noteikumi atrodas Civīlprocesa nolikumā, Notariālā nolikumā un III. d. (3002.—3020., 809.—814.). Te runa iet par korroborāciju, kas arvien paredz juridis. darījumu (3002.). III. d. tā tad neatzīst abstrakto nek. īpaš. tiesību iegūšanas veidu, kā tas ir, piem., vācu tiesībās.

Korroborācija sastāv: 1) akta ievēšanā spec. publ. zemes grāmatās; 2) sevišķas apliecības izdošanā par izdarīto ierakstīš. Korroborācija ir nepieciešama lietu tiesību iegūšanai, izņemot kur tās tiek nodibinātas ar lik., piem., pie mantoj. iegūšanas (3004. p. 2. piez.).

Ja akts ir nederīgs pēc sava satura, tad korrob. tam nevar piedot spēku (3016.). Tā tad III. d. nepazīst akta ticamības jeb negrozamības principu. Akta negrozamību var nodibināt sludinājums Vald.

27. lp. Vēstn., lai gada laikā ierodas personas, kam ir iebildumi. Ja nav iebildumu, akts stājas lik. spēkā. Bet proklāma atkarīga no pusu gribas, turpretim korroborāc. ir obligātoriska abām pusēm (3015.). III. d. lietu tiesību nostiprināšanas sistēmai ir trūkumi, no kuriem mināmi: akta negrozāmība stāv atkarībā no noilguma notecēšanas un proklāmas. Ir personas, kurām ir aizliegts iegūt nek. īpaš. aiz valstiskiem motīviem, piem., ārzemniekiem pierobežas joslā. Ja īpašums korroborēts uz fiktīva īpašnieka vārda (lai apietu likumu) un vēlāk attiecīgo aizliegumu atceļ, vai faktiskais īpašnieks var iznīcināt korroborāc. un pieprasīt pārvest īpašumu uz viņa vārdu? Senāts šo jaut. izšķīris negatīvi.

Okupācija ir pirmatnējais lietu iegūšanas veids. Šis iegūš. veids neder vairāk tagadējās tiesībās. III. d. paredzēja salas rašanos jūrā kā lietu, kas nevienam vēl nav piederējusi un tādus atstātus nek. īpašumus, kur nav šaubu, kā īpašnieks no tiem atteicies (749., 750.). Šie panti tagad atmesti un 713. p. I. piez. nosaka, ka nevienam nepiederoš. valsts īpašumi pāriet valsts rokās. Kas attiecas uz īpašumu ties. iegūšanu uz pieaugumiem (759.—770.), tad III. d. arī te seko rom. ties. Šis nek. īpaš. iegūšanas veids neprasa korroborāciju. Kas attiecas uz īpaš. ties. iegūšanu uz būvēm (771.—776.) un uz sējumiem un stādījumiem (777.—779.) uz svešas zemes, tad te valda princips: īpašumtiesību iegūšana uz ēkām, kaut arī tās būtu celtas uz svešas zemes, arvien nāk par labu zemes īpašniekam. Te pamatā ir saimniecisks aprēķins, lai viss, kas atrodās uz zemes, piederētu zemes īpašniekam. Bez šaubām labticīgas personas var sajemt atlīdzību no zemes īpašnieka (773.—776., 783., 784.—787.).

16. bijete.

33—40 lp.

Kustamu lietu iegūšanas veidi ir daudzpusīgāki par nek. lietu ieg. veidiem. Pie pirmatnējiem iegūšanas veidiem pieder occupatio (714.—728.). Iegūšanai lietai nav īpašnieka, piem., pazaudētas un apslēptas lietas (733.—748.), brīvā atrodošies kustoņi un bites (716.—728.). Vai var rasties īpaš. tiesības, ja iegūšana izdarīta uz svešas zemes? III. d. atbild pozitīvi (724.), bet pēc tagadējiem ties. uzskatiem būtu jāatbild ar nē. III. d. atzīst arī biškopību uz svešas zemes (725.). Kas attiecas uz apslēptu mantu, tad to nevar meklēt uz svešas zemes, kaut gan vajadzētu pat pamudināt to darīt. Ja mantu atrod nejausi, tad daļa uz pusēm (747.). III. d. paredz atraduma algu ne augstāku par $\frac{1}{3}$ no atrastās lietas vērtības (733.—741.). Ir jāmudina laudis uz godīgu ne tikai ar sodiem, bet arī ar atalgojumu. Pēc III. d. atraduma alga diezgan nenoteikta — atradējs var šaubīties, vai viņš tiešām saņems 3. daļu (738.). Pēc 739. p. jaunās redakcijas atradums skaitās par īpašumties. iegūšanas veidu, ja gada laikā neatrodas īpašnieks.

Sarežģīts ir jaut. par augļu iegūšanu no svešām lietām. Piem., vai nomniekam ir tiesība uz āboliem, kas nokrituši no kokiem uz nomātās zemes. III. d. te paredz ābolu uzlasišanu (perceptio), kā iegūšanas pamatu (752.), bet tagad. tiesībās tas nav pamatoti, jo nomnieks bauda pastiprinātu savu tiesību aizsardzību. Labticīgs valdītājs tāpat kā īpašnieks iegūst augļus līdz ar to atdalīšanos (756.). Labticīgais valdītājs neatbild par patērētiem vai atsavinātiem augļiem (757.); ļaunticīgais turpretim at-

bild arī par patēriņu un atsavinātiem. Petražickis to izskaidro sekoši: labticīgais valdītājs nezina, ka lieta nav viņa, tāpēc viņš savus saimnieciskos aprēķinus ved kā tās īpašnieks un patērēto un atsavināto augļu atgriešana par ilgāku laiku varētu izpostīt viņa saimniecību; launticīgam valdītājam turpretim ar to jārēķinājas, ka lieta līdz ar augļiem būs kādreiz jāatdod atpakaļ. Šo uzskatu atzīst arī Dernburgs. Bet šis uzskats neatbilst rom. tiesībām, kur pamatideja ir „bona fides” ideja. Ideja ir — launticīga valdītāja sodīšana un tā ir pareiza arī pēc tagadējām tiesībām. Kas attiecas uz labticīgo valdītāju, ka viņam nav jāatdod patērēti augļi, tad te spēlē lomu taisnības ideja, jo augļu ražošanas prasa darbu. Bieži kustamas lietas ir sajauktas, vai savienotas un rodas jauna lieta. Ja var lietas atgriest agrākā stāvoklī, tad tas iet uz vainīgā rēķina, bet dažreiz tas tomēr saistīts ar lieliem izdev. Pēc III. d. 791. p., ja savienojums ir launprātīgs, tad savienotās lietas īpašnieks var visu paņemt sev bez atlīdzības par sastāvā iegājušo svešo lietu, vai pieprasīt par savu lietu augstāko samaksu no tām ceļām, kādas bijušas no lietas pajemšanas dienas līdz atlīdzības piespriešanas dienai un bez tam vēl zaudējumu atlīdzību. Arī te princips — sodīt launticību un pabalstīt labticīgās personas. Ja sajaukums, vai savienojums ir noticis labticīgi, tad savienotājs iegūst lietu par īpašumu (792.). Šeit dominē lielākās vērtības princips. Labticīgais īpašnieks, atdodot atpakaļ materiālu, atsvabinājas no visām tālākām sekām. Ja savienotāja materiāls nav vērtīgāks, tad paredzēti drusku citādi noteikumi — 793. p. Otra puse var atstāt lietu savienotājam par 792. p. noteikto atlīdzību, vai paturēt lietu sev. Savienotājs var pieprasīt samaksu par materiāliem pēc parastās vērtības un tik daudz, ar cik uzlaboti otra

materiāli. 791.—793. p. p. attiecas uz visāda veida sabērumiem un sajaukumiem.

Zem specifiskācijas saprot tādu sajaukumu, vai savienojumu, kur rezultātā rodās jauna lieta, tas ir apstrādājums, piem., no diviem zelta gabaliem, kas pieder dažādiem īpašniekiem, izlieta statūja. Varētu statūju iznīcināt un zeltu atdot agrākiem īpašniekiem, bet tas ir nevēlami no saimnieciskā un kulturālā viedokļa. Moderno tiesību princips — jaunā lieta pieder tās apstrādātājam, kas dibināts uz jaunradušos lietu saudzēšanas principa.

Vācu tiesības griež vērību uz apstrādājuma vērtību samērā ar materiāla vērtību, neatkarīgi, vai apstrādātājs ir darbojies labticīgi, vai nē.

Šveices tiesības atzīst īpašumtiesības labticīgam apstrādātājam. Šis pēdējais princips ir labāks. III. d. (794. p.) regulē apstrādājumu, ka īpašumtiesību iegūšanas veidu, kā no labticības, tā arī no jaunās lietas vērtības viedokļa, attiecinot uz šo gadījumu 792. p. Ja apstrādātājs bijis ļaunticīgs, tiek pielietots 791. p. Vērtības moments ir izšķirošais, ja ir vairāki labticīgi materiālu īpašnieki, lietu patur tas, kā materiāls ir bijis vērtīgākais, bet pie vienādas vērtības lietu izšķir loze (796., 798.).

Nodošana jeb traditio ir visparastākais lietu iegūšanas veids. Bet vai īpašumtiesības nerodas jau līdz nodošanas momentam ar līgumu.

Līgumu, kas nodibina īpašumtiesības, sauc par lietu līgumu. Romiešu-ģermāņu sistēma neatzīst lietu līgumus, kurpretim angļu-franču sistēma atzīst, ka pietiek ar līgumu, lai iegūtu īpašumtiesības.

X. sēj. I. d. turās pie angļu, franču sist. III. d. — pie rom.-ģermāņu. Kuŗa sist. ir pareizāka? Lietu tiesību tituli nevar saistīt ar vienkāršu līgumu, jo

28. lp.

īpašumtiesību pāreja tad zaudē publicitāti. Tikai izņēmuma gadījumos, kur no svara apgrozības ātrums, īpašumtiesības var iegūt arī bez traditio, ka to praktizē tirdzniec. tiesībās. Arī angļu-franču sist. paredz traditio, kur bez tās nevar iztikt, piem., pārdota lieta, kuŗa vēl jāizdala no kopējās masas. Ja viena un tā pati lieta pārdota vairākām personām, tad priekšroka tam, kam tā nodota (tradio), bet ja vēl nav nodota, tad tam, kas pirmais to nopircis (3878.). Tā tad kust. lietu traditio ir no svara. Turpretim nek. lietu traditio nedod vēl īpašumtiesības (808., 814., 809.), tās iegūst ar ievešanu zemes grāmatās (812., 813.). Pie kustamām lietām valdījumam ir tā pati nozīme, ka zemes grāmatām attiecībā uz nek. lietām. Bez valdījuma nav lietu ties. uz nek. lietu, jo valdīšana ir īpašuma lietu tiesību titulis. Franču tiesības tieši atzīst valdīšanu par īpašuma tituli. Vācu ties. šo nozīmi pieraksta nodošānai (tradio), kas saistīta ar labticīgu iegūšanu un likumīgu tituli. Pirmais uzskats ir pareizāks, tas pārņemts arī Šveices tiesībās. Rom. ties. un III. d. traditio tulko plašāk, saprotot zem tās arī tādu, kuŗa nemaz faktiski nav notikusi, vai nu tādēļ, ka nebija vajadzība, vai nododot atslēgas no telpām, kur lietas atrodas, vai apzīmējot lietu ar īpašnieka zīmi.

Īsi — valdīšanai ir lietu tiesību titula nozīme priekš trešām personām, kuŗas labticīgi skaita valdītāju par īpašnieku. Sakarā ar sacīto tagadējās tiesībās iespējama īpašumtiesību iegūšana arī no lietas valdošā neīpašnieka. Rom. ties. šo problēmu nepazīna un vindikācijā bija konsekventas: īpašnieks varēja atdabūt lietu no jebkuŗas personas, kas to nebija ieguvusi no viņa, kaut arī tā bija iegūta labticīgi. Tagadējās tiesības bija spiestas atkāpties no stingrās vindikācijas izvešanas dzīvē un aizskāra arī otru rom. principu: neviens nevar nodot

vairāk tiesību, nekā viņam pašam ir. Šī uzskatu maiņa notika lēnām, pirmo iemeslu deva vecās ģermāņu tiesības, kas deva aizsardzību svešu kust. lietu ieguvējam, kurš īpašnieks bija atdevis labprātīgi. Īpašnieks varēja prasīt zaud. atlīdzību no tā, kam viņš savu lietu bija iedevis. (Skat. piez. pie 923. p.). Šos principus atzīst arī III. d. Teorija cenšas attaisnot atkāpšanos no vindikācijas ar to, ka valdītājam, kas nav īpašnieks, ir zināmas rīcības tiesības (ģermāņu uzskats par valdīšanu — Gewere), tas ir pilnvarots no īpašnieka valdīšanas tiesībās. Šis uzskats ir Šveices nolik. pamatā.

Šeit apslēpta valdīšanas, kā lietu tiesību titula ideja. Praksē „Hand muss Hand wahren“ principa pielietošana paplašināta tai ziņā, ka tikai ar pārkāpumu iegūtās lietas ir padotas rei vindicatio. Tādas lietas, kā nauda un vērtspapīri uz uzrādītāju, kas prasa savā apgrozībā sevišķu uzticību, var iegūt no neīpašnieka neatkarīgi, kā tās iegūtas, kaut arī ar noziegumu, ja tikai ieguvējs ir darbojies labticīgi. Jādomā, ka ar laiku valdīšana, kā lietu tiesību titulis, kļūs par vienīgo principu nek. lietu iegūšanā par īpašumu, pamatojoties, bez šaubām, uz ieguvēja labticību. Bet vai tas ir taisnīgi? Netaisni būtu arī atņemt lietu tās labticīgam ieguvējam, kurš nevar zināt, kam lieta pieder. No 2 taisnībām mod. tiesības izvēlas to, kas aizsargā civ.-ties. sab. katra atsev. individa intereses.

17. bilēte.

40—47. lp.

Tag. civ.-ties. sab. princips ir: īpašumtiesības uz vienu, vai otru lietu nav ierobežotas ar termiņu; īpašumtiesības pāriet uz īpašnieka pēcnācējiem. Bet

šis princips nav absolūts, ir iespējams, ka svešas lietas vadītājs kļūst par šīs lietas īpašnieku pēc zin. laika notecēšanas. Tas ir „valdīšanas noilgums“, vai iegūstamais noilgums. Pie negrozamas zemes grām. sist. valdīš. noilgums kā īpašumties. iegūšanas veids uz nek. lietām atkrīt, bet kur zemes grām. sistēmai nav negrozamības principa, tur iegūstamais noilgums pastāv, kā tas ir arī III. d. Iegūstamais noilgums ir strīdīgs jautājums. Viens uzskats: īpašnieks zaudē savas tiesības ar kļušu ciešanu, viņš kļušu ciešot it kā piekrikt īpašumtiesību atsavināšanai; cits uzskats: tas ir sods par to, ka īpašnieks nevērīgi izturējies pret savu lietu, atdodot to svešā valdīšanā uz ilgāku laiku. Tiešais uzskats: līg. noilgumu attaisno trešo personu intereses, kas slēdz darījumus ar valdītāju, nezinot, kas ir īpašnieks. Bez tam ar laiku zūd īpašuma pierādījumi. Bet šai gadījumā valdīšanas noilgums top par īpašumtiesību pierādījuma veidu.

Vislabāk jāgriežas pie civ.- ties. sabiedrības pamatiem. Viens no pamatprincipiem ir lietu sadalīšanas pareizības prezumcija. Tiek prezumēts, ka katram valdītājam ir īpašnieka titulis. Sakarā ar to noilgums nevar būt par īpašumties. iegūšanas veidu, bet tas noder kā likumīgi atzīts pierādījuma veids (III. teorija). Otrs civ.-ties. sab. pamatprincips ir bona fides. Tāpēc visas likumdošanas (izņemot X. sēj. I. daļu) kā noteikumu iegūstamam noilgumam uzstāda bona fides. Rom. ties. prasija priekš iegūstamā noilguma tituli un bona fides. Pie tam titulis bija prettātīvs (iedomājams) un noilgums pārvērtā to par īstu. Piem., lieta iegūta ar nederīgu pirkumu, kas nenodibina īpašuma tiesības. Bet ja pircējs ir darbojies labticīgi, tad pēc zināma laika viņš kļūst par īpašnieku. Romiešu tiesībās noilgums tā tad bija īpašumtiesību iegūšanas papildu veids, jo noil-

gums varēja labot iegūšanas nepilnīgumu. Tāpat pie vairākiem īpašumtiesību iegūšanas veidiem īpašums skaitās iegūts uz justus titulus pamata, kaut arī tas tai pašā laikā būtu iegūts caur noilgumu. Kas attiecas uz III. d. (819.—866.) nepārtrauktas valdīšanas ilgums noteikts uz 10 gadiem pr. nek. lietām (846.—853.) (arī Latgalē) un 1 gadu priekš kust. lietām (855., 854.). Agrāk šie termiņi bija citādi.

Varēja ir uz kust. ir uz nekust. lietām attiecināt piem. 5 gadu termiņu, jo lietu sadalīšanas nenoteiktība ir nevēlama. Pie tagad. satiksmes līdzekļiem, īpašnieks var viegli atjaunot savu valdīšanu un tāpēc 5 gadi pr. nek. lietām būtu pietiekoši. Noilgums skaitās no tās dienas, kad sākusies valdīšana un notek ar termiņa beidzamo dienu (852., 853.). Kas attiecas uz bona fides, tad vācu tiesības to prasa visā valdīšanas laikā. Šveices tiesības prasa bona fides pie „grāmatu noilguma“, t. i., ja kāds nelikumīgi ievests zemes grāmatās, bet to nezina, tad pēc zin. laika viņš kļūst par īpašnieku. Pie grām. noilguma vācu ties. neprasa bona fides, bet noilg. termiņš ir 30 gadi. Bet tiesībās nedrīkst atzīt mala fides. Tāpēc priekšroka jādod Šveicēs tiesībām. Kas attiecas uz III. d. (839.—845.), tad zem bona fides — labticības, saprot nezināšanu par šķēršļiem, kas nepielaiž īpašumtiesību iegūšanu (839.). Šai nezināšanai jābūt pilnīgai, šaubas nav pielaistas (843.). III. d. tā tad atzīst bona fides principu un tura to svētu. Pie tam nezināšana attiecas tikai uz faktiem, bet ne likumiem, jo tos katram jāzina. Vajadzīgo formalitātu nezināšana pielaizama. Bet ja kāds ir maldīies atiecībā uz isto iemeslu, kurš viņam ir par šķērslī izlietot noilgumu, tas neskaitās par labticīgu (842.). Tā tad ja nav bijis faktiska šķēršļa, bet valdītājs to iedomāies — tad viņš nav labticīgs.

Valdīšanai jābūt nepārtrauktai un netraucētai pa

visu likumā noteikto laiku un valdītājam jārikojas ar lietu kā īpašniekam (846.). Noilgumu pārtrauc: 1) ja valdītājs pārtrauc valdīt lietu, 2) ja īpašnieks izlieto lietu valdītājam zinot un 3) ja iejaucas tiesa un valdītājs vairs nav labticīgs.

2. un 3. gad. valdītājs kļūst ļaunticīgs tikai attiecībā pret personu, kas pārtraukusi valdīšanu, bet attiecībā uz trešām personām noilgums neapstājas (847.—848.). Noilgumu nepārtrauc lietas pāreja uz pēcnācējiem (849., 850.). Valdīšana ir tā tad ne tikai fakts, bet zin. valdītāja tiesības. Jāatšķir noilguma pārtraukums un apstāšanās. Pēc noilg. apstāš. uz zin. laiku noilgums var tecēt tālāk, pie kam iepriekš. laiks tiek pieskaitīts. Noilguma apstāšanās iespējama:

1) sakarā ar ienaidnieka uzbrukumu zemē (861. un 3625. p. II. piez.); 2) ja persona atrodās ārpus valsts robežām dienesta darīšanās un vispār nav brīvprātīga; 3) kamēr nepilngadīgie un garā vājie atrodas zem aizbildniecības; 4) personas, kas atrodas karā (858.) un 5) attiecībā uz atsev. personām, kā bērniem, kas atr. zem vecāku varas un sievu pa laulības laiku, attiecībā uz to personu atsevišķo mantu (858.). Ar noilgumu var iegūt tikai tādas lietas, kuŗas padotas noilgumam.

Valstij piederošas lietas nav izņemtas no noilguma (822.). Agrāk nevarēja iegūt lietas, piederošas baznīcām un labdarīgām iestādēm (825.). Nevar iegūt ar noilgumu nek. lietas, ja tas ierakstīts zemes grāmatās (824., 408.). 826. p. uz noilguma pamata nevar iegūt zagtu, laupītu, vai ar vardarbību piesav. lietu ne zaglis, ne laupītājs, vai vardarbības izdarītājs nedz arī trešās personas, kas ieguvušas lietu no viņiem. Bet tas neattiecas uz tām personām, kas lietu savukārt ieguvušas no trešām personām, ku-

rām ar noziegumu nav bijis sakara. Pēc Sodu lik. 1664. p. lietu katrreiz atgriež īpašniekam, atņemot to jebkurai personai. Iegūt uz noilguma pamata var tikai tās personas, kam vispār ir tiesiska iespēja iegūt doto lietu. Jāpierāda, strīdus gadījumā, valdīšanas sākums un turpināšanās pēc termiņa izbeigšanās. Ja to pierāda, pieņem, ka valdīšana bijusi nepārtraukta. Jāpierāda arī valdīšanas tiesiskais pamats (titulis), labticību prezumē (862.—863.). Kaut arī caur noilgumu nek. īpašums likumīgi top par valdītāja īpašumu, tomēr tam ir tiesības un pienākums prasīt, lai ieguvumu ieraksta zemes grāmatās. Tā tad III. d. pazīst obligātoriskas ievēšanas zemes grāmatās, ideju. Likumības un bona fides principi ir likti III. d. noilguma institūta pamatā.

Iegūstamā noilguma atšķirība no prasījuma jeb dzēšamā noilguma? Sk. 8. biletes beigas.

Noilguma spēks? Noilg. akcesorietāte, kā iegūšanas veids?

Prasījuma noilguma spēks ir atkarīgs no pusu gribas. Ja puses neaizrāda uz noilguma iestāšanos, tiesai nav pamata liegt tiesisku aizsardzību. Ja nekust. īpaš. iegūšanas (īpašumā) neapstrīdamības princips zemes grām. sistēmā nepastāv, tad iegūstamais noilgums ir spēkā likumā.

Valdīšanas noilgums pie romiešiem bija tikai papildu (akcesors) īpaš. tiesību iegūšanas pajēmiens pie citiem īpaš. ties. iegūš. veidiem un nespēja pastāvīgu lomu (piem., ja noslēgts pirkšanas lig., nauda aizmaksāta, bet darījumam piemīt kāds trūkums, tad īpaš. tiesības pircējs nevar iegūt ar laika notecējumu. Tomēr šis trūk. var tikt izlabots un pircējs kļūst pilntiesīgs īpašnieks.

18. biļete.

48—57. lp.

Īpašumtiesības principā atzīst par mūžīgām. Bet tās ir saistītas ar lietu tiesību tituli. Ja īpašnieks zaudē lietu tiesību tituli — viņš zaudē arī īpašumties. Ja īpašniekam ir tikai — ius nudum — kailās īpašumtiesības, viņš tomēr palika īpašnieks, kamēr bija īpašnieka titulis.

Titulis atkrit, ja īpašnieks: 1) pats atsakās no savas lietas, vai pārnes savas tiesības uz citu personu un 2) ja viņam atņem īpašumties., vai nu ar tiesas spriedumu, ekspropriāciju, vai konfiskāciju.

Ekspropriācija ir izņēmuma parādība. To var pieļaut tikai uz speciāla likuma pamata katrā atsevišķā gad., ja to prasa valsts vai sab. intereses. Pie ekspropriācijas pēc iespējas jātaupa īpašnieka intereses, jo ekspr. ir civ.-ties. sab., kas dibināta uz privātpašuma principu, nenormāla parādība. 1923. g. likums (Lik. kr. 59.) dod sīk not., par ekspr. (sk. III. d. 868. p.), pie kam stipri ievēro īpašnieka intereses. Ministru kabinetam jāpamato ekspr. nepieciešamība (1. p.). Kaut arī atlīdzība noteikta naudā (2. p.), tomēr īpašnieks var pieprasīt naudas vietā citu nek. īpašumu apmaiņai (5. p.). Īpašnieks nav spiests pieņemt to atlīdzību naudā, kāda viņam piespriesta (3. p.) Īpašnieks var prasīt, lai izdara īpašuma novērtēšanu no viet. miertiesas, piesaucot ekspertus un pašu īpašnieku, vai tā vietnieku (6. p.). Īpašnieks var prasīt, lai pie vērtēšanas jom vērā ņemtu īpašuma ienesīgumu. Pēdējā gadījumā īpaš. vērtību noteic kapitalizējot tīro ienākumu par pēdējiem 5 gadiem (vai par visu valdīšanas laiku, ja īpašnieks to vald. mazāk par 5 gadiem) ar 5 proc. (9. p.). Īpaš-

nieks var prasīt pilnīgu īpašuma atsavināšanu, ja neatsavinātā daļa kļūst nevērtīga (11. p.). Īpašnieks var pārsūdzēt miertiesneša lēmumu attiecībā uz novērtēšanu apgabalties. administr. nodaļai (mēneša laikā). Apgabaltiesas lēmumu var pārsūdzēt senātā (12.—14. p. p.). Piesprietā atlīdzība tiek izmaksāta ar 6 proc. gadā, skaitot no īpaš. pārņemšanas dienas (kas iestājas pēc īpaš. aprakstīšanas — 8. p.) līdz samaksas dienai (15. p.). Īpašnieks var arī prasīt, lai iestāde, kas pārjēmusi īpašumu, uz sava rēķina izbūvē ceļus, tiltus u. t. t., ja tas būtu vajadzīgs (17. p.). Ja ar laiku ekspr. īpašums vairs nav vajadzīgs, tad 5 gadu laikā īpašnieks var to saņemt atpakaļ, atgriežot viņam izmaksāto atlīdzību; pēc 5 gadiem īpašums jāpārvērtē par jaunu (18. p.). Ja īpašnieks grib maksāt veco atlīdzību, tad attiecīgā iestāde, kas īpašumu ekspropriēcējusi, var nojaukt visas būves, kuŗas tā cēlusi (20. p.). Īpašniekam arī tiesība, lai tam paziņo, ka iespējama īpašuma atgriešana (19. p.).

Atlīdzība par ekspr. tiek izdota pirms īpašuma ierakstīšanas zemes grāmatās (16. p.). Valsts pie tam neko neriskē, jo pie likuma izdošanas par ekspr. tiek ieviests nestri atzīme, ka aizliegts īpaš. atsavināt un apgrūtināt ar parādiem (4. p.). No ekspr. jāatšķir piespiedu likvidācija; piem., 1915. g. Krievijā attiecībā uz Vācijas pavalstnieku zemēm. Kaut arī piesp. likvid. ir tā pati ekspr., tomēr šeit nav garantiju, ka īpašnieks dabūs taisnīgo atlīdzību, un piesp. likvid. izskaidrojama ar nenormāliem apstākļiem valsts dzīvē.

Arī Latvijās likumi pazīst noteik. par piesp. likv. Tā iespējama arī tais gadījumos, kad sakarā ar jaunu likumu ārzemnieki spiesti pārdot savus nek. īpaš. noteiktos apgabalos. Konfiskācijai ir kriminālsoda raksturs un tā guļ ārpus civiltiesībām. Konfisk.

ir veco ties. atlieka, kas dibinās uz publ. tiesībām (citādi 869.). Kaut arī konfisk. ir novecojies institūts, tomēr tā vēl iespējama administratīvā kārtībā, piem., iesp. aizliegtu izdevumu konfiskācija, kontrabandas u. taml. No ekspropriācijas jāizšķir īpašuma piespiedu lietošana 2 veidos: 1) iejēmot īpašumu un 2) līdzdalības tiesības.

Arī tas tiek darīts par atlīdzību un uz noteiktu laiku. Šeit mainās tikai īpašuma statuss, bet īpašnieks nezaudē īpašumtiesības. Ja kāds zaudē tiesības iegūt zināmas lietas, tad tas nezaudē tiesību uz tām lietām, kas tam jau pieder (870.). Īpašumtiesību izbeigšanas veids ir arī tiša kust. lietu iznīcināš. no valsts puses, kas arī notiek vispārības interesēs un par atlīdzību, piem., lopu iznīcināšanu lopu epidēmijas laikā. Sevišķi kara laikā šāda iznīcināšana nāk priekšā. Par tā saucamiem kara zaudējumiem atlīdzība parasti netiek izmaksāta, jo tie tiek nodarīti bez kara iestāžu vainas, piem., ienaidnieka nod. zaudējumi, ar artilērijas uguni nod. zaud. un taml. Vakareiropā arī šais gadījumos ļaut. par atlīdzību izšķirts pozitīvi. Tas ir pareizi, jo taisnība prasa, lai zaudējumi vienmēr gultos uz visiem pilsoņiem.

Zem rekvizijas saprot, ja no iedzīvotājiem par atlīdzību atņem dažādas mantas karaspēka, vai citām valstiskām vajadzībām. Rekv. notiek: 1) uz likumīga akta pamata un 2) tūlītēju atlīdzību.

Rekv. pielieto, ja kara laikā nav iespējams citādi apmierināt vajadzības. Rekv. izdara administrācija vajadzīgā daudzumā un pēc iespējas sadalot nastas vienmērīgi starp iedzīvotājiem. Spec. komisijas noteic atlīdzību. Atlīdzības vindikācija. Dažos gadījumos vindikācija ir iespējama, tomēr īpašnieks zaudē daļu no atgriežamās lietas vērtības. Atsevišķi atl. vind. gadījumi paredzēti III. d., piem.: lieta nodota izstrādāšanai, vai pārvadāšanai, tiek

pārdota, iekļāta, vai atsavināta. Īpašnieks var celt īpašuma prasību tikai samaksājot tai personai, kuŗas rokās lieta atrodas, par tās apstrādāšanu, vai pārva-
dāšanu noligto summu (926.).

Īpašumtiesību laicīgums un mūžīgums? Vispā-
rējs princips tagadējā civiltiesiskā sab. ir īpašuma
tiesību mūžīguma princips. Tādēļ īpaš. tiesības uz-
glabā ne tikai īpašniekam, bet arī viņa mantinie-
kiem.

19. biļete,

54—67. lp.

Mācība par statusiem bija jau rom. tiesībās (ģi-
menes, pilsoņu un brīvības statusi). Rom. ties. to-
mēr šo mācību neattīstīja un pandektu tiesības tā-
pat nē. Tāpēc tagad tiesības dibina savu sist. uz
tiesiskām attiecībām (no vienas puses pilnvarojums,
tiesība — no otras puses pienākums). Tiesību at-
tīcību ideja paredz zināmu saistību starp perso-
nām. Arī īpašumties. tiek apskatītas attiecībā pret
citām personām. Pandektu tiesībās īpašumtiesības
tika apzīmētas, kā zināmas personas virskundzība
par lietu — te bija statusa ideja. Statuss ir īpašnie-
ka tiesiskais stāvoklis jeb pozīcija civ.-ties. sab.
Tā ir rīcības brīvība ar lietu civ.-ties. sab. robežās.
Tāpēc tā nav absolūta brīvība, jo pie abs. brīvības
īpašnieki sadurtos viens ar otru. Īpašnieka statusu
regulē vesela rinda noteikumu:

1) Īpašniekam jārikojas savas tiesiskās brīvī-
bas robežās tā, lai nekaitētu trešai personai. III. d.
to pietiekoši neievēro (sk. 873., 878.—880.). Arī ta-
gad tiesības atzīst, ka nevar kaitēt citām personām,
izlietojot savas tiesības, nedz ar nolūku, nedz bez tā.

Kaut arī III. d. augstāk minētie panti atzīst, ka var dažos gadījumos izlietot savas tiesības otram par launu, tomēr praksē uz to lietu skatās citādi.

Īpašumtiesību brīvības princips ir ne tikai individuāls, bet arī sociāls. Iznīcināt svešu lietu, lai aizstāvētu savu lietu, var tikai tad, ja nav citas izejas (875.). Pie tam taisnība prasa, ka īpašniekam jāatlīdzina par nodarīto kaitējumu. Kas attiecas uz nek. lietu īpašumties. statusu, tad agrāk domāja, ka īpašniekam ir tiesība uz „gaisa stabu“ virs zemes un „zemes konusu“, kas iet līdz zemes centram. Bet īpašnieks jau fiziski nevar savas tiesības izlietot minētās joslās. Bez tam šāds uzskats traucētu tagadējo gaisa satiksmi un kanalizācijas izvešanu. Te III. d. ar 877. p. stāv uz vispareizākā viedokļa. Izrakumi, kas atrodas zemes iekšienē, pieder īpašniekam (877., 882. p. I. piez.). Bet kalnrūpniecības intereses prasa, ka ja īpašnieks nevēlās izmantot apakšzemes bagātības, tad viņam pienākums to atļaut citām personām pret attiecīgu atlīdzību, ja vispārības intereses to prasa. Īpašnieks, ievērojot augšā aprādītās robežas, var savu lietu izmantot pēc patikas un pat to nemaz neizmantot. (882. p. II. p.). Bet pie neizmantošanas atkal jāņem vērā sociālās intereses. Īpašnieks var aizliegt visiem citiem rīkoties ar viņa lietu, vai to izmantot (874.). Īpašnieks var atdabūt savu īpašumu no citu valdīšanas ar īpašuma prasību (897. p.) un pielietot arī posesora prasību (traucētas valdīšanas atjaunošana) (897.—926. p.).

Īpašuma statusa jēdziens nav viens un tas pats dažādās ties. sistēmās, jo katra īpaš. statusā izpaužas publiskais elements. Pati tiesiskā iekārta nosprauž īpašumtiesību robežas. Šis princips pareizi uztverts vācu un Šveices nolikumos.

Zem autonomiem ierobežojumiem jāsaprot arī tiesības uz svešu lietu. Jāizšķir īpaš. ties. robežas publiskās interesēs un privātās interesēs. Pareizi ir izslēgt publ. īpaš. ties. ierobežojumus pilnīgi no civiltiesībām (Vācu un Šveices nolikumos). Turpretim franču tiesības ar savu īpašumtiesību publiski-tiesisko robežu civiltiesisko konstrukciju ir par pamatu citām likumdošanām, jo franču kodeks nepazīst publiska īpašuma institūtu.

Publiski-tiesiskām robežām ir dažreiz kultūrāla nozīme, piem. attiecībā pret vēsturiskām vietām u. t. t. Kas attiecas uz īpašumtiesību privāttiesiskām robežām, t. i., privāto personu interesēs, tad tas ir kaimiņtiesību institūts, kas regulē kaimiņu attiecības publiskās un kultūrālās interesēs. Kaimiņtiesības ir to ties. iespējamību legālā prezumpcija, kas nosaka normālu kaimiņu dzīvi. Tās radās agrāk uz līguma pamata starp pašiem kaimiņiem, tikai vēlāk tos noteica likums, bet privāta griba var to grozīt. Tas jāatšķir, no „legāliem servitūtiem“, kas noteikti ar pašu likumu. III. d. un X. sēj. I. d. sajauc īpašumtiesību robežas, kas dotas ties. sistēmā, ar autonomiem ierobežojumiem. Pēc III. d. publiski-ties. īpašuma robežas: ūdens lietošana (1011.—1015.), upju lietošana dzirnavu būvei (1047.—1052.), ūdens lietošana ūdensvadiem (1053.—1056.), mežu izlietošana (1057.—1060.), mediābs (1061.—1071.). Attiecībā uz kaimiņtiesībām III. d. dod sek. ierobežojumus: pilsētu ēku un būvju lietošanā (980.—955.), uz zemes gab. atrodošos ietaišu un apstādījumu lietošanā (996.—1010.).

III. d. aizsargā arī vecu ēku atliekas ar vēst. nozīmi (980.—981.). Visi minētie III. d. noteikumi atbilst dzīvei. Bet pēdējā laikā vēl daudz kas nācis klāt (piem., attiecībā uz kanalizāciju, gaisa satiksmi u. t. t.). Tāpēc vajadzīga III. d. īpašumties. ro-

bežu revīzija. Daži pamati ir izteikti jaunā redakcijā, tā 1032. Nek. īpaš., kas pierobežo jūrai, īpašnieks, var zvejot un izmest tīklus, cik tālu sniedzas viņam piederošie krasti (agrāk 3 verstes no krasta). Kopējos ūdeņos var zvejot tikai bez svešu līdzdalības. Kuģojamās upēs brīvam ceļam jābūt 8 metri platam, citās — 5 mtr. (1023.).

Kas attiecas uz mežiem, tad kaut gan III. d. paredz to neaprobežotu izmantošanu, tomēr ir savi noteikumi par mežu aizsardzību (piez. pie 1057. p.) 1060. p. runā par mežu ugunsgrēku dzēšanas pienākumu. Tā gan ir reālnasta. III. d. 988. p. un tāpat turpmākie ir stipri kazuistiski, kas vedams sakarā ar rom. tiesībām, kur šādi kaimiņtiesību ierobežojumi attīstījās kazuistikas ceļā. Tāpat šiem pantiem vajadzētu piedot vispārēju raksturu. Agrāk bija kopības īpašumi. Tagad pārsvarā ir individuēlais īpašums, kas var piederēt fiziskai personai un juridiskai personai.

No īpašuma kopības jāatšķir, vairāku personu kopīpašums, kas to valda kopīgi. Te izšķir, romiešu un ģermāņu konstrukciju. Kopīpašums pēc rom. konstrukcijas ir tīri mēchaniska saistība starp īpašniekiem, kas ierobežoti īpašuma pārvaldīšanā un izmantošanā. Katram ir tiesības uz zin. daļu no kopīpašuma, kas konkrēti izpaužas tiesībā uz zin. daļu no ienākumiem. Pēc ģermāņu konstrukcijas (Gesamteigentum) starp īpašniekiem eksistē personīga saistība. Šāda kopīp. piemēri ir laulāto kopīpašums, mantinieku kopīpašums attiecībā uz dabūto mantojumu u. c. Kopīpašums rodas uz likuma un līguma pamata. Tagad civ.-ties. sab. tendence nav labvēlīga kopīpašuma idejai. Tāpēc tagad visas likumodošanas atļauj kopīp. dalībniekiem pārtraukt kopīp. vai nu izstājoties vai atsavinot savu daļu, vai sadalot kopīpašumu. Daži izņēmumi attiecībā uz

laulāto kopīpašumu (1982. p.). izskaidrojami no vēsturiskā viedokļa, jo vīram ir tiesības rīkoties ar kopīpašumu. Pēc III. d. kopīpašums pieskaitīts īpašumtiesību ierobežojumiem, ko var pieņemt tikai tad, ja zem īpašumtiesību ierobežojuma saprot šeit sevišķu īpašumtiesību statusu — kopīpašuma tiesības uz vienu un to pašu lietu pieder nedalīti vairākām personām, nevis noteiktās tās materiālās daļas un ne visā visumā, bet kā III. d. teikts — tikai domājamās daļās, tā kā sadalīts vienīgi tiesību saturs (927. p. un 927. p. 3. piez.). Jādomā, ka runa iet par kopīpašuma saimniecisko labumu sadalīšanu (933., 934., 937.). Tāpēc kopīpašuma dalīta lietošana pielaižama tikai tad, kad tādu īpašumu var dalīt (935.). Nevienu kopīpašnieku nevar piespiest palikt kopīpašumā (940.), katrs var savu daļu pārdot, pie kam pārējiem kopīpašniekiem pieder pirmpirkuma un izpirkuma tiesības uz atsavināto daļu (939.). Sevišķs īpašuma statuss ir ģimenes īpašums, zem kura saprot visu ģimenes locekļu īpašumtiesības uz ģimenes īpašumu, pie kam ģimenes galvai pieder pastāvīgas rīcības tiesības par ģimenes īpašumu. Ģim. īpaš. ir vēsturiska atlieka. Krievijā tai bija forma »подворной собственности«.

Zem sabiedrības īpašuma saprot publiska rakstura juridisko personu īpašumu.

Zem baznīcas īpašuma saprot baznīcas organizācijas īpašumus.

Agrāk pēc III. d. baznīcas īpašumi nebija padoti noilgumam. Publiski administr. īpašums ir valsts un pašvaldību īpašums uz publiskām lietām. Šo institūtu nevar ietilpināt civiltiesību sistēmā. Daži aizrād. par publ. adm. īpaš. ir III. d. III. d. izšķir publiskās upes no pārējām (1014.).

Publiskās upēs katram atļauta ūdens ikdienišķa lietošana, ciktāl ar to nekaitē sabiedrības un zemes

īpašniekam (1015.). No publ. adm. īpašuma jāatšķir valsts īpašumi, kas padoti sevišķam valsts režīmam. Agrāk bija pazīstami tā sauc. dzimtsīpašumi, kurus: 1) atsavināt bija iespējams, bet pie zin. apstākļiem tika pielaistas izpirkuma tiesības un 2) bija noliegta mantošanu daļu atsavināšana, vienas, vai otras mantinieku grupas interešu nodrošināšanai. III. d. panti, kas attiecas uz dzimtsīpašumu atcelti (960.—978.), bet atstāta sevišķa mantošanas kārtība (1900.) attiecībā uz dzimtsīpašumiem.

Autonomie īpašumties. aprobežojumi atšķiras no īpašumtiesību robežām. Katrs īpašnieks var pats ierobežot savu statusu, ciktāl tas atļauts dotajā tiesiskā sistēmā. Īpašnieks var ierobežot savas rīcības tiesības uz lietu, pie kam tas jāievēd zemes grāmatās (953., 959.).

Autonomi var ierobežot arī lietošanas tiesības uz lietu. Šie ierobežojumi var būt lietu tiesību ierobežojumu veidā, piem: 1) attiecībā uz nomu, ciktāl ir atzīme zemes grāmatās (4045., 4132.); 2) attiecībā uz mežu izciršanas kontraktiem un 3) attiecībā uz zemes bagātību izmantošanu u. t. t.

Ierobežojumi var būt arī saistību tiesisku ierobežojumu veidā.

Dzīvokļu īre pēc savas dabas ir saistību tiesību institūts, tomēr arī te tiek ierobežotas nama īpašnieka tiesības rīkoties ar savu īpašumu. Tas ir nama īpašnieka speciāls statuss. Šis gadījums rāda, ka ne katrreiz var novilkt robežas starp lietu un saistību tiesībām. Tā dzīvokļu un citu telpu īre tiek pieskaitīta saistību tiesībām, bet ne lietu tiesībām uz svešu lietu.

20. biļete.

70—72. lp.

Lietu sadalīšanas sist. civ.-ties. sab. ir iespējama ne tikai uz īpašuma tituļa pamata, bet arī uz citu lietu tiesību tituļu pamata, kas nodib. neīpašnieku statusus, t. i., lietu tiesības uz svešu lietu. Sabiedrībai neinteresē, lai lietas tiktu pēc iespējas plašāk izmantotas un tāpēc atļauti arī neīpašniekam izmantot lietu, bez šaubām, tikai ar īpašnieka atļauju. Ja izņēmuma gadījumos atļauts izmantot lietu arī bez īpašnieka atļaujas (piem., attiecībā uz mācītājmuižu zemēm — 945. p.), tad tas notiek uz lik. pamata un te, tāpat kā attiecībā uz legāliem servitūtiem, darīšana ar īpašumtiesību ierobežojumiem. Tā tad tikai īpašnieks var nodib. svešas personas lietu tiesību uz savu lietu, bet īpašnieks var nodib. arī saistību tiesību uz savu lietu.

Lietu tiesību titulis ir daudz drošāks par saistību tiesību tituli, jo ar pirmo īpašnieks sevi izslēdz no iedarbības uz lietu, bet kas attiecas uz saistību ties. tituli, tad nodib. to, īpašnieks patur zināmas tiesības uz lietu, piem., zemi var izlietot apbūvei zem lietu ties. tit. un saist. ties. tituļa. Pirmā gad. būs darīšana ar nomu un nómnieks atkarīgs zin. mērā no īpašnieka (mazākā mērā, ja ir atzīme zemes grāmatās), bet otrā gadījumā ir darīšana ar apbūves tiesībām — šeit zemes izlietotājs neatkarīgs. Tā tad nedrīkst sajaukt lietu sadalīšanas sistēmu uz lietu tiesību pamata ar saist. ties. lietu sadalīšanas sist. starp neīpašniekiem.

Kas attiecas uz saist. tiesību tituliem, tad īpašnieks tos var nodibināt pēc patikas, bet ne tā ar lietu ties. tituliem.

Romanistu uzskats ir, ka īpašnieks var nodibināt uz savu lietu tikai tos lietu tiesību titulus, kas paredzēti tiesību sistēmā. Bet viduslaiku tiesībās šādu ierobežojumu nepazīna. III. d. stāv uz viduslaiku ties. uzskata viedokļa (943., 946.—951., 952.). Romiešu tiesībās neīpašnieka lietu tiesību titulis nodibinājas ar lielām grūtībām. Tas tāpēc, ka arī īpašuma jēdziens rom. ties. rodas pamazām ar lietu izdalīšanos no draudzes īpašuma. Pastāvīga lietu ties. tituļa nodib., kas atdalītās lietas tiesisko stāvokli apgrūtinātu, būtu netaisnība pret draudzi. Ar lietu ties. tituļu nodib. draudzes intereses netika aizskārtas. Ja zeme nāca atpakaļ draudzes rokās, tad visi apgrūtinājumi uz līguma pamata atkrita. Bet lai tas nenotiktu, tad vajadzēja radīt lietu tiesību titulus. Romieši to izdarīja ļoti veikli, apzīmējot lauku servitūtus par bezķermeniskām lietām (res incorporales). Tā bija gan kontradikcija, bet mērķis bija sasniegts: lauku servit. ties., kā res bija padotas mancipatio un īpašnieks tos radīja uz savas gribas pamata. Tāpat radās vēlāk pilsētu servitūti. Otrs solis neīpašnieku lietu ties. tit. attīstībā radās iekļāšanas tiesību nozarē. Vajadzēja piedot iekļāšanai reāla nodrošinājuma raksturu lietu tiesību veidā. Uzticības darījuma institūts (fid. un cred.), past. iekš tam, ka parādnieks parāda nodrošināšanai atsavināja kreditoram kādu lietu ar to noteikumu, ka pēc parāda samaksas kreditoram lieta jāatdod atpakaļ. Uz šī institūta pamata radās lietu tiesību iekļāšanas institūts uz lietām tādā veidā, ka iekļājamā lieta varēja palikt parādnieka lietošanā. Tā tad kreditoram, kaut arī viņš nebija īpašnieks, bija lietu ties. tit. uz iekļāto lietu, kas pastāvēja iekš tam, ka parāda nesamaksāš. gad. viņš to varēja piesavināties, vai tās vērtību.

Vēlāk radās vēl 2 neīpašnieku lietu tituli. Pla-

šus neapstrādātus zemes gabalus izdeva apstrādāšanai personām, kuŗas pielīdzināja tiesībās īpašniekiem (emphytensis an superficies inst.). Tikai pastāv. obroka noma liecināja, ka zemes lietotājs nav īpašnieks, kaut gan pēdējam bija tikai īpašuma jus nudum. Viduslaiku tiesības atstāja „jus nudum“ institūtu, izmantojot to vēl plašākos apmēros. Arī III. d. pazīst šo inst., apzīmējot to kā dalītu īpašumu (942. p. un turpm.), vai kā īpašumtiesīgu lietošanu (945.).

Zem „dalīta īpašuma“ jāsaprot 2 lietu ties. titulus, no kuriem viens pieder īpašniekam (tiešais īpašums, dominus directus) un otrs īpašumtiesīgam lietotājam (netiešais īpašnieks, dominus utilis). Šis jēdziens par dalīto īpašnieku, kuŗu pieņem arī III. d. uz viduslaiku tiesību pamata, nav izdevies, jo šeit tiek sajaukts īpašnieka titulis ar neīpašnieka (dominus utilis — ir tikai lietotājs — ne īpašnieks). III. d. sajauc arī „dominus utilis“ rašanās pamatu. Tas var rasties tikai uz īpašnieka gribas pamata, bet III. d. pielaiž arī likumu kā rašanās pamatu (943., 945.).

III. d. regulē 3 netiešā īpašuma (dominium utile) veidus: 1) obroka nomu (1324.); 2) ļoti līdzīgo obr. nomai dzimtsnomu (4133.) un 3) заставное наделение tagad atcelti.

Juceklis ir lielāks, ka III. d. pazīst vēl sevišķu reālnastu institūtu (1297. un turpm.), pie kuŗu piešķaita arī obroka nomu (1324.—1334.). Obroka noma tā tad līdzīga dzimtsnoma (1324.). Obroka noma ir neīpašnieka lietu tiesību un obr. nomas līgums jāleved zemes grām. reģistrī, ka lietisks īpašnieka apgrūtinājums. Citādi obr. noma būs tikai vienkāršs īres, vai nomas līgums (saistību tiesība). Obroka nomu, kā pamatotu uz īpašnieka gribu, nevar iegūt uz noilguma pamata. Ja obr. noma 3 gadu laikā

netiek maksāta, tad zemes īpašnieks var prasīt tās pārdošanu publiskā izsolē (1331.). Šai pantā ir runa nevis par pašas lietas pārdošanu, bet par tiesību pārd. uz obr. nomu. Šāds tulkojums runā preti 1331. p. tiešam nodomam.

Jātulko šo pantu tā, kā īpašnieka tiesība pieprasīt lietas pārdošanu publ. izsolē ir fakultatīva. Ja viņš nevēlās šo tiesību izmantot, tad īpašums nāk viņa rokās atpakaļ. Kas attiecas uz obr. nomas statusu, tad tas ir beztermiņa un vajadzīga ikgadēja nomas naudas samaksa (1324.). Obr. nomnieks lieto lietu ar īpašuma tiesībām (1325.). Pie obr. nomas tiesību pārdošanas citam, jāpaziņo par to īpašniekam, kuram 2 mēn. laikā ir pirkuma ties. (1327.). Nomnieks bez īpašnieka piekrišanas nevar apgrūtināt lietu nedz ar servitūtiem, hipotēkām, nedz citām nastām (1329.). Bet uzceltās ēkas nomnieks var apgrūtināt pēc saviem ieskatiem. Nomas maksa nevar tikt grozīta bez savstarpējas vienošanās 1333. p. Ja nomu maksā graudā, un ja ražojumi nomnieka vainas dēļ nav ievākti, tad tomēr nomnieks nav atsvabināts no šo ražojumu nodošanas (1334.). Dzimtsnoma ir dalītā īpašuma veids. Dzimtsnomas institūtu III. d. apsk. nodaļā par saistību tiesībām, kas padara lietu neskaidru.

Zem dzimtas nomas jāsaprot tāds lietu tiesību titulis, pie kura dzimtsnomnieks par ikgadēju, ar ienākumiem samērīgu maksu uz visiem laikiem, vai uz zināmu paaudžu skaitu iegūst lietošanā augļus nesošu nek. īpašumu uz līguma pamata ar īpašnieku (4131. un turp.).

Tas ir tas pats romiešu *emphytosis inst.*, no kura atšķiras ar to, ka maksa tiek jemta samērīgi ar ienākumiem un īpašnieks tiek aizsargāts no kaitējumiem viņa īpašumam (4142., 4148., 4150.). Dzimtsnoma top par lietu tiesību tikai tad, kad tā ieviesta

zemes grām. (4132., 4133.). Citādi būs darīšana ar dzimtsnomas saistību tiesību. Vispār jāsaka, ka dzimtsnomas un obroka nomas institūtu pēc savas juridiskās dabas stipri līdzīgi viens otram.

21. biļete.

78—84. lp.

Serv. ties. pamatideja ir pēc iespējas, neapgrūtinot īpašnieku, apmierinātu neīpašnieku. Serv. ties. ir lietiska tiesība izmantot svešu lietu kaut kādā ziņā, nesaistot īpašnieku pie tam uz pozitīvu darbību. Vēsturiskā attīstības gaitā serv. ties. dažreiz noveda īpašumtiesības līdz „jus nudum“. Tie bija mežu, gaunību u. c. (sk. 1156., 1137., 1117. p. p.). Ar laiku servitūti tika vairāk ierobežoti. Parasti serv. izcēlās uz līguma pamata, uz abu pusu brīvas vienošanās pamata. Tagadējās tiesības nav labvēlīgas servitūtiem. Tā, piem., servitūtu nevar nodib. uz noilguma pamata (1261.), bet ar 10 gadu noilgumu tos gan var pārtraukt (1265., 1284.). Tas nozīmē, ka īpašumu pēc iespējas mazāk jāapgrūtina ar serv. Bet III. d. tomēr nepazīst serv. piespiedu izpirkšanu (1282., 1283.), lai gan tas būtu derīgs, kur īpašums apgrūtināts ar veciem servitūtiem.

Serv. jāievēd zemes grām., jo citādi nerodas lietu tiesības (1262.). Servitūtus nodibina ar likumu, ar tiesas spried. par dalīšanu un ar testamentu, bet galvenā kārtā ar līgumu (1251.). Serv. statusu noteik. tuvāk serv. nodibināšanas akts. Vispār noteik. gan ir tāds, ka īpašniekam nevar uzlikt par pienākumu izdarīt kādu pozit. darbību tai personai, kam tiesība uz serv. Pretējā gadījumā būtu darīšana ar saistību tiesību, kas runā pretī lietu ties. raksturam.

Izjēmuma gadījumos (piem., īpašniekam jālabo sienu, uz kuŗu pa daļai turās kaimiņa būve), ir darīšana ar īpašnieka papildus darbību, kas kā tāda neietilpst pašā serv. tiesībā. Šādu īpašnieka darbību varētu gandrīz uzskatīt kā īpašumtiesību ierobežojumu. Bet serv. ties. saturs ir, ka īpašniekam jāatūturās no kaut kādas darbības (negatīvais servitūts), piem., īpašnieks nedr. celt sienu, lai kaimiņam neaptrūktu gaiss, gaisma, vai skats. Tā tad īpašniekam parasti jācieš ierobežojumi savu īpašumties. realizēšanā. Visvairāk īpašniekam jācieš, kad tam uzlikti ceļa un ūdens serv. (1147.—1155., 1118.—1126.). Pareizi būtu, lai šos priekš laukiem svarīgos servitūtus varētu pret zin. atlīdzību nodib. arī tad, kad īpašnieks to nevēlas. Šādus iespaidu serv. pazīst Šveices tiesības.

Pēc X. sēj. I. d. tiesība uz ceļu ir tikai tad, kad kaimiņam nav cita ceļa. Bet III. d. nepazīst ceļu servitūtu piespiedu principu (1118.—1126.). Pie serv. nodib. nav vajadzīgs, lai zemes gabals atrastos kaimiņos (1106.) un lai labums, kuŗu dod nek. īpašums, būtu pastāvīgs (1106.). Apskatītie servitūti tiek saukti par reāliem jeb lietu servitūtiem. Pie tiem pieder arī ēku serv. (1105.), atšķirībā no lauku serv. Ēku serv. var būt kā uz laukiem, tā arī pilsētās. Ēku serv. ir ļoti daudzpusīgi (sk. 1181.—1198. p. p.). Bez likumā minētiem var būt vēl ar citu saturu. Lauku serv. var nodibināt arī apdzīvotās vietās (1182.).

Personālservitūts saistīts ar zināmu personu, turpretim pie lietu serv. nav no svāra, kas būtu valdošā īpašuma īpašnieks, tie var mainīties, bet īpašnieka ties. uz serv. paliek. Personālserv. atšķirībā no reāliem serv. ir norobežoti ar zin. terminu, tie nevar pārsniegt viena cilv. dzīves ilgumu. Bet cik ilgi turpinās personālserv., ja serv. ties. pieder ne-

vis fiz. personai, bet juridiskai? Te no svāra tie noteikumi, kas paredz jur. personu tiesības eksistēšanas ilgumu noteiktā laikā (pēc III. d. 100 gadus — 1296.), kurū var saukt it kā par jur. pers. dzīves ilgumu. Vai personālserv. var dot tālāk? Šveices ties. to pielaiž ar zināmu termiņu.

III. d. (1217., 1248.) pielaiž tālākdošanu tikai ar īpašnieka atļauju. Kas attiecas uz personālserv. apjomu (1207.), tad paredzēta vai nu vienīgi lietošana bez augļu iegūšanas (usus), vai ar augļu iegūšanu (usus fructus — 1208. un turp.). Tas attiecas tiklab uz kust., kā uz nekust. lietām. Par lietošanas priekšmetu var būt visāda manta (1200.—1202.), tāpat kā tiesības (1205.). Pēc III. d. lietot var arī patērējamās lietas (1204.—1206.), lai gan tas runā pretī serv. ties. juridiskai dabai. Serv. ties. lietošanas apjomu nosaka serv. nodibināšanas akts (1207.). Ja apjoms nav noteikts pašā aktā, tad likums dod attiecīgus noteikumus (1208.—1243.).

Spec. serv., kas pārņemts vēl no rom. ties., ir dzīvokļa tiesības (1247.—1250.). Tā ir lietiska tiesība lietot svešu māju dzīvošanai, nekaitējot pašai mājai (1247.). Bez tam vēl ir servitūti uz tiesībām un ne tikai uz parādu prasījumiem (1206.), bet arī uz lietu tiesībām, piem., apbūves tiesības. Vispār jāsaka, ka serv. ties. nav padotas paplašinošai tulkošanai.

Zem reālnastām saprot tādus saistības pienākumus, kurus jānes jebkuram zināma nek. īpašuma īpašniekam par labu kaut kādai personai.

III. d. dod citu dēfinējumu (1297.) un sakarā ar to izšķir publiskas un privātas reālnastas. Pie pirmajām pieder valstij, kārtām, vai pašvaldībām par labu pildamās, pie otrām — priv. personai, vai priv. nek. īpašumam par labu nodibinātas (1320). Reālnastas radušās viduslaiku tiesībās un par to juridisko dabu

pastāv strīdus. Ja jau īpašniekam kaut kas jādara, vai tad tā nav saistību tiesība? Bet tā kā reālnastas saistītas ar zināmu lietu, bet ne ar personu, tad darīšana tomēr ar lietu tiesībām. Reālnastas (zemes klaušas arī) jāievēd zemes grāmatās (1310.), jo bez tā nevar būt lietu tiesību titulis. III. d. sajauc publiskās ties. ar privātām, pieskaitot reālnastām zemes nodokļus (1321.). Reālnastas var tikt nodibinātas ne tikai ar līgumu, vai vienpus. gribas izpaudumu, bet arī ar likumu, vai parašu (1310., 1308.). Kaut gan reālnastas nevar iegūt uz noilguma pamata (1309.), bet III. d. pielaiž reālnastu nodibināšanos no neatmināmiem laikiem. 10 gadu noilgums pārtrauc ties. uz termiņa maksājumiem, vai pienākumiem (1316.), bet uz reālnastām, kas ievestas zemes grāmatās, noilgums neattiecas (1317.). Reālnastu statuss pastāv īpašnieka pozitīvā darbībā. Tiesība uz šo darbību pieder tā nekust. īpašuma īpašniekam, kam tiesība uz reālnastu. Ja ir vairāku īpašnieku nekust. lietai, uz kuŗas guļ reālnasta, tad visi atbild solidāri par reālnastas izpildīšanu (1303.). Arī jaunās tiesībās rodas institūti, kas īpašumtiesības noved līdz jūš nudum. Pie šiem jauniem institūtiem pieder apbūves lietu tiesības, kas rodās, lai atvieglotu dzīvokļu trūkumu un pastāv iekš tam, ka neīpašnieks var celt būves uz svešas zemes uz ilgāku laiku.

75. lp.

77. " Šim mērķim var izlietot valsts un pilsētas zemes, kā arī to īpašnieku zemes, kas nevēlās tās pārdot. Lai gan apbūves lietu ties. institūts rodās jau romiešu laikos (superficius), tomēr pēdējā laikā tas sāk spēlēt svarīgu lomu, uzlabojot mazzurīgo klasu oikon. stāvokli. Apbūves ties. inst. radīts ģermāņu tiesībās, kā arī krievu 1912. g. 23. jun. likumu (X. sēj. I. d. 542. p.). Pēc šiem likumiem zem apbūves tiesībām saprot svešas zemes valdīšanu dzimtsīpa-

šumā (lietu tiesība) apbūves nolūkam par atbildību; šo tiesību var brīvi atsavināt, bet ne apgrūtināt. Apbūves ties. tiek radītas ne mazāk kā uz 36 gadiem un nav ilgāk kā uz 90 gadiem (X. sēj. I. d. 5422.).

Apbūves ties. rodas tikai uz līguma pamata un jāieved zemes grāmatās, atverot priekš katras apb. tiesības zemes grāmatā sevišķu lapas pusi, it kā priekš atsev. īpašuma. Šī kārtība nodibina tiesībās juridiskās nek. mantas jēdzienu. Tas nozīmē, ka apb. tiesības, kaut arī nav lieta, tiesību pasaulē tiek uzskatītas it kā nek. lieta. Bet nedrīkst sajaukt pašas ēkas, uzceltas uz svešas zemes, ar apbūves ties. kā juridisku nek. lietu. Ir pareizi uzskatīt būves kā apbūves tiesību sastāvdaļu, bet ne kā piederumu, jo uzskatot tās par apb. ties. piederumu, rastos iespējamība tās atsavināt atsevišķi, bez apbūves tiesībām. Apmierināt prasību pēc dzīvokliem var arī dzimtsnomas pamatā (III. d. 413. 1. p.). Bet ja dzimtsnomas līguma saturs būs apbūve, tad būs darīšana ar pavisam citas konstrukcijas jur. institūtu. Tāpēc priekšroka jādod apb. ties. institūtam, ka spec. šim nolūkam radītam.

22. biļete.

88—103. lp.

Kīlu tiesību ideja īstā nozīmē ir kreditoru reālā nodrošināšanas ideja attiecībā pret parādniekiem. Ja nav reāla nodrošinājuma, tad kredīta tiesības balstas uz uzticību pret parādnieku.

Bet pie kīlu tiesībām, kur kreditoram ir pirmapmierinājuma tiesības uz pašu lietu, vai tās vērtību, kreditors var skaitīt sevi par nodrošinātu. Tikai vajadzīgs, lai kred. tiesības būtu lietu tiesības un uz

šo tiesību pamata viņš varētu iekļāto lietu atprasīt jebkurai personai.

Tāpēc ķīlu tiesības jāieved zemes grām. Ķīlu ties. ir akcesoras, t. i., papildus tiesības, jo tās var rasties tikai sakarā ar parādu tiesībām, kas ir galv. ties. Sakarā ar to rodas jaut., vai ķīlu ties. ir lietu ties. (jus rerum)? Sevišķi tais gad., kad kreditora intereses vērstas uz lietas vērtības piesavināšanu. Bet tomēr jāatbild posit., ka ķīlu ties. ir lietu ties.

Ķīlu ties. ir vairāki veidi. Kas attiecas uz kust. lietām, tad tās var iekļāt divējādā veidā: 1) nododot iek. lietu kreditoram, vai trešai personai — rokas ķīla (Fanstpiand); 2) bez lietas nodošanas — kust. lietu hipotēka.

Pie tam var iek. lietu ievest sevišķā reģistrī — tā būs kust. lietu reģistra hipotēka. Bet ja iek. lietu apzīmē ar zīmēm, vai citādā līdzīgā veidā nodrošina kred. intereses, tad šādu iekļāšanu sauc vienkārši par nek. lietas hipotēku.

Priekš vidusklasēm ķīlas veidam ir liela nozīme. Tām vajadzīgs liels un viegli dabūjams kredīts. Rokas ķīlas nav parocīgas. Rokas ķīlas sauc pat par „soc. netaisnības daļu“. Tāpēc tiek pabalstīts kust. lietu hipotēka (zinātnē un praksē). Rom. kust. lietu hipotēka tika izspiesta no ģermāņu roku ķīlas tikai 18. g. s., jo pirmā nepietiekošā mērā nodrošināja kred. intereses. Neregistra kust. lietu hipotēka atīstījās Krievijā 19. g. s. II. pusē. Tiek ievestas zīmes uz iek. lietām un pieņemti dažādi mēri, lai nodroš. kred. intereses.

Šveices ties. pazīst lopu iekļāšanu pēc reģistr. Vācu ties. pazīst tikai kuģu reģistra hipotēku. Arī Latvijā, attiecībā uz kuģiem, pastāv reģistra hipotēka. Anglijā un Amerikā kust. lietu hip. ir plaši pazīstama un to pielieto ar sekmēm. Literātūrā paccelas balsis par kust. lietu hip. ievēšanu Eiropā.

Ķīlu ties. sevišķs veids ir fiduciārā ķīla — kur ķīlas jēmējs juridiski top par lietas īpašnieku ar noteik., ka pēc parāda dzēšanas lieta tiks atdota atpakaļ. Šis darījums bija pazīst Romā un ģermāņu tiesībās. Kreditors dabūjis lietu īpašumā, var būt mierīgs par savu prasību un var pat atstāt lietu parādnieku lietošanā. Bet šeit tomēr iespējamās daudz launprātības. Šveices tiesībās fiduc. ķīla ir noliegta.

Ķīlu ties. sevišķs veids ir tiesību iekīlāšana, sevišķi prasījumu tiesību. Šāda iekīlāšana iespējama tikai ar ierakstu zemes grāmatās. Var iekīlāt apbūves tiesības, tiesības uz zemes iekšienes izmantošanu, autora tiesības u. c. Kas attiecas uz saistību ties. iekīlāšanu, tad tas iespējams tikai tad, kad prasījums saistīts nevis ar parādnieka personu, bet ar dokumentu. Tā tad faktiski tiek iekīlāta lieta — dokuments, vai tā kopija. Visbiežāk iekīlā akcijas un procentu papīrus. Visplašāk tiesību iekīlāšanu atzīst Šveices kodekss, var iekīlāt visus prasīj. un tiesības, kuri ir atsavināmi. Literatūra ceļ iebildumus pret tiesību iekīlāšanu. Daži atzīst par iekīlāšanas objektu ne lietu, bet tās vērtību un noliedz tiesību iekīlāšanas lietisko raksturu. Citi atzīst prasījumu iekīlāšanu par cesiju (cesiju teorija). Bet mums jāzin, ka ķīlas tiesības tomēr ir lietu tiesības, kaut arī iekīlāšana būtu vērsta uz lietas vērtību. Var iekīlāt arī ķīlas tiesības. Nek. īpaš. iekīlāšana ar atzīmi zemes grāmatās ir hipotēka. Ķīlu ties. neistā nozīmē ir kaut kādas saistības nodrošinājums, tās nav saistītas ar reālu parādu, bet eksistē pašas par sevi, nav aksesoras un pret tām nevar tikt celti iebildumi iz parādu saistības.

Ķīlu ties. neistā nozīmē ir saistīta ar jaunajām likumdošanām.

III. d. kā veca likumdoš. saprot ķ. ties. tikai istā nozīmē (1335.). Tā tad pēc III. d. ķīlu ties. ir papild-

dus (akcesores) ties. un bez saistību liguma nevar rasties. Vienīgais izņēmums ir kredīta hipotēka (1337.). Te jāizšķir 2 momenti: 1) kredīthipotēkas rašanās un 2) paša prasījuma rašanās.

Kredīthip. pati par sevi vēl nenodibina ķīlu tiesības. Ķīlu ties., kā blakus ties., padotas galv. saistību tiesībām (1339.) un viņu juridiskais liktenis atkarīgs no galv. saist. jur. likteņa (1340.—1356.). Ķīlu ties. nodrošina nevien galveno prasījumu, bet arī ar to saist. blakus prasījumus, piem., procentes, zaudējumus u. t. t. (1351.). Proc. ir nodroš. tikai par 3 gadiem pirms nek. mantas publiskas pārdošanas. Proc. pras. par agrākiem gadiem apmierina līdzīgi kā personisko kred. parādu prasījumus (1351.). III. d. nepazīst kust. mantu hipotēku (1357. piez.), bet plaši pielaiž kā lietu, tā saistību ties. iekļāšanu (1357.).

Kopīpašnieks var iekļāt arī savu daļu (1358.). Ķ. ties. var nodibināt 3 veidos: 1) ar līgumu vai ar vienpus. parādnieka rīkojumu (testāmentu); 2) uz tiesas rīkojuma pamata — tiesas ķīlas (1412.—1413.); 3) ar likumu (1391.).

Noilgums nevar ķ. ties. nodibināt (1403. un turpm. 1423.). Iekļāt var tikai tādas lietas, kuŗas var atsavināt. Ķīlu nodibināt var tikai tas, kas var savu lietu atsavināt (1385.—1387.). Klusās ķ. ties. ir sevišķs lietu aizturēšanas veids līdz tam laikam, kamēr nebūs dzēsts prasījums (1403.).

Klusās ķ. ties. pieder: 1) augļus nesošos nek. mantas iznomātājam (1403.) un 2) tam, kas izīrē ēku, vai telpas tajā, vai atklātu, augļus nesošu vietu (1404.).

III. d. paredz sevišķus gadījumus tiesas ceļā nodibinātām ķīlām. Tās ir hipotēkariskas atzīmes, kas uz tiesas rīkojuma pamata ir ievestas zemes grāmatās. Šīs atzīmes nodroš. pretenziju uz lietu tiesību (sk. 1413.).

Ķīlu ties. izbeidzas: 1) ar saistības izbeigšanos, kuru tās nodrošina 1414.—1417.; 2) gadīj. kad iestā-
jies atcēlums vai aprobež. (1418.); 3) ar iek. lietas
bojā iešanu, bet kreditoram paliek ties. uz apdrošinā-
šanas summu, ja apdroš. biedr. statūtos nav noteikts
citādi (1419., 1374., 1375., 1420.); 4) ķ. ties. izbeidzas
ar sakrišanu (*confusio*), t. i., kad ķīlas ņēmējs top
par iek. lietas īpašnieku, vai kad parādnieks kļūst
par kreditora mantinieku. Bet ja kreditors iegūst
iek. lietu par īpašumu, tad tiesības, kuras tas ieguvis
ar savām agrākām ķ. ties. pret pārējiem ķīlu kredi-
toriem, paliek spēkā (1363.). Tas nozīmē, kad ro-
das jauna pretenzija, agrākais kreditors var uzgla-
bāt savu agrāko vietu pēc kārtības; 5) noilgums iz-
beidz ķ. ties., kad III. persona, nezinot par iekīlāša-
nu, iegūst to īpašumā; bet tas neattiecas uz parād-
nieku, vai tā mantiniekiem (1422., 831.).

Šis noteik. neattiecas uz ingrosētām hipotēkām
(nek. īpaš. hip.). Ķ. ties. izbeidzas arī, ja ķīlas ņē-
mējs palaiž garām termiņu savas tiesības meklēša-
nai caur tiesu (1423.). Bet tas neattiecas uz ingros.
priv. hipotēkām un rokas ķīlām, ja vien ķīlas ņēmējs
tādu ķīlu nav izlaidis no rokām.

6) Ķ. ties. izbeidzas ar ķīlas ņēmēja atteikšanos
no savas tiesības (1424.—1433.); 7) ķ. ties. izbeidzas
ar iek. lietas pārdošanu no ķīlas ņēmēja uz likumīga
pamat.

Visā visumā kā ķ. ties. nodibināšanas, tā izbeig-
šanas prasa: 1) ievešanu zemes grāmatā (attiec. uz
nek. lietām); 2) kust. lietas nodošanu ķīlas ņēmējam
un atpakaļnodošanu.

Pie nekust. lietas iekīlāšanas, tā paliek parād-
nieka lietošanā un valdīšanā, bet parādnieks nevar
piešķirt III. pers. tiesības uz lietu, kas samazina tās
vērtību bez kreditora piekrišanas (1439.).

Kreditora statuss: 1) viņi var pieprasīt iek. lie-

tas pārdošanu, ja netiks apmierināts no parādnieka (1441.—1442.); pārdot lietu par brīvu cenu var tikai tad, kad parādnieks šo ties. tieši piešķīris (1443.—1445., 1456.); 2) tam, kas pieņem ķīlā tiesību uz svešu saistību, ir jāpaziņo par to saistības parādniekam, lai viņš nesamaksā tiešajam kreditoram (1465.—1468.); 3) rokas ķīlu nevar izlietot, ja nepastāv tieši noruna par to, jo ķīlas ņēmējs nes atbildību par risku un par savas tiesības nelietīgu izlietošanu (1482. un turpm.); 4) ja iek. augļus nesoša lieta, tad kred. ir nevien tiesība, bet arī pienākums ievākt augļus un ienākumus. Augļi jāpārdod un par tiem iejemtā nauda un ienākumi jāieskaita prasījumā, papriekš proc., tad kapitāla samaksai. Kred. atbild. arī par tiem augļiem, kurus varējis, bet nav ievācis (1494.—1498., 1499.—1500.).

Ķīlu ties. daži principi: 1) tiek ievērots ķīlas jurid. nedalamības princips, t. i. parāds guļ uz visu lietu, bet ne uz tās daļu; 2) neskatoties uz to ir spēkā ķ. ņēmēju vecākuma princips, uzglabājot: a) brīvu vietu priekš nākošās ķīlas (Šveices nolik.), vai b) uzglabājot vecākumu priekš nākošās ķīlas (vācu nolik.).

Vietas uzglabāšanas sist. ir ļoti izdevīga ķīlas devējam, viņš var meklēt ķīlas ņēmēju uz vienu, vai otru brīvu vietu zemes grāmatās, bet otrā gad. viņam papriekš jāvienojas ar kreditoru.

Pie ķ. ties. neistā nozīmē pieder apgrozības hipotēka, īpašnieka hipotēka un zemes parāds. Apgrozības hipotēka ir tādas ķ. ties., kas gan radušās parādu saistības nodrošināšanai, bet ar pārēju labticīgo III. personu rokās kļuvušas patstāvīgas tiesības. Tā tad priekš pusēm un to mantiniekiem tās ir ķ. ties. istā nozīmē, bet priekš trešās personas — ķ. ties. neistā nozīmē.

Mērķis — ķ. ties. top patstāvīgas un tā ir tre-

šām personām zināma garantija, jo ķ. ties. turpina pastāvēt arī tad, kad parāda saistība būtu viena, vai otra iemesla dēļ nederīga.

Vācu tiesības pazīst apgrozības hipotēku, bet vecās likumdošanas, kā III. d. — nē. Īpašnieka hipotēka ir ķīlu tiesības uz paša īpašuma. Tā rodas, kad ķīlasņēmējs kļūst par iek. lietas īpašnieku (mantošanas ceļā u. c.). Parasti tad ķ. ties. izbeidzas, bet jaunās likumdošanas stāv uz cita viedokļa — īpašnieks uzglabā ķ. ties. uz savu lietu. Tas ir no svara, kad ir daudz ķīlasņēmēju. Īpašnieks patur savu agrāko vietu kreditoru starpā. Īpašnieka tiesības šeit ir kvalificētas. Vācu tiesības pazīst īpašnieka hipotēku (III. d. nē). Īpašnieka hipotēka ir tikai pārejas stadija. Visbiežāk ar īpašnieku pāreju ķīlasņēmēju rokās tiek dzēsta saistības prasība un hipotēka top par zemes parādu. Un tikai ja saistības prasība paliek, ir tīrs īpašnieka hipotēkas veids. Zemes parāds ir nek. īpašuma parāds. Zemes parāds rodas pilnīgi pastāvīgi bez parādu saistības. Apliecinību par zemes parādu var izdot pat uz uzrādītāju un tad pielīdzina papīriem uz uzrādītāju, vai zemes parādu var nodibināt tieši īpašniekam par labu. Zemes parādu var viegli pārvērst par hipotēku. Zemes parāds izpilda zemes vekselu vietu kā samaksas ierocis. Zemes parāda sev. veids ir rentes parāds. Tad no nek. īpašuma jāmaksā noteiktas periodiskas naudas sumas periodiskos laikos. Šveices nolikums pazīst zemes parādu, tas ir abstrakts īpašuma apgrūtinājums. Ķīlu tiesību institūti neistā nozīmē ir vēlami tikai tur, kur ir plaša kapitālistiska sab. attīstība. Šis institūts izpaužas nek. mantu mobilizācijā. t. i. pārvēršot tās par kust. vērtībām.

23. biļete.

85—87. lp.

Piesavinājuma tiesības ir tādas īpatnējas vienai, vai otrai personai piederošas lietu tiesības, ar kuŗu palīdzību tā var svešu lietu, vai tās vērtību pārvērst par savu īpašumu. Lieta paliek gan īpašnieka valdīšanā, bet persona, kam ir piesavinājuma tiesības, var to iegūt savā īpašumā un valdīšanā. Tā kā piesav. tiesības neizpaužas uzreiz tiešā iedarbībā uz lietu, tad daži zinātnieki domā, ka pies. ties. nav lietu tiesības. Bet lietas īpašniekam jau arī kādreiz nav rīcības un izlietošanas ties. uz lietu un tomēr īpaš. ties. ir lietu tiesības.

Ir 2 piesav. ties. veidi: 1) ties. piesavināties lietu un 2) ties. piesavināties vērtību.

Lieta piesav. ideja attīstījusies vēsturiski ar īpašnieka institūtu. Tā ir saistīta ar nek. īpašumu izpirkšanas tiesībām, kuŗu institūtu plaši pazīst III. d. Agrāk dzimtsīpašumu nevarēja atsavināt. Vēlāk atsevišķie dzimtslocekļi ieguva tiesības to atsavināt, bet viņiem palika tiesība izpirkt īpašumu par atsavināšanas naudu. Tā tad izpirkuma tiesības ir dzimts un privātipašuma kompromiss. Tagad dzimtsīpašuma institūts ir nomainīts ar likumīgās mantojuma daļas institūtu, lai nodrošinātu tuvākos pēcnācējus. Dzimtsīpašuma institūts ir anachronisms. Tagadējās tiesības pieskaita piesav. tiesībām uz zemes iekšienes izmantošanu, jo šeit attiecīgā persona var piesavināties visu to, ko tā sakarā ar tās tiesību apjomu var iegūt no zemes iekšienes. Kas attiecas uz vērtības piesav. tiesībām, tad šis institūts attīstījies sakarā ar ķīlu ties. inst. Piesav. ties. kā lietu ties. var rasties ne citādi, kā ievēdot

tās zemes grāmatās. Tas atiecas arī uz to izbeigšanasos.

III. d. paglabājusi izpirkuma ties. inst., sekojot vecām ģermāņu tiesībām (1613.—1685.).

Zem izpirkuma tiesībām III. d. saprot lietu tiesību iegūt no citas personas atsavinātu nek. īpašumu, kaut arī pēc ievēšanas zemes grāmatās (1622.), uz priekšrocības pamata pret šo personu uzstājoties viņas tiesībās (1613.—1614.). Izpircējam ties. nodib. ar likumu, līgumu, vai testamentu un tām ir personu tiesību raksturs (1613., 1685.). Bet izpircējam ir jāmaksā ieguvējam tā nauda, ko tas maksājis, vai maksās par nek. īpašumu, citādi izpircš. ties. nevar tikt realizētas (1618., 1623. un turpm.).

Izpircējam ties. nevar realizēt, ja nek. īpaš. pārdots publisk. torgos (1620.), atdāvināts, tiek mainīts, vai tiek atsavināts uz izlīguma pamata (1619.). Ja nek. īpaš. izgājis caur vairāku pircēju rokām par dažādu cenu, tad izpircējam, atlīdzinot gan visus radušos izdevumus, maksā tikai pirmās atsavināšanas cenu (1628.—1630.). Izpircējam jāatlīdzina ieguvējam arī visi lietderīgie izdevumi, sakarā ar nek. īpašumu. nodokli un atsavināšanas izdevumi. Bet izdevumi, kas izlietoti nostiprināšanai, nav jāatlīdzina. Izpirc. tiesības zaudē ar 1 gada nolīgumu (1648., 3040., 3053.), skaitot no tās dienas, kad izpircējam kļuvis zināms par atsavināšanu. Ja par atsavināšanu ir izsludināts, tad izpircš. ties. jāpieteic laikā, kuŗu nosaka sludinājums (1649., 3627., 1650.).

Tā kā III. d. pazist izp. ties. veidus (1658.—1672., 1677.—1682.), tad jāizšķir uz izpircēšanu lietiski pilnvaroto personu atsevišķos statusus. Tā pēc Vidzemes zemes un pilsētu tiesībām (mantojuma izpirkums) pirmā ieguvēja radnieki var izpircēt arī »блаприобретенные« nek. īpašumus, kas pārdoti parādu dēļ publiskos torgos (1658. atcelts).

III. d. pazīst arī izpirkuma ties. starp kaimiņiem — kaimiņu tiesības (1678.—1682.). Tas ir vecs institūts, kad sabiedrības locekļu tiesības tika sargātas pret ieņācējiem. Kad kaimiņu tiesības saduras ar mantojuma izpirkumu, tad priekšroka pēdējam. Abi minētie institūti ir novecojušies. No izpirk. tiesībām stipri jāatšķir, pirmpirkuma tiesības: 1) pirmp. ties. iespējamās tikai pie īpašuma atsavināšanas caur pārdošanu (3929., salīdz ar 1609.) un; 2) pirmp. ties. iespējamās arī attiecībā uz kust. lietām un 3) pirmp. ties. var rasties tikai uz līguma pamata (3929.).

Pirmp. ties. ir tomēr lietu tiesība uz nek. īpašuma piesavināšanos, ja tās ievestas zemes grāmatās (3933.). Pārējos gadījumos rodas tikai saistību tiesību titulis. Skaidrs, ka pirmp. ties. uz kust. lietām dod tikai saistību tiesību tituli, jo III. d. nepazīst kust. lietu hipotēku.

24. biļete.

109—118. lp.

Lietu tiesības šķir, izolē personas sab., bet saistību tiesības tās saista, jo saist. ties. priekšmets ir cilvēka enerģija, kuras regulēšana ir šo tiesību uzdev. Saistību ties. sist. regulē cilvēku enerģijas, sadalīšanu sab. Tas ir vienas personas tiesības uz otras personas darbību un šis pēdējās personas pienākums darboties zināmā veidā.

Zem darbības saprot juridiskā nozīmē arī bezdarbību, t. i. lai persona nedara vienu, vai otru darbību. Agrākos laikos cilvēku enerģijas sadalīšana notika uz lietu tiesību pamatiem, t. i., vergus uzskatīja par lietām, kas savu enerģiju nodeva kunga rī-

cībā. Tagad persona, kas atdod savu enerģiju citai personai ir brīva, bet viņai jāpilda viena, vai otra darbība: 1) uz savām tiesībām atbilstošās gribas pamata (tiesībām atbilstoši darbojošās personas autonomija); 2) uz tiesību pārkāpumu pamata (sab. psiholoģija); 3) uz likuma pamata.

Saistību tiesības gan rodas galv. kārtā uz līguma pamata. Viens no galv. principiem — līguma brīvības princips. Strīdīgs paliek jaut., ar ko atšķiras lietu tiesības no saistību tiesībām. Procesuālā ziņā starpība ir tāda, ka lietu tiesības tiek aizsargātas pret visām pārējām personām, bet saistību tiesības tikai pret noteiktām personām (inter partes). Tā tad īsāki sakot, starpība ir tā, ka vienā gadījumā eksistē prezumpcija (jo var būt arī izņēmumi) par labu absolūtai tiesību aizsardzībai, bet citos gadījumos spēkā ir pretēja prezumpcija. Bet tas ir tikai praktisks kritērijs.

Lietu tiesībām ir publisks raksturs, neviens nevar atrunāties ar nezināšanu un tāpēc lietu tiesību subjektu var nostādīt privilēģētā stāvoklī, kā attiecībā pret labticīgām, tā pret ļaunticīgām personām. Bet saist. ties. nav publiska rakstura, 3. personas var arī nezināt par vienas, vai otras saistību tiesības eksistenci un tāpēc jāņem vērā arī 3. labticīgo personu (t. i. vispār publiskās) intereses. Te guļ starpība starp abām tiesību sistēmām — vienam ir publisks raksturs, otrām privāts. Var arī saistību ties. iegūt publ. raksturu, piem., noma, kas ieviesta zemes grāmatās. Tad nomas tiesības tiek aizsargātas arī pret trešām labticīgām personām. Šeit ir runa par tiesībām uz lietu (iura ad rem), kad saist. ties. piekrīt publisks raksturs. Civ.-ties. sab. vispār aizsargā sab. intereses pret atsev. indiv. interesēm — šai gadīj. darīšana ar saist. ties. sist. Bet ja ties. sist. cenšās nostiprināt un aizsargāt dotās

tiesības subjektu, tad šo tiesību jādara zināmu vi-
siem un tikai zem šī noteikuma var dot privātām in-
teresēm priekšroku. Tā rodās lietu tiesību sistēma.
Ir arī tiesību sist. ar divējādu raksturu, piem., noma.
Ievesta zemes grām. tā ir lietu tiesība, pretējā gadī-
jumā tā ir tikai saistību tiesība. Tā tad lietu un
saist. tiesību sistēmu izšķirība balstās uz šo tiesību
funkciju civ.-ties. sab. Cilvēka enerģija var tikt sadalīta vai nu uz subordinācijas principa (vienas per-
sonas padošanu otrai), vai uz koordinācijas principa
(kopīga darbība, bez padotības) pamata. Subordinā-
cija var būt vienpusīga (vienai personai — kredito-
ram — ir tiesība prasīt otras personas — parādnie-
ka — kaut kādu darbību, vai divpusīga (abas perso-
nas ir reizē kreditori un parādnieki — piem.: pirkša-
na pārdošana, arī pers. darba līgums, jo abām pusēm
ir pienākumi un tiesības).

Enerģijas sadalīšanas piemērs uz koordinācijas
pamatiem ir sabiedrības, kur kopīgi cenšas sasniegt
zin. rezultātus un dalībnieku intereses sakrīt. Tā
tad eksistē saistību ties. subordinācijas un koordinā-
cijas sistēmas. Tagadnes tiesībās dominē I. sistēma,
bet agrāk dominēja koord. sist. (dzimtas, draudzes
u. c.). Saistību ties. sist. ir radīta oikonomiskiem
mērķiem — ražošanas, patērēšanas un sadalīšanas
 nolūkiem. Bet ir arī kultūrāli mērķi no svara (sab.
ar ideāliem mērķiem, cilv. personības garīgā attī-
stība — skolas un mācību iestādes). Saistību ties.
priekšmets tā tad nevar būt tikai darbība, kam ir
materiāla nozīme, kā to nosaka III. d. (2907.). Jā-
ņem vērā arī morāliskā vērtība. Tagadnes tiesībās
atzīst atbildību par nemateriālu, vai morālisku kai-
tējumu (sk. 4560. p.). Tas būtu jādara arī III. d. Arī
saist. tiesībām ir savi tituli, Tie nav tik stipri un
droši, kā lietu ties. tituli.

Saist. ties. tituli: 1) rada relatīvas tiesības, t. i.,

tiesības tikai; 2) šie tituļi dibināti uz parādnieka darbību un uzticību (kreditors aizvien riskē, ka parādnieks nepildīs saistību, jo piespiest uz to ir grūti).

Arī saistību ties. titulim vajadzīga pie rašanās justa causa — t. i. jābūt tiesībām atbilstošām.

Likumīgas, normatīvās jeb legālās saistību ties. rodas tikai uz likuma pamata, piem., tiesība uz alimentiem.

Vispār ir 3 saist. ties. titulu veidi sakarā ar to rašanās pamatiem: 1) kas radušies uz jurid. akta (līguma, testāmenta u. c.) pamata; 2) kas radušies sakarā ar tiesību pārkāpumiem; 3) kas radušies uz likuma pamata.

Saistību tiesība nevar sarasties, ja darbība ir objektīvi neiespējama, aizliegta, vai netikumīga. Pie objekt. neiespējamām darbībām pieder tādas, kas vērstas uz neesošu priekšmetu, vai tādu, kas izņemts no apgrozības. Zem neatļautas darbības saprot arī tādu, kura ne tik vien pati par sevi neatļauta, bet arī tādu, kura ir atļauta, bet vērsta uz neatļautu mērķi, piem., mājas pārdošana, lai apietu kreditoru intereses. Lai saistību tiesība rastos, vajadzīgs arī lai personas, kas izpilda aktu, būtu pilntiesīgas to izpildīt. Saistību ties. uz delikta pamata rodas tad, kad zaudējumi nodarīti no vainīgās personas. Saistību tiesībās jāizšķir zaudējumu atlīdzība un atbildība. Agrākās tiesībās bija pazīst. personīgās atbildības institūts. Izšķir vēl zaud. atlīdzību kā tādu un zaud. atlīdzību kā sodu (vainas gadījumā).

Saist. ties. vēsturiskā attīstība?

Rom. tiesībās „obligare“ nozīmē „siet, saistīt“. Vecākās rom. ties. jēdzieni „parāds“ un „saistība“ (Haftung) ir šķirti.

Klasiskajās rom. ties. šie divi jēdzieni pēc būtības tiek apvienoti; terminoloģiski izšķirība tomēr vēl pastāv.

Justiniāna tiesībās panākta vienība arī terminoloģiskā ziņā.

Romiešu saistība kļuva par personisku saiti kreditora un parādnieka starpā, pie kam parādnieks nes atbildību.

Sākumā saistība bija tīri personiska un nepārnesama, pat ne uz mantinieku. Vēlāk, klasiskās tiesībās, saistība kļuva pārnesama. Romiešu ties. avotos minēts, ka: „ius obligatione consistit id quod pecunia lui potest“. Vindšeds un Jēriņš neatzīst tik šauru saistības tiesību uztvērumu. Viņi prasa vienīgi aizsargājamu interesi. Modernie likumu kodeksi seko šim uzskatam. Pēc Ziebera domām romieši pazinūši tikai saistību kopā ar prasības tiesību, bet nav zinājuši obligatio naturalis.

Saistību tiesība ir vispārēja organizāc. norma (tā atļauj brīvi saistīt un saistīties (mūsdienu civiltiesību vienīgā visp. organiz. norma).

Saistību deliktiskā un līgumiskā daba. Teorētiski deliktiskās saistības un tās saistības, kas izceļas bez delikta, nostāda pretī atbildību par vainu atbildībai par gadījumu.

Senātres ties. (rom. tiesības) legālo atbildību par gadīj. pamat. uz vainu. Izņēmums tika pielaists: 1) kad varēja konstatēt istās personas vainu, 2) kad bija nepārvarams spēks (vis maior).

Civillik. III. daļa arī operē ar vis maior jēdzienu, pie tam tomēr sajaucot vienkāršu gadījumu ar kvalificētu.

Teorijā paceļas jaut. vai atbildība, kas rodas aiz līguma neizpild., padotas tiem pašiem likuma noteikumiem, kā atbildība par tiesību pārkāpumiem ar delikta raksturu.

Jāatbild pozitīvi, ar iebildumu, ka šie noteikumi piemērojami par tik, cik viņi nerunā pretī speciāliem noteik. par atbildību dēļ līgumisku saistību neizpild.

dišanu. Noteik. ar deliktisku atbildību šinī ziņā ir tikai subsidiāra nozīme. Likumdošanā parasti galv. vērību piegriež deliktiskām saistībām ar mantisku raksturu, uzskatot civilties. galv. k. par mantiskām tiesībām.

Civillik. III. daļa izved principu par dažādiem tiesību aizskārumiem pret personas neaizskāramību izrietošu saistību pavešanu zem vienas kopējas rubrikas. Tā tad civillik. III. d. neatzīst deliktu saistības, kas dotu tiesības uz atlīdzību par nemateriālu kaitējumu.

Zem morāliska (nemateriāla) kaitējuma, kas būtu jāatlīdzina, saprot fiziskas un morāliskas ciešanas, kas nodarītas cietušam ar ties. aizskārēja nelikumīgo darbību.

Ja saistība ar morālisku interesi ir spēkā, tad līgumsods *неустойка* kas dots šādas saistības nodrošināšanai, ir likumīgs. Attiecībā uz delikt. saistībām, kas dod ties. uz atlīdzību par mantisku kaitējumu, Civillik. III. d. dod vairākus kopējus pantus, norādot uz atlīdzības noteik. par kaitējumu vispār.

Tiek uzstādīts arī atbildības princips par trešo personu nodarītiem kaitējumiem. Arī fisks atbild par savu aģentu valstssaimnieciskiem darījumiem. Amatpersonu civilo atbildību regulē procesuālie likumi. Prasībai par atlīdzību pamatā guļ administr. iestāžu kalpojošo nepareizas darbības un nolaidības *укушение* tiesu iestāžu personas par zaudējumiem, kam cēlušās tiesnešu (miert., apgabalties.) nepareizās, partejiskās darbības dēļ.

Saistību priekšmeta vērtība (2907. p. analīze) 2907. p. Ar prasījumu tiesībām jāsaprot tādas tiesības, uz kuŗu pamata vienai personai — parādniekam — jāizdara par labu otrai — kreditoram zināma darbība, kurai ir materiāla vērtība.

Prasījums ir tiesības (2907. p.), t. i. izpildīšanas objekts. Prasījuma ties. vienmēr no objekt. viedokļa ir tiesiska darbība.

Lietisko saistību priekšmets turpretī ir res ne darbība. Šī darbība ir materiāla ar morālisku vērtību.

Prasījums ir lieta res, bet ne parastā res, bet gan res incorporales.

25. biļete.

157—159. lp.

Pēc sava priekšmeta (objekta) saistības dalās:

1) Nedalāmās, tā ir tāda saistība, kur darbība kā saistības priekšmets ir nedalāma. Darbības nedalāmība iestājas: a) ja nedalāma ir lieta, uz kuru darbība tiek vērsta, piem., fabrika (juridiska nedalāmība), dzīvs zirgs (fīziska nedalāmība); b) ja pati darbība nav sadalāma, piem., kurpnieka darbs uz pasūtījumu; c) lik. jeb vienoš. pamata darbību (pašu par sevi dalāmu, var atzīt par nedalāmu (543.—4.). Parasti negatīvas darbības tiek pieskaitītas pie nedalāmām. Arī kreditors nav spiests pieņemt parāda dzēšanu pa daļām (izņemot vekseļa dzēšanu . . . C. P. L. 136.). Sk. 2934., 35.

2) Generiskā saistība ir tāda, kura vērsta uz generisku (atvietojamu) lietu nodošanu. Par generiskām lietām sauc tādas, kuras tirdzniecībā un dzīvē noteic ar skaitu, mēru un svaru (532.). Juridiski gener. saistības rada parādnieka lielāku atbildību: viņš atbild arī par atvietojamās lietas nejausū bojā eju. Pēc X. sēj. I. d., lai iegūtu īpaš. ties. uz generisku lietu, to jāizdala no kopējās masas, bet senāts prasa pat izdalītas lietas nodošanu.

3) Alternatīva ir saistība, kuŗa vērsta uz vienu no vairākām darbībām. Izvēles. ties. pieder parādniekam, ja nav uz līg. pamat citādi noteikts (2936.—33.). Tūlīt pēc notikušas izvēles saistība nevar vairs tikt grozīta. Alternat. saist. rodas ne tikai pēc līg., piem., tam, kas nodarījis zaudēj. kādam īpašn., tiek dota izvēle, vai nu atlīdzināt naudā, jeb izlabot postījumu. Altern. saist. rodas arī uz likuma pamata, piem., pers., kas sabojājusi kādu lietu var a) lietu savest agrākā kārtībā, vai b) atlīdzināt izdev. par lietas savešanu kārtībā, vai 3) samaksāt visu sabojātās lietas vērtību. Altern. saist. nedrīkst sajaukt ar fakultatīvu saist.

4) Fakultatīva saistība ir saist. ar vienu darbību, bet parādniekam dotas tiesības to atvietot ar citu., piem., mantniekam uz testāmenta pamata, jānodod kādai trešai personai, bet ja mantnieks to nevēlas, viņš var zirga vietā izmaksāt Ls 200,—. Ja nu zirgs nejauši iet bojā, tad mantnieks nav vairs saistīts samaksāt Ls 200,—. Turpretim altern. saistība mantniekam arī zirga bojā iešanas gadījumā būtu jāmaksā Ls 200,— (2930.).

Saistības pēc subjektu piedalīšanās dalās uz daļām, solidārām un saistībām ar kopatbildību (кредиторская поручка).

Daļāmās saistības (долевые) ir tādas, kas eksistējot vairākiem parādniekam (pasīvās daļu saist.), vai eksistējot vairākiem kreditoriem (aktīvās daļu-saist.), tiek izpildītas pa daļām. Daļas parasti ir vienlīdzīgas, ja iz likuma vai līguma neizriet citādi (III. d. 3331. p. un X. sēj. I. d. 1548. p.). Ja turpretim visu saistību jāizpilda jebkuram no parādniekam (pasīvi sodilāra), vai visu saist. jāizpilda jebkuram kreditoram (aktīvi sol.), tad mums darīšana ar solidāru saistību (3332.). III. d. nodibina tikai solid. saist. vienu veidu, apvienojot zem tās ro-

miešu korreālsaist. un saist. ar nedalītu darbības objektu (3336.).

III. d. izejas punkts ir korreālsaist. Starpība starp dalāmu saist. un solid. ir tā, ka vienā gadījumā viena saistība apvieno sevī itkā divas pastāvīgas saistības, piem., A. un B. aizjemas no C. 20,— A. būs parādā C. Ls 10,— un B. tāpat. Bet pie solidāras saist. C. var piedzīt Ls 20,— no viena vai otra parādnieka pēc patikas. A. un B. attiecībā pret C. saistīti ar sol. saistību Ls 20,— apmērā. Pie sol. saist. parādnieku stāvoklis sliktāks, tāpēc sol. atbildība nekad netiek prezumēta, bet tā rodās uz līguma, pēdējās gribas novēl., likuma (3336., 3337., 3338.) un tiesas lēmuma pamata (3334., 3335.). Solidaritāte izbeidzas ar saist. izpildīšanu. Neatkarīgi no solidaritātes var izbeigties priekš atsevišķām personām, piem., prasības noilgums *исковая давность* dzēš.-sol. saistība attiecībā pret personām, pret kurām kreditors nav cēlis prasību noilguma laikā. Pasīvi sol. saistības sekas: kreditors par savas izvēles var prasīt no ikkatra parādnieka visu vai daļas saistības izpildīšanu (3339., 3343.—3345.). Visi parādnieki atbild kreditoram līdz saistības pilnīgai dzēšanai.

Ipatnējs ir III. d. noteik., ka kopparādnieki pēc līguma var atsaukties uz sadalījuma tiesību (*beneficium divisionis* 3350.). III. d. pielaiž parādnieku iebildumu par ieskaitu (3346.).

Šveices tiesības plašāk regulē jautājumu par iebilduma pielaižamību. Parādnieks var celt tikai tādas iebildumus, kas izriet no viņa personīgām attiecībām pret kreditoru. Bet viņam pienākums celt iebildumus, kas pieder kopīgi visiem parādniekiem, pretējā gadījumā viņi atbild par to pret pārējiem parādniekiem. Parādnieks nedrīkst arī ar personīgu

darbību pasliktināt pārējo parādnieku stāvokli (3352.).

Kas attiecas uz parādnieku savstarpējām attiecībām, tad katram jāņem uz sevi līdzīgu maksājuma daļu (3348., 3340.). Kas samaksājis vairāk, tam ir regresa tiesības pret pārējiem parādniekiem, un uz viņu pāriet pilnā apjomā kreditora tiesības (1558.). Šveices nolikums pareizi nosaka, ka kreditors atbild pret parādniekiem, ja viņš vienu no tiem nostādījis labākā stāvoklī par pārējiem.

Aktīvi-solid. saist. sekas: ikuŗam no kreditoriem ir tiesība dabūt visu saistības izpildījumu.

Solid. saist. nedrīkst sajaukt nedz. ar nedalāmām saistībām (citādi III. d.—3332.), nedz ar saist. ar kopatbildību *кпыр. попыка*. Nedalāmās saistības tikai līdzinājas solidārām, bet patiesībā tās ir dalāmas saistības; tas redzams no tā, ka zaudējumus, nedal. saist. neizpildīšanas gadījumā, piedzen līdzīgās daļās no katra parādnieka. Tāpat arī saistība ar kopatbildību ir dalāma saistība. Katrs no parādniekiem atbild par savu daļu. Īpatnība ir tā, ka ja kāds savu daļu nesamaksā, to sadala uz pārējiem parādniekiem (3350. salīdz.). Vispār III. d. skaidri neizšķir solid. saistības un saist. ar kopatbildību.

Klasificēt saistības pēc satura ir ļoti grūti. Romiešu juristi klasificēja saistības atkarībā no tā, vai darbība bija vērsta: 1) uz lietu tiesību nodošanu, 2) uz pārējām darbībām un 3) uz darbībām, kuŗas izpilda neizpildītu darbību vietā. Šī klasif. nav izdevusies.

Pēc satura saistības var dalīt uz mantiskām, morāliskām un personīgām. Šis iedal. pamatots, jo mantisko saistību saturs stipri atšķirās no morālisko saist. satura (ar nemateriālām interesēm un tāpat no personīgām).

Personisko saistību īpatnība izpaužas iekš tā,

ka viņas nevar nodot tālāk un sevišķi mantot (3006., 3212.). (Sal. arī 2946., 3468., 3476., 3487.).

Saistības pēc satura iedala vēl vienpusējās un divpusējās. Pirmā gadīj. abas puses reizē ir kreditors un parādnieks, piem., pirkš.-pārdošana. Bet ja viena puse ir tikai kreditors, bet otra parādnieks, tad tā ir vienpusēja saist., piem., aizdevums.

Divpusējas (savstarpējas) saist. iedala vēl: 1) maināmās jeb sinallagmatiskās un 2) nejauši divpusējās.

Ja abu pusu pienākumi ir vienlīdz, svarīgi, tad būs sinallagmatiskā saistība, piem., pirkš.-pārd. Bet ja viens pienākums galvenais, bet otrs tikai palīdz realizēt darījuma galveno mērķi, tad šāda divpus. saistība ir nejauši divpusēja, piem., »туда«. Par sinnallagm. saist. ir strīdus. Vieni redz tanī tikai vienu saistību. Citi divas atsevišķas saistības, kas pie izpildīšanas stāv kauzālā sakarībā viena ar otru (Kellers u. c.); vai kuŗas saista tikai kopējā izcelšanās (Bechmans). Trešie atzīst tikai divas pastāvīgas saistības (Derburgs). Šis jautājums ir svarīgs.

Saistības: savstarpējas un pretsaistības, deliktiskas, līgumiskas, apsoliĵumu, tiesas nodibinātas, likumiskas?

Divpusējs līgums ir savstarpējs līgums, bet vienpusējs līgums — vienas personas gribas izteikums.

Saistību tiesībās jāizšķir visp. daļa un spec. daļa. Spec. daļa runā par noteiktām, tipiskām saistībām, kuŗas tā tad sauc par regulētām.

Regulētas saistības var sadalīt divos pamatveidos: 1) līgumiskās saistības un 2) ārpuslīgumiskās saistības.

Pēdējās savukārt ietilpst 3 saistību veidi: 1) saistības, kuŗas rodās no vienpusīga akta (solījums), 2) saistības, kuŗas rodās no delikta un 3) saistības,

kuŗas pamatojas uz likuma normu, jeb normatīvas saistības.

Līgumiskās saistības iedala: 1) tālākdošanas līgumos (передаточные договоры) t. i. kur tiek pārnestas, vai tālāk dotas īpašumtiesības, vai vispār mantiski labumi (pirkš.-pārdoš., maiņa u. c.); 2) mantiskos lietošanas līgumos, kur netiek pārnestas īpašumtiesības, bet lietu nodod tikai lietošanā (имущественный наем ссуда), 3) personīgos lietošanas līgumos (darba līgumi u. taml.). Šie līgumi var tikt slēgti kā uz subordinācijas (padotības), tā uz koordinācijas pamatiem, piem., arteli, un 4) apsargāšanas līgumos, kas vērsti uz mantisko un personīgo labumu apsargāšanu (apdrošināšana).

26. biļete.

120—123. lp.

Zem. saist. ties. dinamikas jāasprot ties. statusu rašanās, pārgrozīšanās un izbeigšanās. Saist. ties. kustība ir ļoti daudzpusīga, pretēji lietu tiesībām, kas galv. kārtā statiskas tiesības. Saist. ties. plašā mērā regulē personu uzvešanos sabiedrībā, kas izpaužas pozitīvā darbībā, vai negatīvā (atturēšanās no kādas darbības). Saist. ties. izcelš., izbeigš. un pārgrozīšanas veidi sadalās 3 grupās, atkarībā no saistību ties. rašanās pamatiem, kas var būt: 1) uz tiesiska akta, 2) uz netiesiska akta un 3) uz tiešu tiesību pavēles pamata (lik. nosacīj.). Pie kam pirmā grupa (uz ties. akta) savukārt sad.: a) divpusīgi tētiskos aktos, t. i., līgumos, un b) vienpusīgi tētiskos aktos (apsolījumi, testāmenti).

Mūsdienu civiltiesiskā sabiedrībā saist. tiesību rašanās, izmaiņa un izbeigšanās pēc vispārējiem no-

teik. iespējama ar cilvēka gribas brīvu aktu. Dzīvē personas, spiestas no materiālām interesēm, slēdz dažādus piespiedu līg. Cilvēka apziņā tomēr paliek jēdziens, ka viņš slēdz līgumu brīvi. Sab. intereses prasa, lai līg. brīvība tiktu zināmā mērā ierobežota. Šie līg. brīvības ierobežoj., tāpat kā īpašumties. ierobež., ir ar immanentu raksturu, t. i. piemīt pašam līg. brīvības jēdzienam. Neaprobežota līg. brīvība runātu pati sev pretī. Civ.-ties. sab. prasa, lai līg. brīvība būtu tiesībām atbilstoša, t. i. atbilstu sab. pamatprincipiem. Šveices ties. nosaka, ka personu ties., kas atiecas uz civ. brīvību, godu u. t. t. nevar būt par līg. priekšmetu. Tāpēc ar līg. nevar atteikties no savas brīvības, tāpat arī tagad ties. noliedz atteikšanos ar iepriekš. līgumu no tiesas aizsardzības, jo tā ir civ. neatņemams labums. Līg. brīvības ierobežojumi var rasties arī privātā ceļā. Tagad ties. plaši ierobežo līg. brīvību, piem.: 1) monopolie uzņēmumi (pasts u. c.) spiesti iestāties līgumiskās attiecībās ar jebkuru personu, kas to vēlas, tāpat arī uzņēmumi un personas, kas piedāvā savus pakalpojumus (Derburgs). 2) Līg. saturs nedrīkst runāt pretī likumam.

Saist. ties. tituļa nodib. saistīta ar līg. noslēgš. 3 momentiem: 1) civ. brīvas gribas aktu, kā piedāvājumu iestāties līgumā (offerte); 2) brīva šī piedāvājuma pieņemš. no citas gribas; 3) pilnu piedāvājuma segšanu, sakarā ar ko rodas līg. (perfekcija).

Radušās saistības mērķis ir izsaukt darbību no saistītās personas puses (pozitīvu vai negatīvu). Tā tad galv. saist. izbeigš. veids ir šīs darbības izpildīšana — solutio, bet ir arī vēl papildus izbeigšanās veidi; t. i. datio in solutum, t. i., ka parādnieks paredzētās darbības vietā ar kreditora piekrišanu izpilda kādu citu, piem., naudas parādu atmaksā ar kādu lietu, vai darbu. Kreditora piekrišana vajadzī-

ga, jo citādi saist. neskaitīsies izpildīta (salīdz. 3517.). Datio in solutum ir palīgdarījums un apspriežams pēc galvenā darījuma noteikumiem.

Vācu literātūra datio in sol. konstruē kā atmaksas līgumu, kur atlīdzība ir kreditora atteikšanās no prasības izpildīšanas pēc pirmā līguma.

Vai datio in solutum pilnīgi dzēs iepriekšējo saistību? Ja pieņem, ka ar kreditora piekrišanu pieņem jaunu darbību agrāk noteiktās vietā, ir jauns līgums, tad dat. in sol. pilnīgi izbeidz saist.

Arī novatio ir saist. izbeigš. papildus veids, t. i., kad eksist. saistība ar kred. piekrišanu tiek apmaiņā ar jaunu saistību ar līdzīgu saturu, piem., ires maksas vietā var izdot vekseli. Atšķirība starp dat. in sol. un novatio ir tā, ka pirmā gadīj. kreditors dabū tiešu apmierinājumu, bet otrā gadīj. darīšana ar pilnīgi jaunu saistību. Tāpēc, ja III. d. runā par „pārvēršanu“, tas nav pilnīgi pareizi (3577., 3588.). Faktiski agrāko saistību nomaina jauna ar līdzīgu saturu, bet ja pēdējā izrādās nederīga, tad paliek spēkā pirmā un nav vairāk novācijas (3585.). Novācijai tagad nav lielas nozīmes, jo rom. ties. tā tika pielietota subjektu maiņai (arī III. d. — 3577.—3592.) un tagad izspiesta no saist. pārmaiņšanos institūta. Novācija iespējama pie nātūrālām saistībām, nosacītām (3584.) un strīdīgām. Vajadzīgs lai būtu animus novandi (3585.—3588.) un lai jaunā saistība būtu spēkā (3585.). Arī saistība var izbeigties uz autonomas gribas pamata, vai nu ar līgumu par parādu atlaišanu, vai ar kreditora vienpusīgu atteikšanos.

Līgums par parāda atcelšanu neprasa nekādas formālītes un pilnīgi dzēs saistību (3573.). Tā kā parāda atlaišana ir līgums, tad vajadzīga kā kreditora, tā parādnieka piekrišana ((3570.—3571.). No parāda atlaiduma līguma jāizšķir piespiedu akti: 1) parāda atlaišana, kad to pieprasa kreditoru vairā-

kums un mazākumam jāpiekāpjas un 2) piespiedu izlīgums.

Vienkāršs izlīgums ir tad, kad abas puses nāk viena otrai pretī. Kreditors var arī vienpusēji atteikties no saistību tiesībām. Šī atkāpšanās var notikt, ja tā nekaitē 3. personu interesēm (III. d. 3576. un X. sēj. d. 1577.). Literatūrā apstrīd vienpus. parāda atlaišanu un prasa parādnieka piekrišanu. Bet vienpus. atteikšanās tiesības principā tomēr nevar noraidīt (3570., 3277.).

Divpusējās saistībās kreditora vienpusēja atteikšanās neizbeidz saistību: savu saistību pret pret-pusi viņš spiests izpildīt (3209., 2110.). Izņēmuma gad. katrai pusei ir paredzētas atkāpšanās tiesības ((3211.). Vienpus. atkāpšanās ir iespējama arī līdz līguma izpild. momentam. Mainoties apstākļiem ir dota tiesība atkāpties no līguma. Ir iespējama arī vienpusēja parādnieka atteikšanās no saistības, kā saist. izbeigšanas veids, piem., ja dāvinājums kaut kādā ziņā apgrūtinā parādnieku, tad viņš var no tā arī atteikties. Tālāk saist. izbeigšanas veidi ir compensatio jeb ieskaits, t. i., saist. izbeigšana ar kreditora un parādnieka savstarpējiem prasījumiem pie zināmiem noteikumiem (3545.—3554.).

Noteikumi ir sekoši: 1) prasījumiem jābūt vienādas šķiras (3547., 3548.—3551.); 2) prasījumiem jābūt izpildīšanas stadijā, t. i., kuriem iestājies termiņš (3553.); 3) pras. jābūt skaidriem un neapstrīdamiem (3552., arī 3545.) un 4) prasījumiem jābūt savstarpējiem (3559., 3562.—3564.).

Ieskaits izbeidz saistību (3561.). Ieskaitu nedrīkst sajaukt ar izlīgumu, kur saistību izbeidz ar savstarpējo piekāpšanos.

Ir vairāki ieskaita veidi: līgumiskais, tiesas, likumīgais un ārpus tiesas, uz vienpus. parādnieka vēlēšanos.

Šo ieskaitu grūti pamatot. Likumīgu ieskaitu, t. i., bez parādnieka zināšanas, pazīst franču tiesības. Var arī līgumā iepriekš atteikties no ieskaita. Nespēzi ir pielaist. ieskaitu pret alimēta prasībām, jo tās nodrošina cilvēka eksistenci.

Confusio ir saist. izbeigšanās ar parādnieka un kreditora personu sakrišanu vienā personā (3565. u. turpm.), piem., kreditors kļūst par parādnieka mantinieku un otrādi. Sakritums iesp. arī darījumos starp dzinējiem. Kad sakritumu pamats atkrīt, tad dzisušais prasījums no jauna stājas spēkā (3567.).

Confusio aizņemts no romiešu tiesībām un balstas uz stāvokļa loģiku. Tagadējās tiesības saist. ir objektīvi vizētas (vērtspapīri). Te confusio nevar izbeigt saistību, bet tikai uz laiku iestājas latents stāvoklis, ja confusio izbeidzas — saistība nāk atkal spēkā. Ar visu tiesību zaudēšanu izbeidzas tikai personīgās saistības, bet mantiskās paliek (2581., 319.). Tāpat ar nāvi un bezvēsts prombūtni izbeidzas tikai personīgās saistības. Nelaimīga maksātnespēja var izbeigt saistību (3518.). Nespēja izpildīt saistības var tās izbeigt.

Šī nespēja var būt: 1) pirmatnēja (kas radusies līdz līg. noslēgšanai) un vēlāka (kas radusies vēlāk. Par pirmatn. nespēju var zināt abas puses, vai viena, vai neviena (2920.). 2) Vainīga (ja persona pati vainīga) un bez vainas (gadījums, nepārvarams spēks). Pirmā gadījumā parādnieks atbild, bet otrā gadīj. var vilcināties ar saist. izpildīšanu, vai no tās atteikties. 3) fiziska (saist. priekšmets iet bojā, izpild. vieta nav sasniedz. un vispār fiziski iemesli) un juridiska, kas atkarājas no tiesiskiem nosacījumiem (sakarā ar valdības rīkojumiem, izvešanas aizliegums u. c.). Juridiskā nespēja jāatšķir no loģiskās. 4) Subjektīva (izpild. nespēja priekš konkrēta parādnieka) un objektīvā (izp. nespēja priekš jebkuras

trešās personas). Subjektīva var būt arī nespēja, kas atkarājas no saist. subjekta pretstatā no objektīvās, kas atkarājas no saist. 5) oikonomiskā nespēja, kas rodas mainoties oikonomiskai konjunktūrai (preces sadārdzināšanas u. c.).

Attiecībā uz nespēju ir 2 uzskati: kontinentālais un angļu.

No kontinent. viedokļa parādnieks nenes atbildību par nepild. saist., kaļ izpildīšana bijusi neiespējama ne viņa vainas dēļ, ciktāl likums, vai līgums nenosaka citādi un ciktāl, saist. priekšmets nav atvietošanas lietas.

No angļu viedokļa saist. izpildīš. nespēja neatvabina parādnieku no atbildības, ja līgumā nav noteikts citādi.

Saist. izpildīš. nespēju nedrīkst sajaukt ar mērķa reālizēšanas neiespējamību, dēļ kuŗa viena puse uzjēmusies saistību. Parasti likumdošanās nav visp. noteikumu par saistību pildīšanas nespēju. Atsev. noteikumi runā par nepārvaramu spēku. Nav šķirama atbildība ar nejaušu gadījumu un nepārvaramu spēku, jo pēc visp. noteik. līgumiskās saistībās parādnieks neatbild par gadījumu. Kriet svarā parādnieka vaina, ja viņš ir nevainīgs, viņš var līgumu izbeigt.

Kaŗa gadījumos saist. nepildīšana attaisnojama: 1) ja tiešām radusies nespēja pildīt saistību un 2) ja nepildošais kontragents par to savā laikā ziņojis otram kontragentam.

27. bijete.

133—134. lp.

Ir iespējama (pielaista) personas maiņa saist. ties. Izšķir 3 veidus: cessiju, subrogāciju un delegāciju.

Saistību izpildīš. ir mērķis, kura dēļ saistība rodas, un pēc tā sasniegšanas viņa izbeidzas. Pie saistību izmaiņas turpreti nerodas jaunas saistības, bet tiek uzglabāta vecā, kuŗa ir vienlīdzīga izmainītai. Kamēr romiešiem saist. galv. k. bija personiska, kāpēc tie ne labprāt pielaida saistību izmaiņu, mūsdienu tiesības skatās uz saistību kā uz īpašumu, kāpēc pielaiž saistību izmaiņu kā pēc objekta, tā subjekta, pie kam kā aktīvā, tā pasīvā pusē. Aktīvā saist. pusē iespējama kreditora maiņa cessijas un subrogācijas, pasīvā — parādnieka maiņa delegācijas ceļā.

Cessija ir kreditora prasības ties. tālāk došana bez parādnieka piekrišanas (3461.) un pat informēšanas, jo pretējā gadīj. mums būtu darīš. ar jaunas saist. rašanos — pārjaunojumu. Tas, kas dod tālāk savu prasību ties., tiek nosaukts par tālākdevēju — cedentu, uz kuŗu ties. pāriet., par tālākdevuma jē-mēju (jaunais kreditors) cessionāru, bet parādnieks — par cessusu. Prasības ties. tālākdoš. pazīstama tikai no pag. g. simt. otrās puses. Līdz tam bija iespējama tikai romiešu ties. pazīstamā (arī III. d. 3470., 3467.) netiešā cessija, pēc kuŗas bija iespējams dot tālāk tikai prasības tiesību realizēšanu (sk. 3474.).

Cessijas rašanās moments ir ligums starp cedentu un cessionāru. Franču ties. šis moments priekš trešām pers. sākas tikai no parādnieka informācijas brīža. Modernās ties. tāpat kā III. d. informācijai tikai garantijas raksturs: cessionāram nav tiesības piedzīt no parādnieka prasību, ja tas, nebūdam informēts par cešsiju, labticīgi samaksājis parādu pirmajam kreditoram.

Izšķir divejādas cessijas: 1) labprātīgu (pēc lig.) vienošanos un 2) piespiestu (tiesas cessija), kad tiesa nodod prasītājam vērtspapirus, jeb, ja tie ir uz

vārdu, taisa uz tiem atzīmes. Cessiju, kā prasības ties. tālākdošanu, jāatšķir no dokumenta nodošanas, kurā ir šī tiesība izteikta (3472.).

III. d. neprasa obligāt. lig. rakstisku formu kā notikušās cessijas pierādījumu (3473.). Cessija ir abstrakta, bet viņai tomēr ir nepieciešams pamatoj. (causa), kaut tas arī nebūtu izteikts cessijā, piem., attiecīgā uzrakstā.

Cedents atbild cessionāram par to, ka tālāk dotās prasību ties. tiešām eksistē, bet neatbild — ka viņš tiešām dabūs apmierinājumu (3481., 3478.). Labticīgais cessionārijs neiegūst pras. ties., ja tādas nav bijušas pašam cedentam. Tā tad labticīga pras. ties. iegūš. nav iegūšanas titulis (izņemot uzrādītāju papīru un vēkselu cessiju). Kad parādnieks dabū zināt par cessiju, attiecības starp viņu un cedentu izbeidzas (3474.).

Parādnieka stāvoklis pēc cessijas nedrīkst tikt pasliktināts (3479., 80.). Cessijas praktiskā nozīme — kred. var dabūt apmierinājumu no trešās personas (3467.). Cessija sekmē mantisko labumu apgrozību. Tā tad cedēt var jebkuŗu pras. ties., bet nevar cedēt lietu ties. (pēc III. d. arī ne pašu saistību ties. kā tādu — 3467., 3470.). Atsev. bez galv. prasības nevar cedēt akcesorās prasīj. ties.

Subrogācija iespējama naudas saistībās, kur parādnieka personība kreditoru neinteresē. Trešā pers. var izvest maksājumu parādu vietā, ar ko saistība izbeidzas. Subrog. tāpat kā cess. ir saistībās aktīvas puses izmaiņa bez parādnieka piekrišanas, bet viņa atšķirās no cessijas ar to, ka: 1) subrog. ir iespējama tikai naudas saistībās, cessija arī citās. 2) Subrog. ir kreditora vietas ieņemšana naudas saistībā no trešās personas, kas pirmajam samaksā parādu (jeb tā daļu, kad kreditoram priekšrocība uz atlikušo daļu). 3) Trešā pers., iegūdama kreditora

prasības ties., un tās nodrošinājumu (piem., ķīlu) patur arī savas tiesības pret parādnieku, kuŗas cēlušās no tā pamatojuma, ka pēc prasības samaksāts (galvojums, bezuzdev. lietvedība). 4) Trešai pers. ties. prasīt atlīdzību tik lielā apmērā, cik viņš pats samaksājis cessionāram, visas saistības apmērā, kaut tas arī par to būtu mazāk samaksājis (contra 3482). Subrog. eksistence izskaidrojama ar apgrozības prasībām. Viņa ir izdevīga kā kreditoram, tā parādniekam un trešām personām, kuŗas grib droši novietot savus kapitālus, iejemdama kreditora vietu. Subrog. uz lik. pamat iespējama tad, kad trešā pers. ir galvotājs jeb solidārs parādnieks. Galvotājam ir liela interese samaksāt parādu ar subrogāciju Subrog. pēc lik. pazīstama franču un vācu ties. (III. d. turpretim arī šinī ziņā seko rom. ties. 1447.).

Zem delegācijas kā saistību pasīvās puses izmaiņu saprot parāda pārvešanu uz citu pers., citu parādnieku ar kreditora piekrišanu. Šī piekriš. var izteikties divējādi: vai nu parāds tiek pārvērstš uz citu pers., pēdējai noslēdzot līg. ar kreditoru, vai parāds pāriet uz citu pers., pēdējai noslēdzot līg. ar parādnieku (bet ar kred. piekriš.). Rom. ties. nepazīna saist. izmaiņu viņas pasīvā pusē (delegāc.) un pielietoja novāciju: jaunais parādnieks noslēdza ar kred. taisni tādu pat līg. kā vecais. Principā uz tā pašā viedokļa stāv vecie kodeki — franču un III. d. (3588., 3487.). Šveices un vācu ties. sekojot laika garam, attīstījušas delegācijas institūtu. Pēc Šveices ties. ar parādnieka maiņu paliek spēkā visas papildu ties., kas nav cieši saist. ar parādñ. pers. Jaunais parādnieks uzglabā arī iebildumus pret kred.

X. sēj. I. d. 1530. p. nerunā pretī līg. delegācijai. Ar 1916. g. 3. VII. lik. Krievijā tika ieviesta kumulatīva delegācija pie tirdzn. un rūpn. uzņēmumu pārejas citu rokās. Atbildību nes. abi parādnieki,

bij. un tag., pēc sevišķa, notāra apstipr. saraksta. Tāpat šī deleg. bija pie vienpusīgu uzņēmumu pārvēršanas akc. un paju sabiedrībās.

Titulēta delegācija ir ja dod tālāk pilnvarojumu izpildīt vekselu blanku.

Saistību izmaiņa iespējama arī pēc vienas satura (objekta). Tā iespējama uz puses vienoš. jeb uz vienas puses vainas pamata (parasti term. neieturēš.). Saist. izmaiņa iespējama arī bez vainas, nejaušu apst. dēļ. Iespējami trīs pieauguma gadīj. (comodum): 1) augļi un lietas piederumi, 2) ienāk. no uzņēmuma un 3) pieaugums otra vainas dēļ. Bet māc. par pieaugumu kā saist. pārgrozīšanu gan nevajadzētu apv. vienā mācībā. Sais. ties. laukā vēl daudz darba, jo likumdoš. nespēj sekot dzīvei. Ir divejādi saist. nodroš. veidi, ar kuriem sab. mēģina panākt saist. pareizu izpildīš: 1) cenšās iedarboties uz parādnieka psiholoģiju, draudot ar nepatīkamām sekām saist. nepildīš. gadīj. (sods — rokas naudas zaudēš.) vai apsolut atlīdzību par izpildīš. 2) neiedarboj. uz parādņ. psiholoģiju, bet prasījumu nodroš. ar ķilām un galvojumiem (3355.).

Zem rokas naudu jāsaprot tas, ko līg. noslēdzot viena puse dod otrai nevien par zīmi vai pierādīj. līg. patiesai noslēgš., bet līdz ar to arī kā nodroš. viņa izpildīšanai (3359.). Rokas nauda ir zīme, ka līg. tiešam noslēgts. Tas ir sakarā ar seno laiku uzskatiem, ka līg. rodas tūlīn ar ekvivalentu nodoš. Pietika arī nodot tikai mazu daļu no summas, lai līg. skaitītos par noslēgtu (piem., mancipatio skait. par noslēgtu, nododot mazu gabaliņu vara). Arī pēc III. d. rokas naudas iedoš. līg. skaitās par noslēgtu un rokas naudu ieskaita maksāj. summā (3362.). Rokas naudai var būt arī atlīdzības, prēmijas nozīme (3364.)). Rokas naudai var būt arī soda nozīme, ja līg. netiek izpild., pie kam sajēmējam tā jāatdod div-

kāršā apmērā, bet devējs to zaudē (3366.). Bez tam tai var būt atkāpšanās naudas funkcija (3367., 3368.). Kur lik. to tieši nenosaka, tur atkāpšanās funkciju nekad nepieņem. Līgumsods, atšķirībā no rokas naudas arvien ir akcesors, nevar būt par pierādījumu līg. eksistēšanai un tikt konstruēts kā prēmija. Līgumsodam 3 funkcijas: 1) soda funkcija kā saistību nostiprināšana, 2) atkāpšanās naudas, kā saist. pavājinoša (3369. piez.), 3) Novērtējošais līgumsods — kā minimums par zaudēj. atlīdzību, kurš neprasa pierādīšanu.

Tomēr līgumsoda samaksa neatsvabina vainīgo ne no proc., augļu, jeb līgumsodu pārsniedzozo zaudēj. atlīdzības, ja vien nav norunāts pretējais (3376.) un ja tas ir iespējams pierādīt, kas praktikā nereti ļoti grūti. Kumulatīvais līgumsods netiek ieskaitīts zaudēj. atlīdzībā un šinī ziņā uzskatāms kā sods. Patiesībā jāprezumē šaubu gadīj. līgumsoda soda funkcija, bet pateicoties mūsdienu nepareizam uzskatam, kas noliedz sodu ideju civiltiesībās, Šveices k. un III. d. līgumsodu ideja kā soda ideja netiek prezumēta un tas katru reizi jāuzskata uz pusu vienoš. (3372., 3374.). Tikai kā izņēmums līgumsodam ir soda nozīme pie maksājumiem, kas noteikts tieši lik. (3374.). Līg. sodu nevar piedzīt bez personas vainas (Šv. kod., rom. ties.), lai gan tieši par to III. d. nav minēts, tomēr tas izriet no līg. soda ieviešanas nodalā. par līg. spēka apstiprināšanu. Līg. sods tiek plaši pielasts kā līg. spēka nodroš. līdzeklis: ar viņu var nodrošināt katru atļautu līg. arī bez materiālām interesēm un pat pašu līg. par līgumsodu. Līgumsods kā atkāpšanās nauda ir fakultatīva saistība, bet ne alternatīva.

Attiec. uz jaut., cik lielā apmērā var nolikt rokas naudu un līg. sodu, tad III. d. šeit nenosaka robežas (3360., 3370.), lai gan ar tiem var aprobežot cilvēka

personīgos labumus. Līgumsods kā papildus saist. izbeidzas parasti ar galv. saist. izpildīš. (3378.). Pie līg. soda, kā atkāpšanās naudas izvēles ties. ir parādniekam (piem., artista līg. lauš. ar antrepreneru), kāpēc atkāpš. nauda šeit jākonstruē kā fakultatīva, bet ne alternatīva saist.

Par ķīlu ties. jau runājām lietu tiesībās, jo būdama pēc sava pamatmērķa saistības nodrošinājošs līdzeklis, ķīlu ties. konstruētas kā piesavināšanās ties. ar lietisku raksturu (skat. 9. bil.). Tāpēc mums kā saistību nodrošinājošs institūts vēl jāapskata galvojums.

Galvojums ir pienākuma uzņemšanās atbildēt kreditoram par trešās pers. parādu, neatsvabinot to mēr ar to pēdējo no viņas parāda. Rom. ties. galvojums notika uz mutiska līg. (verbāla) stipulatio veidā, kur vairākas pers. apsoliņa kred. samaksāt vienu un to pašu summu. Pie galvojuma neizšķīra galv. parādnieku un blakus parādniekus ((stipulatio). Kred. varēja piedzīt parādu no jebkura parādnieka (korreālsaist. — solidārā saist.). Vēlāk rodās daži atviegloj. sievietēm — galviniecēm. Vēlāk galviniēks varēja prasīt, lai kred. griežas papriekš pie galv. parādnieka (4518.—4519.). Šī privilēģija atkrit, ja galviniēks no tās atsakās un uzņemās parādu uz sevi (4520.), vai ja galv. parādn. nav atrodams vai atrodas prombūtnē (4521.), vai arī ja galv. parādn. atzīts par maksātnespējīgu, vai par viņa mantu atklāts konkurss (4522.). Ja ir vairāki galvin., tad viņiem ir beneficium divisionis (4524., 4530.), ja viņi paši no tā neatsakās (4529.). Tā tad maz pamazām rodās galvojuma inst. tagadējā formā, piešķirot galv. zin. privilēģijas.

Latgales ties. izšķir: vienkāršu, vairāk vieglu un ar termiņu vairāk smagu ar tūlītēju atbildību (1560.). Prezumēta arvien tiek vieglākā galvošana.

Galvojumam ir akcesors raksturs un tas izbeidzas ar galv. saist. izbeigšanos (4545.—4551.). Mutisku galvojumu var izbeigt ar noilgumu, skaitot vienu gadu no tā došanas.

Izšķir 2 pamatstatusus: pilnvarotā jeb kreditora un saistītā jeb parādnieka.

Izšķir saistību piespiedu izpildīšanas 3 veidus: 1) Lietas (īpaš.) nodoš. nātūrā. Strīdīgo jaut., var pielietot vienīgi ja saist. objekts ir individuāla lieta. III. d. pielaiž prasību nepieciešamo tālākdošanu (1447., 2286., 3462.—3465., 4531., 4532.). III. d. tieši arī runā par piespiedu līdzekļiem pie pirktas lietas nodoš. (3877.) u. c. gadīj. 2) Nepieciešamo darbību izvešana uz parādnieka rēķina un sodi (pēc tiesas sprieduma) (C. P. L. 934.). Tā iespējama vienīgi, ja parādnieka saistība bijusi pozitīva (piem., pienākums rakt grāvi), bet ja negatīva, pēc vecām likumdoš., jāmeklē zaudēj. atlīdzība un jāprasa aizliegtās darbības apturēšana. Modernās ties. šeit pielieto sodus. 3) Par zaudējumiem var prasīt atlīdzību, piedzenot tos no parādnieka īpašuma.

Vēl daži piespiedu līdzekļi: 1) paraksta jemš. par parādn. dzīves vietas nemainīšanu un 2) parādn. izsaukšana tiesā uz kred. pieprasīj.

Šie saist. nodroš. veidi rada saist. ties. titulus ar papildus raksturu (un arī statusus) un pieder kā pie saist. ties. dinam., tā pie statikas (skat. prof. Sinaiskis, grām. II. izdev. 120.—153. lp.).

28. biļete.

Tā kā saistību tiesības ir relatīvas, kuŗas rada pilnvarotās personas (uz saistību pamata) un saistītās personas tiesiskās pozīcijas, tad jāizšķir 2 pa-

matstatusi: pilnvarotā jeb kreditora un saistītā jeb parādnieka.

Šī terminoloģija cēlusies no līgumiskām saistībām, kur viņa pilnīgi attaisnojama: kreditors tiešām ir persona, kas uzticas (credo) un parādnieks ir saistīts uz zināmu darbību civilties. sab. par labu kreditoram, viņš ir parādā. Tomēr šī terminoloģija nav izdevīga, bet pagaidam to nav iespējams apmaiņīt pret citu, jo tā par dziļu iesakņojusies. Pie minētiem pamatstatusiem jāpieskaita vesela rinda papildu statusi, piem., galvnieks, trešās personas, kuras labā līgums taisīts u. t. t. Kreditora un parādnieka statusi mainās atkarībā no dažādiem saistību veidiem. Tāpēc jau arī saistību ties. vispārējā daļā apskatīti saistību veidi pēc 1) viņu objekta, 2) subjektiem un 3) satura.

Kreditors var atteikties pieņemt citu darbību, vai darbības pildīšanu pa daļām (3514. p.). Personīgi jāpilda saistība parādniekam tikai tad, ja tas ir kreditora interesēs (3487.). Saistība jāpilda kreditoram vai viņa pārstāvim (3488.) vai mantiniekam, vai 3 personai ar kreditora piekrišanu, vai kreditoram, ja uz kred. mantu vērsta piedzīšana (3489., 3491. p. p.). Kas attiecas uz laiku, tad saistība jāpilda termiņā bez sev. atgādināj., ja termiņš noteikts (3505.). Kred. nevar prasīt izpildīt saistību pirms termiņa, bet parādnieks gan to var darīt (piem., pie bezprocentu aizņēmuma — 3506.). Beztermiņa saist. izpild. termiņš iestājas tūlīt pēc līguma noslēgš. Kas attiecas uz saist. izpild. vietas, tad ir no svara parādnieka dzīves vieta, ja nav norunāts citādi. Ja kreditors mainījis dzīves vietu, tad sakarā ar to radušos izdev. nes kreditors. Parasti ar izpild. vietu saist. izdevumus nes parādnieks (3497.). Prasījumi var pāriet no agrākā kreditora uz jaunu ar tālākdošanu (cessio), kurā notiek vai nu 1) pēc likuma, bez

agr. kreditora sevišķa gribas izteikuma, vai 2) pēc tiesas sprieduma, vai 3) pēc tiesiska darījuma (346.).

Divpusīgās saistībās kreditora (pilnvarotā) statuss cieši saistīts ar parādu. statusu. Kriev. senāts divpusīgās saistības uzskatīja par 2 patš. saistībām. Katrai pusei tā bija jāpilda neatkarīgi no otras puses. Šveicē — tai pusei, kas prasa saistību izpildīt, tā jāizpilda papriekš. Vakareiropas tiesības divpusīgās saistības atzīst par savstarpēji atkarīgām. Tas arī ir pareizi. Uz šī pamata, ja viena puse nepilda saistību divpusīgās saistībās, tad otra puse var atkāpties no līguma, vai vilcināt tā izpildīšanu.

Saistību izpildīšana (solutio) ir tās darbības izdarīšana, uz kuru parādnieks ticis saistīts. Tāpēc kreditoram nav nekas cits jāpieņem (arī vērtīgāks) un tāpēc nav tam jāpieņem arī saistības izpildīšana pa daļām.

Saistību izpildīšanai jānotiek a) no pienācīgas personas un pret pienācīgu personu, b) istā laikā un c) istā vietā (3484.). Attiecībā uz bezatlīdzības līgumiem modernām tiesībām un III. d. parādnieka atbildība (bet ne pēc X. sēj. I. d.), mazāka nekā pie atlīdzības līg., pēc kuriem: 1) lietām jābūt bez trūkumiem, kuri stipri pamazinātu viņu vērtību jeb derīgumu priekš parastā jeb līgumā noteiktā mērķa un 2) bez trūkumiem, kas nestu zaudējumus. Protams, parādniekam lieta jānodod ar tādām īpašībām, kādas viņš apsolījis.

Parāsti civillik. atļauj. (vajadzētu piespiest) jemt kvitējuma vietā uz paša parāda dokumenta kvīti par izdarītu samaksu (III. 3533. X. sēj. I. — 2054.). Būtu prasama kā atzīme uz dokumenta tā sevišķa kvīte (3538.), kas nodrošinātu parādnieku kvītes pazušanas gadīj. Vēl jo vairāk tāpēc, ka X. sēj. (bet ne III. d. 3532. C. P. L. 1819.), pie aizjēmumiem virs 30 rbl. nepielaiž liecinieku liecības par kvītes eksis-

tēšanu un viņas saturu. Likumdošanā vispār nav noteik. par dokumentu atjaunošanu (C. P. L. 409., III. d. 3540.). Kaut arī civillik. skaita par pierādījumu saistības izpildīšanas dokumenta atdošanu, t. i. viņa atrašanās parādnieka rokās (III. d. 3539. X. — 2050. C. P. L. 1460., 34), tomēr senāts to nav atzinis par neapstrīdamu pierādījumu. Kā saistības izpildīšanas pierādījums neder oficiālo iestāžu dokumenti, kuŗas izdarījušas piedzīšanu uz saistības pamata.

18. III. 1920. g. lik. sastāv no 2 daļām: I. d. noteikts viens maksāšanas līdzeklis Latvijā, II. d. agr. noslēgto līgumu (vācu un krievu valūtā) izpild. un par parādu maksājumiem, kas izteikti minētās valūtās. Tas ir izņēmuma lik. un to nedrīkst tulkot plašinošā nozīmē.

Pie nepienācīgas saistības izpildīšanas vispirms pieder nokavējums (mora) tā noteik.: 1) termiņa iestāšanās garāmpalaišana (3306.) un 2) parādnieka vaina (3310., 3315.).

Dažas likumdošanas arī III. d. prasa vēl kreditora atgādinājumu par izpildīšanu, tas dodams ne agrāki, kā par saist. termiņa iestāšanos. Atgādināj. attiecās tikai uz beztermiņa saistībām. Vācu likumdoš. prasa atgādināj. visās saistībās, bet Šveices neprasa.

Nokavējums izbeidzas parādniekam piedāvājot izpildīt saistību kārtīgi (3307., 3313.—3315.), atlīdzinot par zaudējumiem, izsauktiem no nokavējuma (3326.—3330.), tāpat uz likumiska jeb kreditora dota pagarinājuma pamata un saistībai izbeidzoties.

Parādnieka atbildība nokavējuma gadīj. tiek pavairota: 1) ar zaudēj. atlīdzību, kuŗi izsaukti no nokavējuma (3320.—3322.), kuŗu var noteikt arī iepriekš līgumsoda veidā, 2) (sk. 3318., 3319.) X. sēj. tā visp. normas veidā nav pazīstama (izņemot pokla-

ža 2105.). Nokavējums iespējams arī kreditora pusē, bet tā a) rašanās un izbeigšan. (3312.—14., 3316., 3317., 3323.—24.), tāpat b) sekas ir citādas, nekā parādnieka nokavējuma (3324.—25.). Risks par lietas gadījuma bojā eju pāriet uz kreditoru (3323. pretējs X. sēj. I. d.). Pareizāki būtu padarīt lietas pārdošanu jeb nodošanu tiesas glabāšanā par obligātorisku. Parādniekam netiek dota tiesība kreditora nokavējuma gadīj. atkāpties no līg. pildīšanas (3321., 3209., 3210.), jo tas izsauktu praksē nevēlamas sekas.

Ja nokavējums bijis vienā laikā no abām pusēm, tad viņa sekas savstarpēji iznīcinās, un ne vienai pusei vairs nav tiesības dibināt uz to kādas pretenzijas pret otru pusi (3328.). Nokavējums neiestājās tikai tad, ja parādnieks bauda saistības izpildīšanas pagarinājumu (otsročka). Šādu pagarinājumu — var dot kreditors un izņēmuma kārtā arī tiesa jeb valsts vara. Māc. par pagarinājumu pēc III. d. pamatoj. uz vispārējiem patiesības un pretimnākšanas parādniekam, principiem (3423., 3507., 3554. 3882., 3883., 2421.; prasība pēc pagarinājuma — 2221., 3624.).

Morātorija ir nepieciešams pagarinājums bez kreditora piekrišanas uz valsts jeb tiesas lēmuma pamata. Izšķir tiesas un pašvaldības morātorijus, individuālus (atsevišķām personām), speciālus — sevišķiem darījumu veidiem (piem., vekselu morātorijs) un vispārējus (attiecībā uz visām lietām zināmā teritorijā) morātorijus. Morātorijs jurid. nozīmē attiecībā uz atvietojamām lietām (galv. kārtā naudu, kreditu) izteicas saistības izpildīšanas atlikšanā. Kas attiecas uz individuālām, neatvietojamām lietām, tad uz morātorija pamata parādnieks tiek atsvabināts no atbildības par līg. neizpildīšanu, ja tā nav notikusi aiz parādnieka vainas; pie tam vainas

trūkums uz morātorija pamata vairs nav jāpierāda, bet tas tiek prezumēts kā neapgājams fakts (presumptio iuris et de iure). Lieta nozīme morātorijam arī praktiskā ziņā: viņam pateicoties nenotiek saistības izbeigšana, bet tikai pagarināšana jeb atlikšana.

Attiesājums — evikcija ir attiesātas lietas atņemšana uz likumīgā spēkā nākušā tiesas sprieduma pamata, īpašnieka tiesību trūkuma dēļ jau atsavināšanas momentā. Evikcija ir atbildība par īpašumu (ne citiem) tiesību trūkumiem. Atbildība par evikciju, attiesājamu iespējama ne tikai pie lietas atsavināšanas darījuma, bet arī tad, kad jebkurš darījums tiek izpildīts, apmainot izpildījumu, dodot apsolītā vietā citu lietu, kura tiek attiesāta. Attiesājuma ieguvējam jāaicina atsavinātāju piedalīties prāvā, izņemot ja atsavinātājs atrodas prombūtnē, kad viņš pats kavējas, vai kad ieguvējs atsavināts no šī pieņākuma ar līgumu. Atsavinātājs nenes atbildību par evikciju, ja ieguvējs to zaudē uz netaisna tiesas sprieduma pamata, saprotot zem pēdējā ieguvēja ļauntības (dollus) pierādīšanas (3228.). Atsavin. jāpierāda spried. netaisnība. III. d. turās pie rom. principa: ja atsavinātājs darbojies ar ļaunu nolūku, tad viņam pilnīgi jāatlīdzina par zaudēj., bet citos gadīj. viņš var izvēlēties 1) atkāpšanos no līg., dabū lietu atpakaļ, atmaksājot dabūto cenu un izdev., kas ieguvējam cēlušies sakarā ar lietu, 2) samaksas samazināšanu (cena tiek attiecīgi ar lietas trūkumu samazināta).

29. biļete.

Mūsdienu ties. pirkšana-pārdošana tiek saprasta divejādi: 1) kā saistību (tiesisks) līgums (pārdevējs apjemas nodot mantas (īpašumu) pircējam un

sagādāt viņam uz šo mantu (īpaš.) īpašuma tiesības, bet pircējs apjemas samaksāt pārdevējam pirkuma summu. Tādi pirkš.-pārdoš. līg. rada vispirms saistību tiesiskus statusus, kas dod ties. prasīt īpaš. tiesību, lietu tiesisko statusu radīšanu vai nu uz tradīcijas (nodoš. pie kust. īpaš.), jeb zemes grām. ierakstīš. ceļā (pie nek. īpaš.). Praktiski tas nozīmē, ka pirkš.-pārdoš. līg. noslēgš. momentā īpaš. ties. uz lietu paliek pārdevējam, kamēr pircējam kā kredītoram ir ties. tikai prasīt īpaš. ties. pārņemšanu uz pirkto lietu. Pie šī uzskata pieturās vācu un Šveices kod. 2) Kā lietu (lietisku) līg.

Angļu un franču lik. krāj. turpretim apskata pirkš.-pārdoš. līg. kā lietisku, kurš jau vienoš. momentā piešķir pircējam īpaš. ties. un tādi pirkš.-pārdošana ir zināms īpaš. tiesību iegūšanas veids.

III. d. sekodama rom. tiesībām, prasā nodot pircējam ne īpaš. tiesības, bet tikai lietas valdīšanu (in bonis esse), kas izriet no 3831. (pirkums ir līg., ar kuru viena puse apsola otrai par norunātās naudas summas samaksu pievērst tās mantai zināmu lietu vai zināmu tiesību) un citiem pantiem. Tā kā III. d. tomēr šo uzskatu par pirkuma dabu neizved konsekvēnti (piem., 3833. un 3843.), tad no šī īpatnējā redzes viedokļa rodas lieli sarežģījumi un neskaidrības.

Pirkš.-pārdoš. būtiskie elementi: ir 1) pirkuma cena, kura izteicās naudā, jo pretēiā gadīj. tā būtu maiņa (3844.). Cenai jābūt cieši noteiktai (3851.—57.) un istai, t. i. lai pārdevējs tiešām sajemtū ekvivalentu. 2) objekts-mantas. Tas var būt ne tikai lietas, bet arī tiesības (3831.). Tomēr prasījuma ties. nevar būt par objektu, jo uz tām attiecās cessija, t. i. tās tiek tālākdotas. Pēc X. sēj. I. d. un franču kod. pārdevējam jābūt lietas īpašniekam, tādēļ ka īpaš. ties. pāriet jau no vienoš. momenta (lietu

līg.), bet ja īpaš. ties. pāriet vēlāk, tad nav nozīmes vai pārdevējs ir īpašnieks. Citur iespējama arī svešas lietas pārdošana, pareizāk sakot aizpārdošana, jo pārdevējam iespējams nodošanas momentā iegūt un nodot lietu (3840.). Kā izņēmums tiek pielaists arī nākošās lietas pārdošana, piem., ražas pārdošana (3837.). Protams, lietai jābūt brīvai, bet ja aizliegums celts par labu trešai personai, pārdošana iespējama, nodrošinot viņas intereses (X. sēj. I. d. 1388. 1. p.). Iespējams pārdot strīdīgus (X. sēj. I. d. 1392.) īpašumus un celtnes uz svešas zemes, bet aizliegts draudēt ar kriminālu sodu (X. sēj. I. d. 1415., 1394.) pārdot īpaš., kas pārdoti aizbildnībai, sekvestram jeb aprakstīšanai.

Pirkuma līg. galv. k. attiecas uz lietām. Vēl pirk. līg. būtisks piederums ir arī 3) lai puse būtu spec. pilnvarotas. Pēc dažām likumdoš. (X. sēj. I. d. un franču) vajaga, lai pārdevējs būtu īpašnieks, pēc citām pietiek ar to, ka viņam ir pārvaldīšanas un atsavināš. tiesības. Pirk var katrs, kam ir ties. iegūt lietu.

III. d. pazīst sevišķu līg. atcelš. veidu — pārmērīga pametuma dēļ (3893.—97.). Tā iespējama, ja pirkuma cena ir divas reizes zemāka, nekā lietas parastā vērtība, jeb divas reizes lielāka par to.

3890. p. Izņēmuma kārtā jau noslēgtu pirkumu var atcelt uz vienpusēju prasījumu: 1) kad viena puse bijusi piedabūta līg. noslēgšanā vai nu ar otras ļaunprātību, vai ar spaidiem; 2) pirkta lieta izrādījušos trūkumu dēļ (a); 2) pamatoj. uz blakus noligumiem, ar kuriem piešķirta atkāpšanās tiesība (b); 4) pārmērīga pametuma dēļ, kādu cieš viena vai otra puse; 5) bez tam 3321. p. norādītos apstākļos un nokavējuma dēļ.

3891. p. Uz abpusēju vienošanos var atcelt katru pirkuma līg., kā pirms, tā arī pēc viņa izpildī-

šanas, izņemot tikai gadīj., kad ar to aizskārtu trešo pers. iegūtās tiesības. Atceļot jau izpildītu līg., katrai pusei jāatdod otrai tas, ko tā izpildījusi, vai par to jāatlīdzina.

3833. p. par pirkuma līg. priekšmetu var būt viss tas, ko atļauts un iespējams atsavināt, saprotot ar to nevien kermeniskas lietas, bet arī tiesības, tiklab lietiskās, kā saistību.

Piezīmi. Ja līg. priekšmets ir tikai atļauja lietu lietot, tad ar to nodibinās nevis pirkums, bet īre.

Pirkuma līg. nav saistīts ar formu, bet sakarā ar to saistīta īpašumties. iegūšana, piem., nek. īpaš. korroborācija.

3859. p. pirkuma līg. uzskatāms par noslēgtu, kad abas puses vienojušās par pirkuma priekšmetu un cenu.

3860. p. pirkš. līg. nav noteikta nekāda sevišķa forma, un pusu savstarp. vienošanās var notikt kā mutiski, tā arī rakstiski, ar vēstulēm vai vēstniešiem, un pat klusējot.

Pirkš.-pārdoš. līg. izbeidzās arī ar lietas bojā eju, ja par to atbildību nes pārdevējs — pircējam tad nav jāpilda līgums — jāmaksā cena.

Pirkš. līg. izbeidzas ar abu pusu izpildīšanas aktiem, bet pie nek. īpaš. ar korroborāciju. No pirkš. līg. var arī atkāpties, bet šīs ties. priekš pārdevēja ir ierobežotas, jo tas jau lietu nodevis (vācu un Šveices ties.), bet III. d. var atkāpties no līg., kā jau teikts, pārmērīga pametuma dēļ, jo nevar pieļaut, ka viena persona ekspluatē otru.

Pārdevēja statuss: viņš uzņemās pienākumu nodot pircējam pārdoto lietu un atbild par trūkumiem lietā un tiesībās uz lietu.

Pircēja statuss: viņš apņemās pieņemt pirkto lietu un samaksāt norunāto cenu.

Tā kā pirkš. līg. ir savstarpējs, tad lietas nodoš.

un samaksai jānotiek vienā laikā, ja nav runāts citādi.

Gadījumā, ja pārdevējs lietu jau nodevis, bet pircējs kavējas ar cenas samaksu, modernās ties., līdzīgi rom. tiesībām, prasa arī procentu samaksu, jo pircēja lietošanā lieta jau pārgājusi. X. sēj. l. d. pret to.

III. d. sīki regulē kā pārdevēja (3872.—3880.), tā pircēja (3881.—3892.) statusus un ar tiem saistītos pienākumus.

Blakus līgumi pie pirkuma. 3898. p. pārdevējs var pieligt sev tiesību atkāpties no pirkuma līg., kad pircējs laikā nesamaksā pirkuma maksu. (Skat. 3899.—3904.).

Ar atpakaļpirkuma līg. pircējs uzņemas savu pirktu lietu pārdot atpakaļ pārdevējam uz viņa pieprasījumu.

3923. p. Atpakaļpirkuma pielīgums ir atceļošs nosacījums, un tādēļ pircēja tiesības šeit nosaka 3909. p. noteikumi. Ar pārdošanu publiskā izsolē jāsaprot priekšlikums tam, kas par publiski pārdodamo lietu sola dot visaugstāko cenu, noslēgt par to pirkuma līgumu (3944.).

III. d. paredz ne tikai piespiestu, bet arī labprātīgu pārdošanu publiskā izsolē, tā ir sevišķs pirkšanas-pārdošanas līguma veids. Tomēr publ. izsole un sevišķi piespiedu pārdoš., kā pēc savas formas, tā sekām, nav līdzīgs pirkš.-pārd. līgumam: 1) īpaš. ties. pāriet ar tiesas rīkoj.; 2) izsole ir kā sekas tiesas darbībai; 3) senāts atzīst tiesību uz paša iniciatīvi pārliecināties par īpaš. piederību; 4) publiska pārdoš. noved pie pilnīgas bij. īpašn. attiecību likvidēš. ar pārdoto īpaš.

Attiecībā uz publiskas pārdoš. jurid. dabu, jāuzsver, ka publiskais raksturs viņu krasi izdala no pirkš.-pārdoš. veidiem, kāpēc jaut., kad publ. pārdoš.

ir piespiesta, kādā nozīmē tā taču ir atsavināšanas akts pret īpašnieka gribu, mums viņas līguma raksturs jānoliedz. Turpretim pie labprātīgas pārdoš., izvestas kā tiesas, tā parastā kārtā, savstarpējās pusu tiesības un pien. tiek galv. kārtā nosacīti no tiem noteik., kurus liek priekšā pārdevējs (3946.), lai gan tiesas kārtībā izvestā pārdošana publiskā izsolē notiek pēc civīlprocesa noteik. (C. P. L. 2035.—2041.) (III. d. 3948.).

Pēc III. d. (3944.—3970.) torgs izbeidzas pēc listes parakstīšanas un pircējam tūlī jāiemaksā ne mazāk par desmito daļu, pēc kam torģu nevar atjaunot. Ja augstākās cenas nosolītājam trūkst nepieciešamo īpašību, jeb viņš kavējas ar iemaksu, tad uz tiesas rīkoj. tiek sarīkota otra publ. izsole uz nosolītāja rēķina (3968.). Tā tad torģa izbeigš. moments raksturīgs ar atbildības uzlikšanu nosolītājam. Izbeigt šādu pirkš.-pārdoš. līg. var uz tiem pašiem noteik., kā vienkāršu pirkš.-pārdoš. līg., tikai netiek pielaista līg. laušana, ja samaksāts mazāk par pusi no lietas patiesās vērtības (3969., 70.).

Pirkš.-pārdoš. uz nomaksu, ar maksāj. sadalīj. termiņos ir pirkš.-pārdoš. veids. Pirkš.-pārd. uz nomaksu iespējama: a) kā neregulēts, netipisks līg. un b) kā regulēts, tipisks. Pie mums pirkš. uz nomaksu regulē 9. II. 1908. g. lik. (X. sēj. I. d. 1527. 1. un turp. p.). Šis lik. nav visai izdevīgs un pēc viņa pirkš.-pārdoš. uz nomaksu ir sevišķs pirkš.-pārdošanas veids, raksturīgs ar: 1) lietas tūlītēju pāriešanu pircēja rokās, neskatoties uz visas cenas nesamaksu. Īpaš. ties. pāriet no līg. noslēgš., bet ne nodošanas momenta. Senāts šis ties. uzskata par nepilnīgām īpaš. ties. 2) Ar sevišķu objektu. Tas var būt mājas, lauku saimn. (bet ne dzīvais inventārs) un amatniecības lietas un iekārtojums (1527. 1.), domāts tikai pašu lietošanai, bet ne tirdzniecībai

(1527., 13.). 3) Ar sevišķām garantijām priekš pārdevēja. Tā kā pārdevējs, zaudēdams īpaš. ties. uz lietu pirms visas cenas saņemšanas, paliek nenodrošinātā stāvoklī, tad lik. dod viņam dažas, kaut arī ļoti nepilnīgas garantijas.

Pārdevējam ir pirmpirkš. ties., ja uz pārdoto lietu tiek vērsta trešo pers., jeb viņa paša prasības.

Pircējs, kas atsavinājis jeb ieķīlājis vēl neizmaksātu lietu, nes kriminālu atbildību. Ja pircējs nav samaksājis no vietas 2 termiņos savus maksāj. tad pārdevējam tiek dota ties. vai nu vindicēt lietu, laužot pirkš.-pārdoš. līg., jeb vērst piedzīšanu pret lietu.

Aizpārdošana ir iepriekšējs līg. par pirkš.-pārd. līg. noslēgšanu nākotnē. Daži likumkrāj. (X. sēj. I. d.) regulē šo līg. attiecībā uz nekust. īpašumiem, tādēļ ka nek. īpaš. pārdoš. daudzos gadīj. ir ļoti sarežģīta. Turpretim kustamu lietu aizpārdoš. līg. praktiski ļoti grūti atšķirt no pirkš.-pārd. līg., kāpēc šaubu gadīj. tas arī par tādu uzskatāms. III. d. atsevišķi neapskata šos līg., kaut gan tie praktikā attiec. uz nek. īpaš. tiek noliegti. Krievu projekts pilnīgi noliedz aizpārdoš. līg., ar ko aizskar personas autonomijas principu. Kontrahentu ties. pēc aizpārd. līg. prasīt pirkš.-pārd. līg. noslēgšanu, bet ne ties. prasīt uz šī līg. pam. izdarīt korroborāciju.

Piegādes līg. ir pirkš.-pārdoš. līg. veids, ar ko viena puse apsolās piegādāt otrai zināmas lietas noteiktā termiņā par noteiktu cenu. Kā pēc X. sēj. I. d., tā arī pēc III. d. (4019.—24.) piegādes līg. tiek regulēts kā patstāvīgs tip. līg. Tomēr arī III. d. nosaka: tikko piegādātājs pieprasīto lietu piegādājis, puse attiecības, zīmējoties uz viņa tiesībām, nosakamas pēc pirk.- līg. noteik. (4022.). Tas nozīmē, ka kontrahentu statusi pie piegādes līg. ir pircēja un pārdevēja statusi. Fiska un piegādātāja statusi

tiek noteikti parasti ar sev. lik. Latv. spēkā 8. III. 1927. g. lik. (Lkr. 44.) (pasūtījuma līg.).

Darba uzņēmuma līg. viena puse apjemas izpildīt otrai par zināmu atlīdzību kādu darbu vai pasūtījumu vai izvest zināmu uzņēmumu (4226.).

4242. p. pasūtījumam jāpieņem no uzņēmēja tā izpildītais pasūtījums; pretējā gad. viņš atbild par visām nokavējuma sekām. No seniem laikiem pastāv strīdus, vai maiņa padota noteik. par pirkš. līgumu vai nē. Parasti par maiņu ir spēc. normas. X. sēj. I. d. noteik. par maiņu ir maz. Tas aizliedz mainīties ar nek. īpaš., kaut gan ir daudz izņēmumi. Teorētiski šo noteik. nevar attaisnot, bet tas radies vēsturiski. Pie maiņas katra puse ir reizē pircējs un pārdevējs. Savstarpēja apdāvināšana nav maiņa. Par maiņas priekšmetu var būt arī tiesības un viss tas, kas var būt par pirkš. priekšmetu. Pēc III. d. (3971.) maiņa ir savstarpējs līg., (maiņas līg.) apmainīties priekšmetiem, bet ne naudu. III. d. ievēd maiņas līg. atšķirību no pirkš. līg.: 1) pirmpirkuma ties. un izpirk. ties. pie maiņas neeksistē; 2) īpaš. ties. pie maiņas pāriet tūlīt līdz ar lietas nodoš., neatkarīgi vai otra puse savu saistību izpildījusi vai nē. Nav izslēgtas arī atpakaļpras. ties., ja otra puse vilcinās ar saistības izpildīšanu.

30. biļete.

Atkarībā no pirkš. līg. dāvinājums ir neatlīdzināma mantu pārvietošana. Dāvinājums ir simpātijs, devības akts.

Dāvinājums ir tāds tiesisks darījums, ar kuru kāds aiz devības piešķir otram bez atlīdzības kādu mantas priekšmetu (4464.). Mūsu materiālistiski organizētā un saskaņotā sab. dāvināšana ir izņēmums

un praksē reti sastopam ar lielāku vērtību saturošiem dāvinājumiem. Strīdīgs jaut., vai dāvinājums uzskatāms par līgumu (civilistu uzskats), jo prasa apdāvinātā piekrišanu, jeb vienpusīgu aktu (Pobedonoscevs, Butovskis), pamatoj. uz X. sēj. I. d. 973. p. saka, ka dāvinājums neprasot apdāvinātā piekrišanu. Viņi tomēr aizmirst, ka nākamais 974. p. taisni prasa dāvinājuma pieņemšanu. Simolins mēģina samierināt loģiski nesavienojamos jēdzienus par tiesību piejēmt jeb „atteikties“ no dāvanas.

Ja dāvinājumu uzskata par līg., tad rodas jaut., vai iespējams arī iepriekšējs līgums par dāvināšanu. Tas nerunā pretim lik. Šveices kod. prasa rakstisku ierīcību priekšsolījumiem dāvināt.

No jurid. redzes viedokļa nepieciešams, lai dāvinājums samazina dāvinātāja īpašumu. Tāpēc pakalpojuma izdarīšana kādam nav uzskatāma par dāvināšanu, tā būs bezatlīdzības darījums. Arī īpašums saprotams jurid. (īpašumu tiesību sakopojums), ne oikonomiskā (oikonomisku labumu sakopojums) nozīmē. Vecie likumkrāj. nerunā par otru objektīvu dāvināšanas pazīmi: apdāvinātā īpaš. palielināšanos (vācu, Šveices kod. gan prasa). Tomēr mantas palielināšanu var saprast arī oikonomiskā nozīmē, kāpēc arī tādi darījumi uzskatāmi kā dāvinājumi.

Pie dāvinājumiem ar uzlikumu, ja izdevumi uzlikuma izpildīšanai pārvēršas par atlīdzību, ekvivalentu, kas runā pretim dāvinājuma bezatlīdzības raksturam, dāvinājums uzskatāms par neesošu.

Pandektu ties. prasa, lai dāvinājums būtu devības akts, lai personai būtu vēlēs. apdāvināt (animus donandi).

Modernās ties. to vairs neprasa, nekrīt svarā no kādiem motīviem vadās apdāvinātājs, bet krīt svarā neatlīdzināmība.

Pēc III. d. dāvinājuma būtiskie elementi: 1) ne-

atlīdzināmība (objekt. moments) un 2) animus do-
nandi (subj. moments).

4467. p. Par dāvinājuma priekšmetu var būt
viss tas, kas apdāvinātam nes labumu, un ko viņam
tiesība iegūt.

III. d. atzīst dāvināj. nāves gadīj., bez tam III.
d. izšķir sek. dāv. veidus: 1) visas mantas atdāvinā-
jumu, 2) dāvināj. ar uzlikumu, 3) dāvinājumu atlī-
dzības nozīme, 4) dāvināj. starp laulātiem, 5) starp
saderinātiem un 6) starp vecākiem un bērniem.

4466. p. Dāvināt starp dzīviem var katrs, kam
ir tiesība brīvi rīkoties ar savu mantu, tāpat arī dā-
vanu iegūt var katrs, kam vispār ir spēja iegūšanai.

Kas attiecas uz dāvināj. nodibināšanu — formu,
tad 4470. p. nosaka, ka lai dāvinājums starp dzi-
viem būtu spēkā vispirms vajadzīgs dāvinājumu
piejemt tam, kam to dāvina, vai viņa vietniekam.

Ja dāvināj. mērķis ir nodot apdāvinātam īpa-
šumu vai citu lietisku tiesību uz nekust. mantu, tad
pie tam jāievēro šim nolūkam noteiktās formas.

Zem rom. ties. iespaida III. d. atzīst 3 dāvinā-
šanas formas: 1) dando — priekšmets ir lietu tiesī-
ba, 2) obligando — apdāvinātam tiek nodota prasī-
juma ties., 3) liberando — apdāvinātais tiek atsva-
bināts no saistības. Tiem III. d. pievieno vēl 4) dā-
vinātāja lietu bezmaksas pārziņu (4468.).

Atzīdama devības motīvu, III. d. apskata dāvi-
nāšanu kā personisku saistību. Kavējoties ar līg.
pildīš., dāvinātājam nav jāmaksā ne procenti, ne jā-
izdod iegūtie augļi (4476.). Arī par lietas bojā eju
un evikciju viņš atbild tikai, ja viņš to uzjēmis uz
sevi jeb pielaidis rupju kļūdu, jeb rīkojies ļaunā no-
lūkā.

Dāvinājumi atlīdzības nozīmē nepateicības dēļ
nav atsaucami (4503.—4.). Avotos tiek vienīgi pie-
minēts dāvinājums kā atlīdzība par dzīvības glāb-

šanu. Bet šādiem dāvināj. trūkst subjektīvā momenta, devība, kāpēc viņas grūti pieskaitīt pie dāvināšanas veidiem.

Dāvinājumu var atsaukt: 1) apdāvinātā nepateicības dēļ; 2) kad dāvināj. aizskar (apiet) likumīgo neatraidamo mantinieku ties.

Dāvināj. var aptvert visas dāvinātāja tagadējās mantas, bet ne to, ko iegūst vēlāk. Šis dāvināj. veids ir dāvināj. starp dzīvajiem un tāpēc apdāvināmais neatbild par dāvinātāja parādiem.

Dāvinājums nāves gadījumam ir tāds, kas nosacīts uz dāvinātāja nāvi un tādēļ stājas pilaīgā likumīgā spēkā tikai tad, kad viņš nomirst agrāk nekā apdāvinātais (2421.). Tas balstas uz rom. ties. Dāvanu nāves gadīj. var izdot vai nu tūlīn, vai arī atlikt tās izdošanu līdz dāvinātāja nāvei. Tāpēc III. d. šo dāvināj. veidu apskata nodaļā par mantoj. tiesībām.

Dāvinājuma atprasīšanas tiesība ir tīri personīga un nepāriet nedz uz dāvinātā mantiniekiem, nedz var tikt vērsta pret apdāvinātā mantiniekiem; strīdīgs jaut. ir arī, vai atprasīšanas tiesība ir lietiska jeb saistību tiesība. Tā tad attiecībā uz abu statusiem mēs redzam, ka atprasīšanas tiesība saista apdāvināto uz attiecīgu uzvešanos, kamēr dāvinātājam tiek doti zināmi labumi.

Ziedojums nav dāvināj. veids, bet gan patstāvīgs institūts, jo ziedojums iet par labu sociālām interesēm.

Tāpēc tos arī neapliek ar pārāk lielām nodevām. III. d. nerunā tieši ne par ziedojumu, ne apdāvināšanu. Ziedojuma ideja tomēr ir ne tikai III. d. pazīstama, bet pat ietērpta sevišķā vienpusīgā institūtā — apsolījums par labu baznīcai jeb vispār labdarīgam mērķim, kad tas dots atsaucoties uz kādu pamudinošu iemeslu (iusta causa) (3277., 3278.). Ja

apsolītājs nevar apsolījumu izpildīt, nekrītot nabadzībā, tam atļauts no tā atpirkties ar $\frac{1}{3}$ d. no savas mantas (3279.). Apsolītājam nav nokavējuma gad. jāmaksā procenti, izņemot, ja viņš samaksu novilcina launprātīgi (3282.).

Latvijā tiek praktizēta zemes piešķirš. sabiedr. darbin. un personām, kas izdarīj. pakalpojumus valstij (ģen. Balodim, Dāliņam u. c.).

Izlīguma motīvs ir novērst strīdu miera ceļā ar savstarp. piekāpšanos, t. i. pārvietojot vienādi vai otrādi mantiskus labumus (sk. 3593.). Ar izlīguma mainās saistību tiesiskās pozīcijas. Ja saistību vienkārši izbeidz, būs dāvinājums, vai saistības izbeigšana, ja to apmaiņa pret jaunu, būs novācija.

Tiesas izlīgums ir procesa izbeigšanas veids, to regulē proc. lik. Miertiesnešu pienākums panākt izlīgumu. Izlīgums jādara rakstiski, to jāapliecina pie notāra vai jāsastāda protokols. Ar izlīgumu lieta skaitās par izbeigtu uz visiem laikiem.

Izlīguma statuss (sekas) noteikts 3606.—3612. p. p. Tāpat pie izlīguma tiek piemēroti noteik. par evīkciju un notīrīšanu (3609.). III. d. pazīst arī izlīgumu plašā vārda nozīmē: likumīgā spēkā nācis tiesas spriedums nevar būt par izlīguma priekšmetu, bet izlīgums tiek pielaists attiecībā uz tiesas sprieduma izpildīšanas veidu (3507.).

31. biljete.

Nomas un īres līgums ir tāds līg., ar kuru viena puse piešķir vai apsola otrai par zināmu nomas vai īres maksu kādas lietas lietošanu (4025.). Šī līg. rašanās un izbeigšanās nav saistīta ar formalitātēm. To var slēgt visas pers., kam ties. slēgt līg. (4032.).

Par nomas un īres līg. priekšmetu var būt visas ķermeniskas lietas, kuŗas nav aizliegts atsavināt, kā arī tiesības, un pie tam nevien reāltiesības, bet arī personālservitūti (4026.). Lietas, kuŗas nevar lietot citādi, kā patērējot, nav izīrējamas... (4027.). Nomas līg. ievests zemes grām. ir tikai nostiprināš. veids. Tāpēc nepareizi šo līg. uzskatīt kā lietu tiesību sakarā ar to ievēš. zemes grām. (4045.). Nomas līg. ir saistību tiesība un pieskaitāms pie iura ad rem. Nepareizi III. d. saka, ka dzimtsnomas ievēšana zemes grām. piešķir dzimtsnomniekam tiesību lietot nek. īpaš. kā īpašniekam ar visām viņu tiesībām, t. i. uzskata, ka nomnieks vai īrnieks iegūst lietu ties. (4133.), jo nomas un līg. pamatoj. uz civl. enerģijas sadalīšanos civiltiesiskajā sabiedrībā. Bez ievēš. zemes grām. dzimtsnomas līg. rada tikai saistību tiesību (4131.). Visas likumdoš. paredz nomas un īres līg. uzteikšanas termiņu. Šie līg. var vai nu aprobežoti ar viņa tikai pārējošu mērķi, vai ar noteiktu termiņu, vai arī būt noslēgti uz nenoteiktu laiku (4103.). Neizlietojot uzteikšanu nomas vai īres līg. var padarīt par nepārtrauktu un nebeidzošu, izņemot, kad iznomātājs nostādījis līg. turpināš. atkarībā no sava uzskata, tad līg. izbeidzas ar viņa nāvi (4113.) Atkāpties no līg. pirms termiņa var tikai uz vienošanās pamata, vai kad pametums pārsniedz pusi... (4115.). Tagadējās ties. aizsargā nomnieka intereses.

Statusi: nomniekam jālieto lieta pienācīgā veidā, t. i. sask. ar līg. noteik. un nomas jurid. dabu un pēc nomas izbeigš. atgriest to tās īpašn. (jo jālieto saimnieciski un atbilstoši mērķim, kāds bija domāts to iznomājot). Nomniekam noteiktos termiņos jāmaksā nomas nauda (4064.—4102.), kaut arī nomniekam ir possesora aizsardzība, tomēr iznomātājam jānovērš traucējumi lietas valdīšanā, tāpat jāatlīdzina

tam par trūkumiem lietā. Ja trūkumi ir tādi, ka lietu nevar izlietot, tad nomnieks var atkāpties no līg. (4122.).

Apakšīre ir līg., ar kuŗu nomnieks iznomā lietu tālāk. III. d. to atļauj vienīgi ar iznomātāja piekrišanu (4029.), jaun. ties. turpretī — atļauj.

Nomas līg. citi veidi: dzimtsnoma (4131.) un lopu noma (4155.), t. i. tāds līg., ar kuŗu nodod kādas muižas lopus lietoš. un kopšanā atsevišķi, bet ne kā inventāra sastāvdaļu. Šis institūts pamatoj. uz rom. un ierad. ties.

Telpu īri regulē īres lik. (izd. 1924. g.), īrnieka izlikš. gadīj. stipri ierobežoti. Noteikts arī īres maksimums. Jaunbūves, kas celtas pēc 1918. g. 18. XI., un pie kuŗām pēc lik. spēkā stāšanās izvests kapitālremonts, nav padotas šim lik. Īres valde spec. kārtā dzīvokļu lietas. Tagad ar pārgrozīj. likumā par telpu īri (Vald. Vēstn. Nr. 201 — 1934. g.), īres valdes likvidētas un tās lietas — visas prasību lietas starp telpu izīrētājiem un īrniekiem pilsētās, piekrit miertiesnešiem (izšķirami pēc Civīlproc. nolikuma noteik.).

Zem patapinājumu jāsaprot līg. par kādas lietas nodošanu bez atlīdzības, bet noteiktai lietošanai, ar nosacīj. atdot to pašu lietu (3737.). Tas pamatoj. uz draudzīgu pakalpojumu. Romiešu ties. to uzskata par reāllīgumu (apskata kā sevišķu līg.). Tomēr jāatzīt tas par konsesuāllīgumu (tā to uzskata Šveices nolik. un III. d.). Patapinājumam, kā bezatlīdzības līg. nav liela nozīme tagadējā materiālistiskajā iekārtā.

Zem atvēlējuma (vai prekarija) jāsaprot tāds līg., uz kura pamata viena puse bez atlīdzības nodod lietu otras puses valdīšanā un neaprobežotā lietošanā, ar nosacīj. atdot to jebkuŗā laikā, uz pieprasījumu. Par tā priekšmetu var būt ķermeniskas lie-

tas, kust. un nekust., kā arī servitūtu ties. (3765.—66.).

Patapinātāja un patapinājuma jēmēja statusi: tas var izlietot patapināto lietu tikai saskaņā ar norunu, bet ja nav tādas norunas, tad tikai atbilstoši viņas raksturam un vispār apstākļiem. Nodot lietu citam lietošanā ir aizliegts. Viņam jā rūpējas par patapinātās lietas uzturēšanu un uzglabāšanu un tādēļ viņš atbild par katru tādu tās bojājumu, kuru viņš spējis novērst. Patapinājums viņam jāatgriež ar visiem pieaugumiem un augļiem, ja nav citādi norunāts.

Vispār izšķir īres un nomas līg. III. d. šo starpību neievēd un tas nav pareizi. Lietu parasti dod svešu lietoš. tikai pret atlīdzību, bez atlīdzības lietoš. gadīj. ir izņēmums. Nomas un īres līg. ir sociāls institūts, jo jāņem vērā šo līg. individuēlais, tā arī sociālais moments.

Apmeties viesnīcā nozīmē noslēgt nomas-īres līg. (tas skaitās noslēgts arī klusu ciešot).

32. bijete.

Zem aizdevuma līg. saprot zināma daudzuma atvietojamu lietu nodošana cita īpašumā, ar pienākumu atdot saņemto tādā pašā un tādās pašas šķiras un labuma lietās. Šis līg. spēkā tikai no tā laika, kad līgumslēdzēji vienojas savā starpā par paredzētā aizdodamo apmēru. (3641.—42.). Tā kā šī līg. mērķis ir mantu izlietošana, tad to uzskata par (konstruē kā) svešas mantas izlietoš. līg. Tas ir reāl-līgums, t. i. rodās ar atvietojamu lietu nodošanas momentu. Aizdevuma līg. nav apsoliņums dot aizdevumu, jo tas ir iepriekšējs līg. par aizdev. III. d. uz-

skata aizdevumu kā nodošanas līg., gan arī kā svešas mantas lietoš. līg., t. i. dod vidēju jaut. atrisināšanu.

Aizdevuma līg. vērsts galv. kārtā uz kapitāla aizdev. Agrāk tam bija draudzības raksturs un par aizdev. neņēma procentus, un vēl tagad tāds aizdev. veids uzglabājies un proc. jēm tikai likumā paredzētos gadījumos. Aizdev. līg. rodas un izbeidzas bez sevišķām formālītātēm. Dažas likumdošanas prasa rakstisku formu aizdevumam, kas pārsniedz zināmu summu (30 rbl.). Parāda (raksts) akts pēc samaksas jāatdod parādniekam (3531.—41.). Aizdevums izbeidzas tāpat, kā vispār beidzas līgumi. Visi likumiskie proc. piedzenami reizē ar galv. saistību, vēlāk tos nevar prasīt.

Proc. ir atlīdzība par lietošanu, tos var uzskatīt arī par augļiem civiltiesiskā nozīmē, bet proc. aizdevuma līg. ir spec. regulēts līgums. Augļošana noliegta.

Parādnieka privilēģijas: ja kreditors 3 gadu laikā norunāto augstāko proc. vietā jēm zemāku, viņš zaudē tiesību uz augstāko proc. Procentu augstums un maksāšanas termiņš ir jānosaka parādnieka interesēs (3425.—34.). Viduslaiku baznīca atzina proc. jēmšanu par grēku. Tagadējās ties. cenšas nostiprināt kreditora statusu, jo parāda nesamaksāšanas gadīj. nāk priekšā ļoti bieži. Bez tam pieprasījumi pēc kapitāla aizvien aug.

Agrākos laikos (arī III. d.) centās aizsargāt parādnieku, jo tā ir vājākā puse. Tagad iespējama arī parāda akta cesija ar tālākdošanas uzrakstu bez parādnieka piekrišanas (3471.). Ar to parādnieka stāvoklis tiek pasliktināts.

Statusi: parādniekam jāatdod tāda pati summa vai tas pats daudzums, kādu viņš sajēmis (3658. p. u. c.).

Atprašījuma tiesības. Kas bez likumīga pamata un tikai maldīgi uzskatīdams to par savu pienākumu, kaut ko izdara vai apsola izdarīt otram par labu, tas var prasīt vai nu, lai atdod tādu izpildījumu, vai lai atsvabina viņu no dotā solījuma (3680.).

Atprašījuma ties. pieder tikai tam, kā vārdā izdarīta samaksa, bet nevis tam, kas to izdarījis cita vārdā (3690.). Ja kāds kaut ko devis, uz tieši izteikta vai no apstākļiem nešaubami izrietoša pamata piejemdams, ka nākamībā jāiestājas zināmam notikumam, tas var prasīt no sajēmēja, ja notikums neiestājas, lai dod atpakaļ viņam iedoto (3703.). Atprašījuma tiesība ir pielaižama: 1) kad iepriekš izdota līdzdeva, ja laulība pēc tam nenotiek (a), kā arī dāvinājumos saderināto starpā, ja saderināšanos vēlāk atceļ (b) (3706.). Uz netikumīga vai pretlikumīga pamata devējs var atprasīt no sajēmēja vai viņa mantiniekiem, neatkarīgi vai paredzētais mērķis sasniegts jeb nē (3719.). Pie kāda mantas piederīgu priekšmetu, kas atrodas bez jebkāda pamata pie otra, var no tā atprasīt (3727.). Uz šādu atprasījumu nav nekādas nozīmes, vai tāda priekšmeta iegūšanai nav bijis pamata no paša sākuma, jeb vai pamats, kurš agrāk ir bijis, vēlāk atkritis.

3734. p. Nevienam nav tiesības netaisni iedzīvoties otram par ļaunu, uz tā rēķina. Kas no tam cietis zaudējumu, tas var prasīt, lai atdod viņam to, ar ko un par cik otrs iedzīvojies (3735.).

33. bilete.

Glabājuma līgums (depositum) ir līg., ar kuŗu uztic kustamu lietu uzglabāt bez atlīdzības un ar nosacījumu to atdot jebkuŗā laikā (3777.). Šī līg. izcelšanās un izbeigšanās neprasa sevišķu formu.

Par noslēgtu šis līg. uzskatāms, kad glabājuma devējs iedevis glabātājam glabājamā priekšmetu (3778.). Glabātājam jāuzņemās glabāšana bez atlīdzības. Bet darījuma raksturs negrozās, ja devējs vēlāk labprātīgi dod glabātājam iepriekš neapsolītu atlīdzību (3781.).

Glabātdevēja statuss: jāņem glabāšanā nodotā lieta atpakaļ, kad notecējis norunātais termiņš, bet ja tāds nav noteikts, tad tūlīn uz glabātāja pieprasījuma (3802.). Pretējā gadīj. lietu var nodot glabāt tiesai. Būtu labāki ties. prasīt lietas publisku pārdošanu. Glabājuma devējam jāatlīdzina glabātājam viņa izmaksas un izdevumi lietas glabāšanai, kā arī zaudējumi, kurus tas cietis bez savas vainas, un kurus viņš varējis novērst.

Glabātāja statuss: jāuzglabā viņam uzticētā lieta ar tādu pašu rūpību, kā savu pašu (3782.) un viņam to nav brīv lietot (viņš ir tikai lietas turētājs, bet ne valdītājs), bez atļaujas. Viņš atbild tikai savas launprātības (dolus) vai rupjas neuzmanības gadījumā. Viņam jāatdod lieta nebojāta uz pirmo pieprasījumu, kaut arī tas būtu pirms iepriekš noteiktā termiņa (nāves gadīj. šis pienāk. pāriet uz mantiniekiem). Lietu nodot tālāk nav brīv, ja līg. par to nav teikts.

Viesnīcas īpašnieks neatbild tikai tad, kad vainīgs pats lietas īpašn. vai tā kalpi, un par nejaušību, t. i., nepārvaramas varas nodarītu zaudēj. Rom. un arī modernās tiesības atzīst viesnīcas īpašnieka sevišķu atbildību. Ceļniekam lietas jānovieto savā istabā, bet ne sētā vai koridorī. Viesnīcnieka atbildība attiecībā uz dārglietām un naudu pēc krievu lik., 300 rubl. un pēc Šveices nolik. 1000 fr., ja vien šīs lietas nav nodotas īpašn. personīgā glabāšanā. Par lietas nozūšanu tūlīn jāziņo.

Viesn. īpašnieka atbildība pielīdzināta kuģu

īpašn. (kas uzņem pasažierus) un stallu turētāju atbildībai (3817., 3826., 3819.) Viesnīcnieks atsvabināts no jebkādas atbildības, ja viņš tūlīn, ceļnieku uzņemot, noteikti paziņo, ka viņš neuzņemās atbildību un ka tādēļ ceļniekam pašam jāuzrauga savas lietas, un ja pēdējais no savas puses ir ar to mierā (3823.). Tas nav pareizi, pēc citām (modernām) likumdoš. viesnīcnieks nevar tā atteikties. Uz restorānu, kafejnīcu un dzertuvju turētājiem, kuriem nav dzīvojamu telpu priekš ceļiniekiem, šī atbildība neattiecas.

Pie irrēgulāra glabājuma glabātājs iegūst atvietošanas lietas savā īpaš. ar pienākumu atdot tādas pašas lietas tai pašā daudzumā. Šis glabājums no aizdevuma atšķiras tikai ar mērķi, t. i., notiek glabātdevēja interesēs.

Ja glabājuma priekšmets ir atvietošana lieta, un glabātājam vēlāk to atļauj izlietot pēc sava ieskata, tad glabājuma līg. no tā laika, kad lietu patiesi iesāk lietot, pārvēršas par aizdevumu (3811.—12.). No tā laika, kad glabājums pārvērties par aizdev., parādnieks atbild arī par risku Pārvēršot naudas glabājumu par aizdev., var pieligt arī proc.

Nepieciešamības jeb nelaiemes glabājums — ja kāds atrasdamiēs apgrūtinošos apstākļos spiests atstāt savas lietas, izlietojot pirmo izdevību. To pazīst X. sēj. I. d. (kaŗa laikā pazīstams piespiedu glabājums — kaŗa pieder. u. c.).

Sekvestrācija ir tāda priekšmeta jēšana kādā trešā glabāšanā, uz kuŗu vērš prasījumus divas vai vairākas personas . . . (3815.). Tas ir glabājums, kuŗu izdara privātpersona (līg. sekvestrs — 3815.) vai tiesa (tiesas sekvestrs). Tas ir strīdus priekšmeta glabājums no trešās personas. Ja pastāv līg. sekvestrs, tad lietu var izdot arī līdz ar tiesas spried.

Personai, kurai lieta nodota glabāšanā (3815.) var piešķirt arī tās valdīšanu (3816.).

Apsardzības līg. bija arī jau senās tiesībās. Tas pamatoj. uz draudzību un tāpēc ir bez atlīdzības (3777.). Tam ir uzticības raksturs, attiecas uz kust. lietām ar noteik. lietu atgriezt jebkurā laikā. Šis līg. ir reāllīgums. Tagadējās (modernās) tiesības šim līgumam piešķirušas atlīdzības raksturu, t. i. par glabājumu var jemt atlīdzību, tas arī vairāk atbilst laika garam.

Riska līg. bija pazīstams arī vecās likumdoš., tagad to plaši pazīst. Sakarā ar šo līg. viena puse atsev. gadīj. uz vienošanās pamata uzjemas atbildību par lietas bojā iešanu.

Ar spēles līg. pelņu vienai un zaudējumu otrai pusei stāda atkarībā no nezināma notikuma. Šādi līg. ir pielaižami un saistoši tikai tiktāl, ciktāl tie attiecas uz atļauju spēli. Ir aizliegtas azarta spēles, kuŗu mērķis ir vienīgi mantkāriba un vinnests atkarājas vienīgi no gadīj. (4337.—40.). Šī līg. jurid. raksturs: to, kas atļautā spēlē (4341.) pazaudēts un patiesi samaksāts, nevar prasīt atpakaļ; bet no tādas spēles cēlušos parāda prasījumus nevar ne piedzīt tiesas ceļā, ne uzstādīt ieskaitam kā pretprasījumus. Aizdevumu, kuŗu kāds devis apzināti spēlei, vienalga, vai viņš bijis līdzspēlētājs vai trešā persona, nevar piedzīt tiesas ceļā.

No riska līg. jāatšķir regulētie apdrošin. līg., arī tie ir labuma apsardzības līg. Agrāk pazina arī aizbildniecības un aizgādniecības līg., kuŗi bija vērsti uz nepilng. un citu pers. (garā vājo) labumu apsardzību. Personīgo un mantisko labumu apsardzība ir svarīga problēma. Apdrošināšana sākumā bija riska līg. un tam bija privāts raksturs. Tagad tiesībām tendence uz plašu personīgo labumu apdroš. (pret bezdarbu, slimībām u. c.).

Apdrošinājuma līg. jurid. raksturs — pēc šī līg. viena puse, saņemot zināmu prēmiju, uzjemas atlīdzību par zaudēj., kādu otra varētu ciest, iestājoties bez viņas vainas kādam noteiktam notikumam. Vienu un to pašu priekšmetu nedrīkst apdrošināt pilnā vērtībā vairāk kā vienreiz. Šis līg. nav spēkā, kad jau to noslēdzot bijis zināms: apdrošinātam par notikušo nelaimi vai apdrošinātājam par draudošo briesmu novēršanu (4359.—62.).

Par izlozi sauc tādu līgumu, pēc kura lietas saimnieks lietu izlozē pēc noteikta plāna, bet izlozes dalībnieki, par zināmu likmi vai arī bez maksas, iegūst cerību vinnēt šo lietu (4346.). Izlozes jurid. daba: izloze padota tiem pašiem noteik., kā beznosacījumu cerības pirkums (4347.). Sk. 3837. p. 1. pkt.

Derības ir tāds līg., ar kuru kādā strīdamā apgalvojumā vienojas par to, lai tas, kura domas izrādītos nepareizas, izpildītu kaut ko iepriekš noteiktu par labu otrai pusei, vai trešai personai (4353.). Ja derības attiecas uz spēli (piem., derības pie kāršu spēles), viņas ir spēkā tikai tad, kad pēdējā pieder pie atļautām spēlēm (4355.).

34. bilēte.

Cilv. darbība rada labumus, kā mantiskas, tā personiskas (bieži tamdēļ, ka viena pers. padota otrai).

Darba līgums (skat. 11. bil.) ir tāds līg., ar kuru viena puse uzņemās personīgi strādāt otrai darbu par zināmu atlīdzību (attiecas arī uz tirdzn. un rūpn. darbības nozarēm). Pirmie par šo līg. sāka runāt vācieši. Pastāv strīdus, vai darba līg. ir sugas jēdziens, vai vienkārš kopīgs jēdziens visiem līdzīga

veida līgumiem. Jāmēģina darba līg. nostādīt par sugas jēdzienu, kas satur visu veidu darba līg. raksturīgās pazīmes. 1907. g. holandiešu novella pirmā atzina darba līgumu. Visp. notiek par darba līg. var ievietot civilties. kodekā, bet bez tam var eksistēt arī atsevišķas normas.

Izšķir: 1) kalpotāju darba līg. — darba līg. šī vārda istā nozīmē un citus veidus darba līg. neistā nozīmē; 2) līg., kur viena pers. ir atkarībā no otras un 3) līg., kur abas personas ir pastāvīgas.

Starp līg., kur ir personiska atkarība, izšķir personisko darba un kalpotāja līgumus.

X. sēj. I. d. izšķir: pastāvīgo pakalpojumu nomu uz īsāku vai garāku laiku. Nav pareizi runāt par darba nomu, jo nomu var attiecināt tikai uz lietām. Nepatīkams ir arī priekš cilvēka personības personīgo pakalpojuma līguma termiņš, kuŗš ar savu nosaukumu nostāda cilvēku kalpa stāvoklī, kad tai pašā laikā likums šķiro līgumu no personīgā pakalpojuma.

III. d. atšķir personisko darba līg. no kalpotāju līg. (4192.). (Ar pēdējo nodīb. vislielākā vienas personas atkarība no otras.), bet nerunā vispār par darba līgumu.

Zem kalpotāja darba līg. saprot tādu darba līg., ar kuŗu viena persona (kalpotājs strādnieks), padodoties otrai personai (darba devējam) apjemas uz zin. laiku un par atlīdzību pielikt savu darbu, darba spēku, svešā saimniecībā. 4192. p. Ar kalpotāju līg. viena puse, t. i. kalpotājs, uzjemas otrai, t. i., saimniekam, kalpot ilgāku laiku, t. i., ne dienām noteiktu laiku, tiklab mājas, kā arī saimniecības darbos, dabūjot par to nevien algu, bet arī dzīvokli un uzturu. Piezīme. Pie kalpotājiem skaitāmi: kučieri, stalla puīši, pavāri, sulaiņi, mednieki, dārznieki,

kēkšas, kalpones, istabmeitas un bērnu meitas, saimnieces, viesmīli, zīdītājas, slimnieku kopēji.

Kalpotāju līg. nevar noslēgt uz visu mūžu, atkāpšanās no līg. ar iepriekš. uzteikšanu, arvien ir iespējama (4186.). X. sēj. I. d. nosaka priekš kalp. līg. maksimālo līg. termiņu 5 gadus. III. d. paredz maksu par personisko darbu, ja nav norunāta maksa, tad tomēr darbinieks tādu var prasīt un nevienoššanās gadīj., tādu var piespriest šķīrējtiesa, vai kārtējās tiesu iestādes pēc sava taisnīgā ieskata (4175.). Labāki „maksas“ vietā runāt par atlīdzību. Atlīdzībai ir alimentu raksturs, tāpēc to dažreiz uzskata par neaizskaramu. Vai atlīdzībai jābūt taisnīgai? Pozit. ties. šo jaut. izšķir negatīvi. Dzīve cenšas ievest atalgojuma minimumu. Kas atlaiž kalpotāju bez likumīga iemesla, jāizmaksā viņam bez algas vēl atalgojums 1 mēnesi uz priekšu (4224.). Pie darba līg. pārtraukšanas un vienpus. atkāpšanās no līg. III. d. atsaucas arī uz ieradumiem. Uzteikšanas termiņš ir 2 nedēļas, ja līg. slēgts uz mēnešiem (4215.). Pēdējā laikā likumdoš. cenšas radīt spec. mājkalp. darba līg. institūtu. Tas ir pareizi. Mājkalpotājiem jāpiegriež vislielākā vērība, jo tie visvairāk atkarīgi no darba devēja. Streika ties. tagadējiem strādniekiem tiek atzītas, bet tā kā streiki ir nevēlamī saimnieciskā ziņā, tad cenšas panākt izlīgumu.

Statusi: kalpotājam pienākas izturēties pret savu saimnieku ar cienību, uzticību un jāizlieto viss savs laiks un visa sava darbība viņam par labu (4200.), darbs jāpilda personīgi, par nodarīt zaudēj. jāatlīdzina. Par culpa levis viņš neatbild.

Darba devējam jāizmaksā kārtīgi atlīdzība, jāizdod atestāts un jāatbild par kalpotāja personīgo labumu apsardzību. Viņam nav jāmaksā no kalpotāja pienākošie sabiedriskie nodokļi (4206.—14.).

Kalpotāju līgums izbeidzas, kad notecējis laiks,

uz kuŗu kalpotājs salīgts, līg. izbeidzas tikai tad, ja viena no pusēm laikā to uzteikusi (4215.). Arī šis līg. izbeidzas ar kalpotāju vai saimnieka nāvi. Abām pusēm ir ties. vienusīgi atteikties no līg. (4218., 4219.). Darbiniekam ir ties. vienusēji atteikties no līg., kad darba devējs, neraugoties uz vairākkārtējiem atgādinājumiem vilcinās samaksāt norunāto atalgojumu.

Tarifa līg. ir vienošanās starp darbinieku kolektīvu un darba devēju (vai dev. kolekt.). Šis līg. nosaka tarifus un citus dotā darbinieku kolektīvā darba apstākļus. Tarifa līg. ir cīņas līdzeklis ar kapitālu par darba apstākļu uzlaboš. Jurid. daba: Šis līgums nenosaka konkrētas tiesības un pienākumus, bet nosaka visp. darba apstākļu normas priekš visām personām, kas ietilpst dotā līg. Nedrīkst slēgt darba līg. uz sliktiem noteik. Šis noteikums attiecas uz visām kolektīvām piederošām personām. Uz tām personām, kas līg. nav slēgušas tarifa līg. nevar attiecināt. Šis līg. spēkā tikai pašiem kontrahentiem. Tarifa līg. var uzskatīt kā tiesisku konvencionālu normu kopumu, kas regulē darba apstākļus.

Darbuzņēmuma līg. un pasūtījums pretstatā darba līg. šaurā nozīmē, jo vērsts nevis uz darbu, bet darba rezultātu un tāpēc ir mantiska saistība, bet ne personiska. Ar darbuzņēmuma līg. viena no pusēm uzjemas izpildīt otrai par zināmu atlīdzību kādu darbu vai pasūtījumu, vai izvest zināmu uzņēmumu. uz šo līg. pamatoj. fabrikantu, būvuzņēmēju, vaŗoņu u. t. t. attiecības pret viņu pasūtītājiem.

Dinamiskie momenti: Šī līg. rašanās saistīta ar zin. formālītātēm, iepriekš nosaka līg. noteik. u. c. Šos līg. parasti izdod publiskās izsolēs. Līg. izbeidzas ar darba izpildīšanu. Darbuzņēmuma līg. pie-

mērojami personiskā darba līg. noteik. Pasūtītāja nāve nepārtrauc līg.

Statusi: uzņēmējam jāizpilda pasūtījums saskaņā ar līg. un uz šā pamata izgatavotā lieta jānodod pasūtītājam (4228.).

Ja līg. priekšmets pastāv kāda materiāla apstrādāšanā, tad šis materiāls jāgādā pasūtītājam. Bet ja materiālu gādā uzņēmējs, un pasūtītājs tikai samaksā naudā par viņam izgatavoto lietu, tad līgums uzskatāms nevis par darbuzņēmumu, bet par pirkumu (4229.).

Submisijas līg. ir valsts kases un normālo iestāžu (pēd. laikā arī dažu lielu oikonomisku sav-bu) līgumi ar privātām pers. par sab-sku darbu izpildīšanu. Šie līg. satur normatīvus noteik. Viņi uzskatāmi kā administr. akti, ietērpti vienoš. formā un kas radušies no publ. un priv. tiesiskām attiecībām. Šo līg. izpildīš. var piespiest administr. līdzekļiem.

Ar mantu pārvaldījuma līg. viena puse uzņemās otras puses nodotās lietas pārvest, par norunātu maksu, ar ratiem vai ragavām, no vienas vietas uz otru norādītu vietu un tās tur nodot noteiktai trešai personai (adresātam) (4254.—65.).

35. biļete.

Uzdevuma līg. un bezuzdev. lietvedība ir svešu lietu vešana plašākā nozīmē. Personas statuss, kas ved personas lietas arī ir darba statuss. Ar pilnvarojumu līg. (Mandat) viena puse (pilnvarotais, pilnvarnieks) uzņemas izpildīt otram (pilnvaras devējam, pilnvarotājam) pēc vispārēja noteikuma bez atlīdzības — zināmu uzdevumu (4363.). No darba uzņēm. līg. atšķiras ar to, ka tas vērsts uz zināmu darba

rezultātu. Atšķirības pazīme pēc rom. un vācu ties. — uzdev. neatlīdzināmība, bet tagad par uzdev. līg. izpild. atlīdzina.

Kalpotāju darba līg. atšķiras no uzdev. līg. ar to, ka tas nostāda vienu personu ilgstošā atkarībā no otras un pie tam svešā saimniecībā. Tagad uzdev. līg. atšķirību no kalp. d. līg. redz: pakalpojuma raksturā, jurid. aktu pildīšanā un priekšstāvniecībā.

Uzdev. līg. priekšmets ir visi tie pakalpojumi, kuŗi nenostāda, to pers., kas uzjēm. uzdev. pildīš., kalpotāja attiecībās un kas vērsts uz kaut kāda darba rezultātu, atlīdzība šeit nekrīt svarā. Pēc III. d. uzdev. ir bezatlīdzības raksturs un tanī (uzdev.) saskata tikai jurid. darbību un sajauc uzdev. ar pilnvarojumu.

X. sēj. I. d. arī sajauc uzdev. ar pilnvarojumu, pie kam vēl būtiski. Starpība starp pilnvaroj. un uzdev. ir sekoša: uzdevums nosaka pusu tiesisko stāvokli, bet pilnvarojums ir vienpusīgs akts, uz kuŗa pamata tiek noteiktas trešās personas stāvoklis attiecībā pret pilnvarotāju. Uzdev. ne katreiz paredz pilnvarojumu. Uzdevējs var atkāpties no līg. brīvi, bet uzdevuma pieņēmējs tikai uz likumīgiem iemesliem.

4371. p. pilnvarniekam var uzdot nevien vest atsevišķas un noteiktas lietas, — ar tā sauc. speciāl-pilnvaru, — bet arī pārzināt itin visas pilnvarotāja lietas — ar ūniversālpilnvaru, kā arī tikai zināmas šķiras lietas, — ar ģenerālpilnvaru (4371.). Skat. 4367.

Pilnvarojuma līg. izbeidzas: uz savstarp. vienošanos, ar dotā uzdev. nobeigšanu, kad pilnvarotājs atsauc savu pilnvarojumu, kad pilnvarnieks atteicies no pilnvarojuma izpildīš., ar vienas puses nāvi, kad notecējis laiks, uz kādu pilnvarojums bijis dots.

Statusi: Pilnvarniekam jādarbojas viņam dotā

uzdev. izpildīšanā ar lielāko rūpību, un viņš atbild pilnvarotājam pat par mazāko neuzmanību. Par nejaušības sekām pilnvarnieks atbild tikai tad, kad viņš noteikti uzjēmis risku. Pilnvarotājam jāmaksā atlīdzība, ja tas norunāts, jāpieņem viss viņa uzdevumā priekš viņa izdarītais un jāatlīdzina izdev. Attiecībā pret trešām personām iziet no uzdev. robežām, tos nosaka pilnvarojums (sk. 4375.—4402.).

Nepareizi ir noteikt atbildību arī par neuzmanību. Vai ārstiem un advokātiem arvien būtu jāatbild par nepareiziem padomiem? Šķiet ka nē. Pareizi būtu noteikt atbildību tikai, ja konstatē nolaidību, neapdomību un pienākumu pārkāpšanu. Tāds princips valda Vakareiropā.

Vienas personas padoms otram pats par sevi nenodibina starp pusēm nekādu tiesisku attiecību, un ka padoma saņēmējam nav tas jāizpilda, tā arī padoma devējam, kad padoms bijis nesekmīgs, nav jādod nekāda atbildība. Izņēmuma kārtā padoma devējs atbild par padomu dēļ cēlušos zaudējumus tad, kad devis kaitīgu padomu launā nolūkā . . . (4415.—18.).

Zem komisijas līg. saprot līg., uz kura pamata viena puse uztic otram kādu kustamu lietu pārdošanai par zināmu cenu, ar nosacīj., lai saņēmējs pēc zināma laika, bet ja laiks nav noteikts, uz īpašnieka pieprasījumu, vai nu samaksā norādīto cenu, vai atdod pašu lietu (4419.).

Šis līg. aizņemts no rom. ties. un tas atšķirās no uzdev. līg. ar to, ka persona, kurai jāpārdod kust. lieta par noteiktu cenu: 1) jāiemaksā šī cena, vai jāatgriež lieta pēc zin. termiņa, bet ja tāds nav noteikts, tad uz īpašn. piepras.; 2) tā nenes atbildību, ja palaidusi garām izdevību pārdot lietu par noteikto cenu (4419., 4422.). Īpašumties. uz lietu paliek tās nodevējam. Ja pārdod lietu dārgāk par nolikto cenu, tad pārpalikums paliek komisijai.

Bezuzdevuma lietvedība ir vienas personas darbība par labu otrai, kas gan ir saimnieciska un bez viņa gribas. Rom. ties. ta bija kvazi kontrakts. Modernās ties. vajadzētu bezuzdev. liev. pamatot uz lik. III. d. pielaiž bezuzdev. liev. plašos apmēros. Ja kāds ved lietu, kuru vest viņam aizliegts, tad tā nav bezuzdev. liev.

Kad kāds bez uzdevuma uzņemās vest citas pers. lietas saskaņā ar viņas patiesām interesēm un tādos apstākļos, kuŗos varētu piejemt, ka šī pers., ja viņai būtu izdevība izteikt savu gribu, būtu apmierināta ar šādu vietniecību, tad ar tādu lietvedību nodib. starp lietvedi un pārstāvamam līgumam līdzīga tiesiska attiecība (4423.).

Būtiskie elementi: Kas tikai priekš sevis un sava paša labuma dēļ iejaucas svešās lietās, ir pilnīgi atbildīgs pret pārstāvamam, bet pats var vērst pret to prasījumus tikai tiktāl, ciktāl tas ar viņa lietvedību iedzīvojos... (4432.). Izcelšanās: ja svešu lietu vešanu uzņemās persona, kuŗai nav darbības spējas, tad viņas saistība pret pārstāvamam ir spēkā tikai tiktāl, ciktāl viņa ar to iedzīvojosies; bet ja šī persona lietvedības dēļ pati ceļ prasību, tad viņa atbild neaprobežoti (4424.). Izbeigšanās un norēķināšanās: jāsniedz norēķins vai nu pārstāvamam, vai pārējiem kopīpašniekiem, vai kādam citam, kam uz to ir tiesība.

Statusi: bezuzdev. liev. atbild galv. kārtā par tām lietām, kuŗas viņš iesācis vest, lietvedim jānoberdz reiz uzjēmtās svešās lietas, un pat pārstāvamam nāve nedod viņam ties. pārtraukt savu lietvedību (4434., 4435.), lietvedim jāatbild pat par nejaušu zaudējumu... 4438.

Ja lietvedība uzsākta spaidīgos apstākļos, tad lietvedis atbild tikai par ļaunpr. un rupju neuzmanību, pretējā gadīj. viņš atbild par vainu. Pārstāva-

mam nav jāatlīdzina tādi izdev., kurus lietvedis taisījis aiz draudzības, vai žēlsird., vai cienības (ētisks raksturs tiek piedots lietvedībai). Vispār lietveža statusus nosaka uzdevuma līg. statusi, jo abi līg. analogiski.

Pārstāvamam viņa lietu vešanai taisītie izdev., ciktāl tie bijuši nepieciešami un ir pierādami, jāatlīdzina lietvedim līdz ar proc. (4449.). Pārstāvamā attiecības pret trešām personām, ar kurām lietvedim bijusi darīšana, nosaka vispārējie noteik. par vietniekiem. (4457. Sk. 2917., 3115. p. p.).

36. bilēte.

Cilv. darbību var rēgulēt ne tikai uz subordinācijas principa, bet arī uz koordinācijas principa pamata.

Biedrošanās līg. raksturīgi ar to, ka te nav pretēju interešu starp kreditoriem un parādņ., vai saimniekiem, vai līg. organizētājiem un tiem, kas viņus izpilda. Biedroš. ideja ļoti veca. Romā societas omnium bonorum bija ģimene un agrārraksturs. Arī ģerm. ties. pazīst. Krievu ties. pazīst. artelis, kam sākumā bija ģim. raksturs. Tagad sab-bām galv. kārtā merkantils raksturs. Tās apskata tirdzn. ties. Civ. ties. krīt svarā vienkāršas sab-bas, kuņas jau rom. ties. formulēja, kā sevišķu biedrošanās līg. (societas). Šīs sab-bas nav jurid. personas. Tas nozīmē, ka biedru tiesiskās pozīcijas tiek rēgulētas tikai attiecībā pret viņiem pašiem, bet ne attiecībā pret visiem biedriem, kā zin. vienību, un pret trešām personām.

Ar sab-bas līg. divas vai vairākas pers. (biedri) uzjemas ar saviem ieguldīj. sasniegt kādu atļautu

mērķi un nodib. savā starpā mantas kopību (sk. 2466. u. t. p.). Šim līg. nav sevišķu formu, līg. stājas spēkā ar vienkāršu dalīb. vienoš., vai pat klusējot (4272.). Darba līg. elements izpaužas iekš tā, ka biedriem jāpalīdz vienam otram, lai sasniegtu kopēju mērķi. Pat akc. sab-bas mazākums padots vairākumam. Arī III. d. atzīst mazāk atkarību no vairākuma.

Nevienu sab-bas biedri nevar piespiest palikt sab-bā, viņš var brīvi izstāties no tās (4325.). Sab-bas līg. ir savstarp. saistošs visiem viņa dalīb. un tādēļ katrs no tiem var celt prasību, lai otrs izpilda uz šo līg. uzņemtos pienāk. (4274.—4317.).

Bez līgumiskās sab-bas tiesību kopību (nejaušu sab-bu) var nodib. arī nejauši (a), kā ar likumu (b), vai ar tiesisku darijumu, piem., ar dāvināj. vai ar tiestāmentu (4335. p.). Sab-bas līg. izbeidzas visiem biedriem uz to vienojoties, kas var notikt arī klusējot, kad katrs no tiem sāk darboties atsev. priekš sevis paša (4317), viena biedra viltus (4275.), vai iztērēšanas (4327.), vai biedra nāve (4331., 4333.). Sab-bas līg. nevar noslēgt uz mūžīgiem laikiem (4273.). Tagadējā ties. tendence neradīt pie sab-bas līg. izcelš. nekādas grūtības, tāpēc nav daudz formālītātu, pietiek jau ar vienošanos. Biedra statusus nosaka arī sab-bas mērķis un līg. saturs (4274. u. t. p.).

Vienpusīgs akts ir jāuzskata, kā kaut kas vesels un pie tam noteiktā laikā. Tā, piem., nevar testāmentu uzskatīt kā divpusīgu aktu arī pēc tām ties. sistēmām, kurās prasa mantojuma pieņemš., lai to iegūtu. Abi akti ir tik tālu atdalīti laika ziņā, ka viņi nav domājami kā vienīgs juridisks akts. Šeit mums ir divi vienpusīgi akti, pie kam pirmais nav, bet otrais ir saistošs priekš viņu radītājiem. Vispar analizējot saistības, kas radušās no vienpusīgiem

aktiem, arvienu stingri jāpamato viņu saistījums pēc tiesību normām. Uz šī pamata par saistošu jāatzīst arī oferte, ar kuru persona saista sevi zināmu laiku, līdz netiek saņemta pretējās puses atbilde. Tā kā no vienusīgiem aktiem izrietošo saistību jurid. daba vēl nav pietiekoši izpētīta, trūkst arī šo saistību klasifikācijas. Tāpēc lik. krāj. rēgulē tikai nedaudzas šī veida saistības, piem., apsolījumi.

Jurid. saistošs solījums (ar nodomu sevi saistīt) tiek katrā atsev. gadīj. par tādu atzīts no tiesas, ja mot vērā solījuma priekšmeta svarīgumu un cilv. savstarp. attiecības. Ne lig. ne solījums nevar radīt saistību, ja trūkst attiecīgu tiesību normu. Tāpēc normatīvā teorija nosaka, ka vienusīgs tiesisks akts tikai tad ir saistošs, kad tam atbilst attiecīga objektīva norma. Šādu tiesisku normu atrašanās vienā vai otrā civiltiesību sistēmā atkarājas no civiltiesiskās sab-
bas uzbūves.

Solījums (saist., kas ceļas no vienus. ties. atbilstoša akta) ir piedāvājums, t. i., lig. elements un tāpēc saistošs, bet vienkāršs solījums, kur pers. negrib sevi jurid. saistīt nav arī saistošs. Agrāk vienus. solījumam par labu baznīcai bija sakrāls raksturs (solīj. dievībai) un tāpēc bija saistošs.

Vecā likumdoš., pieturēd. pie gribas teor., nepaskaidro, kāpēc solījums, dots, piem., baznīcai vai labdarīgiem mērķiem ir saistošs, bet vienkāršs solījums nē (3276. un 3277., t. i. vienusējs apsolījums, kuru vēl nav piejēmusi otra puse, nenodib. nekādu saistību. Izņēmuma kārtā ir saistoši: vienusējs solījums par labu baznīcai vai vispār labdarīgiem mērķiem u. t. t.). Tagadēj. ties. pazīst publisku atbildības apsolījumu (atšķirot no apsolij. par labu bazn. un valstij, kam ir sevišķs raksturs). Ja kāds

publiski izsola atlīdzību par kādu darbību, tad viņš to atsaukt var vienīgi atkal publiski. III. d. pazīst publ. apsolījumus (3139.), pastrīpojot atbildību par izdev., kas cēlušies sakarā ar sagatavoš. izpildīt darbību. Vēl daži apsolīj. veidi, kuri saistoši — pildāmi: solījumi dot pūru (21.—25.), solījums dot vecākiem uzņemties aizbildņa pienāk. pret viņu bērniem (332. p.).

Lai izbēgtu šādu kazuistiku, būtu pareizāk pašā ties. sistēmā formulēt normu, ar kuru padarītu saistošu katru solījumu, kur tiesa pēc lietas apstākļiem un civilties. sab. bā valdošiem uzskatiem, atrod par pareizu. III. d. bieži lietā nepareizu terminoloģiju, piem., solījums dot aizdevumu, zem kuru jāsaprot iepriekšējs divpusīgs līgums par aizdevuma došanu.

Apsolīj. statuss: civ. ties. pazīst apsolītājam par labu privilēģijas, piem., kas apsolīj. par labu baznīcai, var tikt valā no solīj. ziedojoš noteiktu summu ($\frac{1}{5}$ d. no savas mantas 3279.—81.).

Bez apsolījuma civiltiesiskās ties. sistēmās pazīst vēl citas saistības, kas pamat. uz vienaspusīgu tiesisku aktu. I. piem.: līgums par labu trešaj pers. ir vienaspusīgs akts attiecībā pret trešo pers. Šis līg. nav saistošs priekš trešām personām, bet ja līg. apsolīts, ka trešā pers. kaut ko izdarīs, tad nepareizi atsvabināt no šī solījuma arī pašu solītāju, kā to dara 3145. p. Tomēr 3146. p. min. 4 gadīj., kad šāds solījums tomēr paliek spēkā: uzņemties svešu parādu saistību; kad solīts gādāt galvniekus; kad lietvedis dod solīj. un apgalvo, ka viņa patrons to apstiprinās u. t. t.

II. Svešu lietu vešana bez uzdevuma sk. iepr. bil.

37. bilēte.

Saistības, kas izriet no tiesību pārkāpšanas sad. : delikta saist. (kas rodas no ties. pārkāpumiem, kuŗi pamatoj. uz personas vainu, t. i., ties. pārkāpējs uzskatāms par delikventu) un nedelikta saist. — kad pers. tieši nav vainīga, bet vainīgs gadījums, t. i., tā notikusi pateicoties tikai cēloniskai saistībai, kas vieno pārkāpēju ar pārkāpumu (legāla saistība).

Teorijā abus veidus (uz vainu pamat. un netišām izdarītos) mēdz apskatīt kā: 1) atbildību par vainu un 2) atbildību par gadījumu. Vēsturiski tas tomēr nepareizi, jo ideja par legālām saistībām, izrietoša no ties. pārkāpšanas ir mūsdienu ties. ideja, kāmēr rom. tiesības legālo atbildību par gadījumiem tomēr pamatoja uz vainīguma prezumciju. Bija tikai divi izņēmumi: 1) ja varēja konstatēt citas pers. vainu, par kuŗu tiesību pārkāpējs neatbildēja, jeb 2) ja konstatēja kvalificētu, nepārvaramo šķēršļu gadījumu (vis maior). Tā kā mūsdienu ties. pazīst legālo atbildību par gadīj., tai nepārvaramu šķēršļu gadīj. ļoti grūti pamatot: ja jau atzīst legālo atbildību par gadīj., tad kļūst neskaidrs, kāpēc pers. atbild par vienkāršu, bet neatbild par kvalificētu gadīj. III. d. bieži operē ar nepārvaramo šķēršļu jēdzienu (50., 432., 1480., 1438. u. d. c.) un līdz ar to ienes to pašu sajukumu, kāds valda teorijā par šo jaut. Daži panti pie tam sajauc vienkāršu gadīj. ar kvalificētu (piem., 3438. p. nosauc par nejaušu, patiesībā kvalificētu gadījumu). Teorijā runā arī par ties. pārkāpumiem, kuŗas rodas no līguma pārkāpšanas (3540.).

Zem personīgā kaitējuma jāsaprot mantisks kaitējums, kas nodarīts personai vai viņas ģimenei ar personīgu labumu traucēšanu. Atlīdzība par mie-

sas bojājumiem (pēc 4552. u. t. p.) domāta tad, kad bojājums izdarīts ar pozitīvu darbību, bet ne ar vienkāršu nolaidību. Pie atlīdzības par nozieg. pret pers. brīvību un pret sieviešu godu III. d. uzsver tikai mantisko kaitējumu (4555., 4558., 4559.), bet ne morāliskā zaudējumu redzes viedokļa. Pēdējais parādās tikai pie atlīdzības par goda aizskārumu vispārīgi (4560.), kad apvainotam tiesība prasīt apvainotāja nolūgšanos. III. d., kā novecojies likumkrāj., tā tad neatzīst deliktu radītas saistības, kurās dotu tiesību uz atlīdzību par materiāliem zaudējumiem.

Zem morāliska ļaunuma (kaitējumu), kas dotu ties. uz atlīdzību, jāsaprot fiziskas un morāliskas ciešanas, kurās nodarijis ties. pārkāpējs ar netiesisku darbību cietušam, piem., fotogr. iznīcināš., kas saistīta ar dārgām atmiņām. Atlīdzības ideja par morālisku aizskāršanu pazīst. romiešiem (atlīdzība par bērnu morālisku samaitāšanu); lex Acvilia, senģermāņiem (atlīdzība par miesas sāpēm — Schmerzensgeld), sevišķi plaši tiek praktizēta Anglijā. Franču tiesa arī praktizē atlīdzību par morālisku ļaunumu. No jauniem kod. to ievēdis japāņu, bet Šveices un vācu zem pandektu iespaidu to stipri sašaurinājuši.

Kā novērtēt morālisku kaitējuma atlīdzību? Pareizāk runāt par sodu.

Mantiskai zaudēj. atlīdzībai par sveša īpaš. nolaupiš. ir soda raksturs (4563., 3441.—3460.), jo dod tiesību aplaupītam prasīt augstāko cenu, kāds lietai nolaupīšanas laikā. Seit redzams rom. ties. iespaids: zaudēj. atlīdzība nav lieta, kuŗa aizskārtu tikai cietušo, bet pārkāpjot objektīvās ties., zaudēj. rodas arī priekš visas sab-bas, kuŗa soda pārkāpēju ar paaugstinātu atbildību. Pareizi atcelts noteik., ka par zaudēj., kuŗus izdarījis dzīvnieks, iespējams atlīdzināt, izdodot cietušam šo dzīvnieku (rom. ties.).

Tāpat atbildība par dzīvnieka nodarītiem zaudēj. uzlikta ne tikai viņa īpašniekam, kā tas bija vecās redakcijās, bet arī turētājam. Dominē publiski tiesiskais apmierināšanas princips. (No vainas prezumēšanas viedokļa uzlikta atbildība, ne tikai par ļaunumiem, kurus nodarījuši dzīvnieki un lietas, bet arī trešās personas (kalpotāji — 3288., 3447.).

Tas, kas nodomājis izlietot ties. uz kādu kust. lietu un tādēļ vēlas vispirms to redzēt, var prasīt no ikviena šās lietas turētāja, lai to viņam parāda (4593.). Ja atbildētājs bez pamata izvairās lietu parādīt vai tišām padara to neiespējamu, tad viņam jāatbildzina prasītājam visi zaudēj. Statusi: (4593.). Atbildētājs var prasīt, lai prasītājs atbildzina lietas parādīš. izdev., kā arī pie tam nejauši ciestos zaudēj. (4599.).

Saistības, kas rodas neatkarīgi no pers. gribas, bet kas pamatoj. uz likumu (tiesību normām, pers. griba pie šo saist. radīš. nespēlē nekādu lomu) sauc par normatīvām jeb legālām vārda šaurākā nozīmē. Šo saist. skaits ir liels, jo bez tās darbības sfairas, kuŗa padota cilv. gribai, pastāv vēl plaša civiltiesiskās sab-bas nozare, kuŗa tiek rēgulēta tieši ar lik. un ierašām.

Legālās saistības klasifikācija: 1) saistības, kuŗas tiek radītas, lai atjaunotu to pers. iepriekš. tiesiskos statusus, kuŗu tiesiskā darbība tomēr nav novedusi pie viņiem vēlamiem rezultātiem. Šeit pieder visi tie conditiones, par kuŗiem jau agr. runājām.

2. Otrā grupā normatīvo saist. vērsta uz nepamat., nelikumīgas iedzīvoš. novēršanu (bagātības atpakaļdošana).

3. Trešā gr. tiek radīta, lai nodroš. personas, kas cietušas nelaimes gadij. Šī tā sauktā legālā at-

bildība par gadīj. jānostāda kā pretstats rom. vainas prezumpcijai.

4. Ceturtā gr. legālo saistību satur t. sauktie alimenti — pienākums vienām pers. uzturēt otru (jāatšķir lig. radītie alimenti, visa, resp., sievas pienāk. uzturēt vienam otru — dib. uz laulības lig. no tīri legālie alimenti — vec. pienāk. uzturēt bērnus).

5. Piektā gr. ietilpst īpatn. saist., pazīst III. d. zem nosauk. ties. prasīt lietas parādīš. (4593.—4600.). Šis pienāk. uzlikts katram lietas turētājam.

6. Sestā gr. ietilpst tās legālās saist., kuŗas dod pils. ties. prasīt atlīdzību no valsts, cik tāļu šāda atlīdzība tiek uzskatīta kā civiltiesiski likumīga.

Sevišķu normatīvo jeb legālo saistību grupu sastāda saistības, kuŗas prasa atjaunot personu statusus tāpēc, ka zudis viņu pamatojums (kondikcijas un nepamat. iedzīvošanās). Kā jau zinam, cily. darbības rēgulēš. no ties. sastāv. dažādu statusu jeb tiesisku pozīciju izmaiņā. Visiem šiem statusiem nepiecieš. legāli tituļi, kuŗi savukārt tiek tiesiski pamatoti. Ja nu rodās tiesisks statuss un ir pat viņa tituls, bet trūkst tiesiska pamatojuma (causa), tad jāatjauno iepriekšējais tiesiskais stāvoklis un rodas izmainīti vecie statusi. Rom. ties. šī statusu atjaunoš. (mazliet mainītā veidā) tika apskatīta māc. par kondikcijām, bet tas notika kazuistiski, kam seko arī III. d. (3680.—3736.).

Neesoša parāda atprasījums (sk. 3680. p.), kas bez lik. pam. un tikai maldīgi, kaut ko izdara otram par labu, var prasīt, lai atdod tādu izpildījumu. III. d. prasa, lai maldība būtu atvainojama un nepieļaiž tiesisku maldību, lai gan vācu praksē abi šie gadīj. tiek pielaisti. Pierādīš. smagums krīt uz prasītāju: no šā vispārējā noteik. tikai 3 izņēmumi (skat. 3707.).

Zem valsts atlīdzības jāsaprot valsts civiltiesis-

ka saistība nest atbildību par valsts tiesisku darbību nodarītiem zaudēj. privātām personām (atbildība par valsts netiesiskiem aktiem šeit neietilpst). Šai valsts atbildībai izskaidroj. meklējams sociālā solidaritātē: zaudēj., ko valsts spiesta viņu pilsoņu interesēs uzlikt vienam no tiem, tā atlīdzina, sadalot zaudēj. summu uz pārējiem pils. Šeit sadurās publiskas un privātas intereses. Bet šī ideja tomēr nenosaka apmērus un gadīj., kad tā piemērojama, jo taču katrs valsts akts tiek izdarīts visu interesēs un nav noteikts kādos apstākļos maksāj. atlīdzība. Jautāj. par valsts atlīdzību kā praksē, tā teorijā uzskata nekā vispārēju noteik., bet kā izņēmumu.

Mazāk attīstītas tiesības turpretim neatzīst pat valsts atbildību par netiesisku darbību, lai gan pazīst atsevišķus atlīdzības gadījumus (sevišķi kara laikā).

Tiesība uz valsts atlīdzību stingri jāizšķir: ne tikai no: 1) valsts palīdzības, bet arī 2) no tiesībām uz valsts atlīdzību administratīvā kārtā (tiesības uz pensiju).

Tā tad legālo jeb normatīvo saistību klasifikācija ļoti grūta lieta, jo tās iziet arī ārpus saistību tiesību robežām. Kopējs pamats šīm saistībām ir patiesība, taisnība, t. i., civiltiesiskās sabiedrības ētisko un tiesisko uzskatu saskaņa ar cilvēkiem vajadzīgo uzvešanos. Zinātnē šis jautājums nav populārs un tāpēc maz izstrādāts.

38. bilēte.

Ģimenes tiesību vispārējs jēdziens. Ģimenes tiesības ir viskonservatīvākās ties., bet pēdējā laikā daudz kas darīts to pārveidošanā un izvestas daudz reformas (arī X. sēj. I. d. un Civ. lik. III. d.).

Ģimenes tiesības pamatojas uz ģimenes jēdziena. Likumdevējiem, par nožēlošanu, nav noteikta un skaidra ģimenes jēdziena. Zem ģimenes šaurākā nozīmē saprot vīru, sievu un bērnus, kas vēl atrodas zem vecāku varas (262.)

Zem ģimenes plašākā nozīmē saprot agnātu (vīriešu dzimuma radnieku) kopību, kas cēlušies no kopēja ciltstēva un tiek saukti cilts uzvārdā (261.).

Ģimenes ties. raksturīgās pazīmes: 1) tās ir jurid. normas, bet ne tikai ētiskas. 2) tās ir civiltiesiskas normas, bet savdabīgas. Viņas nevar grozīt līguma ceļā un tās ir neatdalāmas no personas, kā personiskas tiesības. 3) Tās ir absolūtas tiesības, kuru objekts ir pats subjekts (cilvēks). 4) Ģim. tiesībām ir sevišķi rašanās veidi, piem., laulība.

Ģimenes tiesību veidi. Tā kā ģim. ties. ir ilgstošas, pastāvīgas un ar personisku raksturu, tad jau rom. ties. tās apskatīja kā sevišķu statusu (status familiae). Piederība pie ģimenes saistījās ar piederību pie sab-bas vai valsts (status civitatis). Tagad saites starp ģimeni un valsti nav tik ciešas. Izšķir: 1) laulāto statuss (kas sadalās vīra un sievas statusos), 2) radnieku statuss (sadalās vecāku un bērnu statusos; citu radnieku statuss mazāk svarīgs) 3) statusi, kas saistīti ar aizbildniecību un aizgādniecību

Laulības jēdziens un veidi. Laulība juridiskā nozīmē pamatojas uz laulības līguma jēdzienu. Izšķir (no laul. līg. viedokļa): a) civillaulību un b) baznīcas laulību.

Šos laul. veidus nedrīkst sajaukt ar laulības reģistrācijas veidiem. Jāizšķir arī laulības aktu (laulāšanu) no reģistrācijas. Reģistrācijai ir publisks raksturs; tā piedod laulībai absolūtu raksturu civiltiesībās.

Laulības tiesības ir personiskas tiesības un

laul. noslēgšana prasa līgavas un līgavaiņa klātbūtni.

1921. g. likums par laulību. Šim likumam padoti visi Latvijas iedzīvot., neraugoties uz viņu ticību (1.) Aizliegta laulība nepilngadīgiem bez vecāku, aizbildņu vai aizbildniecības iestādes atļaujas, asinsradiem taisnā līnijā (3., 5.).

Saderināšanās (148., 158. u. c., 129.—131.). Atceļot saderināšanos uz abpus. vienošanās vai vienas puses prasījuma pamata, bez kādas puses vainas, tad bijušiem līgavai un līgavainim ir tiesība atprasīt savstarpēji dotās dāvanas (129.). Bērni, kas piedzimuši no ārļaul. kopošanās starp likumīgi saderinātām personām, pieskaitāmi likumīgiem, ja vecāki pēc tam iestājas laulībā, kā arī gadījumā, ja tiesa atzītu godu zaudējušo līgavu par viņas saderinātā šķirtu sievu (148.). Kopošanās starp saderinātiem dod pavestai līgavai tiesību prasīt, lai noslēdz laulību (158.). Jaunavai, kas pavesta ar noteiktu solījumu to precēt, ir tiesība celt tādu pašu prasību kā pavestai līgavai (159.).

Pirms laulāš. notiek izsludināšana (11.). Izsludināmiem jādod paraksts, ka tie neslimo ar veneriskām slimībām lipīgā stadijā (13.). Laulību izdara dzimtssar. nodaļa, vai jebkuŗas konfesijas garīdznieki (24.). Tiesa var atzīt laul. par neesošu tikai likumā paredzētos gadījumos (31.).

Zem laul. šķiršanas saprot laul. šķirš. laulātiem dzīviem esot. Še sadurās laulāto un bērnu intereses.

Laulību var šķirt, ja otrs laulātais pārkāpis laulību, ir neauglīgs, ja sieva nespēj bērnu dzemdēt (42., 47.). Trīs gadus nepārt. atšķirta dzīve, laulāto vēlēšanās arī var būt laul. šķiršanas iemesls (50., 51.). Laul. lietas iztiesā apgabaltiesa prasību kārtībā pēc civilprocesa noteikumiem (63.). Ar prasību

par laul. šķirš. nevar savienot prasību par uzturu (alimentiem) (67.). Prasības vērtība laulības lietās noteikta uz 200 ls (81.).

Laulāto atšķiršana (52., 53.; civ. l. III. d. 128.). Laul. šķirš. vietā var pieprasīt laulāto atšķiršanu uz laiku līdz 3 gadiem (52.). Ja pēc šī termiņa notecēs. laul. kopdzīve nav atjaunota, tad var prasīt laul. šķiršanu (53.). Civillik. III. d. pazīst sev. institūtu zem nosauk. „atšķiršana no galda un gultas (128. p.).

Laulības izbeigšanās. Laulības izbeidz laulātā nāve, iestāšanās mūku kārtā, tiesību zaudēšana (pēd. min. X. sēj. I. d.), bezvēsts prombūtne. Vācijās, Šveices, vecā Krievijas likumdošana pazīst pat kvalificētu prombūtni.

Laulāto personīgais statuss. Laulāto statusu ārējā pazīme tagad ir, blakus reģistrācijai, arī grezēna valkāšana.

Zem vīra galvas jēdziena saprot, ka vīram ir pirmtiesības ģimenē, bet viņš nedrīkst tās launprātīgi izlietot. Šis „vīra galvas jēdz.“ ir mantoj. no senatnes. Vīra satuss ir privilēģētāks, tam ir oikonomisks pamatojums, jo vīram jānod sievai uzturs. Civ. lik. III. d., pretēji X. sēj. I. d., atzīst „dzimuma aizbildniecību“ vīram pār sievu. Vīrs pārvalda kopējo īpašumu. Sievas statusu nosaka zin. mērā jau vīra minētais statuss. Civ. l. III. d. prasa, lai sieva piedalās mājas saimniecībā un trūkuma gadījumā tai jāuztur vīrs. Sievai ir tiesības uz vīra stāvokli un uzvārdu. Tā ir personiska tiesība. Šķiroties sieva var dabūt savu uzvārdu atpakaļ un var prasīt no bij. vīra uzturu. Vīram ir pienāk. aizstāvēt sievu tiesiskās lietās (8., 9.). Laulātiem ir tiesība prasīt laulības uzticību vienam no otra (7.).

Laulāto mantiskie statusi (III. d. 10. u. c.). Pie šķirtas mantas sistēmas katrs laulātais var patstāvīgi rīkoties ar mantu, kura iegūta līdz un pēc iestā-

šanās laulībā. Šādu pilnīgi šķ. m. sist. atzīst X. sēj. l. d. un 1921. g. laulības likums.

Senātnes tiesībās vīra manta pilnīgi apņēma sievas mantību (pilnīga mantas kopība). Ar dotālo sistēmu (vēlākās rom. tiesībās) blakus katra laulātā atsev. īpašumam pastāv vēl sevišķs ģimenes fonds, kas sastādas no sievas pūra un zin. daļas no vīra mantas.

Germāņu un franču ties. atzīst mantas kopību. Jaunākās vācu ties. turpr. pazīst šķirtu mantu, ar vīra tiesībām pārvaldīt kopējo īpašumu.

Mantas pārvaldīš. ziņā vīram ir neaprobežotas tiesības attiec. uz visu kopējo mantu, ciktāl ar likumu vai līgumu nav darīts izņēmums.

Dāvinājums laulāto starpā (110. u. c.). Nelieli dāvinājumi laulāto starpā ir spēkā jebkurā formā (110.). Vidzemē laulātie no savas pašiegūtās mantas var izdarīt arī lielākus dāvinājumus, piem., ar bērnu piekriš. dāvināt dzimtsīpašumus viens otram (111., 112.). Kurzemē dāvināj. laul. starpā pielaižami brīvi līdz 75 ls, ja ar to neaizskar bērnu ties. uz neatņem. daļu (113.). Tur, kur pastāv mantas kopība, laulātie var dāvināt viens otram visu pēc patikas no savas atsevišķās mantas. Nav spēkā tie dāvināj. laul. starpā, kas izdarīti par kaiti kreditoriem (116.).

Laul. šķiršanas sekas (117. u. c.). Izšķir: 1) spēkā neesošas laul. atcelšanu, 2) laul. atcelš. ar šķiršanu, kas savukārt sad.: a) laul. šķirš., kad nav mantas kopības, b) laul. šķirš., kad pastāv mantas kopība.

Ad 1) Ja laul. atzīta par spēkā neesošu, tad laulāto mant. attiec. jānostāda tai pašā stāvoklī, kādā tās bija pirms laul. noslēgšanas, it kā šī laulība nemaz nebūtu bijusi (117.). Atceļot laul. kā spēkā neesošu, katrs laulātais dabū atpakaļ laulībā ienesto

un atsevišķo, laul. laikā iegūto mantu, bet kopīgi laul. laikā iegūto mantu izdala uz pusēm (118.).

Ad 2a) Laul. atceļot ar šķiršanu, sieva patur nevien atsevišķo mantu, bet arī var atprasīt no vīra laulībā ienesto; bet par mantas ienāk. laul. laikā vīrs neatlīdzina (121.).

Laul. šķiršana izbeidz savstarp. mantošanu, laulības līgumus (122., 123.). Vainīgajam vīram jā-dod sievai uzturs (124.).

Ad 2b) Ja pastāvējusi mantas kopība, tad ko-pējā manta sadalās savās pirmējās sastāvdaļās: katrs laul. saņem laulībā ienesto un laul. laikā per-sonīgi iegūto mantu; bet laul. laikā kopīgi iegūtā manta izdalāma uz pusēm (126.).

Laulības līgumi (33. u. c.). Laul. līgumus var noslēgt pirms laul. un laul. laikā (33.). Tos var no-slēgt nevien laulātie, bet arī viņu vecāki un viens vai abi laulātie ar trešo personu. Laul. līgumus var noslēgt tikai rakstiski (34.). Vidzemes pilsētās laul. līg. jāslēdz notariālā kārtībā vai jāapliecina no no-tāriem (36.).

Laulības līg. nedrīkst runāt pretī labiem tiku-miem, likumiem un laulības būtiskam mērķim, kā arī nosac., kas atceltu ar likumu noteiktās laulāto person. attiecības (37.). Laul. līgumos var uzņemt nosac. par laulībā ienesto vai laul. iegūto mantu. Ja ievesti nosac. par laulāto turpm. mantoš. tiesībām, tad tie ir mantoš. līgumi (38.).

Laul. līgumi zaudē spēku: 1) ja laul. nav noti-kusi, 2) ja laul. šķirta, 3) ja līg. atcelts uz kopīgu vie-nošanos, 4) ja līgumā paredz. notik. nav iestājies (piem. bērnu piedzimš.).

Sievas patstāvība (92., 81.). Sieva, ar vīra pie-criš., var patstāvīgi nodarboties tirdzniecībā. Tā-dā gad. viņa var uzņemties visādas uz tirdzn. attiec. darbības un par viņas parādiem vīrs atbild ar kop.

mantu (92.). No mantas kopības izslēgta sievas atsevišķā manta (81.). Pie atsev. sievas mantas pieder tas, ko viņa paturējusi sev no laulībā ienestā, ko ieguvusi pati ar savām pūlēm, „kabatas un adatu nauda“, atsev. manta līdz ar tās ietaup. ienākumiem, un sievai uzticētā manta (27.).

Kāzu dāvanas (129. u. c.). Atceļot saderināšanos vai vienojoties, pie kam neviena puse nav vainīga, bijušie ligavainis un ligava var savstarpēji atprasīt no viena otram doto dāvanu (129.). Kad saderin. atceļ uz vienas puses prasījumu, tad otra, nevainīgā puse var paturēt saņemtās dāvanas un bez tam tai ir ties. atprasīt savas dotās dāvanas (131.).

Pūrs (152.). Kas pavedis jaunavu uz kopošanos, tam vai nu jāprec viņu vai jādod tai pūrs (152.). Pūra apmēru nosaka tiesa (153.). Pavestā jaunava zaudē ties. uz pūru, ja necel prasību 1 g. laikā (160.).

39. biļete.

Vecāku-bērnu tiesību pamatjēdz. un veidi. Vecajās tiesībās runā par vecāku varas tiesībām pār bērniem. Šai ziņā priekšroku deva tēva varai, kā pret bērnu, tā arī pret māti.

Jaunākos laikos visi likumu kodeksi, arī Civ. lik. III. d. un X. sēj. I. d., neskatoties uz viņu terminoloģiju, atzīst bērnu labklājības principu.

Vecāku-bērnu statuss izceļas ar dzimšanu un ar adopciju (juridisku dzimšanu). Izšķir: a) laulībā dzimušos un b) ārļaul. bērnus (pēc civ. l. III. d. — likumīgos un nelikumīgos).

Ar vecāku personiskiem statusiem saistās sekošas tiesības: 1) vecākiem pieder tiesības uz savu bērnu darbu (201.—203.), 2) viņiem piekrist izvēle, kā

bērnus audzināt. Reliģijas izvēles ziņā pastāv sev. noteikumi (audzina pēc likuma vai pēc vecāku vie- nošanās), 3) vecākiem piekriņ uzraudzība pār bēr- niem, 4) vecākiem ir tiesība pārmācīt bērnus, 5) ve- cākiem tiesība prasīt no bērniem cieņu un, laulībā iestājoties, vajadzīga vecāku piekrišana, 6) vecā- kiem tiesība prasīt no saviem bērniem alimentus un atbalstu.

Bērnu personiskie skatusi ir šāda: 1) bērniem jāklausa vecākus un jāciena tos, 2) bērniem tiesības uz alimentiem no vecākiem, 3) laulības bērniem ir tiesības uz sava tēva stāvokli un uzvārdu.

Ārlaulības bērnu statusi: viņi nedabū tēva uz- vārdu, pieder pie mātes ģimenes, bet tikai ar mātes un tēva atļauju var saukties mātes uzvārdā. Dot uzturu ārlaulības bērna tēvam ir tikai kā papildu pienākums, kas atkarājas no mātes stāvokļa (pēc X. sēj. I. d.).

Laulības vecāku-bērnu tiesības (132. u. c.). Kas dzimis ne agrāk kā 182. dienā pēc laul. noslēgš. un ne vēlāk kā 10 mēnešus pēc laul. izbeigšanās, uz- skatāms par laulībā dzimušu (134., 135.). Tēva iz- teikta vai ar darbību apstiprināta atzišana, ka dzi- mušais ir viņa bērns, uzskatāma par bērna dzimša- nas likumības pierādījumu (138.). Par dzimš. liku- mības pilnīgāko pierādījumu uskatāmas kristamās apliecības, izrakstītas no baznīcas (metriskām) grā- matām (146.). Bērni, kuŗi ieņemti vai dzim. spēkā neesošā laulībā, pieskaitāmi likumīgiem (147.).

Ārlaulības vecāku-bērnu tiesības (163.). Šīs tiesības izceļas ar dzimš. no vecākiem, kas nesastāv laulībā, izbeidzas ar attiec. pers. nāvi, ar adoptāciju un leģitimāciju. Par ārlaulības bērniem atzīstami tie: 1) kas dzimuši no pers., kas nav atradušās savā starpā laulībā; 2) kas laulībā dzimuši agrāk par

182. dienu no tās noslēgšanas; 3) kas dzimuši vēlāk par 10 mēnešiem pēc laul. izbeigšanās (163.).

Ārlaul. bērna tēvs ir tas, kas labprātīgi vai tiesā atzinies, vai kam pierādīti miesīgi sakari ar bērna māti, bet ne agrāk kā 10 mēnešus (300 dienas) un ne vēlāk kā 182 dienas pirms viņa dzimšanas (tā tad laikā no 300—182 dienām pirms bērna dzimšanas).

Pienākums dot ārlaul. bērnam uzturu (165.) ir galvenā kārtā tēvam (168.). Ārlaul. bērniem nav tiesības ne uz tēva uzvārdu, kārtu, ne uz dalību viņa ģimenes tiesībās (166.). Ar vecāku sekojošu laulību ārlaulībā dzim. bērni kļūst par laulībā dzimušiem (173.).

Vecāku-bērnu tiesību (vecāku varas) izcelšanās, aprobežošana un izbeigšanās (225. u. c.). Vec.-bērnu ties. izceļas ar dzimšanu, leģitimāciju, adopciju (jurid. dzimšana).

Vecāku vara tiek aprobežota: 1) kad bērni sasniedz pilngadību, 2) kad pārdzīv. vecākus, 3) kad iestājas jaunā laulībā.

Vecāku vara izbeidzas: 1) ar vecāku vai bērnu dabisku nāvi, 2) soda dēļ, kas saistīts ar ģimenes tiesību zaudēšanu, 3) pēc likuma, kā sods vecākiem, 4) ja vecāki savu varu izlieto nelietīgi, 5) ar vecāku atteikšanos, 6) ja vecāki piekrīt bērnu adopcijai no trešās pers., 7) ja dēls pilngadīgs un nodibina atsevišķu saimniecību, 8) pilngad. meitas atsev. saimn. nodibināšanai vajadzīga vecāku piekrišana, bet apprecoties vec. vara pār meitu izbeidzas.

Ārlaulības bērnu leģitimācija (1873.). Ar leģitimāciju ārlaul. bērni iegūst laulībā dzim. bērnu ties., vai nu caur sekojošu laulību, vai speciālu attiec. varas aktu.

Ārlaulības un svešu bērnu adopcija. Adopcija ir jurid. akts, ar kuru var jebkuru citu bērnu padarīt

par likumīgu adoptētāja ģimenē. Šo aktu izdara apgabaltiesa un tas ir it kā mākslīga piedzimšana.

Ar audžu bērnu institūtu tiek nodibināta tiesība pieņemt svešus bērnus aizbildniecībā un audzināšanā (193.). Bet ar to nerodas jauns vecāku-bērnu statuss un šis instit. tādēļ nevar atvietot pieņemšanu dēla vietā (усыновление adopcija).

Recherche de la paternité (tēva meklēšanā). Vakareiropas tiesībās izšķir vēl citus vecāku ties. izcelšanās veidus, proti: 1) tēva meklēšana un 2) tēva labprātīga bērna atzīšana par savu. Še ir 2 sistēmas: vācu sistēma tēva mekl. pamatā liek oikonom. interesi. Franču sistēma pielīdzina tēva mekl. tēva labprātīgai atzīšanai.

Alimentu tiesības (199.—200., 209.). Vecākiem jāgādā saviem bērniem saskaņā ar savu kārtu un līdzekļiem, uzturs, apģērbs un laba audzināšana (199.). Ja laulību šķir aiz viena laulātā vainas, tad bērni jāuztur un jāaudzina otram laulātam. Principā uzturēš. un audzin. izdev. tomēr parasti jāsedz tēvam, bet mātei tikai izņēmuma gadījumos (200.).

Bērniem, ja vecāki krīt bezpalīdzības stāvoklī un nabadzībā, pēc saviem spēkiem jāgādā par viņiem un jābūt viņiem par atbalstu (209.).

Alimentu ties. ir ļoti plašas. Tādas tiesības var būt: 1) bērniem pret vecākiem, 2) vecākiem vienam pret otru (ja laul. šķirta otra vecākā vainas dēļ), 3) vecākiem pret bērniem (ja vecāki darba nespējīgi vai nabadzīgi), 4) trešām personām pret vecākiem (ja tās vainīgas viņu bērnu nāvē), 5) trešai personai pret cietušo (ja viņa atņēmusi pēdējam, tieši vai netieši, mantību, veselību, brīvību, darba spēju, dzīvību vai citus personiskus labumus).

Tiesības uz alimentiem var nodibināt ne tikai ar likumu, bet arī ar testāmentu, līgumu par alimentiem, dāvinājuma līgumu.

Vecāku un bērnu mantiskie statusi. Šo attiecību pamatā likta šķirtas mantas sistēma, bet papildināta ar tēva pārvaldīšanas sistēmu (215.). Vecāki, lai gan pārvalda atsevišķo bērna mantu ar aizbildņa tiesībām, tomēr nav spiesti dot norēķinu par savu pārvaldību (216.). Vecāku un bērnu atbildība par saistībām arī tiek regulēta pamatojoties uz šķirtas mantas sistēmu (222.—224.).

Likums par civilstāvokļa aktu reģistrāciju 1921. g. Likumā par laul. 23¹. p. min. konfesiju garīdzn. 3 mēn. laikā no šī lik. (pārgroz. un pap. 1928. g.) spēkā stāšanās jāpieteic reģistrēšanas dzimtssar. nodaļā dzimš. un miršanas gadījumi, kā arī laulības, kas pēc viet. dzimtssar. nodaļas atvēršanas, līdz šo pārgroz. un papild. spēkā nākšanai, nav reģistrēti (ja laulības noslēgtas pie attiec. konfes. garīdznieka — laul. lik. 23¹. p.). (Lik. par civ. t. aktu reģ. V. ievada p.). Par katru dzimš. vai mirš. gadījumu, kas paziņots attiec. konfes. garīdzniekam, pēdējam 14 dienu laikā jāziņo viet. dzimtsar. nodaļai (43., 54.).

Garīdznieka noslēgtu laulību (laul. l. 24. p.) ieraksta reģistrī tūlī pēc saņemta paziņoj. no garīdznieka (lik. par l. 30. p.). (64.).

Radnieku un svaiņu tiesības. Radnieku statuss (266.) saistās ar ģimenes jēdzienu. Jāizšķir: 1) ģimenes statuss, jeb ģimene šaur. nozīmē, 2) radnieku statuss, jeb ģimene plašākā nozīmē, jeb cilts un 3) ģimenes statuss visplašākā nozīmē.

Ad 1) Ģimeni šaur. nozīmē sastāda tēvs, māte un bērni, kas atrodās zem vecāku varas.

Ad 2) Radnieku statuss jeb cilts pamatojas uz agnātisko radniecību; tā ir radnieku kopība, kas cēlusies no kopīga celtstēva (246.).

Ad 3) Pie ģim. visplaš. nozīmē pieder svaiņi, agnāti un kognāti.

Radniecība šaur. nozīmē (asinsradniecība) ir caur dzimšanu personu starpā radies sakars.

Tag. tiesības uzsver kognātu principu un nav no svara, vai radniecība ir tēva vai mātes līnijā. Vīriešu dzimuma radniekus, kas atrodās radniecībā viens ar otru, vienīgi caur vīriešiem, sauc par agnātiem. Radniekus, kas stāv viens ar otru radniecībā bez vīriešiem, arī caur sievietēm, sauc par kognātiem. Sieviešu dzimuma personas, kas atrodas viena ar otru radniecībā vienīgi caur sievietēm, sauc par niftelēm (260.).

Svainība ir viena laulātā sakars ar otra asinsradniekiem (263.). Svainība nodibinās ar laulību, bet ne ar saderināšanos (263., 264.).

Radniecības tuvumu noteic līnijām un pakāpēm. Vienas pers. dzimšana no otras nodibina pakāpi. Vairāku pakāpju sakaru sauc par līniju. Ir 1) taisnas, 2) sāņu līnijas (242., 243.). Taisnu līniju nodibina caur dzimšanu cēlies personu sakars un šīs pers. sauc vai nu a) par augšupējiem, vai b) par lejupējiem (244.). Par sāņu līniju sauc radniekus, kuru kopējais ciltstēvs ir trešā persona (245.). Radniec. tuvumu personu starpā (taisnā līnijā) noteic pēc pakāpju (dzimšanu) skaita (247.). Sāņu līnijai pastāv 2 skaitījumu veidi: a) romiešu, b) vācu jeb kanoniskais.

Ad a) Romiešu radniec. izrēķ. sistēmā krit svarā tikai pakāpju (dzimšanu) skaits. Brāļi un māsas ir II. pak. radnieki.

Ad b) Germanu (kanoniskā) sistēma ievēro vispirms līniju, tad pakāpju tuvumu. Sāņu līn. rodas citi rezultāti. Pēc šīs sist. brāļi ir I. pak. radn., onkuli ar brāļa meit. — II. p. u. t. t. Šī sist. ir III. d., Šveic. un vāc. lik.

40. biļete.

Aizbildniecības mērķis ir ne tikai apsargāt labumus, bet attīstīt un audzināt pašu personu, sagatavojot to nākošai pilsoniskai dzīvei.

Aizbildniecība uzskatāma par vecāku tiesību surrogātu.

Aizbildnības tiesības ir personas mantisko un personisko labumu sociālās aizsardzības forma. Aizbildnības veidi ir tikai aizbildnība par nepilngadīgiem. Aizbildnības veidi ir: aizgādība pār pieaugušiem (par gaŗa slimiem, par izšķērdētājiem, izsludinātiem, par sievietēm), pār bezvēsts promesoŗu mantu, pār mantojuma massu, pār konkursa massu (2 pēd. aizgādn. veidus apskata mantoŗ. ties. un Civ. l. likumi).

Izšķiriba aizbild. un aizgādn. institūtu starpā pastāv tā tad attiecīgā ties. objekta (personas) pilngadības vai nepilngadības ziņā (zin. mērā). X. sēj. I. d. neizšķir aizbildn. no aizgādības. Civ. l. III. d. savā dēfīnīcijā abus institūtus sajauc (267.), lai gan tālāk izved stingru izšķirību, apskatot tos pilnīgi atseviŗki.

Turpretim modernās likumdoŗanas nepareizi ŗos abus daŗādos institūtus tuvina. Senāķ aizbildnība tika organizēta ne tikai aizbilstamā, bet arī aizbildņa interesēs, jo aizbilst. nāves gadījumā aizbildnis ieguva tā mantu. Vēlāķ aizbildnis tiek kontrolēts un aizbildnība kļūst ie tikai par tiesību, bet arī par pienāķumu.

Aizbildnības nodibināŗana (269., 272.). Kad nepilngadīgi (zem 21 g. v.) bērni atsvabināŗs no vecāķu varas, vai ja kāds no vecāķiem, jeb abi nomirst, viņiem iecelami aizbildņi (272.). Aizb. rodās tikai ar valsts varas aktu, t. i. iecelŗanu. Aizbildniecībā

izšķir: 1) ģermāņu aizb. sistēmu (valsts aizbildniecība) un 2) romāņu aizb. sistēmu (ģimenes aizbildniecība). Aizbildnība vislabāk izveidota Šveicē, kur abas min. sistēmas apvienotas. Tiesības uz aizb. ir tēvam un mātei, kā dabīgiem aizbildņiem, viņus apstipr. no tiesas nav vajadzīgs un tie var lietot nepilngadīgo mantu, nedodot norēķinus.

Radniekiem ir pirmtiesības uz aizbildniecību, tāpat aizbildņiem, kas nozīmēti uz testāmenta pamata, tiek dota priekšrocība pret visiem pārējiem (arī māti, ar ko c. l. III. d. lieku reizi pastrīpo tēva priekštiesības). Tādas pat ties. iecelt aizbildņus ir vectēvam un vecmātei, kā arī personām, kuŗas savā testāmentā nepilngadīgiem kaut ko atstājušas. Tomēr, kas arī nebūtu testāmentā iecēlis aizbildņus, visi viņi iepriekš apstiprināmi tiesā, kas var arī to nedarīt.

Bez vecākiem tiesas apstipr. nav vajadzīga tikai tiem aizbildņiem, kuŗi par tādiem iecelti vecāku, vectēva vai vecmātes testāmentā. Šis rom. ties. princips spēkā tikai Kurzemē (293.). Ja nav aizbildņu pēc testāmenta un ja ne māte ne vecmāte šos aizb. pienāk. neuzņemās, tad bērniem un tuvākiem radn. jāgriežas pie attiec. bāriņu tiesas (298.) Šajā gad. aizbildnība jāuzņemās tuvākiem radniekiem vai arī svešām personām (301.).

Aizbildņos iecelamas personas, kam ir attiec. spējas, nevainoj. uzvešanās, kas labi ved savu saimniecību, ir turīgas un nav slimīgas (309., 310., 312., 315.).

Aizbildņa amats ir sabiedriska klauša, no kuŗas neviens nevar atteikties bez likumīga iemesla (329., 330.). Aizbildnība izbeidzas, ja atkrīt vajadzība pēc tās, t. i. aizbilstamā nāvi, pilngadību, adopciju, izslud. par pilngadīgu (467.). Bāriņu tiesa var izslud. par pilngadīgu arī 18 g. v. jaunekli (270., 247^s). Tā

izbeidzas arī ar aizbildņa nāvi, vai kad viņu atlaiž uz bāriņu tiesas lēmuma pamat aiz lik. iemesliem (470.).

Aizb. izbeigšanās sekas. Aizbildnim jāizsniedz galīgs norēķins aizbilstamam (483.), kuram jāpārņem savs īpašums.

Savstarpējās prasības kā aizbildnis, tā aizbilstamais var celt gada laikā no aizbildnības izbeigšanās (469.). Likvidācija. Izdarot likvidāciju, no aizbildnības izgājušais izdod savam bij. aizbildnim kvīti par viņa pārvaldību un mantas nodošanu; pēc tam aizbildni atlaiž tā iestādē, kas viņu iecēlusi (487.).

Aizbildņa un aizbilstamā statusi. Aizbildņa statuss pielīdzināts vecāku statusam. Šai ziņā aizbildnim jāaizstāv aizbilstamais pret apvainojumiem (340.); viņam ir tiesības laut aizbilstamam iestāties laulībā (351., 352.). Mājas pārmācības ties. (kā Civ. lik. III. d.) aizbildnim nevajadzētu dot.

Audzinašanas jautājumā jāreķinas ar to, 1) cik tā noderīga nepilngadīgam, 2) ar vecāku gribu, vai 3) ar tuvāko radnieku padomu (344.).

Pie mantiskā statusa izšķir: a) aizbildņa saimniecisko darbību (mantiska aizbildnība) un b) jurid. darbību (priekšstāvība).

Ad b) Aizbildnim ir ties. un pienākums noslēgt jurid. aktus īstā laikā un drošā formā, jo pret. gad. viņš nes atbildību (405.—407.).

Ad a) Aizbildņa saimn. darbība izteicas nepilngadīgā mantas pārvaldīšanā (365. u. t. t.), pieņemot šo mantu pēc saraksta un turpinot šo sarakstu arī uz priekšu (366. u. t. t.).

Kustamo mantu aizbildnim jāasargā no zaudēj. un jāpavairo to; jāgādā, lai kapitāls nestu proc.; nekust. manta jāuztur labā stāvoklī un jāpasargā no krišanās vērtībā (sk. 381., 385., 388., 389., 392.).

Vispār aizbildnis nedrīkst iestāties riskantā pasākumā un viņam jāpārvalda manta ar rūpību un labticību, ar kādu labs saimnieks pārzin paša lietas (390.).

Aizbildnim par savu darbību ikgadus jānodod norēķins un tas atbild dažreiz tikai par ļaunu nolūku un rupju neuzmanību. Aizbildņa pienākums atlidzināt (atbildība) nepilngadīgiem savas pārvaldes dēļ, pāriet arī uz viņa mantiniekiem (434.). Aizb. mantinieki nes atbildību tikai par viēa pielaistu rupju nolaidību un ļaunu nolūku. Ja prasība celta aizbildnim dzīvām esot, tad mantin. atbild līdzīgi viņam pašam (435.).

Aizbildņa atalgojums (421. u. c.). Visi aizbildņa izdevumi izbraukumiem un lietvežiem, krīt uz nepilngadīgā rēķina (421.). Tagadējās ties. neatzīst aizbildņa atalgojumu, jo tas ir sabiedrisks pienākums, bet X. sēj. I. d. un III. d. to pielaiž. Pēc Vidz. pils. ties. aizb. saņem atalgoj. tikai savu darbību izbeidzot un pēc Kurz. pils. un zemes ties. aizbildnis var paturēt sev ikgadus 5 proc. no aizbilstamā tīriem ienākumiem. Šis ir pareizāks princips.

Aizgādības tiesības. Aizgādniecība rodas un izbeidzas tāpat kā aizbildnība (sev. attiec. uz pilngadīgo aizgādību); tiem pašiem aizb. noteikumiem padoti arī mantas pārvaldīt. no aizgādņa un aizgādņa atbildība (495.).

Aizgādības veidi: (493.—528.) 1) aizgādība par garā slimiem. Rašanos un izbeigšanos nosaka apgabaltiesa. Aizgādni nozīmē bāriņu tiesa. 2) Par izšķērdētājiem (Anglijā to nepazīst). 3) Par sievietēm (īpatnējs III. d. institūts). Pilngadīgas, neprecētas sievietes var lūgt bāriņtiesu iecelt zin. izvēlētu aizgādni, lai pārvaldītu mantu ar vīrieša palīdzību un padomu. Te aizbildnis atbildīgs tikai kā padom-

devējs. 4) Par bezvēsts promesošo mantu. Te var būt arī bezuzdevuma lietvedis.

No aizgādības par bezvēsts promesošo mantu jāizšķir: 1) prombūtnē esošo mantinieku mantas aizsardzība un 2) procesuālā aizgādība, kuŗu paredz rūpniecības nolik. priekš mazgadīgiem.

Bāriņu tiesa (457. u. c., 493.). Bāriņu tiesa ir valsts aizbildnības iestāde, kas organizēta uz publickā principa pamata. Bāriņu tiesas pirmais pienākums ir tūlīņ, bet tuvinieku lūgumu, iecelt aizbildņus nepilngadīgiem, kam tādi vajadzīgi (457.). Bez tam bār. tiesa gādā par nepilngad. mantas sar. sastādīšanu, uzrauga aizbildņu nepilngadīgā mantas pārvaldību, atceļ aizbildņus un vispār aizstāv aizbilstamā intereses (458., 459.). Bāriņu tiesa atbild par savu nolaidību (463.). Par tīšu un rupju nolaidību tiesas locekļu atbildība pāriet arī uz to mantiniekiem (465.). Aizgādņus par pilngadīgiem iecel bāriņu tiesa (493.). Aizgādņu atlīdzību nosaka bāriņu tiesa. Bāriņu tiesas lēmumi par aizb. un aizg. atlīdz. jāapstiprina no apgabaltiesas (496.).

41. biļete.

Mantošanas ties. jāatzīst par personiskām tiesībām visp. org. normas nozīmē, jo pret. gad. nav saprotama ne ūniversālā mantoš. ideja, ne līdzmantin. savst. attiecības, nedz testām. izpildītāja institūts. Mūsdienu tiesības pārvērtušas mant. ties. par tīrām īpašuma tiesībām. Atkarībā no tā, kādu ideju liek mantoj. tiesību pamatā, atkarājas šī institūta konstrukcija. Instrukciju sistēma mantoj. ties. uzskata tikai kā atsevišķu līdzekli tiesību un pienākumu kopības iegūšanai (X. sēj. I. d.).

Pandektu sistēma apskata mantoj. ties. kā atsev. noslēgtu daļu, un proti, pašās beigās. Mantojuma tiesības galv. k. ir tiesisks mantinieka statuss, kuram tiesības uz mantojumu (1693.). Tā ir personiska tiesība. Mantinieks ieņem mantoj. devēja statusu, kuŗu tas turpina. Daži uzskata mantoj. par soc. ļaunumu; bet tur, kur ir privātīpaš. tiesības, jābūt arī mantošanas tiesībām.

Mantojuma jēdziens (dēfīnīcija) cieši saistīts ar ūniversālās pārejas jēdzienu.

Mantojums ir visu kust. un nekust. mantu, tālākdodamu tiesību un saistību kopība, kuŗas piederējušas mirušam viņa nāves dienā (1691.). Ūniversālā pāreja (1691. p.) tā tad ir visas mantas (universum iur), kā aktīvu, tā pasīvu pāreja.

Singulārā pāreja ir atsevišķu tiesību (piem., legātu) pāreja. Ūniversālā pāreja neizslēdz arī vairākus ūniversālmantīniekus, kuŗi tikai faktiski viens otru ierobežo. Civ. lik. III. d. zem ūniversālpārejas saprot tikai mantisko tiesību un saistību pāreju, bet ne personisko. Tas nav pareizi. Uz mantin. tagad pāriet arī pienākums dot alimentus ārļaulības bērnam, tāpat arī ties. uz mantojumu (transmisija), kam ir personisks raksturs. Uz mantīniekiem nepāriet tikai tās person. ties. un saistības, kas pēc savas dabas cieši saistītas ar mantoj. devēja tikumisko personību, proti, nepāriet ģīmenes tiesības. Mantojums pēc savas dabas uzskatāms par jurid. personu un tādēļ tas var nevien iegūt tiesības, bet arī stāties saistībās (1692.). Tomēr hereditas iacens (mantoj. massa) kā jurid. persona uzskatāma par fikciju.

Mantojuma atklāšanas un apsardzības soli. Termins „mantoj. atklāšanās“ norāda, ka tiesiska pozīcija palikusi bez tiesību subjekta un atklājusies, lai cita persona varētu to ieņemt.

Mantojums atklājas, kad mantoj. devējs mirst,

tiek izslud. par mirušu, zaudē mantiskās (īpašuma) ties., iestājas mūku kārtā.

Mantoj. atklāšanās notiek zin. laikā un vietā; atklāš. moments ir nāves diena, spried spēkā stāšanās diena, bezvēsts promesoša pāsludin. diena par mirušu. Par mantoj. atklāšanās vietu atzīstama mantoj. devēja pēdējā, pastāvīgā dzīves vieta pirms nāves. Atklājušos mantojumu līdz viņa pieņemšanai jāapsargā (11., 41.). Vakareiropā ir sevišķs aizgādniecības institūts — administrācija par hereditas iacens (atklājies mantojums). Mantoj. apsardzība pastāv mantas apzīmogošanā, aprakstīšanā, novērtēšanā un nodošanā glabāšanā (apsardzība). (Civ. pr. lik. 1974.). Apsardz. līdzekļus tūlīņ atceļ, tiklīdz mantoj. nodots mantin. vai testām. izpildītājam. Mantoj. apsargā mantin. interesēs; dažreiz to tiesa dara ex officio.

Mantojuma aizgādņu tiesības līdzinas aizgādņu priekš pilngadīgiem tiesībām.

Par atklājušos mantojumu tiesa taisa publikāciju, ja tas pārsniedz Ls 100,— vērtību. Publikāciju var savienot ar mantin. uzaicināšanu (t. i. pamats, uz kuŗa var klūt par mantinieku). Pamati aicinājumam pie mantojuma. (1699.—1701.). Par pamatu mantošanai var būt: a) mantoj. atstājēja likumīgi izteiktā griba, vai b) likuma priekšraksts (1699.).

Mantoj. atstājēja gribu (1699. p., a) var izteikt: 1) vienpusēji — testamentā (pēd. gribas izteikums šaur. nozīmē), vai 2) līgumā par mantin. iecelšanu (1700). Mantoj. līgumu X. sēj. I. d. noliedz. Pret mantoj. līg. ceļ iebildumu, ka tie esot netikumīgi. Līgumiskai mantoš. tiesībai ir priekšroka pret testamentārisko, un abām minētām ir priekšroka pret likum. mantoš. tiesību. Kā Vidzemē, tā Kurzemē visi trīs mantoš. veidi var pastāvēt kopīgi, tikai Kurzemē

nav pielaižama testāmentārisko un likumisko mantoš. tiesību savienošana (1701.). Vidzemē tā tad vienā u. t. p. mantojumā personas var mantot uz daž. pamatiem. Kurzemē turpretī, kur spēkā romiešu princips, nevar savienot testām. un likum. mantoš. tiesības.

Mantotspējīgas personas (1694. u. c.). Tā kā mantoj. ties. ir personiskas ties, tad par mantin. var būt tikai noteikta persona. Mantot var katrs, kam vispār tiesība iegūt mantu, tā tad nevien fiziskas, bet arī jurid. personas (kārtas un iestādes) (1694.). Mantoš. ties. nav tiem, kas notiesāti spaidu darbos (1696.). Mantotspējīgai jābūt aicināj. pie mantojuma brīdī un jāturpinas līdz mantoj. pieņemšanai. Mantojot pēc testām. vai līguma, mantotspējīgai jābūt jau testām. vai līguma taisīšanas brīdī.

Vēlāka nespēja nav par šķērslī mantošanai (1697.). Par stingru ir Civ. lik. III. d. prasība, ka mantotspējīgai jāturpinas līdz mantoj. pieņemšanai. —

Atstumšana no mantojuma. Ar atstumšanu no mantoj. jāsaprot izteikums testāmentā, ka tas, kam pieder mantoš. tiesība pēc likuma, atstumts no mantojuma (2013.). Asinsradniekus Vidzemē var atstumt no mantotu nek. īpaš. mantošanas tikai aiz likumīgiem, testāmentā apzīmētiem iemesliem. Tas pats spēkā Kurzemē, atstumjot neatraid. mantnieku no viņa neatņem. daļas (2014.).

Atstumšanas no mantoj. veidi (2014.—2022.). Augšupējie radnieki var atstumt no mantoj. savus lejupējos aiz sek. iemesliem: 1) augšupējā apvainojums darbiem, un citi smagi apvainojumi, 2) nodomāta augšupējo saukšana pie krimināltiesas, nepatiess apsūdzējums, 3) biedrošanās ar noziedzniekiem, 4) mēģ. nonāvēt augšupējo, 5) neatļ. dzim. sakari starp padēlu un pamāti, meitas vai dēla netikla dzīve, 6) augšupēja neizpirkš. no gūsta (vai negal-

vošana par to), 7) atkrišana no krist. ticības, 8) bērna salaul. pret vecāku gribu (Kurz. ties.), 9) augšupējo kavēšanās testām. sastādīšanā, 10) negādība par garā slimiem vai (Piltenē) trūcīgiem vecākiem.

Lejupējie var atstumt no mantoj. augšupējos aizsek. iemesliem: 1) ja augšup. sauc viņus pie krimināltiesas, 2) ja augšup. mēģina nozāļot, nonāvēt savus bērnus vai otro laulāto, 3) ja tēvs stājas miesīgos sakaros ar vedekli, 4) ja vecāki kavē bērnus testām. sastādīšanā, 5) ja vecāki neapgādā garā slimos bērnu, 6) ja tie neizpērk bērnu no gūsta, 7) ja vec. atkrit no krist. ticības.

No mantoj. atstumjot un nododot to personām ar sliktu slavu vai kas ir nicināmas, atst. iemesls jāaizrāda (2019.). Tuv. likum. mantin. var atstumt labā nolūkā, lai nesaskaldītu mantojumu (neatņem. daļu un dzimtsīpašumu) (2021.). Likumīgie laul. šķirš. iemesli dod ties. otru laul. atstumt no mantojuma (2023.).

42. biļete.

Mantošana pēc likuma (1703.). Mantojums pāriet uz mantinieku pēc likuma, kad nav mantoj. atstājēja rikojuma nāves gadīj., vai kad viņa testamentāriskie vai līgumiskie rikojumi atzīti par spēkā neesošiem (1703.).

Mantošanu pēc likuma mēģina attaisnot ar to, 1) ka likum. mantoš. pamatā ir mantoj. devēja griba, kuŗa izteicas likumā, 2) ka mantinieks ir testatora asinsradnieks. Agrākās ties. sistēmās nebija mantoš. robežu. Šī teorija ir pretrunā ar to, ka galvenā kārtā manto agnāti un ka tagad ir mantošanas robežas; 3) ka tā ir darbība, kas saista ģimeni ko-

piņā organizācijā. Civ. lik. III. d. dota priekšroka pārdzīvojušam laulātam. Senatnes tiesībās tas nebija, jo centās saglabāt mantu katra laulātā ģimenē.

Pēc likuma tiek aicināti pie mantojuma: 1) nomirēja pārdzīvoj. laulātais, 2) nomirēja asinsradnieki, 3) dažas sabiedr. iestādes un kārtas, 4) fisks.

Sab. iest. (3) un fisks (4) manto tikai tad, kad nav palicis ne asinsradnieku, ne laulātā (1706.). Ja nav mantotspēj. asinsradnieku vai ja tie atteicas, tad pārdzīvoj. laulātais dabū visu mantojumu (1708.), atstumjot sab. iest. un fisku.

Atraitnes mantošana pēc Vidzemes zemes tiesībām. Civ. l. III. d. Vidz. ties.) izšķir: 1) atraitnīmati un 2) bezbērnu atraitni. Zem atraitnes-mātes saprot tādu atraitni, kuŗas bērni palikuši dzīvi pēc vīra nāves. Tā tad mantoj. atklāšanās laikā bērniem jābūt dzīviem (var būt arī adoptēti vai legalizēti bērni) (1710.).

Atr.-mātes valdījuma tiesības (1711.). Pēc Vidz. zemes ties. tā var kopā ar bērniem valdīt nedalīto mantojumu cik ilgi vēlas (1711.). Ja atraitne iestājas jaunā laulībā, tad var prasīt dalīšanu (1712.). Atraitnei nav jādod nevienam norēķins (1714.). Bērns nevar iejaukties mātes valdiš. tiesībās (1714.).

Bērnu statuss ir tāds, ka tie skaitās par mantin. un mantojums tiem jāuzglabā. Māte nevar nek. īpaš. ne atsavināt, ne iekļāt (1715.). Bērniem līdz pilngadībai pienākas uzturs (1716.). Ar kust. mantām māte var rīkoties pēc patikas (1717.). Bērniem pa atraitnības laiku pieder tikai pagaidu tiesība, kuŗa izbeidzas mātei mirstot vai sadalot mantojumu (1719.). Mātes-atr. stāvoklis nemainās, ja viņa nomirst ātrāk par bērniem (1720.).

Atraitnes daļa sadalīšanā. Ja sadala pirms gada notecēšanas pēc vīra nāves, tad atraitne iegūst visu to, ko mantojums ienesis (1721.). Atraitnei vis-

pār pienākas visa kust. vīra manta, no nek. mantas un parādu prasījumiem tā dabū bērnu daļu (1722.—1723.). Atraitne iegūst tikai mūža lietošanā muižas daļu (1727.). Atraitnes daļa no muižas līdzinas dēla daļai, t. i. divkāršai daļai, ja ir dēli un meitas; ja ir meitas vien, tad tā līdzinās meitas daļai, ja ir dēli vien, tad dēla daļai (1728.). Citos nek. ipašumos atr. daļa noteicama pēc tās vietas lik., kur tie atrodas (1730.).

Ja atraitne pārdzīvo bērnus, tā dabū pusi no kust. mantas un parādu prasījumiem un visu nekust. mantu (1734.).

Bezbērnu atraitnes mantošana. Par bezbērnu atraitni atzīstama tāda atraitne, kurai vīram mirstot, nav bijis bērnu un kuŗa nav palikusi no viņa grūta, vai dzemdējusi nedzīvu bērnu, vai ja bērni nomirst pirms laul. izbeigšanās (1740.).

Bezb. atraitne dabū kust. mantu un atraitnes daļu, ja vīrs viņai tādu noteicis (1744.—1746.). Visu atstāto mantu tā valda tikai 1 gadu un 6 nedēļas (termiņgadu) (1742.). Pēc termiņgada notecējuma atraitnei izbeidzas lietoš. tiesības un viņai jāatdod visa atstātā manta vīra mantiniekiem, bet patur aizturēšanas ties. pret to (1743.). Bezb. atraitne par parādiem neatbild, izņemot ja mant. nepietiktu parādu un apbed. izdev. segšanai (1750.). Bezb. atr. tā tad nav uzskatāma par mantinieci, bet kā vīra kreditore.

Atraitnis-tēvs manto visu kust. mantu, ieskaitot arī skaidro naudu. Atr. tēvs pielīdzināts mantošanā atraitnei mātei ar to starpību, ka 1) nek. mantas un parādu prasījumi paliek viņa lietošanā tikai līdz bērnu pilngadībai (1753.) un 2) ja viņš iestājas jaunā laulībā, viņam jānodrošina bērni (1754.).

Bezbērnu atraitnis dabū visu kust. mantu un līdzdevu, ja tā pastāv skaidrā naudā (1756.). Nek.

mantu un parādu prasij, viņam jānodod tuvākiem sievas asinsradiem, bet muižas paliek viņa lietošanā termiņgadu (1757.).

Mantošana pēc Vidzemes pilsētu tiesībām (1819.—1834.). Lauļība, kuŗā ir bērni. Kad viens laulātais mirst., tad pārdzīvojušam laulātam turpinās mantas kopība ar bērniem, kuŗi tādā gadījumā stājas mirušā vietā (1822.). Kāmēr turpinas mantas kopība, kop. massu pārvalda un lieto pārdzīv. laulātais (1825.). Starpība starp atr. tēvu un māti ir tā, ka pēdējā var pārvaldīt bērnu mantu tikai tad, kad tā testamentā vai no bāriņu tiesas iecelta par aizbildni un pie tam tai vēl ir 2 padomdevēji (286.).

Starp pārdzīvoj. laulāto un viņa bērniem izdarāmāi dalīšanai jāaptver visa kopējā mantas massa, neizšķirot tās sastāvdaļas (1829.). Ja tādas dalīš. laikā dzīvs tikai 1 dēls vai 1 meita, tad šis dēls vai šī meita dabū $\frac{1}{3}$ no visas mantas, bet $\frac{2}{3}$ dabū tēvs; dalot mantu ar māti, viņi dabū $\frac{1}{2}$, bet otra puse nākas mātei. Dalot mantu starp tēvu un vairākiem bērniem, $\frac{1}{2}$ no kop. mantas dabū tēvs, bet otro pusi visi bērni kopā; dalot starp bērniem un māti, pēdējā dabū $\frac{1}{3}$, bet bērni — pārējās $\frac{2}{3}$ (1831.). Ja atraitnis-tēvs, iestājoties jaunā laulībā un nesadalījis mantoj. mirst, atstājot atraitni, tad mantoj. massa dalāma tās sastāvdaļās, papriekš nodalot laul. bērniem viņu mātes mantu, pēc tam atraitnes (II. sievas) laulībā ienesto; atlikušo mantu dabū līdzīgās daļās pēc personu skaita abu laulību bērni un atraitne (1834.).

Bez bērnu laulība. Bezb. laulībā pārdzīvoj. laulātam jādala visa kop. manta (80. p.) ar mirušā tuvākiem asinsradniekiem. Šai dalīšanā bezb. atraitnis dabū $\frac{2}{3}$ no kop. mantas, bet bezb. atraitne, nodalot papriekš viņai pienākošos rīta balvu (1820.). pusi ($\frac{1}{2}$). Palikušo $\frac{1}{3}$ (1. gad.), bet otro pusi (2.

gad.), dabū mir. laulātā tuv. asinsradnieki (1819.). Saskaņā ar mantas kopību visa laulāto manta, tiklab laulībā ienestā, kā atsevišķi vai kopīgi laul. laikā iegūtā, saplūst vienā kopējā massā (80.). Pārdzīvojušo laulāto var uzskatīt par mantinieku. Ipašumties. uz domājamo daļu bērni iegūst tikai ar mantoj. massas sadalīšanas momentu. Te ir starpība starp kopīpaš. un pārdzīv. laulātā un bērnu mantas kopības institūtiem. Bērnu daļu nevar atsavināt un ja viens bērns nomirst, neatstājot lejupējos, tad viņa daļa ieplūst kopējā massā. Ja pārdzīv. laulātais iestājas jaunā laul., tad iespējams arī turpināt mantas kopību pie zin. apstākļiem.

Pilsētu tiesību vispārējais princips (darba princips)? Mantošana pēc Kurzemes tiesībām. Atraitnes-mātes mantošana. Atraitne māte dabū gada laikā visus ienāk. no mirušā vīra mantojuma (1770.). Ja atraitne laulībā ko ienesusi, tad viņa saņem atsev. mantu, bez tam viņa var izvēlēties saņemt ienesto mantu, vai mūža uztuřam divkāršus procentus no tās, vai meitas daļu (1777.). Ja atraitne laulībā nav neko ienesusi, tad viņa dabū no mantoj. meitas daļu (1778.). Bez augšā minētā dzimta muižnieka atraitne-māte dabū: 1) $\frac{1}{10}$ no skaidrās naudas, 2) bērna daļu no mantojumā esošiem lopiem un mājas lietām (1781.). Pie dzimtas muižniec. nepieder. atraitne bauda visas dzimta muižn. atraitnes tiesības, izņemot mūža uztura naudu un 1781. p. min. tiesības. Sadalot mantoj. ar bērniem viņa saņem vienlīdz. daļu ar tiem (1782.).

Bez bērnu atraitnes mantošana. Bez b. atraitne (1770.) valda vīra atstāto mantoj. viena gada laikā no vīra nāves (atraitnes gads) (1783.). Pēc atr. gada notecēšanas atraitne, bez ienestās mantas un tā, kas tai nākās pēc testāmenta, dabū $\frac{1}{2}$ no mantojuma, bet otru pusi dabū vīra tuvākie mantinieki.

(1784.). Atraitnei pieder mantoj. aizturēšanas tiesības (1785.).

Atraiņa-tēva mantošana. Atr.-tēvs valda un lieto mantoj. līdz bērnu pilngadībai. Mantoj. sadalot viņš dabū bērna daļai līdzīgu daļu (1788.).

Bez bērnu atraiņa mantošana. Bezb. atraitnis valda un lieto atstāto mantoj. viena gada laikā (1789.). Kad gads pagājis, mantoj. sadala, un pusi ($\frac{1}{2}$) no tā dabū atraitnis, bet otru pusi — sievas tuvākie asinsradnieki (1790.). Bezb. atraitne ir privilīģētākā stāvoklī par atraitni, jo viņai ir ius retentionis.

Mantošanas vispārējie principi. Jāņem vērā vēsturiskais laikmets, apspriežot pārdzīvoj. laulātā mantoš. tiesības. Tagad Vakareiropas tiesības pārdzīv. laulāto skaita tieši par mantinieku, jo tie taču stāv vistuvāk viens otram. Šveices ties. uzskata pārdzīv. laul. par vienīgo mantin., ja nav mantin. no vectēva vai vecmātes puses. Agrāk pārdzīv. laulātais skaitījās kā pie dzimts nepiederošs un tā mantoš. ties. nemaz netika atzītas. Arī Civ. l. III. d. ir vecmodīga. X. sēj. I. d. ir vēl vecmodīgāka. Te pārdzīv. laul. pienākas tikai $\frac{1}{7}$ no nekust. mantas un $\frac{1}{4}$ no kust. mantas.

Citas pārdzīvojušā laulātā mantoš. sistēmas. Pēc Piltenes zemes tiesībām. Atraitne-māte lieto un valda atstāto mantojumu (1791.) un saņem mantoj. ienākumus pa atraitnes gada laiku. Sadalot mantoj., viņa dabū no muižām bērna daļu mūža valdīšanā. Iestājoties jaunā laulībā, viņa saņem tikai bērna daļu no muižu ienākumiem. Mantoj. dalot atraitne bez tam patur $\frac{1}{2}$ no kust. mantas (ar zin. atskaitījumiem) (1792.—1795.). Bezbērnu atraitne saņem ienāk. no mantoj. atr. gada laikā. Pēc šī laika noteceš. viņa var saņemt laulībā ienesto vai dabūt visu mūžu divkāršus proc. no tā (1796., 1797.). Ja viņa

nav laulībā ko ienesusi, tad saņem mūža renti; bez tam viņa dabū $\frac{1}{2}$ no kust. mantas (1798.—99.). Atraitnis manto tāpat kā Kurz. zemes tiesībās (1800.).

Garīdznieku laulātie (protestanti) manto pēc Kurz. un Pilt. zemes un Rīgas pilsētas tiesībām. Lauku garīdzniecība Vidzemē manto pēc sev. noteikumiem (1801.). Kurz. un Vidz. garīdzn. vienādi spēkā sēru gads, t. i. atraitnes ties. saņemt mācītāja ienāk. 1 gada laikā. Garīdzn. laul. mant. ties. norāda uz mūsu ties. partikulārismu.

43. biļete.

Asinsradnieku likumiskā mantošana (1870. u. c.). Par asinsradniecību sauc divu vai vairāku personu starpā ar dzimšanu radušos sakaru (241.). Mantošanas tiesību nodibina vienīgi asinsradniecība vai civīlradniecība; svainība šo tiesību nedod (1870.). Civīlradniecību iegūst caur adopciju. Mantošanas tiesību nodibina tikai tā radniecība, kuŗa ceļas no likumīgas kopošanās vai no tādiem sakariem, kuŗus likums pielīdzina pēdējai (1872., sk. arī 132. u. c., 147. u. c.). Adoptētie manto līdzīgi laulībā dzimušiem bērniem (1874.).

Pēc agrākām tiesībām asinsradn. ir lielākas ties. uz mantoj. nekā pārdzīvojušam laulātam. Tagad pastāv mantoš. robežas; attāl. radnieki nevar mantot. Tagadējās tiesībās aicinājumā pie mantojuma pastāv 2 sistēmas: a) līniju sistēma un b) šķiru jeb parenteles sistēma. Pēdējo sistēmu pārņēmušas mod. tiesības un arī Civ. lik. III. daļa.

Izšķir 4 likum. mantin. šķiras: 1. šķira: visi mantoj. atstājēja lejupējie; 2. šķira: mantoj. atstājēja augšupējie, īstie brāļi un māsas un to bērni, kas

miruši pirms mant. atstājēja; 3. šķira: mant. atstājēja pusbrāli un pusmāsas un to bērni, kas miruši pirms mant. atstājēja; 4. šķira: visi pārējie tuvākie sāņu radnieki.

Še izpaužas tagadnes tiesībās nederīga un novecojusies agnātiskās (vīriešu kārtas personu) radniecības priekšrocības ideja. Civ. lik. III. daļa to cenšas mikstināt ar transmisiju (mantoš. tiesību pārņemšanu).

Ar transmisiju saprot sekošanu (преемство) mantoš. tiesībās, t. i. ja aicinātais mantin. nomirst pirms atsaukšanas došanas, tad šīs ties. pāriet uz viņa mantiniekiem, bet ja viņš atsakās to pieņemt, tad transmisija apšaubama.

Asinsradniec. tuvumu noteic līnijām un pakāpēm. Vienas pers. izcelšanās no otras ar dzimšanu nodibina pakāpi. Vairākas nepārtraukti turpinātas pakāpes sastāda līniju. Izšķir: a) taisnas, b) sāņu līnijas.

Radniecības taisno līniju sastāda personas, kuras izcelas viena no otras caur dzimšanu. Līnijas var būt: 1) uz augšu vai 2) uz leju ejošas. Ad 1) Radnieki sauksies par augšupējiem un še pieder tēvs, māte, vectēvs, vecmāte u. t. t. Ad 2) Radn. būs lejupējie (dēli, meitas, bērnu bērni u. t. t.).

Ja līnijas radnieku kopējais ciltstēvs ir trešā persona, tad viņu sauc par sāņu līniju. Sāņu līnijai pieder brāli, māsas, to bērni, tēva un mātes brāli un māsas ar viņu lejupējiem u. t. t. (241.—247.).

Pārstāvības tiesības pastāv iekš tam, ka lejupējie stājas savu mir. vectēvu vietā un manto ipso iure.

Bērni, bērnu bērni u. t. t. manto bez jebkāda aprobežojuma attiecībā uz pakāpes tuvumu (uz pārstāvības tiesību pamata). Tāda pat pārstāv. ties. ir mant. atstājēja brāļu un māsu bērniem. Ja ir spē-

kā pārstāvības tiesības, tad mantoj. nedala pēc personu skaita, bet visi pārstāvamā pēcnācēji dabū kopā to mantoj. daļu, ko dabūtu mirušais tēvs vai māte.

Civ. lik. III. daļa nepielaiž pārstāvību 4. šķirā. Tuvākais pēc rom. skaitījuma izslēdz attālākos, bet vienādi tuvi radn. daļa mantoj. savā starpā.

Pieauguma tiesības (2894.). Pieaug. tiesību ideja ir tā, ka atsvabinājusēs mantoj. daļa, kuŗa nepāriet uz kādām personām citādā veidā, tiek atdalīta pārējo kopmantin. starpā uz paša likuma pamata (ipso iure), bez sevišķa pieņemšanas akta (2880.). Civ. lik. III. d. uzstāda prezumciju par apvienoto mantinieku pieauguma tiesībām vienas personas veidā (2127., 2895.). Mantojot pēc testāmenta, pieaug. tiesības bauda vienīgi apvienotie mantinieki (2898.). Jāsecina pēc Kurz. tiesībām, ievērojot ūniversālās mantoš. principu, ka persona, kam ir ties. uz pieaugumu, nevar no tā atsacīties.

Aicināto mantin. mantoj. daļu apmērs. Aicinājums pie mantoj. pēc lik. neizšķir jautāj. par mantoj. daļu apmēru. Ja blakus tuvam radniekam tiek aicināti pie mantoj. arī attālāki radnieki, tad viņi ieņem uz pārstāv. ties. pamata sava mirušā augšupējā vietu un tad mantoj. viņiem jāsadala pēc ciltīm un nevis pēc galvām. Civ. lik. III. d. nepazīst mantoj. robežas. Jāizšķir zemes ties. un pilsētu tiesības. Mantoj. daļu samēru ir noteikuši vēsturiski laikmeti. Svarīgi ir noteik. par dzimtsmuižam, kam sakars ar privātīpašumu uz zemi vispār. Attiec. uz muižām tendence uzglabāt tās vīriešu rokās. Pēc Piltenes ties. no muižnieka var mantot tikai dēli. Pēc Kurz. ties. vispār muižn. dēla daļa ir 3. kārtīga pret meitas daļu. Pēc Vidz. zemes ties. muižn. dēli dabū divkārtīgu daļu attiec. pret meitām. Ir tendence muižas atstāt tai līnijā, no kuŗas tās nākušas (1915.).

Pēc Vidz. pils. ties. vīr. kārtas pēcnācējiem nav nekādas priekšrocības uz atstāto mantojumu. Šīs ties. arī nepazīst bērnu sadalīšanas ideju, bet tomēr ir noteik. par nodalītiem bērniem, kas izslēgti no kop. saimniecības un mantojuma, kamēr vēl ir neatdal. bērni.

Sevišķā dzimtsmuižu mantoš. ir spēkā, kamēr ir vēl pēcnācēji no pirmā muižas ieguvēja, pret gad. muiža kļūst par labiegūtu īpašumu (1917.).

Pēc Kurz. ties. vispār, ja mantoj. atstāj. nav viet. muižnieks, tad mantoj. daļa starp viņa pēcnācējiem, kā I. pakāpes lejupējiem, tā arī attālāku pakāpju ciltīm, līdzīgās daļās (1927.).

Radnieku atdališanas ideja. Tag. tiesībās zem atdališ. idejas saprot bērnu atdališanu ar nolūku izdalīt arī viņiem pienākošos mantoj. daļu pilnā mērā. Mantojot. neatdalītiem augšupējiem brāļiem un māsām (1902.) principā visas testātoram vienādi tuvās personas iegūst mantoj. pēc galvām un vienīgi brāļu un māsu bērni pēc ciltīm.

Leģitimētie bērni un adoptētie bērni manto abi līdzīgi laulībā dzimušiem bērniem (1873., 1874.) Adopcija neatņem tiesības uz asinsradn. atstāto mantoj., izņemot gadījumu, ja notikusi atsacīšanās (1875.).

Sevišķa kārtība aicinājumam pie mantojuma. Parasti šī sev. kārtība pastāv pārdzīvojušā laulatā mantošanā. Pārdzīv. laulatā mantoj. daļa izteicas tiesībās lietot visas dzīves laikā vai arī līdz bērnu pilngadībai atstāto īpašumu.

Bezmantin. mantas mantošana. Civ. lik. III. daļa bezmantin. mantas mantošanā sajauc 2 idejas: mantoš. ideju, kad valsts ir mantinieks un bezmantības ideju, t. i. to īpašumu, kas nevienam nepieder, okupācijas ideju. Sajaucot šīs idejas III. daļa atzīst valsti par mantinieku un bezmantinieku mantu par

mantojumu. Mantojot bezmant. mantu valsts nes atbildību par parādiem. Vāc. ties. atzīst valsti par mantinieku. Franču ties. ir pretruna. Šveices ties. nedod atbildi.

Teorētiski ir tā, ka ja valsts kā fisks iegūst bezmantin. mantu, tad viņa neatbild par parādiem un prasījumiem, ciktāl tie dzēsti ar noilgumu. Pēdējais princips pareizāks, nekā ja valsts manto kā mantinieks un nes atbildību par parādiem. Valsts manto tikai tad, ja citām iestādēm vai sabiedrībām nav priekšrocība, piem., pilsētai, universitātei u. c. Novella. (?)

44. bijete.

Testāmenta vispārējs jēdziens (rakstiski — 2070. u. c., mutiski — 2087. u. c.).

Testāments ir vienpusīgs juridisks akts nāves gadījumam, kuŗa saturs ir brīvs (любое содержание) tiesību robežās. Vidzemē ikvienu vienpusīgu rīkojumu par savu mantu nāves gadījumam sauc par testāmentu (1981.). Kurzemē par testāmentu sauc tikai tādu pēdējās gribas izteikumu, kuŗā testātors iecel tiešu mantinieku.

Kurzemē Civ. lik. III. d. seko romiešu principam un pēd. gribas izpaudumu, kuŗā bez tiešo mant. iecelšanas atrodas arī citi rīkojumi nāves gadījumam, sauc par kodicilu. Vidzemes tiesībās ar kodicilu saprot ikvienu papildinājumu pie agrāk sastādītā testāmenta (1982.).

Testāmentu spēkā esamība. Testāmentu sastādīt var (ir aktīvā testamentspēja) katrs, kas atrodas pie pilna prāta, spēj skaidri izteikt savu gribu (1984.).

Garā slimie prāta sajukuma brīdī un no tiesas izsludinātie izšķērdētāji (1988.), tāpat nepilngadīgie un Vidzemē sieva bez padomdevēja vai vīra piekrišanas (1991.) nevar sastādīt testāmentu. Kurzemē sieva arī bez vīra piekrišanas var sastādīt testāmentu (1992.). Priekš testāmenta spēkā esamības vajadzīga arī pasīvā testamentspēja — spējai būt par mantinieku. Pēc zemes tiesībām, lai privāts tiestām. būtu spēkā, pie viņa sastādīšanas pieaicināmi vismaz 2 liecinieki, citur 3, bet Jelgavā pat 5 liecinieki. Ja testām. taisa par labu ārļaulības bērniem, tad Bauskā, Jelgavā, Jaunjelgavā pieaicināmi 5 liecinieki (2103.).

Testāmenta veidi. Izšķir: 1) publiskos, 2) privātos, 3) privilēģētos testāmentus (2090.). Privāti testāmenti (mājas kārtībā taisīti) var būt a) rakstiski un b) mutiski (2061.).

Ad a) Rakstisku testām. var uzrakstīt arī cita pers., bet viņš jāparaksta pašam testātoram (2070.). Zem testām. jāparakstās arī lieciniekiem (2074.); bet ja testāmentu uzrakstījis testātors pašrocīgi, tad nav vajadzīgi ne viņa paša, ne arī citu paraksti (2073.)). Ad b) Mutiski testāmenti jāizsaka pilnīgi, stipri un skaidri 2 liecinieku klātbūtnē (2087.).

Privilēģētie testāmenti pēc zemes tiesībām ir, kuŗi taisīti: 1) no kara vīriem karā, 2) trūcīgu lauku laužu, 3) briesmu laikā, 4) vecāku, par labu bērniem (2090.). Testāmenti pēc savas formas ir a) publiski vai b) privāti.

Publiskus testāmentus taisot jāievēro. Notāriāta Nolik. noteikumi. Publ. testāments jātaisā testātorā un 3 liecinieku klātbūtnē. Publiska testām. oriģināls ir tas testām., kas ievests aktu grāmatās (2024.—2029.). Visādus testām. var uzglabāt pie notāra (2033.). Publisko testāmentu istumu nevar

apšaubīt; pret tiem var celt tikai viltojuma strīdu (2038.).

Privātie testāmenti nemaz netiek pielaisti. Vidzemes pilsētās, izņemot briesmu un posta gadījumos (2095.). Testāmenta aprobežojumi pastāv iekš tam, ka testāmentā var ievietot dažādus nosacījumus (2358.—2400.).

Savstarpējie testāmenti (2409.). Testāmentu, kurā personas savstarpēji iecel viena otru sev par mantiniekiem, sauc par savstarpēju (2409.). Bet ja šāds vienas personas iecēlums par mantinieku saistīts ar otras personas iecēlumu, tā, kā ja paliek vai zaudē spēku pirmais iecēl., tad ir spēkā vai zaudē spēku otrais iecēlums, tad testāmentu sauc par korrespektīvu (2409.). Savst. testāmenti šaubu gadīj. nav uzskatāmi par mantoj. līgumiem, un tādēļ ir vienpusēji atceļāmi (2412.).

Testāmenta priekšmets (1993. u. c.). Testāmentā testātors var novēlēt visu savu kustamo, kā arī pašiegūto nekustamo mantu (2000.). Nevar atstāt testāmentā svešu mantu, valsts nomas īpašumus un mantotus nek. īpašumus (1993.—1995.). Pie dzimtsīpašumiem jāievēro viņu likumīgo mantinieku intereses. Tāpat princips nodrošināt nepieaugušo bērnu intereses. Testāmenta saturs (2118.) ir tie noteik., kas rēgulē mantoj. atstāšanas brīvību, noteicot testāmenta saturu. Vakareiropas tiesības neprasa, lai testāmentā būtu noteikti nozīmēts mantinieks, kā tas ir pēc Kurzemes tiesībām.

Mantoj. daļu noteikšanā Kurzēmē mantin., kam atstāta zin. daļa, tomēr manto visu (rom. tiesību princips).

Substitūcija (2136.). Izšķir: 1) vulgāro un 2) nevulgāro substitūciju (pupillaro, fideikomisara).

Ad 1) Vienkāršo substitūciju testātors var noteikt tam gadījumam, ja viņa ieceltais mantinieks

nomirst, nevēlās pieņemt mantoj. vai kā citādi atkrīt.

Pie substitūcijas no svara, lai mantojums būtu atklājies, bet pirmais mantinieks to vēl nebūtu pieņēmis.

Ad 2) Pie pupillārās substitūcijas testamentā noteikt substitūtu piekrīt vecākiem, gadījumā ja bērni nomirst, kad tie jau mantojumu ieguvuši, bet nav sasnieguši pilngadību, vai paliek garā vāji.

Eksheredacija ir likum. mantinieku atstumšana no mantojuma. Izšķir: 1) tiešo atstumšanu un 2) nosacīto atstumšanu. Ad 1) Ir neatkarīga no tam, vai atstumtā vietā iecel citu. Ad 2) Pie nosac. atstumš., ja nozīmētais mantin. nekļūst par mantinieku, tad mantoj. dabū atstumtais.

Testamentā var noteikt arī atsevišķas mantas izdošanu, ko sauc par legātiem un fideikommissiem.

Legatārijs ir tikai singulārsukcesors. Ideja ir tā: novēlēt kādam mantas daļu, bez kā būtu jāatbild par parādiem.

Fideikommiss ir visa mantoj. vai zināmas mantoj. daļas izdošana citai personai. Fideikommiss rodas rom. tiesībās, lai apietu stingros noteik. par mantin. iecelšanu, kuŗu apjoms (к р и ч) bija aprobežots. Tiešam mantiniekam (fiduciārijam) bija pienākums izdot visu mantoj. vai tā daļu citai personai (fideikommissārijam). Fideikommissa īstais saņēmējs bija fideikommissārijs. Sākumā (Romā) tikai kognāti varēja saņemt fideikommissus; vēlāk arī citas personas.

Neatraidāmie mantin. un neatņemamā daļa Kurzemē (2005. u. c.). Kurzemes tiesības pazīst neatraidamu mantinieku institūtu (no rom. ties.). Neatraid. mantin. parasti ir lejupējie, augšupējie un pārdzīvojušais laulātais. X. sēj. I. d. šo institūtu nepa-

zīst. Gimenes intereses aizsargā dzimtsīpašuma institūts. Neatņem. daļa tomēr vēlama.

Glabāšana (2441.), tulkošana un apstrīdēšana (2476.). Testām. atcelšana (2441.).

Testaments, kā brīvas gribas akts, tikpat brīvi arī atcelams (2799.). Šai ziņā Civ. lik. III. d. seko rom. tiesībām. Atcelšanas veidi ir: 1) tieša, 2) konkludenta atcelšana, 3) atcelš., taisot jaunu testamentu. No rom. ties. Civ. l. III. d. pārņēmusi šai ziņā lielu kazuistiku. Ad 1) Tieša atcelš. notiek caur gribas izteikumu, mutiski vai rakstiski. Ad 2) Konklud. atcelšana izteicas, testamentu saplēšot, pārstripojot. Ad 3) Civ. lik. III. d., pretēji X. sēj. I. d., plašā mērā pieļauj testamentu, arī notāriāla, atcelšanu. Testām. zaudē spēku arī tad, ja nozīm. mantin. mirst pirms mantoj. atstājēja (testamentum destitutum), vai kad testamentā atstātais mantoj. testātoram dzīvam esot tiek pārdots.

Testaments atkrit pret testātoru gribu tad, kad viņš bija spēkā neesošs jau viņu sastādot vai arī vēlāk (2878.).

Vidzemes pilsētās testām. var sastādīt tikai notār. kārtībā, pret gad. tas nav spēkā (kā mājas kārtībā taisīts), izņemot briesmu un posta gadījumus (2095.). Tomēr pret mājas krāt. sastād. testām. ieinteres. personām jāceļ strīdu (2452., 2476.). Tiesu pal. lēm. 1892. g. Nr. 72, I. d.).

Glabāšana. Katru testām. var nodot glabāšanā notāram, caur ko tas, zin. formālitātes ievērojot, kļūst par publisku testamentu (2033. u. c.); pagasta tiesai (zemnieku testām.), bāriņu tiesai. Nozaudētu testām. var atjaunot uzaicināšanas kārtībā (mortifikācijas process). Testām. apstiprināšana vai stāšanās likumīgā spēkā notiek tiesiskas leģitimācijas ceļā, t. i. atzīstot attiec. personu par mantinieku.

Faktiskajam, bez pamata leģitimētam mantin. tomēr jāatkāpijas īstā mantin. priekšā. Lai testām. tiktu apstiprināts (pēc Civ. l. III. d. — tiktu atzīts par likum. spēkā stājušos) viņš tūlīn jāiesniedz atiec. tiesā.

Testām. stājas spēkā pēc no tiesas noteikta termiņa notecēšanas (publikācijas gadījumā). Ja tiesas publikāc. nav izdarīta, tad viņš spēkā pēc 1 gada notecēš., skaitot no testām. attaisīšanas (2452. jaunā red.). Ja mantin. publ. nav bijusi, tad test. stājas spēkā pēc 1 gada notec. skaitot no tā laika, kad par test. atklāš. kļuvis zināms, bet katrā ziņā pēc 10 gadu notecēšanas (2620. jaunā red.).

Testāmenta iztulkošana. Civ. lik. III. d. pie neskaidru testāmenta vietu iztulkošanas ļauj izlietot testatora rakstiskos paskaidrojumus un pat arī viņa mutiski izteiktās domas liecinieku klātbūtnē (2472.). Civ. lik. III. d. testāmenta iztulkoš. princips (favor testamenti) ir tāds, ka šaubu gad. jātulko par labu lejupējam testātoram (завещатель) bet ne par labu mantiniekam vai legātārijam. Jātulko tā tad par labu tam, kas legātu saņem, bet nevis par labu tam, kas to izpilda (2475.).

Testāmenta apstrīdēšana. Pret katru nelikumīgu testāmentu var celt strīdu ieinteresētās personas (mantinieki), bet nekādā ziņā ne svešas personas (2476., 2477.). Strīds pret testāmentu jāceļ no tiesas publiskā uzaicinājumā noteiktā termiņā, jeb, ja publ. uzaicinājuma (вызов) nebija, tad 1 gada laikā no testām. attaisīšanas (2479., 2452.). Pret notāram glabāšanā nodotu testām. var tikai celt viltojuma strīdu (2038.).

45. bijete.

Legātārā pāreja (2150. p.). Novēli jeb legātu var piešķirt vai nu tieši pašā testamentā, vai caur mantinieku, vai caur citu legātāriju, kuŗam testātors to uzliek.

Legāta jeb novēles dēfinīcija. Zem legāta saprot vienpusēju rīkojumu nāves gadījumam, atstājot kādai personai tieši vai netieši zināmu mantisku labumu, bet neieceļot to par mantinieku. Tā tad legāts ir singulārsukcesija (legātārs neatbild par parādiem). Pēc Civ. lik. III. daļas, ja kādam novēlēta tikai atsevišķa lieta, vai vairākas tādas lietas, vai zināma summa, vai arī zināma tiesība, tad novēlējumu, kaut arī viņa vērtība būtu pat galv. daļa no visa mantojuma, sauc par novēli jeb legātu (1702. p.). Turpreti testamentārisku rīkojumu, kuŗš uzliek tiešam mantiniekam pienākumu izdot itin visu mantojumu vai tā daļu kādam citam, sauc par mantojuma fideikommissu jeb vispārīgu novēli (2317. p.). Ar minēto fideikommiss atšķiras no legāta. Pēc iegūšanas veidiem izšķir: 1) tiešos un 2) netiešos legātus, t. i. caur mantinieku.

Par novēles priekšmetu var būt: 1) noteikti nosaukta lieta, t. i. jebkuŗa ķermeniska lieta, kā testātorā pašā, tā arī sveša. 2) Noteikti nenosaukta lieta. Var novēlēt kustamu lietu, apzīmējot tikai tās šķiru; 3) novēlēt var arī lietu kopību, 4) atvietojamās lietas; 5) termiņa devumu novēle (no atvietojamām lietām). Še pieder uztura (alimentu) novēle; 6) lietisku tiesību novēle (piem., servitūti); 7) saistību novēle. Še pieder prasījumu, atsvabinājuma un parāda novēle.

Par novēles priekšmetu var būt viss tas, kas nav izņemts no sabiedriskās apgrozības (2155. p.).

Mantojuma atstājējs var uzlikt novēli izpildīt katram, kam viņš kaut ko piešķīris no sava mantojuma (2159. p.). Vidzemē atļauti legāti tikai no pašiegūtas un kustamas mantas. Ir legāti, kas vērsti uz personīgu darbību, bet ne pretlikumīgu vai nemorālisku. Civ. lik. III. daļā daudz kazuistikas: par svešu lietu legātiem (2225. p.), par testātoriem piederošo lietu legātiem (2234. p.), par alimentu legātiem (2272. p.) u. t. t.

Legātāro tiesību dinamiskie momenti. Pēc Kurz. ties. legātus var piešķirt kā testāmentā, tā kodicilā bez kādām formālītātēm (2151., 2154.). Vidzemē legātus var piešķirt kā testāmentā, tā kodicilā (2150.), bet šeit zem kodicila saprot pielikumu pie agrāk sastād. testāmenta (1982.). Vidzemē kā testām., tā kodicils padoti vienādiem noteikumiem. Vidz. pilsētās arī legātiem vajadzīga rakstiska forma un notāriēla. Arī valsts var tikt saistīta ar legātiem (2831.) un paši legātāriji (2162.), bet ne personas, kas neko nemanto. Sajemt legātu var katrs, kas spējīgs mantot (2168.) un šai spējīgai vajaga jau eksistēt testāmenta, kodicila un mantoš. līguma sastādīšanas laikā (1697., 2832., 2833.).

Izņēmums ir alimentārie legāti, kurus var atstāt mantot nespējīgām personām (2169.). Legātārijam var iecelt substitūtus (2179. u. c.). Mantiniekam novēlu novēli sauc par priekšnovēli, prelegātu.

Legātārija statusa rašanās (aicināj. pie mantoj.) no svara 3 momenti: 1) legāta atklāš. moments, kas sakrīt ar mantoj. devēja nāvi (2187.); 2) legāta prasības tiesības iegūšanas moments, kas sakrīt ar mantoj. pieņemšanu no mantinieka (2193.), vai testāmenta likumīgā spēkā stāšanos (2195.) pie vindikā-

cijas legāta un novēlētās lietas iegūšanas moments, kas sakrīt ar legāta pieņemšanu (2200. u. c.).

Pirmie 2 momenti noteic legātārija statusu. Ja legātārijs nomirst pirms mantoj. devēja, viņa mantin. nav tiesība uz legātu (2188.). Tikai no mantoj. atklāš. dienas var runāt par legātārija statusu.

Legāts izbeidzas ar atteikšanos no tā (2200.), atkritot legāta priekšmetam. Var novēlēt arī svešu lietu, bet tikai apzināti, citādi legāts atkrīt (2233.). Legāts atkrīt, ja tas novēlēts ar zināmu nosacījumu, līdz nosacījuma izpildīšanai (2193., 2358.). Ja mantojuma nepietiktu parādu segšanai, tad varētu attiecīgi samazināt arī legātus, bet citādi legātārijs par mant. parādiem neatbild, — ar to tas atšķiras no mantinieka.

Legātu atcelšana. Legātārijs var vienmēr atteikties no viņa piekrītošās novēles (2814.). Mantojuma atstājējs var atcelt vai atsaukt paša piešķirto legātu ar savas gribas izteikumu (2820.). Kad testaments nav spēkā, tad arī viņā nodibinātās novēles nav spēkā (2827.). Novēle atkrīt arī, kad tā jau no paša sākuma nav bijusi spēkā (2832.).

Mantošanas līgums. Mantoj. atstājēja gribu var izteikt līgumā par mantinieka iecelšanu (1700.). Līgumiskai mantoš. tiesībai ir priekšroka pret testamentārisko, un šīm abām — pret likum. mantoš. tiesību (1701.). Izšķir: līgumu par mantin. iecelšanu (2482.); tālāk izšķir: 1) līgumu par III. personas mantojumu (2765. piez.), izšķir ar pēd. atļauju (2848. piez. 4.) un 2) mant. līgumu par labu trešai personai (2500.). Pēdējie 2 ir tieši saistību līgumi. Līgums pusu saistību pie mantoš. līguma (2492.). Mantin. par atteikšanos no mantoj. arī ir mantoš. līgums. Civ. lik. III. daļa turās pie vācu tiesībām un atzīst

saistīts pieņemt mantojumu un nevar pat atteikties no tā pēc mant. atstājēja nāves, ja viņš šo tiesību sev tikai nav pielīdzis (2623.). Tagad vajadzētu dot priekšroku romiešu sistēmai, kas neatzīst pusu saistību. Nevēlama arī mantoš. līguma ieviešana zemes grāmatās (2494. piez.), kas rada īpašumtiesību aizsērēšanu. Mantošanas līgums atņem mantojuma devējam brīvu rīcību ar saviem īpašumiem (2493.).

Mantojuma līgumā legātārijs un fideikommisarijs atrodas vienādās attiecībās ar līgumiskiem un testamētāriskiem mantiniekiem (2498.). Līgumiskam mantiniekam nav tiesība, atvilkt sev par labu, ja mantojums pārāk apgrūtināts novēlēm, ceturto daļu no tā (2498.).

Sevišķi mantoš. līguma veidi. (Civ. lik. III. d.)

1) Ciltsmantojuma savienības (2501. u. t. t.) domātas vienīgi muižniecībai.

2) Mantoj. līgums starp laulātiem padots noteik. par laulību līgumiem un par mantoš. līgumiem. Tagad šim līgumam tikai vēsturiska nozīme.

3) Līgums par dažādu laulību bērnu pielīdzināšanu, ko slēdz pie jaunas laulības noslēgšanas un sakarā ar ko bērni no iepriekš. laulības tiek pielīdzināti mantošanas tiesībās jaunā laulībā dzimušiem bērniem. Pratiskā nozīme: bērni, kas dzimuši iepriekš. laulībā, atsakās no tiesībām uz vecāku mantojumu, kas atrodās pārdzīvojušā vecākā rokās (līgums par atteikšanos) un uz viņa mantu, ko viņš ienes jaunā laulībā un tai vietā iegūst tiesību uz mantojumu, ko atstāj laulātie, kas slēguši jauno laulību, līdzīgi ar bērniem, kas piedzimst šai jaunā laulībā. Šādus līgumus Civ. lik. III. daļa pielaiž tikai līdz jaunās laulības noslēgšanai (2513.). Ar šo līgumu

var ciest nepilngadīgo bērnu intereses, tāpēc šis līgums mod. tiesībās novēlams un pie tam rada arī praktiski daudz sarežģījumus.

46. bilete.

Mantoš. tiesību dažādie statusi. Mantoj. atklāšanās un aicināš. pie mantošanas (mantoš. tiesību dinamika) savukārt noved pie viņas statikas. Izšķir: 1) personas statusu, kas var tikt aicināta uz mantojumu — dzimtsīpašuma un neatņemamās daļas institūti nodrošina to personu statusus, kas var tikt aicināti uz mantojumu. Tāpat arī tās personas, kas uz likuma, ieraduma, līguma vai korrespekt. testām. pamata iegūst tiesības mantot, atrodas min. pozīcijā 2) Pie mantojuma aicinātas personas statuss. Tai pieder ius acquirendae hereditatis. (Tiesība dabūt mantoj.). Šis statuss nodibinas ar mantojuma atklāšanās momentu (2621.). 3) Mantinieka statuss.

Ad 3) Te izšķir 3 sistēmas: 1) vecromiešu, pēc kuņas mantinieks spiests pieņemt mantojumu, 2) jaunākā rom. sistēma — nevienu nevar piespiest pieņemt mantojumu; vajadzīgs mantoj. pieņemšanas akts; 3) ģermāņu sistēma — vidēja starp I. un II. sistēmu. Mantin. gan var atteikties no mantoj., bet sevišķs pieņemšanas akts nav vajadzīgs. Pieņemšanai pie ģerm. sist. ir tikai deklaratīva, bet ne konstitūtīva nozīme.

Mantin. statuss pēc III. daļas: pieņemšanas akts: jebkurš gribas izteikums ir pietiekošs, lai atzītu mantojuma pieņemšanu var notikušu. Atsev. gadījumos to izšķir tiesa (2626.—2627.).

Pieņemšanas termiņš. To var noteikt ar mantin. uzaicinājuma izsludināšanu (2629.). Ja nav noteikta termiņa, tad mantiniekam jāizsaka sava griba 1 gada laikā, skaitot no mant. atklāšanas, vai skaitot no ziņu saņemšanas par mantoj. piekrišanu mantiniekam (2630.).

Ja mantojums atrodas faktiskā mantinieka valdīšanā, tad viņš skaitās par pieņēmušu arī bez sevišķa gribas izteikuma (2628.—31.). Ja mantin. nomirst pirms gribas izteikuma, tad viņa mantiniekiem pieder tie paši termiņi atsauksmes došanai — transmisijas tiesības (2632.). Ja mant. atstājēja kreditori un legātāriji pastāv uz to, lai mantinieks izteic savu gribu ātrāk, tad tiek nolikts termiņš līdz 9 mēnešiem. Pēc tā notecēš. mant. skaitās par pieņemtu, ja nav notikusi atteikšanās (2634., 2635.). Sabiedrība ieinteresēta, lai mantinieka statuss tiktu noteikts pēc iespējas ātrāk — tāpēc vislabākā ir ģermāņu sistēma. Mantinieka atbildība pret trešām personām. Še izšķir: 1) aprobežotā ģermāņu sistēmā mantin. atbild tikai mantoj. aktīva robežās par mantojuma parādiem; 2) romiešu neaprobežotās atbildības sistēmā mantin. atbild arī ar savu īpašumu par mantoj. parādiem.

Rom. sistēma pamatojas uz mantas un ģimenes kopību. Mantin. manto visu, — kā aktīvus, tā pasīvus un atbild par tiem ar saviem īpašumiem.

Uz mantin. pāriet arī pasīvi, t. i. pienākumi un saistības, izņemot tieši personīgas (2646.). Mantin. jāpilda arī visi uzliktie uzdevumi un pienākumi, kas saistīti ar mantoš. līgumu (2647.). Mantin. atbild arī ar savu personīgo mantu (2648.), izņemot, ja viņš izlieto inventāra tiesību, t. i. sastāda likuma

noteiktā laikā mantoj. sarakstu (2649.). Aizbildņiem, aizgādņiem u. c. mantnieka pārstāvjiem inventāra saraksti jā sastāda obligātoriski (2650.).

Invent. saraksta jurid. sekas: mantnieka atbildības ierobežošana (2655.); kreditori un legātāri nevar vērst pa inventāra sastādīs. laiku pret mantu savas prasības un apstājas noilguma tecējums. (2654.). Mantoj. atstājēja kreditoriem un legātārijiem ir tiesība lūgt mantnieka maksātnespējas gadījumā viņa īpašuma atdalīšanu no mantotā īpašuma (2658.—60.). Šai gadījumā kreditoriem jau vairs nevar būt pretenziju pret mantnieka personīgo īpašumu (2661.). 2662. p. ir gadījumi, kad atdalīšana nav pielaižama. Ja novēles pārsniedz mantoj. apmērus un ja nav tieša mantnieka, tad no legātārijiem nemams samērīgs atvilkums mantoj. parādu samaksai (2666.). Legātāriji skaitās par mantnieka kreditoriem.

Pēc III. daļas (2621., 2625.) mantniekam nav vajadzīga sevišķa leģitimācija; viņš var iegūt mantojumu arī bez tiesas palīdzības. Mantojumu var atsavināt (2667.), bet atsavinātājs arī pēc tam paliek mantnieks un turpina atbildēt mantoj. kreditoriem un legātārijiem (2672., 2673.).

Tiesības uz aicinājumu pie mantojuma, vai tiesību uz gaidāmo mantojumu nevar atsavināt (2785.). Mantoj. tālākdošanas institūts (2668.—76.) ir rom. ties. atlieka un tas neatbilst tagad. tiesībām.

Līdzmantin. savstarp. attiecības. Līdzmantin. valda par mantojumu nedalīti, jo objekts ir mantošanas tiesības kā tādas (universitas iuris). Par parādiem atbild katrs mantnieks samērā ar mantoj. daļu (2679., 2680.) (rom. sistēma).

Tagad dod priekšroku mantinieku solidārai atbildībai (parādu nedalamības sistēma). Rikojumiem, kas attiecas uz mantoj. nepieciešama visu līdzmant. piekrišana.

Mantojuma izdalīšana. Īpatnība še ir tā, ka mantoj. tiek dalīts kā tāds, bet ne kā kopīpašums. Tiesību uz dalīšanu nevar mantin. atjemt kā materiālas tiesības; pie tiesas dalīšanas tā notiek apsardzības kārtībā ar tiesību prasīt pārdalīšanu. Civ. lik. III. daļas īpatnības: atzīst dališ. brīvību (2685.), bet 1) atļauts mantin. līgums palikt zin. laiku kopīgā valdīšanā (2689.), bet ne līgums, ka dalīšana nekad nenotiks; 2) arī mantoj. atstājējs var slēgt līgumu par nedalīšanu tikai uz zināmu laiku (termiņš nav noteikts — 2690.). Civ. lik. III. d. atzīst arī mant. sadalīšanu mājas kārtībā (2695. u. t. t.).

Kad līdzmantinieki viens otram kaut ko atvēl no mantoj., tad piemērojami noteik. par pirkšanu-pārdošanu (2738., 2739.).

Izdalīšanu, kas notikusi mājas kārtībā, var apstrīdēt (2742.), bet ne tiesas ceļā izdarīto (2741.).

Iepriekšēji saņemtā pievienojums (2745.—62.) Visiem lejupējiem pirms izdalīšanas jāienes kop. mant. masā viss, ko viņi iepriekš saņēmuši. Te dominē taisnības princips. Arī testamentāriskie mantin. padoti pievienojuma noteikumiem.

Izdev. par audzināšanu un meitu pūrs nav padots ieskaitīšanai.

Pieauguma tiesības. Ar pieaug. tiesībām atbrīvojušās mantoj. daļa, kura nepāriet uz citām personām nedz ar transmisiju, nedz ar substitūciju, vai fideikomisāriju (2883.), tiek dalīta starp pārpalikušiem kopmantiniekiem (2878.) ipso iure, tāpēc nav

vajadzīgs pieņemšanas akts (2880.). Ūniversālā mantojuma ideja — līdzmantinieks dabū mantojumu visā kopumā, bet tikai faktiski līdzmantin. tiesības to ierobežo.

Mantojot pēc likuma, attiecībā uz pieaug. tiesībām, atbrīvojusēs mantoj. daļa piekrīt pārējiem līdzmantiniekiem (2884.—86.). Attiecībā uz pieaug. tiesībām, mantojot pēc tiesāmenta, jāievēro vai katram mantiniekam noteikta sevišķa daļa, vai turpretī viena kopīga mantoj. daļa novēlēta vairākiem kopā. Tādi apvienoti mantin. vienmēr atzīstami, attiecībā uz pārējiem, par vienu personu (2887.).

Mantoj. tiesību izbeigšanās un zaudēšana (2763. u. c.); atteikšanās. Atteikšanās no mantoj. ir līgums, pēc kuŗa viena puse atteicas no tiesības, kuŗa viņai būtu piederējusi pēc otras puses nāves (2763.). Atteikšanās no mantoj. neprasa sevišķu formu (2764.) Līgums, ar kuŗu viena puse apsolās otrai atteikties no trešās personas atstātā mantojuma, nav atteikšanās šajā nozīmē (2765. piez.).

Atteikš. no mantoj. var izdarīt ar tiešu paziņojumu, kā arī klusējot (2777.). Līdz ar atteikš. no mantoj. mantinieks nezaudē vēl tiesības un prasījumus pret mantoj. atstājēju (2786.). Testāments var būt 1) spēkā neesošs jau viņu taisot, vai 2) zaudēt spēku vēlāk, un pie tam abos gadījumos, vai nu visā savā sastāvā, vai atsev. daļās (2787.).

Testāmenta atcelšanu ieinteresētās personas var prasīt: 1) kad mantoj. atstājējs nav bijis spējīgs testām. taisīt; 2) kad nav ievērotas būtiskas formas; 3) kad viņa sastādīšana panākta ar spaidiem, viltu vai būtisku maldību; 4) kad visi rīkojumi testāmentā ir pretlikumīgi, kaut arī ārējā forma cieši ievērota; 5) kad viņa rīkojumi nesaprotami, bez jēgas un pretrunīgi; 6) kad testām. nav pabeigts.

Piezīme. Vidzemē 1., 2., 3. un 6. punkts norād. gad. uz ieinteres. pers. vēlēšanos testāmenta rīkoj. var atstāt spēkā, bet Kurzemē visi tādi testāmenti uzskatāmi paši par sevi kā spēkā neesoši (2789.).

Testāmenta taisiņš. laikam nav iespaids uz viņa spēku (2790.).

Ja Kurzemē neviens no ieceltiem mantin. nevar mantot., un nav neviena, kas nāktu viņa vietā, tad viss testām. atzīstams par spēkā neesošu (2791.). Vidzemē tiešā mantin. neesamības dēļ testām. nezaudē spēku, bet viņa vietu ieņem likumiskais mantin., testām. izpildītājs vai mantojuma aizgādnis (2791. p. 2. piez.). Kurzemē, ja nav tieša mantinieka, testām. paliek spēkā tomēr kā kodicils, ja testāmentā uz tādu gad. tieši ir aizrādīts. Šajā gad. visi testāmentār. rīkojumi jāizpilda likum. mantiniekam (2792.). Kurzemē atstumtājam neatraidāmam mantiniekam ir tiesība prasīt, lai nodala viņa neatņemamo daļu (2793.). Vidzemē, ja testātors rīkojies ar mantu tuvākiem likum. mantin. par ļaunu, tad viņi var prasīt, lai izdod viņiem mantoto īpaš. vai mantu (2795.). Ja likumiskais mantinieks reiz testāmentu jau atzinis, tad viņam šis testām. jāizpilda un nav ties. vēlāk celt pret to kādu strīdu (2798.).

Testātors nav ar savu testāmentu saistīts un var to katrā laikā atcelt. Agrāko testāmentu testātors var atcelt vai nu 1) sastādot jaunu, vai 2) vienkārši to atsaucot (2800.). Ad 1) Ar jaunu testāmentu var atcelt ikkatru agrāko, kā privātā, tā notāriēlā kārtībā taisītu (2801.). Ja jaunais testām. zaudē spēku, tad agrākais ar to neatjaunojas, izņemot gadīj. kad testātors tieši šai nolūkā atceļ vēlāko testāmentu (2802., 2803.). Ad 2) Testāmentu atsauc 1) ar noteiktu testātora gribas izsacījumu, vai 2) klusējot, t. i. tiši iznīcinot aktu (2806., 2809.).

Kurzemē testām. zaudē spēku, ja iznīcināti visi tiešo mantin. vārdi, un ja tas nav uzskatāms par kodicilu (2811.). Ja testātors iznīcina dažas testām. daļas, tad pārējās daļās viņš patur spēku (2812.).

Netīši iznīcināts testaments paliek spēkā (2813.).

Testamentu apstrīdēt ir tiesība jebkuram mantniekam 1 gada laikā (2620.), vai arī 10 gadu laikā no mantoj. atklāšanās. Blakus personu prasības nav mantoj. prasības un šīs prasības noilgst 10 gados.

Apstrīdēšanas tiesība ir jebkuram mantniekam, neatkar. no radniec. tuvuma (2599.). Mantoš. prasību var celt pret katru, kas apstrīd prasītāju mantošanas tiesības (2600.).

Mantojuma vai legātu atraušana (2847.—77.). Likumiskie, testamentāriskie un līgumiskie mantnieki var zaudēt mantoš. tiesību uz likuma pamata, soda veidā, kā necienīgi, bet legatāriji zaudē piešķirtās novēles (2847.).

Kā mantoj., tā novēles zaudē visi tie, kas: 1) nogalina mant. atstājēju vai priekšmantinieku; 2) attur mant. atstājēju, ar varu vai viltu, izteikt pēdējo gribu; 3) nepareizi apstrīd testatora darbības spēju; 4) testatoram dzīvojot, bez viņa ziņas noslēdz līg. par nāk. mantoj. ar kādu personu; 5) ja kāds zaudē savu pret testamentu uzsāktu prāvu; 6) neatļautas laulības gadījumā laulātie zaudē to, ko viens atstājis otram; 7) sieviete, kas pārkāpj laulību, zaudē no laul. pārkāpēja atstāto; 8) kas atteicas no ar testām. uzliktā aizbildņa amata.

Kas, kad mant. atstājējs nogalināts, vai (Kurzemē) smagi apvainots, nerūpējās nodot vainīgos izmeklēšanai, zaudē mantojumu (2856.). Zaudē likum. mantoš. tiesības testatora brāļi un māsas, kas tīkojuši pēc viņa dzīvības, uzsākuši pret to kriminālsūdzību vai mēģinājuši kaitēt ta mantai (2866.).

Legātārijs, kas slēpis testām., zaudē novēli (2871.).
Ja kādam necienīgam atrauts mantoj., tad viņa vietā stājas tas, kas aicināts kopā ar atkritušo vai tieši pēc viņa (2873.).

47. bijete.

Legātāriju statusi. Viņiem tiesība prasīt novēles izdošanu kā no mantnieka, tā no jebkuras personas, kam jāpilda novēle. Ja novēlētā lieta pieder mantoj. atstājējam, bet atrodas pie citas personas, tad to var atprasīt ar tādām pat tiesībām, kādas piederēja mantoj. atstājejam (2206.).

Legātārijs nevar mantnieku piespiest pieņemt mantojumu ar nolūku iegūt legātu. Legātus var izdot arī testāmenta izpildītājs vai mantoj. massas aizgādnieš, ja nav mantnieku (2208. — Vidzemē).

Novēles iegūšanai vajadzīga tās pieņemšana (2201.). Ja legātārijs ļaunā nolūkā nepieņem legātu, lai nebūtu jāpilda uzdevumu pret trešām personām, tad legātāriju uz šī uzdev. pildīšanu var piespiest (2817.).

Par mantojuma parādiem legātārijs neatbild (2666.). Legātu jātulko par labu legātārijam (2475.). Ar legātu var saistīt arī pienākumus (2201., 2202.).

Mantojuma fideikommisi (2317. u. c.). Testamentārisku rīkojumu, kurš uzliek tiešam mantniekam pienāk. izdot visu mantoj. vai tā daļu kādam citam, sauc par mantoj. fideikommisu jeb vispārīgu novēli (2317.).

Fiduciāra statuss. Ja fideikommisārijam tiesība tikai uz to, kas paliek pēc fiduciāra nāves, tad

$\frac{3}{4}$ d. fiduciārs var izlietot pēc sava ieskata (nedodot par to rīkojumu nāves gadījumam), bet $\frac{1}{4}$ viņš var izlietot spaidīgas vajadzības gadījumā (2319.). Līdz izdošanai fiduciāram pieder mantnieka tiesības (2320.). Atsavināšanas un nek. īpaš. hipotēkāriskas apgrūtināšanas tiesības ierobežotas (2321.). Fiduciārijs atbild par launu nolūku un rupju neuzmanību (2322.).

Fideikommisārija statuss. a) Līdz fideikommisa izdošanai: fideikommis ir eventuēlas lietu tiesības, kādēļ fideikomm. var protestēt pret mantojuma apgrūtināšanu ar parādiem vai atsavināšanu. b) Pēc fideikommisa izdošanas: fideikommisārs stājas mantnieka vietā (2324.). Ja fiduciārijs nepieņem vai neizdod mantojumu, tad uz fideikommisārija prasījumu, tiesa atzīst izdoš. vai pieņemš. par notikušām (2326.). Fideikommisārijam jāatlīdzina fiduciārijam visus izdev. pie mantoj. pieņemš. un izdošanas (2331.). Kurzemē, ja fideikomm. aptver visu mantoj. vai $\frac{3}{4}$ no tā, fiduciārijam ir ties. atvilkt sev par labu $\frac{1}{4}$ no mantoj. (quarta trebeldiana) (2334.).

Ģimenes fideikommisi (2337.). Ja testātors noteic, lai ivens u. t. pats priekšmets nepārtraukti pāriet no viena fideikommisāra uz otru un tāds fideikommis nodibināts testatora ģimenes locekļiem vai kādai svešai ģimenei par labu, tad to sauc par ģimenes fideikommisu (2337.) Par ģimenes fideikomm. priekšmetu var būt nevien testatora brīvā rīcībā stāvošā, ienākumus nesoša manta, kā nek. īpašumi, kapitāli, bet arī zelta, sudraba lietas, rotas lietas u. t. t. (2338.). fideikomm. iegūvējs var fideikomm. priekšmetu lietot, sajemt tā ienākumus, bet atsavināt, apgrūtināt tikai ar testatora atļauju (2341.). Ģimenes fideikommisu nevar atcelt uz kopīgu vienošanos (2347.)

Mūžīgie fideikommisi un legāti (2348.—2357.). Ja testātors noteic, lai viens un tas pats priekšmets nepārtraukti pāriet no viena fideikommissārija uz otru, tad ar to nodibinās mantojuma jeb mūžīgs fideikommiss (2337.). Mūžīgos fideikommisus un novēles var nodibināt par labu fiziskām personām, kā arī labdarīgām, humānitārām, sabiedriskām iestādēm (2348.). Šādas iestādes nodibināt var uzdot testāmenta izpildītājam, kuram līdz ar to tiesība celt prasību pret mantin. par attiec. mantas izdošanu (2352.).

Testāmenta izpildītāja statuss (2453.—2469.). Testāmentu izpilda testāmenta iecelts izpildītājs, ja tāda nav, tad mantinieks, bet ja tāda nav, tad no tiesas iecelts aizgādnis (2453.). Neviens nav saistīts uzņemties testāmenta izpildīt. pienākumus, bet kas tos jau uzņēmis, nevar vairs atteikties, sevišķi ja viņš pieņēmis viņam piešķirto novēli (2454.—2455.).

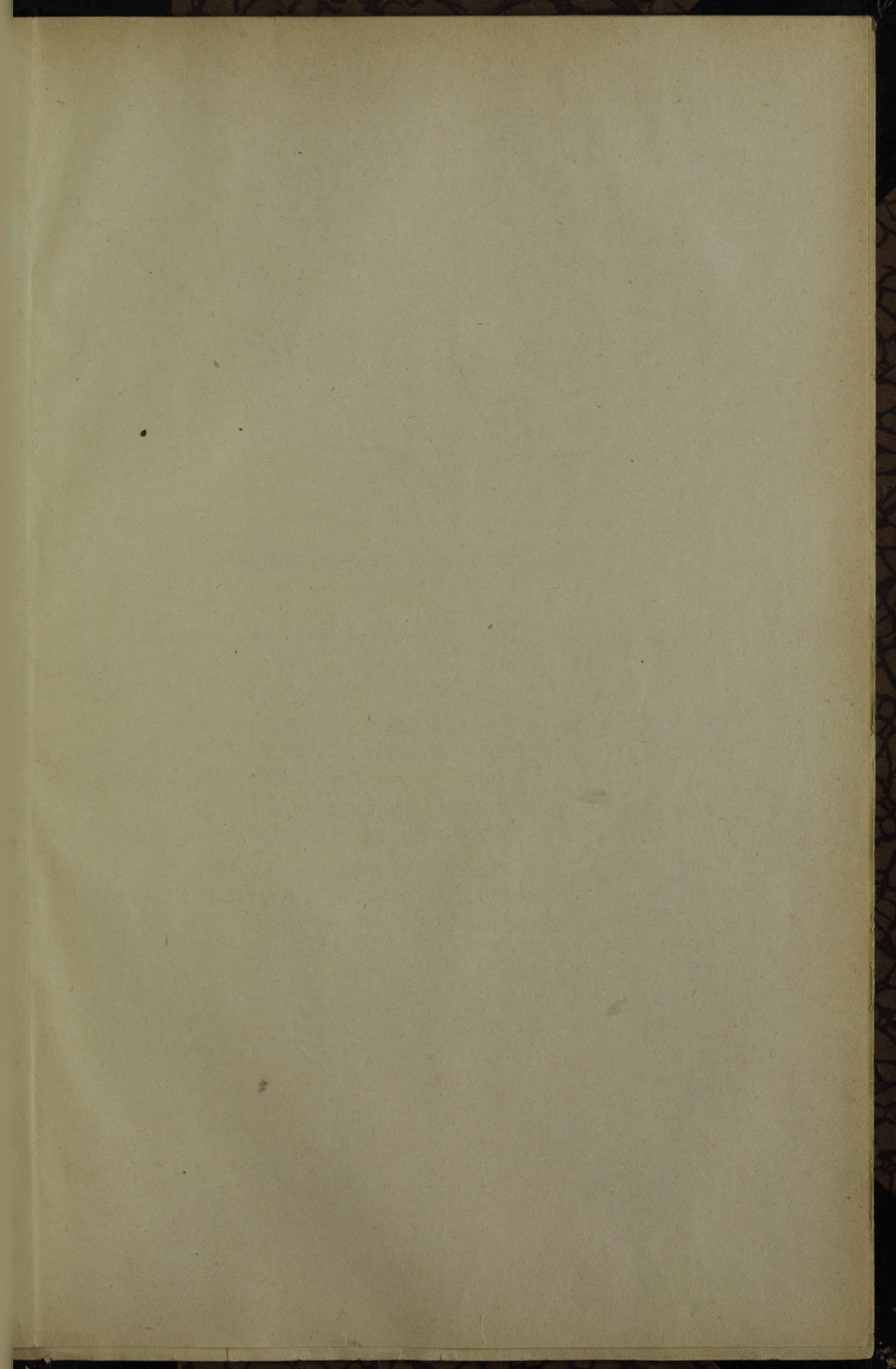
Testām. izpildīt. institūta juridiskā daba. Testām. izpildīt. ir mantoj. massas pārvaldnieks, kam jāizpilda testātorā rīkojumi un jāsadala mantojums. Teorijas, kas saka, ka testām. izpildītājs ir mantojuma, kā jurid. personas pārstāvis, nav pamatotas. Vispār pārstāvības ideja atmetama. Testām. izpildītāja institūts ir patstāvīgs institūts, ar kura palīdzību nomirušais it kā turpina dzīvot, lai likvidētu savas lietas un realizētu savu gribu caur izvēlētu personu.

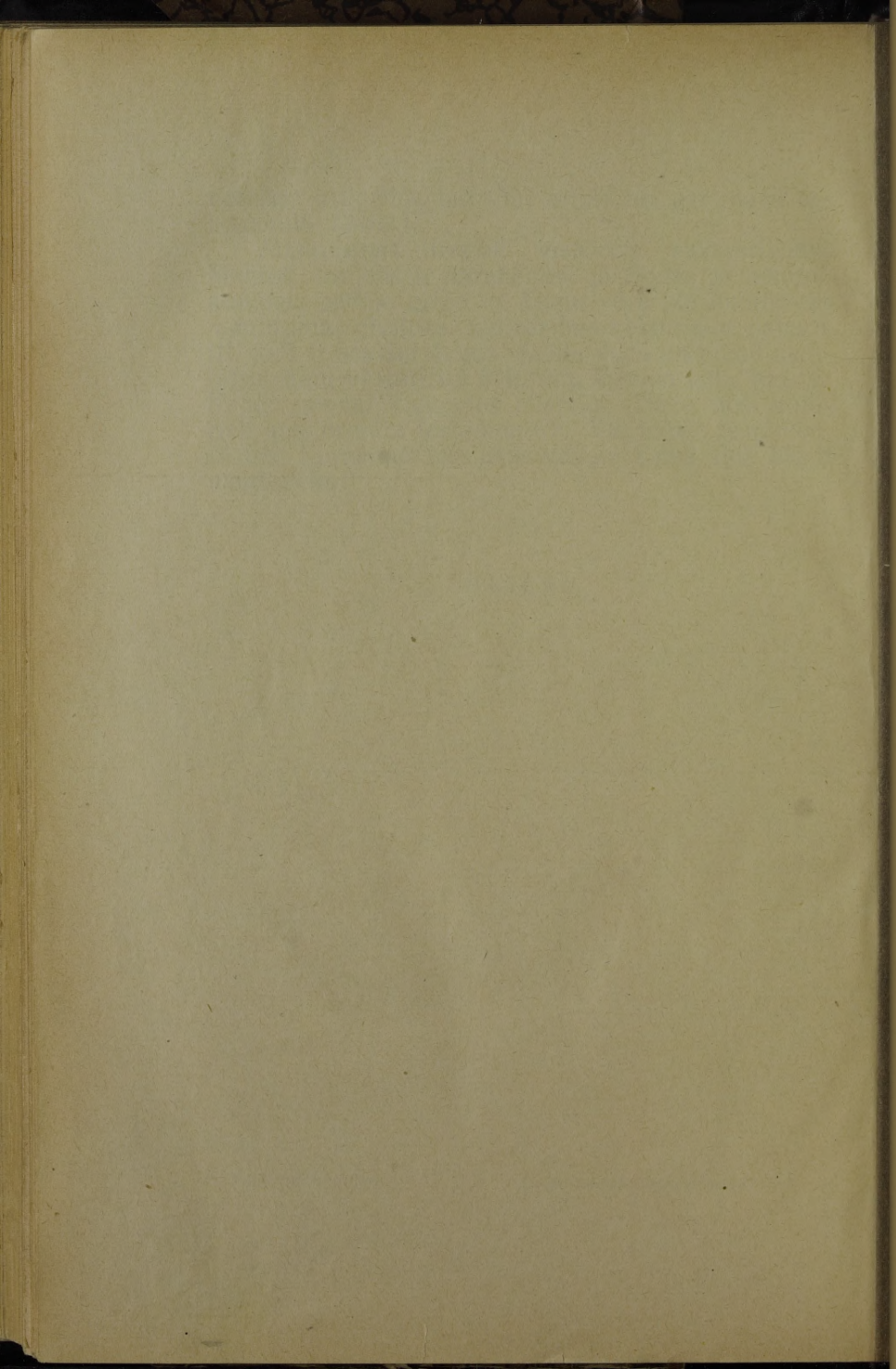
Bez testātorā sev. uzdevuma testāmenta izpild. nevar pārvaldīt mantojumu (2459.). Testām. izpildīt. uzdevums — likvidēt testātorā mantiskās attiecības (2456., 2457.). Savus pienākumus testām. izpild. var nodot citiem tikai tad, ja testātors viņam to noteikti atļāvis (2462.). Testām. izpildītājam jāpieliek rūpība, ar kādu viņš rīkojas paša lietās. Bet ja viņam

noteikta atlīdzība, tad viņš atbild arī par mazu neuzmanību (2463.).

Mantošanas tiesību vispārējs raksturojums. Mantoš. tiesības ir sarežģītas: jārēķina ar mantoj. atstājēja pēdējo gribu un jāņem vērā pie likumiskās mantošanas civilties. sabiedrības vēsturiskie pamati. III. daļā ir sevišķi daudz visādu vecu un tagad neat-
taisnojamu vēsturisku institūtu, kuriem laiks pazust. Kāpēc, piem., Vidzemes pilsētās vajaga tieši notāriēli apstiprinātu testāmentu? Vai kāpēc testāmen-
tā pēc Kurzemes tiesībām vajaga katrā ziņā iecelt mantinieku?

Beigas.

Pielikums.

Mācība par tiesiskiem tituliem.

Katras civilties. sistēmas izejpunkts ir tiesiskie tituli, tās vai citas tiesiskas pozīcijas, jeb statusa rašanās tiesību pasaulē, tiesiskais pamatojums.

Tituļa neesamība (iztrūkšana) izmet arī pašu statusu no tiesiskās pasaules, padarot to par ikdienišķu, visiem pieejamu.

Civiltiesību zinātnē un likumdošanā tituls un tiesiskais pamatojums nereti aizvieto viens otru.

Titulā izteicas tiesiskās pozīcijas ārējais moments, bet tiesiskā pamatojumā iekšējais tās attaisnojums (iusta causa), tiesiskums, pareizība atbilstība tiesībām vispār (623.—25.). Skaidrs, ka mums darīšana ar vienu un to pašu parādību, bet tituls kā ārējais moments (piem., kreditora vai īpašnieka tituls) katram sab-bas loc. norāda ar kādu tiesisku pozīciju tam darīšana.

Bez tiesiska tituļa un tiesiska pamatojuma (kas iekšēji attaisno šī tituļa eksistenci), tiesiska pozīcija ir neiespējama (t. i. statika) (arī tad kad titulis tiek piedomāts — titulus putativus 835.), tam tomēr tiek piedota īsta tiesiska tituļa nozīme dažādu apstākļu dēļ. Tāpat netiesiska valdīšana tiek aizsargāta no tiesībām tāpēc, ka katram valdītājam tiek piedomāts kāds nebūt tiesisks pamatojums, jo civilties. sab-bā katra valdīšana tiek uzskatīta par pareizu, kāmēr nebūs pierādīts pretējais (689.).

Ir trīs lietu tiesisko tituļu sistēmas (sk. 14. bil.).

III. d. pieturas pie rom. sist., lai gan operē ar pilnām un nepilnām īpaš. ties. (707.) un tiešu un netiešu īpašnieku (dominus directus un dominus utilis 942.).

Zinātniski pēdējām 2 sist., viduslaiku (fr., ģerm.) un Šveices, dodama priekšroka. (Sk. 14. bil.)

Prof. Sinaiskis liek priekšā dalīt lietu tiesiskos titulus: 1) īpašnieka un 2) neīpašnieka titulos. Šai klasifikācijai piemīt zinātniskas klasifikācijas vienība un tiek izdevīgi pastrīpots lietisko tiesību eksistences moments uz vienu un to pašu lietu.

Neīpašnieka tituli savukārt tiek sadalīti:

- 1) servitūtu tiesību,
- 2) tiesību uz zemes klausībām šā vārda plašākā nozīmē,
- 3) ķīlu tiesību,
- 4) izpirkuma ties. un vispār lietas piesavināš. ties.

Šī sist. pazīst arī III. d. un tā nav sevišķi izdev., labāka ir rom. sist.

Mācība par statusiem.

Rom. ties. pazina 3 statusus: 1) status libertatis, 2) status civitatis, 3) status familiae.

Pēdējiem diviem vēl tagad nozīme civiltiesībās, lai saprastu visas civiltiesības, jo visi viņas institūti nav nekas vairāk, kā sistēmātiski uzbūvētas normas, kuŗas nosaka personas stāokli sab-bā.

Visas tiesības satur 2 elementus: 1) publiski tiesisko (sociālo), t. i. organiz. normas un 2) individuēlo (personigēgo privāto). Abu šo elementu savstarp. attiecības katrā atsev. normā var būt dažādas un šo elementu nozīme arī dažāda.

Publ. ties (1) apsargā visu kopējās intereses un katra atsevišķa individa intereses. Tas ir sabiedrīks, pa daļai sociāls elements. Privāttiesiskais elements (2) apsargā cilv. vai cilv. grupas intereses. Atsevišķi viņš ir elements, kas atdala individu no vesēla kopēja. Tā tad publ. tiesiskais elements civiltiesībās nav nekas cits, kā tās pašas organiz. normas.

Katras organiz. pamatzīme ir viņas lielākā vai mazākā statika, kuŗa pielaiž institūtu maiņu tikai sevišķos gadīj. Tā tad tiesību statiskais elements ir tai pašā laikā arī organiz. elements. Līdz ar to arī pašas publ. tiesiskās normas ir statiskas normas. Tomēr šīs organiz. normas, kuŗas organizē to sfairu (civ. ties. sab-ba) darbojas individi jeb kāda individuēla grupa (jurid. pers.) pašas pamatoj. uz kādām vispārējām normām, kas tiek dotas ne no individa, bet gan no pašas sab-bas uzbūves.

Tiesību jēdzienā ietilpst ne tikai individuēlais,

bet arī sociālais elements. Tiesības ne tikai atļauj individam izteikties savā grupā, bet organizē pašu šo grupu.

Skaidrs, ka ja individa brīvību nosaka vispārējas organiz. normas, tad pašu sab-bu nosaka spec. organiz. normas. Pers. A. ties. rīkoties ar lietu, jo viņam pieder īpaš. ties. uz lietu. Normas, kas nosaka darbības apmēru rīkoties (robežas), ir spec. organiz. normas (īpaš. ties. institūts).

Statuss arvien ir absolūts — viņš nosaka tiesisku pozīciju sab-bā un tāpēc ar viņu jārēķina katram cilvēkam, ne tikai tam konkrētam subjektam, kuram ir konkrētas attiecības ar personu, kam pieder dotā tiesiskā pozīcija statuss. Mēs zinām, ka statusam organizācijas pazīme, tā tad absolūtisms piemīt katram statusam. Patiesībā no civilties. sab-bas redzes viedokļa katras tiesības ir absolūtas, jo viņas visas satur sevī sociālo elementu, t. i. visas viņas ir vispārīgi saistošas priekš jebkura sab-bas locekļa jeb tiesiskas vienības (jurid. pers.). Šādi acimredzot izzūd robeža starp absolūtisma un relatīvuma jēdzieniem, ka viņi tomēr eksistē tiesībās, tad tas izskaidrojams ar to, ka absolūtās normas ir arī reizē organizācijas normas, statiskas normas, kā mēr relatīvas — dinamiskas.

Statuss īpašnieka tiesiskais stāvoklis jeb tiesiska pozīcija civiltiesiskā sab-bā. Tas ir tas īpašnieka brīvas darbības, lietošanas un rīcības tiesība ar lietu tajos vai citos viņa mērķos, mērķos, kurus īpašnieks pats sev uzstāda. Viņa brīvība nav absolūta, tāpēc ka tā tiek realizēta civilties. sab-bā.

Kā mēs jau zinām, cilvēku darbības regulēšana no tiesībām sastāv dažādu statusu jeb tiesisku pozi-

ciju izmaiņā. Visiem šiem statusiem nepieciešami legāli tituli, kuri savukārt tiek tiesiski pamatoti. Ja nu rodas tiesisks statuss un ir pat viņa tituls, bet trūkst tiesiska pamatojuma (causa), tad jāatjauno iepriekšējais tiesiskais stāvoklis un rodas nedaudz izmainīti vecie statusi.

Rom. tiesībās šī statusu atjaunošana (mazliet mainītā veidā) tika apskatīta pazīstamā mācībā par kondicijām (condictiones), bet tas notiek kazuistiski, kam seko arī III. d. (3680.—3736.). Apskatot atsev. statusu atjaunoš. gadīj. pēc III. d. vispirms jāapstājas pie spēkā neesoša parāda izpildījuma atprasījuma (3680.). Otrs gadīj. dotā izpildījuma atprasījums (3706. 3718.). Trešais gadīj. uz nelikumīga vai pretlikumīga pamata dotā atprasījums, lai gan, sekodama rom. ties. III. d. ļoti plaši tulko un saprot netikumīgu un pretlik. pamatu, tomēr viņa ievēd rom. ties. noteik., ka ja netikumībā vainīgs nevien saņēmējs viens pats, bet arī devējs, vai pat devējs viens pats, tad atprasījuma tiesība atkrīt (3723.), ar ko tomēr pielaiž iespēju iedzīvoties uz netikumīga pamata. Pareizāk būtu šādos gadīj. noteikt, lai atprasāmā manta nāktu par labu sab-bai, ja tikai ar to neaizskar trešo labticīgo pers. intereses. 4) Bez jebkāda pamata dotā atprasījums — vispārējs princips, kurš nosaka, ka atjaunojams iepriekšējais stāvoklis. Tad 5) skat. 3736. p.

Māc. par civiltiesisku sab-bu pamatojas uz tiesiskiem stāvokļiem. Mācībā par civiltiesisku sab-bu iet runa par zinātnisku materiālu izskaidrošanu. Institūti tiek apskatīti pēc viņa vietas dotā civiltiesiskā sab-bā.

Civiltiesiskā sab-ba kā tiesiska parādība dib. uz 2 principiem: 1) individuālās (līdz ar to šis ele-

ments izplešās uz sociālā rēķina) un 2) sociālā (šis elements tiek iedomāts kā cilvēcisks).

Māc. par civiltiesisku sab-bu vērtību vislabāk izteicas likumtulkošanā. Mūsdienu tulkošanas kļūda pastāv iekš tam, ka pie tulkošanas neiziet no civiltiesiskas sab-bas kā vesela jēdziena. Tulkotājam katrā ziņā pie normu iztulkoš. jāiziet no vispārējās sistēmas jeb skaidrāki sakot no jēdziena par civiltiesisku sab-bu. Vispirms jāatšķir organiz. un dinam. normas, tad jānoskaidro normas vieta un nozīme vispārējā civiltiesību sistēmā un caur to pašā civiltiesiskā sab-bā, pēc kam arī iespējama normas noderīgā analīze (sk. 5. bil.).

Civiltiesiskas sab-bas sastāvu nosaka civiltiesiskās sab-bas locekļa jeb tehniski runājot tiesību subjekta jēdziens. Par tādu tagad uzskatāms neviens katrs cilvēks, bet arī civ. organizācijas, radītas kolektīvu mērķu sasniegšanai. Civiltiesiskās sab-bas sastāvā ieiet tiesību subjekts kā fiziskas, tā jurid. personas. Šeit ietilpst valsts pilsoņi, pavalstnieki, ārzemnieku jurid. personas, kuŗu statusus apstipr. valsts vara.

Sab-bas organizāciju parasti iedomājās tiesisko attiecību jeb saītu sistēmas veidā. Tomēr tā kā tiesiskās attiecības atrodas pastāvīgā maiņā un kustībā, tad tādā gadīj. sab-bai nebūtu tiesiska skeleta kā stingras uzbūves pamata. Tāpēc par tādu skeletu uzskatāms tiesisko stāvokļa sistēma. Ties. stāvokļu pazina jau romieši (3 statusi).

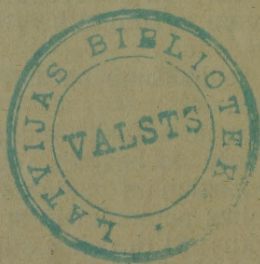
Civiltiesiskās sab-bas darbības robežas tiek noteiktas vispirms no viņas mērķiem. Mūsu dienu sab-bai tādi ir: 1) personības nozīmes palielināšana; 2) sociāla elementa pastiprināšana; 3) sociāla antagonisma pamazināšana.

III. daļa personību bieži upurē materiālām interesēm (2367.—69. p. p.), sociālais elements vājināts caur sab-bas uzbūvi un arī oikonomiski vājāko aizsardzību tikpat kā nemaz nav ievērotas. Civiltiesiskās sabiedrības darbības robežas tālāk nosaka personas interešu aizsardzības plašums, kāmēr modernās ties. šeit jau aizstāv pēc iespējas katras, arī tīri morāliskas tiesības, III. d. principā aizstāv tikai materiālās intereses (2907.), lai gan tiesu prakse un III. daļas komentāri cenšas šo aizsardzību paplašināt.

Visumā civiltiesiskas sab-bas dzīve tiek noteikta no 3 jurid. faktu grupām (civiltiesiskās sab-bas kustības pamatfaktoriem: 1) tiesiskiem aktiem (izsauc normālu personas darbību); 2) netiesiskiem aktiem (izsauc pataloģisku personas darbību); 3) tiesiskiem notikumiem (stāv pāri cilvēku mērķu aptverošai darbībai un viņu apzinīgai brīvībai rīkoties tā vai citādi).

Māc. par tiesību realizēšanu parasti netiek uzņemta civiltiesību sistēmās.

Civiltiesiskā sab-ba no statiskā redzes viedokļa ir organizācija, sastāvoša no bezgala daudz tiesiskiem stāvokļiem jeb pozīcijām (statusiem). Tos ieņem 1) cilvēki cenšoties personīgiem spēkiem realizēt tos vai citus mērķus; 2) tiesiskos stāvokļus var ieņemt kolektīvi, kuŗos cilvēki apvienojušies, lai sasniegtu kādu mērķi kopējiem spēkiem.

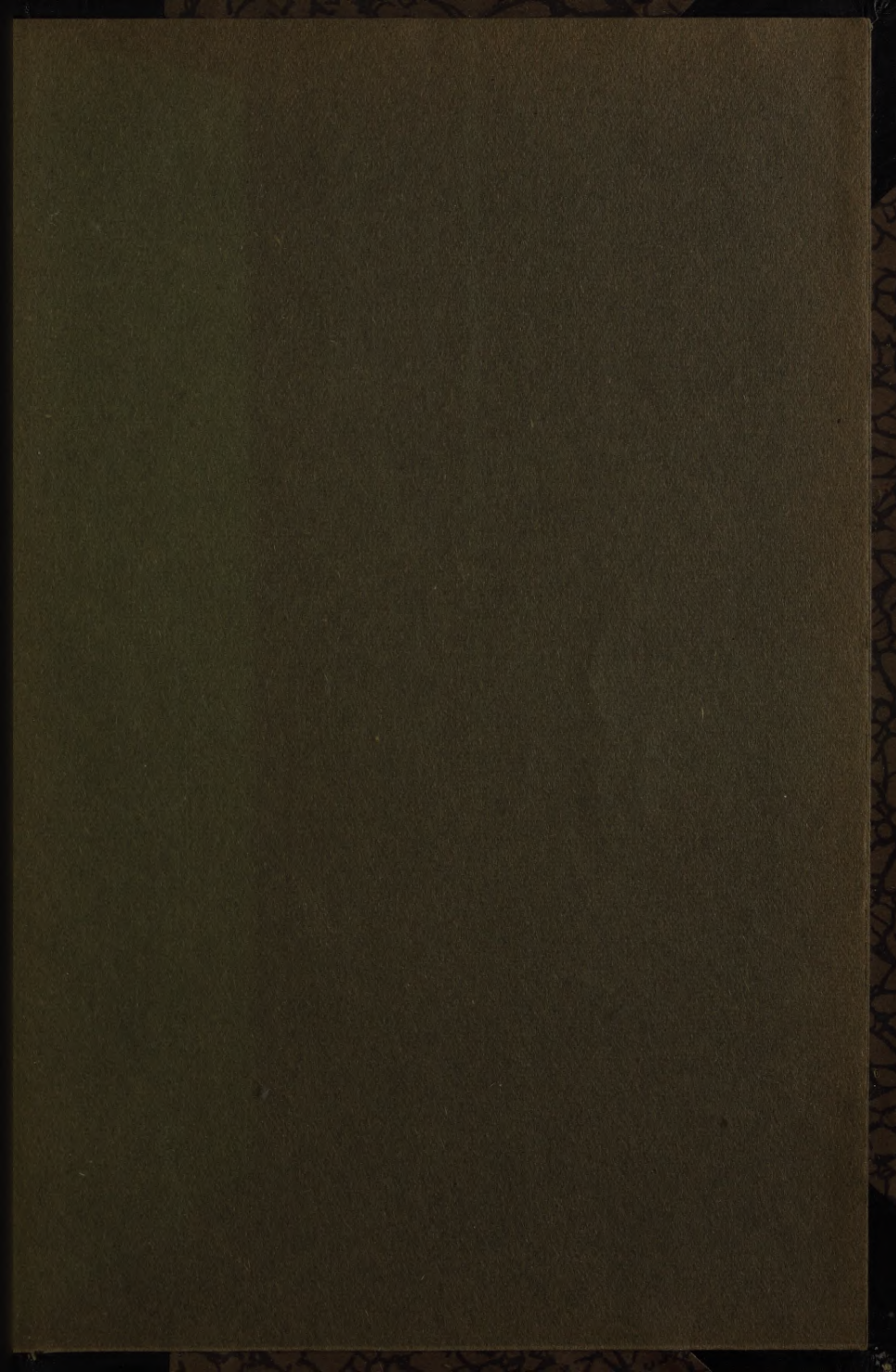
Latvijas

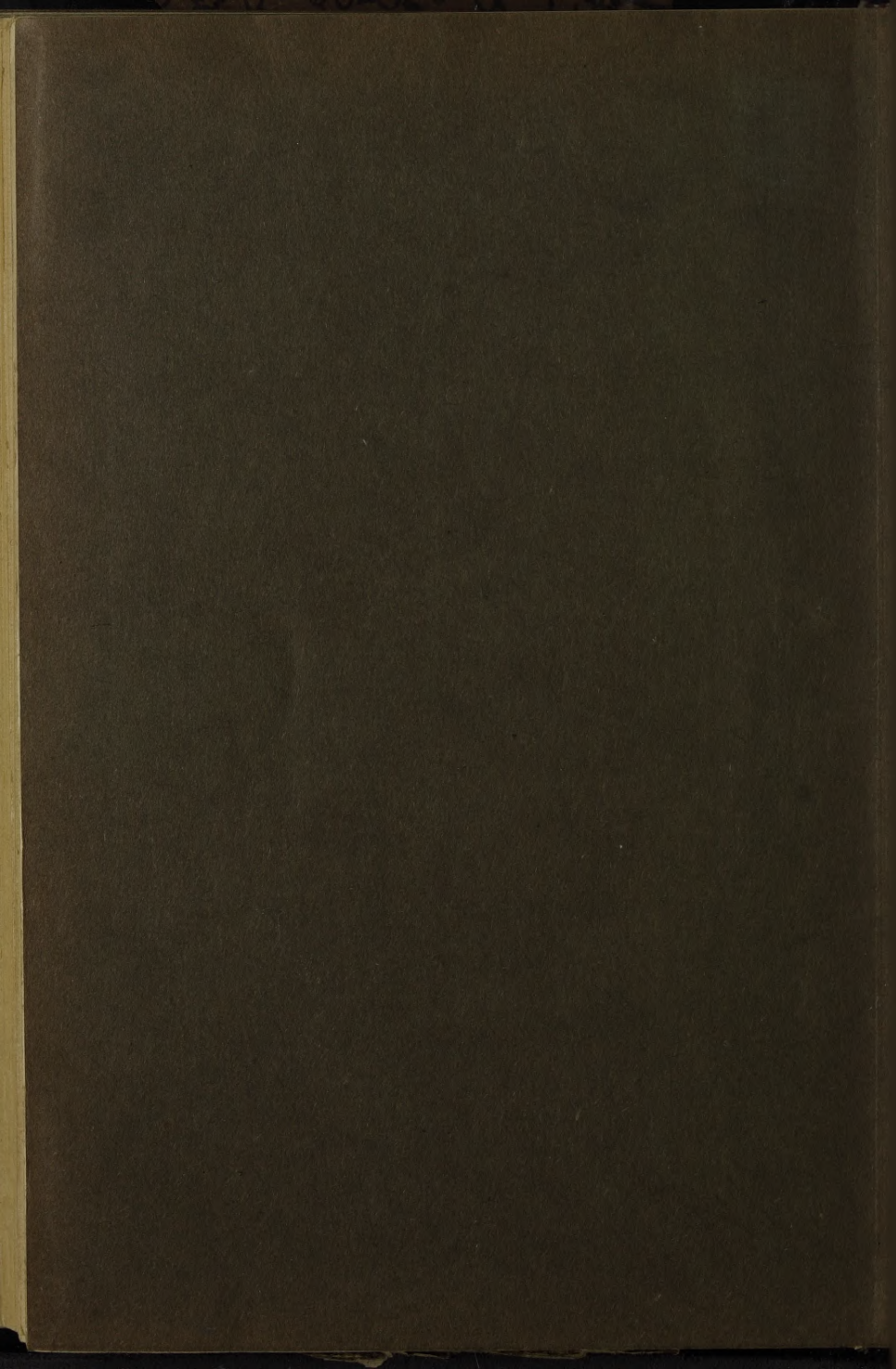
11/11

4. DEC 1934

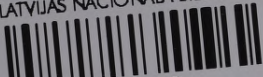
Spislo

Grāmatu spiestuve J. BINDMANIS, Rīgā, Dzirnavu ielā 113

LATVIJAS NACIONĀLA BIBLIOTEKA

0306066118